Серія «ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА»

Оксана Івасюк

7. СУЧАСНА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

7 СУЧАСНА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА Оксана Івасюк 2020

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Серія «ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА»

Оксана Івасюк

СУЧАСНА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

посібник для 7 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Чернівці
«Букрек»
2020

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

УДК 821 (100) 09
І-23

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист Міністерства освіти і науки України від 13.10.2020 №1/11-7050)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Івасюк Оксана
І-23 Сучасна художня література: посібник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці: «Букрек», 2020. 208 с.: іл. (Серія «Шкільна бібліотека»)

ISBN 978-966-997-010-7

УДК 821 (100) 09

Навчальне видання

Серія «Шкільна бібліотека»

ІВАСЮК Оксана Михайлівна

СУЧАСНА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

посібник для 7 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

У посібнику використано матеріали з вільних інтернет-джерел

Фахове редагування *Інни Черкез* та *Марії Буянової*
Редакторка *Інна Криворук*
Коректорка *Любов Прокопишин*
Оформлення та верстка *Анни Андреєвої*

Формат 70×100/16. Ум.-друк. арк. 16,84. Обл.-вид. арк. 16,00.
Наклад 83050 прим. Зам. № 1560.

Видавничий дім «Букрек»,
вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000.
Тел./факс: (0372) 55-29-43. E-mail: info@bukrek.net. Сайт: www.bukrek.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.

Надруковано у ПП «Юнісофт»
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13 б
www.unisoft.com.ua
Свідоцтво ДК № 3461 від 14.04.2009 р.
Замовлення № 254/11.

ISBN 978-966-997-010-7

© Івасюк О. М., 2020
© Видавничий дім «Букрек», 2020

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Милий читачу!

Пропонована хрестоматія із сучасної літератури містить твори, які неодмінно зацікавлять тебе. Тут тексти авторів української, зарубіжної та літератури національних спільнот із твого списку позакласного читання, незалежно від місця планети, де їх було створено: література не має кордонів. Так само невід'ємною від світової літератури є й сучасна поезія, зокрема українська. Ці твори тут не просто так: вони допоможуть тобі сформувати життєві принципи, обрати власний шлях, вчитися приймати правильні рішення та дотримуватися слова.

Чи знаєш ти, які хобі має автор чи авторка твоєї улюбленої книги? Де і коли йому чи їй подобається писати або з чого почалася його чи її кар'єра? У посібнику ти можеш дізнатися це не лише з коротких дотепних розповідей про письменників, а й перейти за посиланням і погортати їхні стрічки в соцмережах. Письменники та письменниці хочуть особисто познайомитися зі своїми читачами й читачками. Цей посібник — гарна нагода: за QR-кодами ти знайдеш посилання на відео, у якому автор/авторка більше розповість про себе та твір. Такі засоби подачі інформації роблять посібник оригінальним, інтерактивним та є функціонально доцільними в цьому виданні. Дехто з письменників має багато творів, які тобі будуть цікавими: їх знайдеш у рубриці «Продовжуй читати».

Після знайомства з авторами можеш сміливо братися за прочитання уривка твору. Провідниками літературним світом стануть герої посібника — бабуся Наталя з онуком Ярославом. Вони, як і ти, прочитали багато книг та обговорили чимало сюжетів. Для цього використовували кожну хвильку: їдучи в авто на баскетбол чи карате, готуючи їжу, чи коли поверталися з хору. Усередині тексту знайдеш виокремлену цитату — вона заохотить тебе до роздумів впродовж читання.

Поринь у контекст кожного твору, вивчи факти, пов'язані з ним. Блок «Запитання, роздуми та дискусії» містить теми для обговорення, які відповідають фрагментам творів. Під час розмірковувань над їхнім змістом ти дізнаєшся чимало родинних історій, поринеш у пошуки того, хто ми є насправді, знайдеш друзів і навіть скарби.

Не читай текст як просто нову інформацію. Аналізуй його, шукай зв'язки між творами різних письменників та зіставляй його з подіями свого життя.

Хрестоматія мотивуватиме тебе читати ще більше, пізнавати різноманіття літератур.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

1

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має:
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Колись давно, коли ще на цьому місці нічого не будували, лише гаї шуміли, ходила одна цікава і повчальна історія, — баба Люба вмостилася зручніше. — Хочете — казка, хочете — легенда, але діло було так. Захотів один тутешній міщанин слави собі здобути. Дім у нього хороший, родина велика, справи успішно йдуть.

КОКОТЮХА Андрій

«Мисливці за привидами»

ЛУЩЕВСЬКА Оксана

«Задзеркалля»

МАЛИК Галина

«Злочинці з паралельного світу»

МАРЧЕНКО Мія

«Місто тіней»

МУЛЯР Марина

«Гра. Рівень перший: Синій Коридор»

ПАВЛЕНКО Марина

«Життя видатних дітей. Сонячні секрети Іринки Жиленко», «Русалонька із 7-В плюс дуже морська історія»

ПРОЦЮК Степан

«Марійка і Костик»

РАДУШИНСЬКА Оксана

«Метелики у крижаних панцирах»

РОЗДОБУДЬКО Ірен

«Арсен»

РУТКІВСЬКИЙ Володимир

«Потерчата»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

АНДРІЙ КОКОТЮХА

АВТОР ОНЛАЙН

Свій перший художній твір Андрій Кокотюха написав у 7 років, а сьогодні він один із найвідоміших авторів країни. Хлопчик із Ніжина, який мріяв стати бібліотекарем, отримав освіту журналіста і звання «батька українського готичного детективу». Він захоплюється кіно й пише сценарії для українських телеканалів.

А ще Андрій Кокотюха став першим письменником, який представив Україну на Міжнародному фестивалі детективної літератури у Франції. Це й не дивно, адже персонажі його дитячих книг — справжні герої і відчайдухи. Вони не бояться ні злочинців, ні привидів. Готовий вирушати в небезпечні пригоди разом з ними?

Мисливці за привидами

Двоє хлопців, Максим Білан і Денис Черненко, й не думали, що зможуть потоваришувати. Адже, здавалося, між ними немає нічого спільного. Проте тепер їх об'єднує одна нечувана пригода: у ліфті вони зустрілися з привидом! Тепер юні детективи починають розслідування.

(уривки)

10. Знову разом

Наступного ранку Максим вийшов з дому раніше, ніж завжди. Після побаченого він усе одно вночі майже не спав. Варто було ледь зануритися в сон, як із темряви знову починали блимати сатанинські очі. Хлопець скрикував, підхоплювався, сідав на ліжку. Нічого, знайома кімната, тиша, спокій, безпека. Кілька разів навіть світло вмикав, аби переконатися, що все в порядку. Вставав, підходив до вікна, визирав обережно — очі з темряви не блищали.

Батьки здивувалися: зазвичай Максим був соньком, з ліжка рано його доводилося буквально видряпувати. А тут сам підхопився, швиденько прийняв душ, утовк у себе сніданок, не показуючи повну відсутність апетиту, підхопив наплічника, вдягнув куртку — і вперед. Знаючи, якою дорогою ходить до школи Черненко, Максим знайшов там у дворі лавку,

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

присів і почав чекати, сподіваючись перехопити його.

Вони водночас побачили один одного. Максим підхопився з лавки і завмер. Денис зупинився, розставив ноги і з цікавістю подивився на Білана.

— Чого ти тут? — крикнув він, не поспішаючи підходити.

— Чекаю. Ти мені потрібен, — так само голосно відповів Максим.

Люди, котрі проходили повз них, почали звертати увагу на двох школярів, які перегукуються з різних кінців двору, і хлопці, не змовляючись, пішли один одному назустріч. Максим простягнув руку. Денис демонстративно не звернув на неї уваги.

— А ти мені — ні! — відрубав він, навіть заводячи руку за спину.

— Слухай, закінчуй цей дитячий садок, — примирливо мовив Білан. — Ти ж прекрасно знаєш — я нічого поганого не зробив. Ось якби тебе посадили з кимось у шахи грати?

— Я б дав супернику в лоба, і всі діла, — буркнув Денис. — Ніхто б більше грати не захотів.

— Ти ж сам не віриш у те, що говориш. Розумнішим за себе ти в лоба не даєш, а з дурнішими просто не зв'язуєшся. Давай миритися, мені допомога потрібна.

— Хтось пресує? Комусь у лоба треба дати? — Максим відчув, що Денис не глузує — просто ламається, марку витримує.

— Нечистої сили боїшся? — запитав прямо, аби відразу зацікавити товариша. — Вона дістає. З нею повоюй. Слабо?

— Так, Білане, ти мене на «слабо» не бери, казками не годуй, я в них не вірю.

— Саме тому ти швидше допоможеш мені, ніж хтось інший. Бо я, коли чесно, в різні казки повірити можу. Хоч і розумію, що все це — дурня. А ти в принципі не віриш. Значить, разом ми все пояснимо.

— Так, Ярку, як твій хор сьогодні ? Ходімо швидше до авта, бо вітер дме якийсь різкий.

— Добре, ба! У хорі співати цікаво. Хочу спробувати в джаз-бенді. Лиш ти не смійся. Це буде наступного року. Сьогодні в мене читання якраз багато. Як думаєш, яку стратегію читання вибрати? Щоб швидко?

— Звичайно, добре поринути у твір, завжди цікаво уявляти прочитане. Заголовок може натякати на тему, виділяючи важливу ідею чи образ. Ось, спробуй сьогодні візуалізувати все, що прочитаєш. Лише зараз обгорни шаликом горло.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Слухай, не грузи мене і не плутай. Давай спочатку послухаю твою казочку. Все одно самому йти нуднувато. Алгебра — перший урок, і контрольна, як на те...

— Ходімо. З алгеброю розберемося швидше, ніж з привидами, — пообіцяв Максим. — І казочка не зовсім моя. Коротше, справа ось у чому...

По дорозі Білан розповів Черненкові все, що сталося за останні дні. Останній квартал до школи справді довелося бігти підтюпцем, тому Денис ніяк на дивну історію не реагував. Вже коли проходили в клас, сказав:

— Спочатку треба все перевірити, правильно? Казки про привидів на голому місці не оживають. Після уроків до однієї моєї сусідки зайдемо.

— А вона хто? — поцікавився Максим.

— Вона все знає, можеш мені повірити. А там сам побачиш.

11. Легенда про Лихе Око

Жінка, до якої хлопці поспішили після школи, жила поверхом вище великої родини Черненків.

Вона виявилася охайною старенькою в окулярах із масивною оправою, які робили досить просто, по-домашньому вдягнену бабцю схожою на якусь добру няню з казок народів світу, якими свого часу зачитувався Максим. Дениса вона цмокнула в чоло, ставши при цьому навпочіпки, і спортсмен помітно знітився.

— Ось це баба Люба, — сказав він Максимові. — А це — Максим Білан, із нашого класу.

— Проходьте, діти, проходьте, — приязно закивала хазяйка. — Вас годувати чи чаєм поїти?

— Чаєм, — поспішно зголосився Максим. Не вистачало, аби стара і, видно, самотня жінка почала клопотатися, щоб нагодувати двох здорових лобурів.

— У мене на травах. Я магазинного не п’ю, — попередила баба Люба. — Є м’ята, є ромашка, є з чебрецем...

— М’ята, — вибрав Максим, Денис байдуже кивнув.

Старенька швидко заварила духмяний м’ятний чайок, щедро *присмачила* його настоєм зі шматочків лимона і хотіла запитати про щось своє, та Черненко вирішив порушити неписані закони, коли спочатку говорять про погоду та успіхи в школі.

— Бабо Любо, ви ж у нашому Будинку школярів довго працювали, правда?

— Правда. Там колись бібліотека своя була. Книги, газети, журнали. Це років десять тому її зовсім закрили, а до того часу довго не поповнювали...

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Ми саме по цих справах, бібліотечних, — промовив Денис, і Максим, почувши це, ледь не захлинувся чаєм. — Ви там років тридцять працювали чи як?

— Так і є. Як тільки його урочисто відкрили, так я і стала працювати. У нас одне із найкращих зібрань книжок для дітей та юнацтва колись було! Всі відмінники, хто хотів хороший реферат написати, не кудись ішли, а до мене під крило.

— О! Ми теж до вас за такою порадою. Де можна почитати щось про місцеві казки й легенди? Не може такого бути, аби на Чоколівці ніколи привиди не жили.

«Молодець! — подумки похвалив товариша Максим. — Відразу змикитив, як розмову треба вести».

— Це в школі зараз таке вивчають? — здивувалася баба Люба.

— Не зовсім, — вступив Білан. — До Дня Києва нам дали завдання зробити спеціальний випуск стінної газети. Щось про історію району, щось — про сучасність. Про Будинок школярів теж історії збираємо. Хто з видатних там займався, в якому гуртку, знаєте...

— О-о, про це я багато і довго говорити можу! — протягнула баба Люба. — А якісь там місцеві легенди... У нас же не Андріївський узвіз і не Лиса гора, це місце легендами не овіяне. Будуватися тут почали трошки більше ста років тому. Ви ж знаєте, колись тут заправляв багатій Чоколов, своя друкарня в нього була...

— Я ж тобі казав! — роздратовано буркнув Денис. — Нема в нашому районі нічого цікавого, про що можна розказати...

Незадоволення Черненко зіграв поганенько, зате — щиро. Сьогодні Білан відкривав для себе несподівані та зовсім не розвинені таланти свого приятеля. Баба Люба ж, захоплена спогадами, зовсім не зауважила цієї нещирості. Навпаки — гримнула на нього:

— Ти чого це, Дениску, всіх із толку збиваєш! Не тільки в Києві — всюди в нас куди не плюнь є про що розказати. Ось хоч про Лихе Око — не чули?

Хлопці перезирнулися.

— Ні, — обережно промовив Максим. — Що за «око» таке?

— Колись давно, коли ще на цьому місці нічого не будували, лише гаї шуміли, ходила одна цікава й повчальна історія, — баба Люба вмостилася зручніше. — Хочете — казка, хочете — легенда, але діло було так. Захотів один тутешній міщанин слави собі здобути. Дім у нього хороший, родина велика, справи успішно йдуть.

— Зірок з неба не хапає, живе, як усі. Але в тому-то і штука: хотів цей міщанин схопити зірку з неба. Розумієте, про що кажу? — Хлопці

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

дружно кивнули. — Можна за гроші дворянський титул купити. Тільки хіба після цього станеш знаменитим дворянином? Слава, повага — вони ж не кожному даються. Але прочув міщанин про стару ворожку з Олександрівської слобідки. Про неї говорили: вона славу до людей привертає. Яким способом — Бог його знає. Зібрався, значить, міщанин до неї пізнього вечора. Тільки поріг переступив, ворожка йому з кутка скрипучим голосом: «Знаю, чоловіче, за чим ти прийшов. Тільки *марнославство* — гріх великий. Все в тебе для щастя є, іди собі з миром». Не йде міщанин. Тоді, — баба Люба трошки стишила голос, — ворожка йому й каже: «Піди в гай, коли зовсім стемніє. Я хочу на тебе подивитися». Той здивувався: «Ось я, перед тобою. Дивися». Ворожка йому: «Ні. Так я нічого не побачу. Там, у гаю, місце особливе. Краще людину видно — буде в неї марна слава чи ні». Раз треба — то треба. Прийшов міщанин у гай, темно навкруги, страшно, вітер дерева гойдає. Іде він повільно, роззирається. Аж раптом просто перед ним із темряви двоє очей — луп! Великі очі, не людські, вогнем палають. Сіпнувся міщанин праворуч — очі за ним рухаються. Сіпнувся ліворуч — вони за ним. Повернувся, побіг геть. Незчувся, як удома опинився. Більше до ворожки не ходив, нікому про це не розказав. Тільки з того часу все в його житті шкереберть пішло. Родина хворіти почала, справи не вдавалися, дім мало не згорів. Пішов із відчаю міщанин до священника, сповідався. А той і каже: «Це тебе Лихе Око пристріло. Воно всім являється, хто своїм скромним життям невдоволений і кому незаслужена слава потрібна».

Баба Люба замовкла. Хлопці знову перезирнулися.

— А далі що? — запитав Максим.

— Далі — нічого, — розвела руками старенька. — Тільки про Лихе Око в цих краях час від часу згадують. Заслужена слава до людини сама прийде. Хто незаслуженої хоче, на того Лихе Око дивиться. Попереджає — знай, чоловіче, своє місце. Ось так, хлопчики. Годиться вам така історійка?

Які легенди про своє місто, містечко чи село ти знаєш? Поцікався у рідних чи пошукай в інтернеті.

Білан помовчав, тоді обережно поцікавився:

— І де це Лихе Око може марнославного перестріти?

— Де завгодно, — відповіла баба Люба. — Тому ті, хто в такі казки вірить, його й побоюються.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

12. Несподівані підозри

Вийшовши від старенької бібліотекарки, хлопці спочатку хотіли йти до Оксани. Навіть пів дороги пройшли. Та враз Максим зупинився, почухав потилицю, кинув на Дениса дивний погляд і промовив:

— Пішли до мене. Тут не все так просто.

«До мене» означало до бабусиної хати. Зачинивши зсередини двері і для чогось визирнувши у вікно, ніби привид міг чатувати на видноті, Максим запнув штори, кивнув приятелеві на диван, а сам примостився в кріслі навпроти.

— Чого ти? — поцікавився Черненко.

— Нічого... Ти звідки бабу Любу знаєш?

— Як це — звідки? Сусідка.

— Скажу тобі чесно — я не знаю, як виглядають наші сусіди згори. А з тими, котрі за стінкою, ми лише вітаємося. У батьків є друзі, товариші, знайомі, тільки це — у жодному разі не сусіди.

— Тю! Це — ваші проблеми! — розвів руками Денис. — У нас із сусідами все нормально. Матінка з усіма дружить. Баба Люба — та взагалі майже своя. За малими нашими час від часу гляділа, їсти їм готувала, коли ті хворіли, а мама не могла з ними сидіти через роботу. Чого це ти раптом про таке запитав?

— Ви давно знаєтеся, а казку про Лихе Око ти вперше почув, скажи?

— Скажу, — погодився Денис. — Уперше. Що з того?

— Сам подумай. Склади два і два. Я пару палаючих очисьок у темряві бачив сам. Навіть потойбічний шепіт у слухавці чув. Але, — Максим підніс вказівного пальця догори, — я не був разом із Оксаною-Тіною, коли вона бачила ці очі. Я повірив їй на слово. А ти в свою чергу повірив мені.

— То й що? — далі не розумів Черненко.

— Мені, скажімо, немає жодного смислу тобі брехати. І ти від мене доказів не вимагаєш. Але я готовий повірити, що Тіна справді бачила привида в темній кімнаті. Значить, — хлопець трошки подався вперед, — уся ця історія з привидом могла бути спектаклем для мене. Нехай нечиста сила є і тусується десь у паралельних світах. Такі речі землянам не зрозуміти. Тільки навряд чи безплотний дух міг подзвонити по телефону. Отже, — переможно закінчив він, — комусь дуже хочеться, аби я повірив у існування нечистої сили.

— Для чого це треба?

— Ось тут починаються головні непонятки. Розумієш, у мене раптом з'явилася підозра: в «Гурту Тіни» є якісь невідомі нікому проблеми. Оксана Дорошенко хоче зійти з дистанції, не готова брати участь у серйозному конкурсі. Але при цьому вона хоче, аби її відмова від конкурсу — чи вза-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

галі відмова від музики — не вважалася поразкою. Про це мені дівчина з «Кицьки Нявки» говорила. Їй Тіна теж на привидів жалілася.

— Гм... Це якось дуже складно... Хоча, — Денис стрепенувся. — Знаєш, у спорті все простіше, та все одно — так само. Колись Костя Сірий із десятого «А» та Антон Макєєв із десятого «Б» вирішили битися за школою. Обоє на бокс ходять, тільки Макєєв знав, що він реально слабший за Сірого. Ось він і придумав собі пошкоджене коліно. На очах у купи народу впав, почав верещати, по підлозі качатися. Його — в медпункт, забинтували, який же після цього поєдинок? Потім історія забулася, так пацани й не побилися. Головне — Сірий здогадувався, що Макєєв махлює, тільки довести не міг. Старші про це в роздягалці базікали, я чув. Так що в цих музикантів цілком можуть бути подібні заморочки.

— Чи так, чи інакше, — підвів риску під нарадою Максим, — нам треба дізнатися, кому ще баба Люба розповідала свою казку. Не забувай: очі з мороку показалися мені дуже скоро після того, як я почав цікавитися всією цією дивиною.

Ще одна думка крутилася в голові Білана. Тільки він вирішив поки що не говорити про свої найважливіші сумніви вголос.

На кого дивиться Лихе Око? На того, хто хоче слави, якої не вартий і не гідний.

Можливо, Оксана Дорошенко знає це і зовсім не придумує хитрих комбінацій. Навпаки, Лихе Око почало переконувати її: перемога в конкурсі шкільних ансамблів — не для неї. Не своєю справою займається дівчина, тому й хвилюється.

А раз так, то погляд Лихого Ока на нього, Максима Білана, міг означати тільки одне: не бери на себе надто багато. Не гідний ти, хлопче, слави великого сищика.

13. Кабіна ліфта

Допізна сиділи хлопці в бабусиній хаті.

Чортівня поступово захопила й Дениса. Суперечки до хрипоти та порвані в запалі аркуші ні до чого не привели. Беззаперечно прийняли тільки дві істини. Перша: по телефону Максимові дзвонила реальна людина, отже — без людських капостей тут не обійшлося. Друга: ця невідома людина, яка вміє давати раду привидам, напевне знає легенду про Лихе Око.

Захопившись, Максим із Денисом справді перестали стежити за годинником. Тому коли в їхню суперечку раптово увірвався дзвінок телефону, обоє здригнулися.

Дзвінок повторився. Ще раз. Іще.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Максим відчув, як зрадливо затремтіли руки. А Денис це побачив: підійшов до апарата, зняв трубку і простягнув приятелеві. Білан обережно наблизився до неї. Не торкаючись руками, приклав до слухавки вухо.

— Алло...

— Ти заснув там чи як?

— Х-ху-у-у-х!

Максим полегшено зітхнув. Мама! Йому захотілося засміятися, в першу чергу — із себе.

— Та ні, я тут однією справою зайнятий, — тепер він зміг взяти трубку рукою, додав: — Уроками, коротше...

— Хоч би не брехав! Знаємо ми твої уроки... Так, сину, вилазь із комп'ютера і збирайся додому. Темно вже.

У квітні темніло не дуже рано, але за вікном сутінки вже повільно переходили в пізній вечір. Хлопці не помітили цього — штори запнуті.

— Скоро буду, — пообіцяв Максим і поклав трубку. — Отак. Збиратися треба. Може, до завтра щось придумається.

— Знаєш що? — діловито запитав Денис. — Ти ж мало не зомлів із переляку. Тільки не кажи нічого, добре?

— Я хіба щось маю проти? — знизав плечима Білан. — Тобі б у трубці прогуділо: «Морок дивиться на тебе», — він зробив страшні очі. — До речі, я так і не зрозумів, що за голос: чоловічий, жіночий... Наче з труби гуло або з колодязя.

— Так я й кажу: доведу тебе додому. Під самі двері. Аби не боявся.

— Та я взагалі-то...

— Так, не ламайся. Сказано — проведу, значить, проведу. Тепер вважай, що я твій особистий охоронець. Бо ми типу *мисливці за привидами*, хе-хе. Бачив колись мультик такий?

— Та бачив, бачив, — пробурчав Максим, збираючи речі. — У тому-то й справа, що несправжні полювачі, а лише, як ти кажеш, «типу мисливці». Гаразд, раз тобі хочеться — гайда.

— Можна подумати, тобі не хочеться!

Так, гарикаючись, вони вийшли на вулицю і рушили до будинку, де жив Максим.

Хоч початок квітня видався на диво теплим, людей гуляло небагато. Де-не-де блимали поодинокі цигаркові вогники та чулася тиха розмова. Неквапом рухалися в бік парку парочки.

Біля Максимового під'їзду вже навіть найстійкіші бабці не сиділи. Підходячи до нього, Білан раптом відчув — щось не так.

Хоча все ніби було нормально й спокійно, життя о цій порі хоч і не буяло, але все одно тривало. Одначе щось його непокоїло.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Стоп! Вже коли він підійшов до дверей і збирався прощатися з Денисом, до Максима дійшло, в чому справа.

Вікна квартир затишно світилися. Світилися спокоєм і вікна під'їздів. Усі, окрім його власного. На сходових майданчиках стояла суцільна темрява. Ніби тут раптово й одночасно перегоріли лампочки на кожному з дев'яти поверхів, або...

Або хтось навмисне вирубив світло саме в цьому під'їзді.

— Темно, — прошепотів Максим, наполовину прочиняючи двері й обережно зазираючи всередину. — А кругом світиться...

Відсторонивши його, Денис зробив крок у темряву. Другий... Третій... Нога наткнулася на першу сходинку. Обережно ступивши на неї, Черненко подався вперед, ніби намагаючись щось видивитися в суцільному мороці. Позаду почулося сопіння — це за ним наважився посунути Білан.

— Тримайся мене. Проскочимо до ліфта, — скомандував Денис.

Дістатися до підйомника — один хороший ривок. Опинившись біля ліфта, Денис намацав кнопку, натиснув. Максимові на мить здалося, що підйомник теж не працює, та загуло вгорі, і він заспокоївся. Може, він дарма лякався. Може, справді щось сталося з електрикою лише в їхньому під'їзді. Так бувало кілька разів.

Гудіння наближалося. Кабіна поволі спускалася вниз. У темряві Денис полегшено зітхнув, навіть гмикнув.

Кабіна зупинилася на першому поверсі. Двері відчинилися. Світла в кабіні ліфта так само не було.

Просто на хлопців звідти дивилася, не блимаючи, пара палаючих очей.

14. Пригоди в темряві

Першим зі ступору вийшов Максим.

Голосно кричати не було сили: він видавив із себе щось схоже на скавчання побитого песика й позадкував до стіни. Очі ніби наскрізь пропікали. Денис залишився на місці, а потім зробив крок до кабіни.

Двері зачинилися. Очі зникли. Клацнуло, загуло — кабіна посунула вгору.

— Бачив? — прошепотів Максим. — Ти бачив це?

— Будь тихо, — не повертаючись, відповів Денис. — Я не тільки побачив. Я інше зрозумів: хтось викликав ліфт нагору. І якщо зараз ніхто не закричить дурним голосом, значить, там, нагорі, — той, кого ми шукаємо.

— Хто?

— Друг усіх привидів на світі, — процідив крізь зуби Денис, і його тон не віщував нічого доброго для того, хто міг зачаїтися на верхніх поверхах.

Ліфт зупинився десь вище.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Четвертий або п’ятий, — припустив Максим.

Шум дверей, що розсуваються. Тиша. Потім — шум дверей, що зачиняються. Знову тиша.

— Ніхто не волає... Та-ак... Стій тут. Рахуй до десяти, потім сильно хрясни дверима в під’їзд, наче виходить хтось. Сам повертайся, чекай. Як ліфт поїде на тебе — лови того, хто з нього вийде.

— Кричи, наче різаний, ясно? — розпорядився Денис, скинув наплічник, аби нічого не сковувало руху. А потім зник у темряві.

Максим нарешті остаточно прийшов до тями і теж скинув наплічник. Враз пригадалося, як ганебно стояв на воротах. Нічого. Людина — не м’яч, зловити легше. До того ж удруге він ґав не ловитиме. Порахував подумки — раз-два-три-чотири-п’ять-шість-сім-вісім-дев’ять-десять! — а тоді побіг до дверей, сильно хряснув ними.

Тим часом Денис, переступаючи своїми довгими ногами через дві сходинки, тихцем піднімався вище й вище. Світла не було, тож доводилося рухатися навпомацки. На кожному поверсі могла *чигати* небезпека, і все ж рухатися краще, ніж стояти. Очі звикали до темряви, і хлопець зрозумів — не така вона вже й суцільна. Знадвору відблискують вікна сусіднього будинку. Слабенько, але є. Ступив на другий поверх — нікого, нічого. Третій — так само. Почувши, як знизу хряснули двері, похитав головою: ранувато він це зробив, поспішив, чорт забирай... Та все ж таки посунув далі.

Четвертий поверх. Темно й тихо.

П’ятий...

Якась темна, наче згусток мороку, постать тихцем рухалася просто на нього. Картаючи приятеля за брак терпцю, Денис сам не витримав — рвонувся до постаті, крикнув:

Художниця
Вікторія Дунаєва

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Стій, гад! Ану, стояти!

Тепер і темному ворогові не було потреби критися. Постать *шаснула* вгору і, тупаючи, подалася геть. Денис сподівався, що втікач, ким би він не був, таки кинеться в ліфт. Але де там: відчайдушним ривком ворог спритно подолав сходовий проліт і, поки Денис хекав на шостому, випередив погоню щонайменше на півповерх. Далі відстань збільшувалася.

— Стій, гірше буде! — для чогось знову крикнув Черненко.

Не подіяло. Маючи зовсім невелику перевагу, темний втікач скористався нею повною мірою. Коли Денис пробігав восьмий поверх, він вже забіг на дев'ятий. «Ось ти й попався!» — подумав Черненко. Вище, здається, нема куди...

Помилився. Забігши на дев'ятий, хлопець почув, як у темряві просто над його головою гупнуло щось металеве. Тут же наткнувся на залізну драбину, що вела на горище. Раз-два, видерся на неї. Голова вперлася в ляду, яку або зачинили, або чимось придавили з того боку.

Стукнув кулаком, скреготнув від безсилля зубами.

Нічого. Не стрибатиме ж цей гад із даху. Якщо він, звичайно, не той самий знаменитий Бетмен — Людина-кажан. Гаразд, почекаємо. Вилізе рано чи пізно, ким би не був.

Денис підійшов до шахти ліфта, намацав кнопку, натиснув. Ліфт піднявся, двері відчинилися. З темної кабіни на хлопця вже нічого не дивилося. Він навіть ступив усередину, помацав рукою стіну.

Стіна як стіна. Тільки в одному місці чомусь волога. Та-ак... Він далі нічого не розумів, хоча своїм очам вірив: кілька хвилин тому з ліфта на них таки щось дивилося.

— Піднімайся! — гукнув Максимові на всю силу легенів. — Кабіна чиста!

Мабуть, Білан таки почув. Двері зачинилися, кабіна рушила вниз і скоро повернулася. Максим вийшов, навпомацки підійшов до приятеля.

— Там заховався, гад повзучий, — пояснив Денис. — У вас що, горище не зачиняється?

— Як людей у цих квартирах почало заливати — перестали. Аби майстри в будь-який час могли прийти. А звідти, зсередини, заблокуватися можна. Сів на ляду — і привіт.

— Ну й нехай сидить. Ми теж посидимо.

За всіма цими пригодами Максим навіть забув, що він — поруч із власною квартирою. Про те, аби покликати когось на допомогу, хлопці навіть думати забули. Присіли в темряві на підлогу, набралися терпіння.

Хвилин десять чи п'ятнадцять минуло — кілька пар ніг рішуче загупало знизу. Кроки наближалися, до них явно хтось поспішав. Хлопці під-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

велися, ще не розуміючи, що відбувається і як треба себе поводити. Враз знизу, дуже близько, чоловічий басок гаркнув:

— Стояти! Не рухатись! Міліція!

За мить збентежені «мисливці за привидами» вже мружилися від променів потужних ліхтариків, що освітили їх хрест-навхрест. Справді, на сходовому майданчику між восьмим і дев'ятим поверхами стояли двоє патрульних міліціонерів.

Один навіть стискав у руці пістолет. Побачивши двох школярів, він з бурчанням заховав зброю.

15. Дрібне хуліганство

Максим відразу почав кричати, що він у цьому під'їзді живе. Не послухали.

Патруль ліфтом спустив затриманих униз. Добре хоч наплічники свої встигли прихопити. Лише на вулиці Черненко почав активно опиратися і зчинив такий гармидер, що на дядьків-міліціонерів, що воюють з двома підлітками, почали звертати увагу поодинокі о цій порі перехожі. Усе ж таки вся компанія встигла відійти за ріг будинку, аж поки один із патрульних не вирішив перевірити — а раптом правда, що зловлений малолітній порушник тут десь живе?

Максим назвав номер свого домашнього телефону. Міліціонер набрав його з мобілки. І дуже скоро до гурту приєдналися знервовані Максимові батьки. Мама майже силою видерла руку сина з чіпкої міліцейської правиці, а тато спочатку запитав, хто старший, а потім — що сталося. Старшим назвався лейтенант Кандиба. Козирнув, документи показав і все пояснив.

Хвилин п'ятнадцять, а може, тепер уже всі двадцять тому хтось подзвонив у міліцію за всім відомим номером «102», назвав адресу й сказав: якісь малолітні хулігани бешкетують у під'їзді.

Треба негайно втрутитися. Сигнал негайно передали всім патрулям, які чергують у названому районі. Так вони прийняли тривожний виклик і пішли розбиратися.

Тепер настала черга хлопців усе пояснювати. Правда, про привида в ліфті вони дружно вирішили промовчати. Точно не повірять. Замість того Максим на ходу придумав історію, як Денис його проводжав, у під'їзді не було світла, і хтось наскочив на них у темряві. Денис тут же прийняв естафету і повів далі: він погнався за невідомим, який налякав його приятеля, але той заховався на горищі.

Наступну годину міліціонери витратили ось на що. Спочатку піднялися на дев'ятий поверх, аби переконатися: ляда на горищі відчинена, а всередині нікого нема. Потім, на особисте і наполегливе прохання Білана-старшого,

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

перевірили з ліхтариками всі лампочки. Аби переконатися: вони не розбиті, їх хтось старанно повикручував. Не до кінця — досить раз повернути, аби вони горіти перестали. Крім четвертого і шостого поверхів — там лампочки давно перегоріли, і їх ніхто не міняв з місяць. Далі патрульні разом із Максимовим татом обійшли по черзі всі квартири, аби переконатися під кінець: ніхто з сусідів міліцію не викликав. Нарешті останнє відкриття: у ліфті лампочку справді пошкодили. Кабіна була старенька, пластиковий плафон — тріснутий, дістатися до лампочки можна запросто.

Білан-старший виніс табуретку і сам особисто закрутив назад усі лампочки на всіх поверхах, крім четвертого і шостого. Патрульним довелося визнати: Максим і Денис справді ні в чому не винні, тут затівалося якесь хуліганство. Очевидно, загнаний у глухий кут хуліган мав при собі мобільний телефон, викликав міліцію, а потім, скориставшись *гармидером*, тихенько вислизнув.

— Хто ж міг злякатися двох школярів? — поцікавився Білан-старший.

— Не знаю, — знизав плечима лейтенант Кандиба. — Дорослому це ніби не личить. А підліток до лампочок не дотягнеться. Дорослий, між іншим, теж на *ослінчика* стає, — наглядач порядку потер старанно поголене підборіддя: — Не можу вам, шановні, нічого сказати. Саджайте хіба консьєржку в під'їзд, бо ці двері з кодовим замком — дурня. Той, кому треба, посидить трошки на лавці біля під'їзду, хтось із місцевих та й відчинить їх.

— Як ви думаєте, що це могло бути взагалі?

— Якесь дрібне хуліганство, шановний, — впевнено мовив Кандиба.

— Одна лампочка розбита. І то невідомо, чи вона зранку горіла.

— Горіла, підтверджую, — заявив Максимів тато.

— То й що? Ви ж не знаєте, хто й коли її грохнув?

З цими словами лейтенант козирнув, і патрульні забралися геть. Скориставшись моментом, швиденько попрощався і злиняв Денис — знайомитися з батьками приятеля якось не входило в його плани. Та й самі Максимові батьки хоч і поговорили за вечірнім чаєм про сумнівних типів, котрі вештаються по під'їздах, досить швидко забули про цю пригоду.

А Максим перед сном визирнув за вікно. Ніч сьогодні була сліпою.

Заснув спокійно. Думка про те, що до всієї цієї потойбічності причетна якась реальна людина, котра, до того ж, їх побоюється, заспокоїла його.

Людину легше вирахувати, ніж привида.

16. Список Хіміка

Зустрілися хлопці, як завжди, по дорозі до школи.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Забув тобі вчора сказати, — Черненко виглядав якось винувато. — Точніше, не забув, а з голови вилетіло. Стіна в ліфті вологою була. Не мокрою, а саме вологою. Знаєш, наче по ній ганчіркою мазнули.

— Навіть так? — зацікавився Максим. — Після того, що ми вже знаємо, цілком може бути. І це вписується в загальну картину.

— І яка ж у нас загальна картина?

— Нас хтось лякає. Точніше — мене. Той, хто цим займається, не підозрював, що ти підеш мене проводжати. Очі в ліфті призначалися для мене. Не треба спеціально попереджати про їх появу воістину пекельним телефонним дзвінком, бо я викличу ліфт — і побачу їх. Далі я зроблю ось що: закричу і втечу. Тим часом мій недруг викличе ліфт і ліквідує Лихе Око. Тобто — просто зітре очі ганчіркою зі стіни.

— Все так просто? — не повірив Денис.

— Простіше, ніж ти думаєш. Очі малюють від руки якоюсь спеціальною гидотою, яка світиться в темряві. Це я вчора на сон грядущий склав два і два й дещо згадав. Розумієш, ті гарячі очі були не однакові, не зовсім правильної форми. І ті, що я бачив із вікна, і ті, які на нас дивилися вчора. Так міг намалювати нашвидку не зовсім вправний художник. Комусь дуже хочеться далі лякати мене, бо я запхав у цю історію носа. Але цей «хтось» не знає ані про тебе, ані про те, що ми ходили до баби Люби. Бо тоді діяв би інакше.

Біля шкільного входу приятелі зустріли Оксану Дорошенко. Максим зробив привітальний жест, вона відповіла. Та замість того аби зупинитися і поговорити, прискорив ходу. Він, прокинувшись сьогодні, зробив ще один висновок: якщо Тіна нікому не бовкнула про їхню домовленість, то, значить, його підозри щодо неї та її брехні таки мають підстави.

Дочекавшись великої перерви, Максим побіг до хімічного кабінету. Це були безроздільні володіння Юхима Юхимовича, вчителя хімії, найстарішого та найшанованішого педагога їхньої школи. Усі звали його просто Хіміком. Без його допомоги Білан і Черненко свого часу не змогли б урятувати від крадіїв Золотий кубок, а потім — знайти самих крадіїв.

Побачивши Максима, Юхим Юхимович відсунув свої пробірки, витер руки об халат і простягнув хлопцеві правицю.

— Вітаю юного сищика. Знову якась таємниця, га? — він підморгнув.

— Та ну, чого відразу сищик, — знітився той. — Сищиків не буває, так само, як і привидів.

— Отаке! Чого це ти раптом про привидів згадав? Хімія — така наука, яка може як придумати нечисть, так і довести неможливість її існування.

— Тому я до вас, Юхиме Юхимовичу, і прийшов. Є якась речовина, здатна світитися в темряві?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Слухайте, юначе, ви хоч і не вивчаєте ще мій предмет, а про такі речі знати мусите, — насварився пальцем Хімік. — Ви говорите про фосфор. Годинники з фосфорними циферблатами тощо. Хочете більш живий приклад? Будь ласка: лиходій *у повісті Конан Дойля* мастив фосфором свого велетенського пса, аби сильно налякати останнього нащадка давнього роду Баскервілів. Невже не читали?

— Читали, аякже! — поспішив виправдатися Максим. — А фосфор може сильно світитися?

— Дивлячись який склад домішати до речовини. Ясно, за пів кілометра ви нічого толком не побачите. Але до п'яти-десяти метрів — цілком. До речі, зараз мої «алхіміки» саме займаються фосфором. Забавляються, в кого ефектніше вийде.

«Алхіміками» Юхим Юхимович називав членів керованого ним хімічного гуртка «Алхімік», дуже популярного в школі.

— А скажіть... Сторонніх на заняття ви не пускаєте?

— Кому-кому, а вам, юначе, після нещодавніх історій треба знати: цей кабінет — неприступний *бастіон*. Сюди приходять тільки ті, кому дозволено. Ось, можете глянути — список всіх, хто займається в гуртку. Окрім списку — тільки за спецдозволом. Після вашої, хе-хе, березневої пригоди таких випадків не було.

Максим перебіг список очима. Зачепився за одне прізвище. Тицьнув пальцем.

— Ось це — хто? У нього є молодша сестра?

— Звичайно, — відповів Хімік.

17. Оксана згодна програти

Наступного вечора в кімнаті, виділеній у Будинку школярів для репетицій шкільних ансамблів, зібралися вісім осіб.

Четверо — двоє хлопців і дві дівчини, серед яких Оксана Дорошенко, — називали себе «Гуртом Тіни». Інші четверо — один хлопець і три дівчини, серед яких Люда Остапчук, — іменувалися «Кицькою Нявкою». Їх попросила прийти особисто Оксана.

— Що у вас сталося? — поцікавилася Люда-Нявка.

— Це у вас сталося, — Оксана-Тіна спробувала посміхнутися, та в неї вийшла сумна гримаска. — Якщо ви вважали нас своїми головними конкурентами на конкурсі, то тепер можете грати спокійно. Ми відмовляємося, не будемо.

Решта «Гурту Тіни» від несподіванки обурено заґелґотіла. Барабанщик Сашко Коритний, найбільш запальний з усіх, навіть шарпнув солістку за плече.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Ти чого, блекоти наїлася, Тінко? Скажи, що пожартувала!

— Ніяких жартів, — Оксана намагалася не дивитися на друзів.

— Я не відчуваю себе готовою. Не потягну, чесно. Можете навіть шукати іншу солістку, проти не буду. Тільки подумайте — краще зробити паузу і набратися досвіду, аніж ганьбитися на людях.

— Яку солістку? Тінко, це ж ти все придумала! На тобі все тримається! — розпачливо закричала Таня Супрун, яка мала абсолютний слух і грала на клавішах.

— А я чув, що їй наче наврочили, — обережно промовив Гена Ревель, він грав у «Кицьці Нявці» на бас-гітарі.

Люда показала йому худенького кулака, і він замовк — лідерка групи мала сильний авторитет.

— Звичайно, Тіно, це благородно з твого боку, — натомість промовила вона. — Хоча ти трошки забагато на себе взяла. «Гурт Тіни» — не основний наш конкурент. Ми розраховуємо на перемогу, але — так само, як кожен із вас...

— Із них, — печально виправила Оксана. — Тепер ми полегшимо «Кицьці Нявці» задачу.

— Зрадниця! — розпачливо кинув Сашко Коритний і, не зважаючи на спроби інших зупинити його, розвернувся і вибіг з кімнати. Далі всі стояли в цілковитій тиші. Потім кімнату залишив бас-гітарист «Гурту Тіни» Мишко Зубов. Через деякий час так само мовчки вийшла Таня Супрун.

...Ані Оксана, ані жоден із «Кицьки Нявки» не бачив, що робилося на вулиці. А там за рогом зайняв позицію Денис Черненко. Коли вийшов розлючений і розгублений водночас барабанщик Сашко, той свиснув, привертаючи увагу до себе. Коли Коритний побачив його, Денис жестом підкликав його до себе.

— Іди сюди, брате. Розмова є.

Таким самим способом Черненко підкликав до себе решту ображених друзів Оксани. А розмовляв з усіма Максим Білан.

Тепер вони остаточно знали, що і як треба робити. Бо перед тим, як почати рішучі дії, Денис іще раз сходив до баби Люби, зробив усе так, як навчив Максим, і отримав результат.

18. Обличчя привида

Пізній вечір.

Люди вже розійшлися по квартирах. Хтось умостився перед телевізором, хтось вирішив попрати, комусь цікаво почитати книгу або газету, комусь — пірнути в інтернет. Є такі, хто вечорами має час і натхнення когось

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

виховувати. До когось прийшли гості на чай, до чаю спеціально спечений запашний пиріг із варенням.

Але є й такі, кому не сидиться вдома. Хто не має спокою і не знає його.

Пізнього теплого квітневого вечора темними дворами пробиралася темна постать. Чорні штани, чорна куртка з каптуром. Куртка наглухо застебнута, каптур на голові. На руках — темні рукавички. Під пахвою — темний згорток.

Ось і дім, де живе Максим Білан. У під'їзді горить світло, та більше гратися з лампочками не хочеться. Зате можна погратися з чимось іншим. Це певніше. Хлопець виявився справжнім «ботаніком». Сприйняв усе за чисту монету, перелякався. Щоправда, не заспокоївся. Нічого. Ще один крок, ще один штрих — і картина готова. Спечеться він, запросто спечеться.

Постать обходить дім, перетинає двір. Рухається спритно і тихо. Хтось побачить випадково, подумає — справді привид.

Ось тут очиська світилися минулого разу. Справжнє Лихе Око, іноді навіть трошки лячно стає. Привид зупинився, роззирнувся, розгорнув згорток. Там виявилася майонезна баночка, щільно закрита капроновою кришечкою, і величенький пензель.

Рука в рукавичці зняла кришку, піднесла баночку до носа. Ф-фу... Запах різкий, неприємний, зате суміш — що треба, далеко видно і яскраво світиться.

Пензель пірнув у баночку. Рука звично почала виводити на стіні малюнок. Трошки терпіння — і враз на стіні в темряві засяяло одне око, дуже схоже на котяче.

Поруч з'явилося друге. Не зовсім однакові, зате величенькі. Вразливого — вразять.

Ступивши крок назад, аби помилуватися своєю роботою, привид обережно поклав банку та пензель під ноги. З правої кишені витягнув мобільний телефон, з лівої — невеличку металеву трубочку. Так голос ніколи не впізнають, і він звучатиме по-пекельному.

Пальці вже набирали номер домашнього телефону Максима Білана.

— Добрий вечір, — говорити треба приязно. — Чи можна Максима запросити? Дуже дякую.

У трубці почувся його голос. Рука піднесла трубку до губів. Ноги зігнулися в колінах, присів.

— Мор-рок дивиться-а на те-е-бе-е! — прогудів привид.

І раптом яскравий промінь ліхтарика розпоров темряву, ніби витягаючи темну постать із густих сутінків. Привид зойкнув, упустив телефон, закрився від світла рукою.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Нічна варта! — почувся зовсім поруч глузливий хлопчачий голос. — Боже помагай!

Денис Черненко стояв і світив ліхтариком просто в обличчя Люді Остапчук, лідеру гурту «Кицька Нявка». А трошки далі, за бузковим кущем, маячила Оксана Дорошенко.

Навіть після того, що бачила зараз, вона все одно не до кінця в усе повірила.

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Чи обов'язково твір повинен мати назву? Чому?
2. Яких відомих літературних героїв-детективів ти знаєш?
3. Письменник веде розповідь від власного імені чи від імені когось з героїв?
4. Яка мораль легенди про Лихе Око?
5. **ПІДГОТУЙ ВИСТУП-РОЗДУМ** про те, як ти розумієш поняття «підступність» і «заздрість».
6. **ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ**: що таке чесна конкуренція?
7. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: знайди, якими книгами, посібниками користується письменник у своїй роботі.
8. **МОЗКОВИЙ ШТУРМ**: які умови, на твою думку, необхідні для плідної письменницької праці?

СЛОВНИК

Бастіо́н — укріплення.
Гарми́дер — безладний галас, метушня.
Марносла́вство — пиха, погорда, надмірно висока думка про себе.
Ослі́нчик — переносна кімнатна лава.
Присмачи́ти — додати їжі присмаку.
«Собака Баскервілів» — детективний роман англійського письменника Артура Конан-Дойля.
«Справжні мисливці за привидами» (*англ.* «The Real Ghostbusters») — американський мультсеріал про пригоди мисливців за привидами.
Чига́ти — підстерігати кого-небудь.
Ша́снути — швидко пробігти, шмигнути.

Продовжуй читати:

Кокотюха А. «Гімназист і Чорна Рука», «Колекція гадів», «Подвійний капкан»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ОКСАНА ЛУЩЕВСЬКА

АВТОРКА ОНЛАЙН

Вона настільки крута, що найвідоміші видавництва радяться з нею, які дитячі іншомовні твори варто друкувати для українських читачів та читачок, її тексти перетворюються на театральні вистави, з перекладами допомагає професор одного з найпрестижніших університетів США, а книга стала однією з 200 найкращих дитячих у світі.

Сьогодні роботі Оксани Лущевської можна лише позаздрити: крім творення власних текстів, вона займається ще й оглядами нових дитячих книг. А це означає, що можна весь робочий день просто читати класну книжку!

Коли в Оксани запитують, як дізнатися, що саме сподобається дітям, вона відкриває маленьку таємницю: свої нові тексти письменниця спершу дає прочитати юним друзям, яким книга була б цікавою.

Авторка часто зустрічається з читачами та проводить сторітайми: коли усі збираються поза уроками, щоб прочитати, послухати й обговорити улюблену книжку.

А з яким автором чи авторкою ти хотів / хотіла б зустрітися?

Задзеркалля

(уривки)

Дивно, але мені чомусь здається,
ніби я — невидимка...
Льюїс Керолл
«Аліса в Задзеркаллі»

Розділ 1

Діна лежала на підлозі. Діна зменшувалася. Дивилася на руки — до побачення, руки. Дивилася на ноги — до побачення, ноги.

У які двері постукають руки? Куди поведуть ноги? Діна зменшувалася. Ось-ось вона, як Аліса в Дивокраї, вийде в прегарний сад. Щоправда, засніжений. Бо нині початок зими, і за вікном падає перший сніг. А із саду до Задзеркалля недалеко. Головне — дійти до Дивокраю, а звідти вже близько. Треба тільки уявити. Діна меншала, меншала…

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Діна поволі вибиралася з її вузької темної кімнати.

Розділ 2

То була найдовша ніч у моєму житті. Як і весь наступний тиждень. Я прокинулася від гуркоту в коридорі. Від рипіння коліщат. Від поквапно відчинених кимось із медперсоналу настіж дверей. Від світла, що різко зблиснуло в нашій палаті.

Щоправда, мене такі нічні прокидання особливо не дивували, бо я вже другий тиждень лежала в лікарні із запаленням легень. А в лікарні така суєта завжди. Щодень. Щоніч. Так мені бачилося. У палатах хворі — як жучки в коробочці від сірників. Когось випустили, когось упіймали, хтось вислизнув сам. Коробочка на чотири ліжка, кілька стільців і два вузьких вікна. Зате краєвид — на засніжений двір, на ялини.

Дивно, але в цій нашій тісній коробочці я почувалася навіть дуже незле. Щоправда, досі кашляла. І ще інколи ввечері підіймалася невисока температура. А з нею, сказав лікар, виписати мене не могли. Навіть якщо одужувала я просто на очах. Та я, якщо чесно, і не хотіла, щоб мене виписували. Бо щойно я потрапила в лікарню, як закохалася в хлопця з палати в кінці коридору.

Його звати Ростя. І я вже не розуміла світу поза лікарнею — світу без Рості. Тому цей лікарняний простір мене влаштовував. Я навіть ладна була брехати, що почуваюся зле, аби мене довше потримали, аби моя коробочка раптом не відчинилася завчасно, аби ми з Ростею не розлучалися.

<...>

Бо я щаслива.

Хай там що, а той, хто мене хвилює, чекатиме вранці біля вікна, що виходить на засніжений двір. На сходовому майданчику. Між другим і третім поверхами.

— Ярку, як твоя контрольна з біології?

— Ми проводили дослід у парі з Костиком, уявляєш? А ти пам'ятаєш, який він чванько: «Подивіться, який у мене телефон», «Ніколи не відгадаєте, де я був вихідними», «Хто хоче на вечірку до мене?». Ніколи мені не подобався. Але він дуже швидко зробив дослід і допоміг мені!

— Тепер ти з ним товаришуєш, щоб мати гарні оцінки з біології?

— Та ні, бабусю, Костик класний! І спортом також займається. А поводився так, бо хотів з кимось подружитися, він же новенький. Дарма я з нього гримаси корчив...

— Та облиш. Ти мені теж не одразу сподобався: маленький, зморшкуватий і не казав ні слова. Зате зараз ми — нерозлийвода!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Ми відхилимо фіранку, прочинимо вікно, простягнемо руки й будемо ловити сніжинки. Ніби ненавмисно торкнемося пальцями. Потім він візьме мою руку й сховає в кишеню свого пухкого халата. Або навіть візьме обидві мої долоні й сховає у своїх. Ростині долоні значно більші за мої. Ростині долоні — гарячі.

<...>

Я навмисне шморгнула носом. Звідкись у мене взялася така звичка. Так, наче я хочу попередити про те, що я тут, але я, мовляв, не підглядаю, а сповіщаю вам про свою присутність. Моя мама, я не раз помічала, у таких ситуаціях навмисне покашлює: ги кит хххх. І тоді всі на неї звертають увагу. Отож вона не почуває себе прикро, начебто ловить когось на гарячому.

— Ги кит ххххх, — та ніхто не дивиться. Тільки пані Інга зиркнула на мене — і перевела стривожений погляд на двері.

Там стояла струнка невисока жінка. Обличчя в неї перекривлене й біле біле, як халати в медперсоналу. Її обличчя мені знайоме.

Я протерла очі. Начепила окуляри. Добре, що мама наполягла, аби я взяла в лікарню окуляри, а не лінзи, які ношу в школі. Я соромлюся носити окуляри на людях. Хоча окуляри начепив — і є. Не те що з лінзами. Та й вигляд у них я маю досить діловий. Ну, звичайно, піжама в цей діловий стиль не вписується. Зате приховує фігуру, бо вона в мене не дуже: великі плечі, непомітна талія й тонкі ноги. Хоча Рості подобається моя фігура. Він каже, що я схожа на якусь там відому плавчиню. Та я зі спортом не дружу.

«Хто там?»

Так-сяк закрутила в гульку своє підстрижене до плечей волосся. Закріпила олівцем. Моя сестра Оля називає цей стиль неохайним. А мені подобається — такий собі творчий хаос. Хоча я людина далеко не творча. Не те, що Оля, яка читає десятки книжок на тиждень, пише повість і ще й малює чорнилом невеликі ілюстрації до своєї майбутньої книжки. Ми бачили кіно про англійську письменницю Беатрікс Поттер. Вона малювала кроликів і потім писала про них казки. Я кажу Олі, що вони з Беатрікс схожі.

Оля в тому тямить: і в писанні, і в малюванні. Оля визначилася зі своїми інтересами. А в мене ще є час. Принаймні я можу думати аж до закінчення школи.

Хто ж ця жінка? Примружилася: знайоме обличчя!

Звідки ж я її знаю?

Де я її бачила?

Чомусь заколотилося серце. Руки затряслися. Я ривком опустила ноги з ліжка. І по саму шию загорнулася в ковдру.

Вставши, підійшла ближче до білих спин і зазирнула за них.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

«Хто там?»

Серце застукотіло так сильно, що білі халати попливли. А за ними стіни, вікно, моє ліжко, двері…

Це Дінчина мама!

Дінчина!

<...>

Розділ 6

Згадую, як ми всі разом — Анька, Ліка, Лима та я — раптом помітили Тортика. Доти ми дихали одним повітрям, були нерозлийвода. Тортик же давно вчився в нашій школі, але якось раніше ніхто з нас ним не цікавився. Ми вважали, що він не для нас. Хоча кожна з нас мріяла, щоб Тортик до неї заговорив чи хоч просто кинув погляд.

Утім трапилося так, що якось на шкільній вечірці Тортик підіслав до Аньки свого друга Сірого. Той щось шепнув їй на вухо, і Анька миттю розквітла. Вона усміхалася кутиками губ. Так вона усміхалася лише від щастя. Цю її звичку я добре знала. <...>

— Нас запросив на побачення Тортик!

— Що? — мені здалося, що слово «нас» вона сказала помилково.

— Кого це нас?

— Мене, тебе, — Анька тицяла на кожну пальцем, — тебе, тебе.

— Я не піду, — відрізала я й зиркнула на Тортика, який не зводив з нас чорних очей. <...>

Я склала собі уявлення про перше побачення з романтичних комедій на кшталт «Амелі» та невеличких бульварних романчиків, які часом брала почитати попри висміювання Олі. Знайомство мало б розпочатися із випадкового зіткнення на вулиці чи в громадському транспорті, а далі мало би бути запрошення на побачення, квіти, кава, кіно. Моя Оля з цього сміялася. Казала, що велика любов — та, що дозріває з роками.

<...>

Розділ 17

<...>

Ми з Дінкою познайомилися випадково. Після нашого з дівчатами походу до Карми я знайшла у своїй кишені Дінчину адресу. Чи то Лима мені її вкинула, коли ми вибігали з Карминої кватири?

У будь-якому разі адреса Дінки була в мене. І про це я нічого не сказала дівчатам. Сама ж вирішила піти і хоч краєм ока глянути, де живе Дінка.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Ліфт повільно підіймався вгору. Я думала про те, що тільки-но гляну, де Дінчина квартира, та й одразу втечу. Але ліфт зненацька загуркотів і... застряг між поверхами.

Спершу я витягнула телефон і хотіла негайно подзвонити сестрі. Але зв'язку не було. Потім я стала придивлятися до кнопок ліфта. Вони всі були затерті, і я не могла зрозуміти, яка з них відповідала за виклик допомоги.

Мене охопила паніка.

Я ніколи не застрягала в ліфтах раніше.

Я стала стукати в двері.

Спершу легенько. Потім сильніше. Дужче і дужче. Я вже гамселила кулаками по дверях. Та мене ніхто не чув. Я зовсім перелякалася.

— Рятуйте! У ліфті! Я тут! Я в ліфті! — я вже кричала, що було сили. — Рятуйте! Допоможіть! Я в ліфті!!! У ліфті! — що дужче я кричала, то більше мене розбирав страх.

— Я викликала механіка, — почулося по той бік ліфта. — Він тут неподалік. Зараз буде.

— Дякую, — ніяково відповіла я. — А хто це?

Голос видався мені знайомим, і хотілося, щоб та людина не залишала мене, доки не прийде механік.

— Це Діна... Діна Більченко. Я тут живу. На восьмому поверсі.

«Дінка?.. — здавалося, що всі прокляття світу впали на мене тієї хвилини. Таке навіть в кіно не показують. — Дінка...»

Слова застрягли в роті.

— Усе гаразд?

— Так, — ледь чутно відповіла я.

— А ось і механік, — в її голосі почулася радість.

За хвилину двері відчинилися.

Я присоромлено стояла перед Дінкою.

— Що ж, цікаво, — сказала Дінка, — може, чаю?

— Чаю, — кивнула я розгублено, бо не чекала від неї гостинності.

Дінка нервово потягнула під горло светр.

— Проходь, проходь...

У квартирі було багато вазонів. На стінах — різні картини й картинки в кольорових рамах. Старі важкі меблі на фоні пастельних шпалер, здавалося, додавали помешканню якогось незвичного шарму.

Дінка показала мені рукою на табурет. Спокійно поставила грітися чайник, дістала печиво, масло, джем.

— У нас є дача, — сказала вона, — влітку ми варимо там джем. Взимку їздимо відпочивати. А у вас є дача?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Нема.

— Тоді у вас і каміна нема?

— Ні.

— Треба буде, щоб ти до нас на дачу якось приїхала, Сашо.

Невже Дінка серйозно говорила? Щиро? Не таїла ніякої злоби?

І до чого тут дача з каміном?

— Щоправда, каміна ми давно вже не палимо. Дві зими.

— Чому?

— Мама не вміє, а тато, — вона поклала ще печива на блюдце, — колись я тобі розкажу. Я дуже хочу тобі розповісти, — прошепотіла вона. — Але не зараз, бо мама прийде з хвилини на хвилину. А це розмова, — Дінка зморщила чоло, — між нами.

Звичайно, я не могла її запитати більше нічого. Мені хотілося швидше допити чай і змотувати вудочки. Справді, я не чекала, що Дінка виявиться такою гостинною.

«Не дарма вона подобається Тортикові», — подумала я, але відразу й присікла ту думку.

— Сашо, — Дінка простягнула мені пригорщу печива, — у мене незабаром день народження. Приходьте з дівчатами.

«Невже вона така наївна? — міркувала я. — Невже думає, що дівчата прийдуть? І що в такій ситуації робити мені?»

— Я дуже рада, що ми... — вона зробила паузу, — подружились. Хоча й неочікувано, направду, — усміхнулася вона. — Чого тільки не буває, правда?

— Угу, — я вкинула до рота печиво.

— То що, прийдете? — кивнула Дінка.

— Прийдемо, — збрехала я за всіх одразу, бо знала, що дівчата ні за яку ціну не погодяться.

Розпрощалися ми з Дінкою як *новоспечені* друзі.

<...>

Розділ 18

Я кілька днів намагалася вигадати причину, щоб не йти на Дінчин день народження. Кілька разів думала сказати дівчатам, що захворіла. Безліч разів набирала Аньчин номер. Хотіла зізнатися їй, як я познайомилася з Дінкою. Та правильних слів не знаходилося. Тож я вирішила — що буде, те й буде.

<...>

Виявилося, що ми прийшли першими. Дінчина мама якраз збиралася йти. Вона не хотіла заважати гостям.

Подарунків ми не купували, бо жодна з нас не почувалася щиро з Дінкою. І кожна шукала свою вигоду на Дінчиному святі. Ми прихопили солодо-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

щі: шоколад, цукерки, вафельні трубочки. Потому сяк-так привітали Дінку й повсідалися біля телевізора. <...>

За хвилину у двері ввалилися Сірий, Тортик, Толя Ніс і Костя. Останніх двох, здається, Сірий покликав. Вони були його дружбанами. Такі ж огидні, як він.

<...>

Направду, ця атмосфера мене гнітила. Тортик клеїв дурня. Вдавав, що до Дінки йому немає діла, і весь час підтримував брудні жарти Сірого. Усі гиготіли.

<...>

Я висковзнула з-за столу й подалася на кухню. Мені раптом захотілося попросити Олю, щоб та подзвонила мені й голосно сказала, що я негайно мушу повернутися додому з якоїсь там причини.

Я мацала рукою по стіні, шукаючи, де вмикається світло.

Почулися кроки в коридорі.

— Діна?

— Тсссссссс, — то був Тортик. Він рвучко схопив мене за руку. — Тільки не кажи, що не чекала мене.

Я заціпеніла від несподіванки. Я чекала. Але не так...

Тортик рвучко потягнув мене за руку на себе. Я відвернулася й, метнувшись дуже різко, сильно вдарилася об двері плечем.

— Боже мій, — зойкнула я і, схопившись за плече, озирнулася.

— Сашо? — біля дверей стояла розгублена Дінка.

За нею — Лима, Ліка та Анька, їхні обличчя застигли в гримасах. Я вкрилася густими червоними плямами, бо Тортик ще досі тримав мою руку.

— Нічого собі, — нервово кинула Лима, — здається, комусь тут не місце, а ми йшли свічки ставити на торт, — вона рвонула з вішалки своє пальто й почала збиратися. — А свічку треба було не ставити, а тримати, — крикнула вона.

— Я від тебе такого не чекала, — сказала Ліка й скривилася. — Дурепа ти, Білко, — додала вона, дивлячись Дінці в очі. — Довіряла цій? — вона зневажливо тицьнула мені в обличчя пальцем, начебто ми ніколи не дружили. — І ми такі ж, — слідом за Лимою вона почала вдягатися.

Анька мовчки стояла. Вона хотіла щось сказати, привідкрила рота, але лише ловила повітря, як риба, витягнута з води. За мить вона пішла за Лимою й Лікою.

— Аню, — крикнула я навздогін, — чекай. Я все поясню.

Вона навіть не оглянулася: взяла пальто й грюкнула дверима.

Дінка досі розгублено стояла біля мене. А мені від сорому вперше в житті захотілося зробити щось таке, щоб насолити всім і відразу.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

За що вони мене осудили? Вони ж не розібралися навіть. Що вони надумали?

<...>

Де ця Дінка взялася на мою голову? Якби я сюди не прийшла, то нічого подібного не трапилося б. Мені хотілося помститися їй просто за те, що вона є. Яка ж вона була ненависна!

«Помститися їй! Помститися, помститися!» — лупало в мозку. На очах у Дінки я кинулася до вікна, швидко схопила Тортика за комір розстебнутої на два ґудзики сорочки — і поцілувала в губи. Було неприємно. Бридко аж до нудоти. Але я зробила це — зробила Дінці на зло!

<...>

Розділ 27

Я проводила батьків з Олею до центральних дверей. У тата був гарний настрій. Йому заплатили преміальні й похвалили його успіхи на черговому офісному *мітингу*. Він відразу подарував мамі пальму у вазоні, яку вона давно мріяла поставити в коридорі. Ми голосно розмовляли й сміялися. Коли ми всі зупинилися біля дверей, я краєм ока помітила маленьку постать, що сховалася за стіну.

— Зірка! — пирснула я сміхом. — Ах ти, шпигунко! Виходь, ну ж бо!

Мої переглянулися. Я нічого не казала їм про Зірку. Довелося розказати, хто вона така і як ми з нею познайомилися. Доки я говорила, Зірка вертілася біля нас, як кошеня. Оля дуже здивувалася цій історії. Сказала, що ніколи не думала про «багатодітну» та всіх її дітей. Як і всі, вважала її «зозулею», а їх «зозуленятами».

— Зірка — наша найясніша зірочка, скажи? — я перевела на неї погляд.

— Зірок на небі багато, — вона розвела руками. — Вега, Проціон, — мала задумалася, намагаючись згадати те, чого я її навчила. Або те, чого навчив мене Ростя?

— Сіріус, Полярна зірка, — додала Оля. — Йдемо далі?

— Далі, ні, не зараз, — відповіла Зірка. — Ввечері. На небі. Так, Сашо?

— Угу!

Поцілувавши батьків і Олю, я взяла Зірку за руку, і ми пішли сходами.

Між другим і третім поверхами мала підійняла пелюстку рожевої троянди.

— Бач? — подала вона мені.

— Хтось комусь приніс квіти, — сказала я. — Або це кур'єрська доставка.

— Навіщо?

— Що? Квіти? Чи доставка?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Все…

— Буває, що хтось комусь робить сюрприз, — міркувала я. — Чи дякує за щось. Або освідчується в коханні, — я подумала про Ростика. Мабуть, він теж зараз думав по мене. Вкотре захотілося йому подзвонити. Було по обіді. А він досі не прийшов. Ростику, ну де ж ти?

Розділ 29

<...>

Діна вже мала набагато кращий вигляд. Якби ми всі не знали, що з нею трапилося, то ніколи б не здогадалися, що кілька днів тому вона була за крок від смерті. Ніхто з нас, звісно, не думав про це говорити. Діна сьорбала чай з чашки, інколи вдавала, що їй все одно, але більше таки усміхалася при наших розмовах. Усе ж я бачила, що вона була чимось заклопотана і часом поглядала на годинник.

— Будемо збиратися, — сказав Ростя. — Може, тато з мамою вже приїха...

— А моя мама вам нічого не казала? — раптом перебила Ростю Дінка й поглянула спочатку на мене, а потім на пані Інгу.

— Ні. А що?

— Вона б мала вже бути.

— Певно, — пані Інга теж звірила час. — Скоро прийде, — намагалася заспокоїти її пані Інга.

<...>

— Може, подзвони їй? — запитала я, не знаючи, з чого розпочати нашу розмову. — З мого телефону чи маєш свій?

— Ні, не треба. Не маю. Але я... — опустивши очі, Діна повільно сказала, — я не хочу.

— Тобто? Але ж ти хвилюєшся, — я не зовсім розуміла її думку.

Художниця Катерина Білокур. Сон. 1940 р.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Саш, — я помітила, що Дінчині щоки почервоніли, — Сашо! — крикнула вона. — Мама про мене забула! Я почувалася зовсім сама! Сама! І він теж... теж про мене забув! Він забув...

— Хто він? — наважилася промовити я.

— Батько!

— Хіба так може бути, Діно?

— Забув про ВСЕ! Про камін. Тепло. Час, проведений разом. Про наші вечірні ігри в доміно. Про вихідні. Він ЗАБУВ! А потім забула вона... І коли я їй про це сказала... Вона, ВОНА, — по Дінчиному обличчю тепер текли сльози, — зробила вигляд, що не чує мене. І мені хотілося... — вона говорила надривно. — Хотілося заснути... і прокинутися в зовсім іншому світі... В іншому... Без них... Або з ними... З ними! Але там, де затишно... Де горить камін... Де вони разом... Де я — з ними...

Мене прошив такий біль, що я й слова не могла промовити. Я тепер зрозуміла, що це й було те, що мені хотіла сказати Дінка ще тоді, у перший день нашого з нею знайомства. Вона хотіла сказати про своїх батьків і про її самотність. Не дарма ж вона розпочинала ту розмову про камін.

— Як же я від вас усіх хотіла втекти, — сказала Діна. — Від усіх!

— Дінко, пробач мене за Тортика, — раптом самі собою вилетіли слова.

Діна *втихомирювалась*. Хвилину вона сиділа, просто дивлячись на мене. Її щоками повільно котилися сльози.

Мені було страшенно її шкода.

Мені було шкода себе за всі ті дурниці, що я накоїла.

Мені хотілося розпочати все спочатку.

Я подумала, що якби я ще раз застрягла в ліфті перед Дінчиною квартирою, то обов'язково подружилась би з нею по-справжньому.

Я б інакше повелася в школі.

Я би ніколи не зіпсувала їй день народження.

І ніколи не поцілувала б того бридкого Тортика.

Та що я тепер могла змінити? Усе це трапилося.

<...>

Діна встала з ліжка й підійшла до вікна.

— То моя мама? — вона потягнулася до моїх окулярів, що лежали на тумбочці, і її щоки знову запашіли. — Мама йде? — кивнула Дінка до мене так, наче між нами щойно й не було тієї натягнутої розмови. — Думаєш, у неї теж, як у тебе, просто так вийшло? — сказала вона. — Просто так?

— Так!.. — перебила її я, бо бачила, якою сиділа її мама всі ці дні. Я бачила, як вона змінилася на обличчі. Я бачила всі її переживання.

— Я зараз, — зронила Дінка, і за хвилину її вже не було в кімнаті.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Боже мій! — я схопилася за голову. — Що вона робить? — я хотіла її наздогнати.

Я раптом подумала, що Дінка зовсім втратила розум. Не дарма ж вона ходила до психіатра. Я схопилася за підвіконня і хотіла було бігти до медсестри, щоб розказати їй, що Діна побігла бозна-куди. Та тільки-но я зрушила з місця, як мене щось змусило знову повернутися до вікна, і я просто вгрузла в підлогу: Діна бігла назустріч своїй мамі! У халаті. У капцях.

Падав сніг.

Світив ліхтар.

На моїх очах Діна підбігла впритул до матері. Видно було, як надривно вона щось їй говорила, як матір знімала з себе пальто й накидала на Дінку, як Дінка обіймала її.

Сльози наверталися на очі. Здавалося, що я гостро відчувала і Дінин біль, і її радість. Я знала, що в цю мить вона переступала через щось у собі. Оте важливе, про що говорила пані Інга. Те, що потребувало часу.

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Які óбрази виникають у твоїй свідомості під час читання?
2. Вислов припущення, чому авторка назвала твір «Задзеркалля».
3. Які стосунки склалися в Саші та Діни? Як решта дівчат ставилися до Діни? Чому?
4. Поясни фразу з тексту: «Розпрощалися ми з Дінкою як новоспечені друзі». Чи можуть у нових друзів одразу зав'язатися довірливі стосунки?
5. ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ: що означає сперечатися, вислуховувати думки інших і поважати їх погляди? Як можна підтримати друга чи подругу, які потрапили в складну життєву ситуацію?
6. МОЗКОВИЙ ШТУРМ: як можна проявляти повагу? Наведи приклади.
7. ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ: як ви гадаєте, чи є помилки, які неможливо виправити?

СЛОВНИК

Мíтинг — зібрання, нарада.
Новоспéчений — який недавно, щойно став ким-небудь.
Утихомúрюватися — заспокоюватися.

Продовжуй читати:

Лущевська О. «Друзі за листуванням»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ГАЛИНА МАЛИК

АВТОРКА ОНЛАЙН

Повісті Галини Малик відомі в Україні, а ще — у Франції, Іспанії, Німеччині, Італії та багатьох інших країнах. Вона видала понад 70 книжок для дітей, хоча раніше навіть не планувала бути письменницею. А першу свою книгу отримала в подарунок від мами на день народження. Тоді література стала для неї новим великим світом.

Свої спогади про щасливе дитинство авторка поєднує з цікавими пригодами. Захоплення маленьких читачів — головний орієнтир письменниці, який завжди мотивує створювати щось неймовірне.

Насолоджуймося і міркуймо!

Злочинці з паралельного світу

Безпритульний хлопчик Хроня наперекір долі сподівається знайти своїх батьків. Вірний друг пес Рекс, чеченець Джохар, мудрий ворон Гай, «крутий» кіт Рата, підступна потвора Чмак — далеко не повний перелік персонажів, з якими доля зводить Хроню у його поневіряннях.

(уривок)

Розділ 13. Часовий розлом

Уранці Хроню розбудило Рексове голосне позіхання. Він розплющив очі і побачив, що всі вже на ногах.

Цур із Пеком кудись збиралися. Хроня хутенько вмився перед хатою, а коли повернувся — на столі вже парувала яєшня.

Рата задоволено погладив себе по череві:

— Ну, це вже ніштяк! А то я думав, тіпа, що тут лише гречкою давитися дають!

— От невдячна тварюка! — не втримався Рекс. — Я б тебе, аби моя воля, пастися відправив — он уже травичка вилізла.

— Кра-а-а! — сказав крук Гай. — *Ліпший черствий кусок зо спокоєм, ніж дім, повний учти м'ясної зі сваркою!*

— О, чуєш!? — підняв пальця догори Рата. — Нарешті наш *марабу* щось розумне видав!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Бабусю, а ти завжди звертаєш увагу на стиль людини? Чи все ж важливішим є внутрішній світ? Я знаю, що стиль може виявлятися у тому, який людина носить одяг. Наприклад, як панки, або ж як професори чи диригенти, які вдягаються переважно в класичний одяг. А як розуміти стиль художника чи письменника?

— Ой, гарне запитання, Ярчику. Про стиль зараз всі говорять. Звичайно, звертаю увагу на те, як людина вдягнена, особливо у свята, чи яка в неї вишиванка, але важливішим є духовний світ. Це те, що робить нас унікальними. Кожен художник пише картину, відображаючи свій погляд на життя. Письменники, режисери втілюють стиль залежно від того, як вони вирішили розповісти свої історії або висловити свої ідеї.

— Ого! Тоді стилів є дуже багато.

Рушили в дорогу. Пек позирав на Хроню, як той, крекчучи, скинув на плече заплічника. Щось, видно, йому не подобалось.

— Ану, Хроню, скинь-но свого мішка, — попросив він, узяв його і почав розв'язувати.

Цур, побачивши це, побокував від брата. І сховався у Хроні за спиною.

— Ну так я і знав! — сказав Пек, витягаючи з Хроніного заплічника Цурового телевізора. — Ти що, глухий пень, забув, куди ми йдемо?! Щоб і духу його...

— Ну Пеку, братіку! — благально склав руки Цур. — Я його в лісі заховаю! <...>

Пек, зітхнувши, почав м'яти телевізорчика в руках, аж доки той перетворився на маленьку горошинку. Тоді підійшов до Цура й поклав горошину йому до вуха. Цурова борода розсунулася на два боки — Цур усміхався.

— Чую, чую! — сказав він і пішов з двору, підспівуючи: «Я їду додо-му, до себе додо-му!».

— Авжеж, додому, куди ж іще! — вирушив за ним Пек.

Вони зайшли в сосновий ліс. Пахло глицею, яку вже пригріло весняне сонце. У лісі було сухо й тихо. Всі йшли мовчки, лише тихенько услід за рекламою у вусі підмугикував Цур. Та ще зачудовано крутив головою Рата, бурмочучи сам до себе: «Ні, ти глянь, що діди витворяють! Раз — і забацав плеєр у вухо!».

Нарешті вони дійшли до потрібного місця, бо Пек зупинився, пильно роздивляючись довкола.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Три височенні сосни стояли рівним трикутником, а посередині цього трикутника лежав величезний камінь-валун, оброслий мохом.

Виглядало на те, що якийсь велетень навмисне приніс і поклав його тут.

— Не слабо! — присвиснув Рата і обійшов камінь довкола. — А що дальше? Де тут, тіпа, наліво, де направо, а де прямо?

— Що-що? — очікуючи якогось підступу, спитав Рекс.

— Ги-ги! — зареготав Рата. — Ну як же, чуваче: направо підеш — тіпа, коня патіряєш, наліво підеш — голову патіряєш, а прямо — вааще не вернешся!

— Ти ще й казки знаєш? — зневажливо сказав Рекс. — А я думав, ти, тіпа, тільки газети зі смітників читаєш!

— Нє, чуваче, я народний фольклор даже дуже уважаю! — заперечив Рата.

Пек повернувся до Хроні:

— Вуглинку не загубив?

— Ні, — Хроня витяг вуглинку і подав Пекові.

— Я тобі вчора обіцяв дещо показати, — почав Пек, — зараз ми з тобою...

— А зі мною? — перебив його Рата.

— І з тобою, де тебе подінеш, — з досадою сказав Пек. І знову повернувся до Хроні:

— Нічого не бійся, слухайся мене. Коли стався вибух, тут утворився часовий розлом...

— Це, тіпа, щілина? — знову не втримався Рата.

— ...ми з Цуром його знайшли, і тільки ми знаємо, як ним проходити. І ми хочемо, щоб і ти пішов з нами...

— А я? — стурбовано запитав Рата.

— Ти вгамуєшся? — загарчав Рекс. — Тобі вже сказали!

— Я кину вуглинку — запалає полум'я, — продовжив далі Пек, — ти дивися, куди я йтиму, — іди за мною. І ви всі теж, — кинув Пек решті.

— Куди йти? Прямо у вогонь?! Ні фіга собі! — обурився кіт Рата. — У мене й так мало шерсті після лишаю лишилося!

— Ну то й залишайся! Хто тебе сюди тягнув! — не витримав уже й Хроня.

— Ні, ні, чуваки, я з вами! — перелякано затупцював Рата.

— Ну, тоді рушаймо! — сказав Пек.

Він кинув через ліве плече вуглинку — і на місці, де вона впала, запалало полум'я. Воно горіло рівно й беззвучно, наче газ у конфорці.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Пек, за ним Рата, підвиваючи і затуливши лапами очі, Цур, Хроня і Рекс ступили у вогонь і... зникли з галявини. Останнім у синьому полум'ї розчинився крук Гай.

Ніхто з них не озирався, тому ніхто й не побачив, як із-за стовбура однієї із сосен викотилася товстопуза кривонога потвора.

Коли полум'я згасло, Чмак, — бо це був він, — навкарачках почав нишпорити по землі. Нарешті він радісно кувікнув і схопився на ноги.

У руках він тримав маленьку чорну вуглинку.

***

Коли Хроня ступив у синє полум'я, його огорнуло приємне тепло. Він ступив ще раз — і полум'я залишилось позаду.

Спочатку Хроня подумав, що просто переступив вогнище і лишився на тій самій галявині.

Поруч стояли Рекс і Рата, на плече йому сів крук Гай. Ось тільки дідів не було ніде видно.

Хроня повернувся до лісу і покликав:

— Пеку!

«Цур із тим телевізором у вусі все одно нічого не почує», — подумав Хроня, тому й не став його гукати.

— Пе-еку-у! — знову покликав Хроня. Спиною у нього покотився холодок: а що, як діди десь загубилися? Бо тепер Хроня бачив — це була НЕ ТА ГАЛЯВИНА.

Замість трьох сосен тут росло три дуби. Та й ліс був суціль дубовий. І до того ж, дерева були вкриті листям. Отже, ТУТ уже літо.

— Ну, що я казав? — мовив кіт Рата. <...>

Лясь!

Гнучка лозина, що невідь звідки взялася, ляснула кота по носі.

Рата засичав і відскочив убік. Очі його злісно виблискували.

— Не оббріхуй нікого за спиною! — сказав Пеків голос.

— *Людина лукавого серця не знайде добра, хто ж лукавить своїм язиком, упаде в зло!* — вставив крук.

Як вважаєш, Рата справедливо поплатився за свої нарікання? Чи погоджуєшся зі словами крука?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Пеку! — зрадів Хроня. — Куди ви поділися? Де ви? — Хроня роззирався на всі боки.

— Тут ми, тут, — заспокоїв його Пеків голос. — Тільки тут ми невидимі.

— Ну от, — сказав Рата, — тепер маємо двох дідів-привидів тіпа Каспер!

— Ми не привиди. Ми — духи родинного багаття. Ми його охороняємо.

— Від чого? — спитав Рата.

— Від таких придурків, як ти, — сказав Рекс. — Затни пельку, бо мій терпець урветься!

— Хроню, йди за моїм голосом, — покликав Пек. — Тут недалеко.

Ліс скоро закінчився. Вони вийшли на берег великого озера і йшли ним, доки натрапили на протоптану стежку. Нею вийшли на пригірок, і перед ними відкрилася незвичайна картина. У невеличкому видолинку стояли довгасті невисокі хати, розташовані колом. Усередині цього кола стояли ще якісь будівлі. Навколо них бігали діти. По всьому — вони грали у квача.

Біля однієї хатинки жінки доїли кіз. Ще дві поралися біля розкладеного вогнища. Чоловіків видно не було.

І жінки, і діти були вдягнені в довгі, з грубого полотна, сорочки, підв'язані поясами, кінці яких звисали майже до землі по боках. Жіночі сорочки вишиті чорно-червоними візерунками. Чорне волосся, заплетене в коси, гарно викладене на головах у жінок.

— Чуваки, — пошепки спитав Рата, — ми шо, тіпа, у кіно попали? Це як мільйон років до нашої ери! Тут, мабуть, іще й докторської ковбаси нема!

— Не мільйон, а всього п'ять тисяч років тому! — сказав Пек. — А замість ковбаси тут є дещо краще!

— Що? — здивувався Рата, який не визнавав нічого кращого від ковбаси.

— Жирні свійські миші!

— Які це свійські?

— Оті, що ще не бачили жодного кота! Ти тут — перший!

— Хе, чуваче, ти за кого мене тримаєш?! Щоб я — та за мишами ганявся!

Крук, який сидів на гілці над ними, сказав:

— Сюди хтось іде!

На стежці з'явився хлопчина, схожий на Хроню, з такими ж синіми очима і чорним скуйовдженим волоссям. На правій щоці у хлопця

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

чорною фарбою було намальовано дві смужки. Вони перекреслювали щоку зверху донизу.

Хроня взявся за свого заплічника, який став важкеньким після того, як хлопець запхав туди свою зимову одіж, і приготувався до зустрічі.

Чомусь він так захвилювався, аж у нього швидко-швидко застукотіло серце.

Хлопець нарешті побачив Хроню. У його очах майнуло здивування, але він не злякався, а почав з цікавістю розглядати Хроню.

Хроня проковтнув клубка, що заважав йому дихати, і першим сказав:

— Привіт!

— Здоров! — відповів йому хлопець. — Ти звідки?

Хоч говорив хлопець дивно — якось плавно та заокруглено, Хроня все розумів.

— Здалеку, — відповів він.

— А якого ти роду? Боїлова чи Турова?

Сам не знаючи чому, Хроня сказав:

— Бузова!

— Бузова? — здивовано повторив хлопець. — Значить, нашого. А я тебе не знаю!

— Та ми відокремилися — ген за лісом живемо, — сам собі дивуючись, казав Хроня.

— А звати тебе як?

— Хроня. А тебе?

— Яр. Ти куди йдеш?

— Туди, — кивнув Хроня на хати.

— Ну то пішли, — Яр повернувся і пішов стежкою перед Хронею. Його розбирала цікавість, він час від часу зиркав на Рату, потім на Рекса, потім знову на Рату.

Нарешті Яр не витримав:

— А що це за звір із тобою? Я ще такого в наших лісах не бачив!

— Я не звір, а кіт, — сказав Рата. — А кличуть мене Ратою.

Від несподіванки Яр вирячив очі. Він виставив руку долонею уперед і голосно сказав:

— Цур мене, Пек мене! Він говорить!

— Не лякайся, — схопив його за руку Хроня. — Це такий учений кіт... — Хроня показав за спиною Раті кулака. — Це учений кіт, що уміє говорити, як людина.

І, щоб уже все з’ясувати до кінця, Хроня продовжив:

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— І цей... пес теж уміє говорити. І ще крук Гай.

Наче демонструючи Хроніні слова, крук сів йому на плече, схилив голову набік, примружив око і сказав:

— *Слова уст людини — глибока вода, джерело премудрості — бризкотливий потік.*

Ярові очі засвітилися. Він аж підстрибнув на місці від радості й сказав:

— Ну, хлопці не повірять! Гайда швидше!

І він щодуху *гайнув* стежкою. Уже перед найближчою хатою Рата засумнівався:

— Гей, чуваки, а як вони, тіпа, з нас опудал нароблять? Пацан же сказав, що я для них — екзотична тварина!

— Не переживай, чуваче, — весело сказав Хроня, — через п'ять тисяч років археологи викопають твоє опудало і ламатимуть собі голови: яким же це богом ти був!

— Нє, чуваки, я не згоден опудалом! — заперечував Рата.

Але назустріч уже бігли жінки й діти, попереджені Яром.

Розділ 14. Між своїми

Спочатку жінки їх нагодували.

Вони принесли в глиняних горщиках смачну юшку, приправлену травами. У юшці плавали шматки м'яса, тому Раті з Рексом вона теж сподобалася. Замість хліба жінки принесли коржі, теж з якимись приправами.

Жінки весь час просили Рату або Рекса щось сказати. А коли ті говорили — жінки хапалися за животи й реготали до нестями.

Хроня мовчки наминав свою порцію.

Зате Рата *впивався* славою. Він кидав десь почуті англійські словечка, розповідав про свої уявні подвиги і про подорожі до тридев'ятого царства, тридесятого государства.

Коли Хроня поїв, одна з жінок сказала:

— Ходи, ми покажемо тебе Ягмі.

— Якій Ягмі?

— Вона наша Пра — найстарша роду.

Жінки підвели Хроню до невеликої хатинки в центрі села.

Всередині на невисокому підвищенні, зробленому з глини, сиділа стара сива жінка. Вона була дуже слабка, з двох боків її підтримували дві молоді дівчини.

Стара підвела очі на Хроню і неочікувано сильним голосом сказала:

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Підійди ближче, сину, і простягни руки.

Хроня зробив, що просила стара.

Вона довго й уважно роздивлялася його долоні, а тоді сказала:

— Він наш, нашого роду.

Жінки вивели Хроню з хатини й одразу покинули, знову оточивши Рату з Рексом.

Хроня зайшов до найближчої хатини. Вона була поділена на три кімнати. У двох з них були печі, якими, напевно, обігрівали житло взимку. Біля них стояв різний глиняний посуд, прикрашений чорним орнаментом. У одній з кімнат було таке саме глиняне підвищення, на якому сиділа Ягма. На ньому були накидані шкури. Там, напевно, спали.

Хроня присів скраю і раптом почув тиху музику рекламного ролика.

— Пеку, ви тут? — тихо покликав хлопець.

— Тут, тут.

— Пеку, хто була ця стара?

— Ти ще не зрозумів? — Пеків голос полагіднішав. — Це була твоя пра-пра-пра — і ще багато пра — бабка! Це твій рід жив тут давним-давно: п'ять тисяч років тому.

— А Яр?

— Яр — твій пра-пра-пра — і ще багато пра — дід!

— Значить, я не безродний покидьок, як мене називали в дитбудинку?

— Я для того тебе сюди й привів, щоб ти знав, звідки твій рід.

— Дякую тобі, Пеку! — у Хроні в носі защипало. Ще ніколи Хроня не відчував себе таким щасливим. Оці жінки, оці діти, чоловіки, котрі, як він уже дізнався, зараз на полюванні, — це все була ЙОГО РІДНЯ, ЙОГО КРЕВНІ РІДНІ ЛЮДИ!

О, як Хроня любив їх усіх!

Хлопець відкинувся на купу козячих шкур і за мить уже спав, широко розкидавши руки й усміхаючись уві сні.

***

Коли сонце своїм краєчком торкнулося лісу, з полювання повернулися чоловіки.

Хроня прокинувся, почувши їхні голоси та голосний гавкіт собак.

Полювання було вдалим — декілька бобрів і велетенський лось. Його, прив'язаного за ноги до довгої жердини, несло аж восьмеро чоловіків.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Жінки одразу почали поратися коло здобичі, а чоловіки сіли біля вогнища, згадуючи полювання. Вони перебивали один одного, сміялися і вечеряли, задоволені вдалим полюванням і життям взагалі.

І лише коли вони вгамували перший голод, жінки розповіли про незнайомця, який прийшов невідомо звідки, хоч і каже, що живе за лісом. Але всім відомо, що за лісом не живе ніхто, бо там починаються непролазні болота.

— А що сказала Ягма? — спитали чоловіки.

— Ягма сказала: він наш.

— То хай сідає з нами до вечері, — сказали чоловіки.

Жінки прийшли за Хронею. Він чув усю розмову і нерішуче пішов за жінками. Але тут все, що говорили жінки, виконувалося беззаперечно.

— Повний матріархат! — ще встиг сказати Рата, виходячи з будинку за Хронею.

Коли Хроня разом з Рексом і Ратою наблизились до вогнища, чоловіки замовкли вражено.

Вони дивилися на Рату, перешіптуючись між собою.

Один з них сказав Хроні:

— Ти прийшов, мабуть, здалеку. Жінки кажуть, що живеш за лісом. Але там не живе ніхто. З тобою прийшов кіт-баюн і вовк та ворон, що вміють говорити. Такого ми ще ніколи не бачили. Мабуть, ти могутній знахар. Але Пра сказала, що ти нашого роду. Тому будь з нами, як свій. А що не хочеш казати, хто ти, — то твоє право. Наш рід поважає бажання кожного мовчати чи говорити. Сідай з нами, якщо ти прийшов з добром.

— Я прийшов з добром, — сказав Хроня. — Я е-е-е... мандрую. Тому пробуду тут недовго, якщо ви дозволите.

— Будь, скільки хочеш, — сказав чоловік і, поклавши руку на груди, вклонився. — Я — Стир. А це — Явор, Обл, Мур, — показував Стир на чоловіків.

<...>

Рекс сидів коло Хроні мовчки. Собаки роду скидалися на лайок і сягали Рексові ледве вище коліна, тому трималися осторонь.

Горіло багаття, гомоніли чоловіки, недалеко від легенького вітерцю шумів ліс. Хроні було так добре, як не було ще ніколи. Десь там, далеко-далеко, залишилися бандити й вовкулаки.

Хроня ліг на шкури, які принесла дівчина Юніца, заклав руки за голову і дивився в небо, всіяне мерехтливими зорями. Зорі були такі ж, як і там, п’ять тисяч років уперед. Хроня не раз засинав, маючи небо за стелю. Нікуди не хотілося йти, нічого не хотілося робити.

Хроня щасливо зітхнув і заплющив очі.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Розділ 15. Назад у майбутнє

Хроня прокинувся, почувши, що його хтось кличе.

Хлопець сів і огледівся. Біля нього під шкурами спав Яр і ще декілька хлопців. З-за лісу визирав окрайчик червоного сонця.

— Хроню, вставай, — знов покликав голос. Це був Пек. — Скоро треба вертатися!

— Як вертатися? — здивувався Хроня. — Ми ж тільки вчора прийшли, у нас ще два тижні попереду!

— Е, Хроню, тут, як у космосі — час біжить повільніше. Нам під вечір треба повернутися.

Це була смутна звістка.

Попрокидалися хлопці.

— Гайда до озера — скупаємось, — покликав Яр.

Вони побігли до озера.

На узбережжі Хроня побачив Рату. Кіт з глибокодумним виглядом сидів під величезним дубом.

— Чого ти тут ошиваєшся? — підозріло спитав Рекс, який теж побіг за хлопцями.

— Я, чуваче, народний фольклор створюю, — поважно мовив Рата.

— Що-що? — Рекса дратувало котове хизування.

— Ой, темнота, — манірно закотив очі Рата. — Дуба вибираю, ось що!

— Якого дуба?

— Отого, що на ньому ото «златая цепь»...

— А-а-а! — уїдливо сказав Рекс. — А ти по цепу кругом ходитимеш: направо підеш — заспіваєш, наліво — казочку розкажеш!

— Во-во, догнав, чуваче! Це ж я — КІТ-БАЮН! Мене вчора так сам Стир назвав! Ми ось назад у цю, тіпа, щілину просочимось, а тут про мене казки складатимуть! Догнав — ні? Так що я — історична постать, о!

— Не забудь, історична постате, розказати, як бандитам друзів здавати! — сплюнув Рекс.

А Хроня, який теж слухав цю розмову, тільки покрутив головою:

— Ну це ж треба! А де ж ти той цеп золотий знайдеш?

— Е-е, чуваки, цеп вже сам народ придумає! Головне — щоб постать була!

І Рата граційно розлігся під дубом, підперши лапою голову.

— Аферист! — сказав Рекс, рушаючи за Хронею.

— Темнота! — гукнув йому вслід Рата. — А ти, думаєш, хто будеш? Ти будеш, тіпа, отим вовком, що вміє говорити, і Івана-царевича

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

живою водою по швах змазує! Я вже всьо прикинув! У нас тут важлива місія! Ми, тіпа, зароджуємо увесь народний фольклор!

Та Рекс уже його не чув.

Тут Рата побачив, що до нього біжать діти з селища. Він почав походжати під дубом, намагаючись згадати невикористаний *репертуар*:

— Так, що там у мене: «Котик і півник», «Пан Коцький»...

Рату оточили діти. Вони чекали нових Ратиних подвигів.

Хроня не зчувся, як день промайнув. Він ще не настрілявся з лука, не награвся у «квача», не наговорився з Яром, а вже Пек повторив йому на вухо:

— Час!

Хроню з його звірами проводжав увесь рід. Крук поважно сидів у хлопця на плечі. Рату аж роздувало від пихи. Рексу було ніяково, а Хроні сумно.

Жінки напхали стільки їжі до хлопцевого заплічника, що довелося з Рекса знову робити ішака, як казав Рата.

Нові друзі провели їх до лісу.

Тут Стир простягнув Хроні жіночу фігурку з обпаленої глини. Вона була розмальована чорною і червоною фарбами. На її правій щоці, як і у всіх чоловіків і жінок роду, були намальовані дві смужки.

— Це Пра, — сказав Стир. — Вона хранителька нашого роду. Хай береже тебе у твоїх мандрах.

Хроня не міг говорити. У горлі в нього стояв клубок.

Зате Рата говорити міг. Він виставив лапу вперед і сказав:

— Ну, чуваки, бувайте! Я, Кіт-баюн, міг би лишитися з вами. Але попереду мене чекають, тіпа, нові подвиги. Так що треба валити, бо мої друзі без мене пропадуть, — і кіт лапою показав на Хроню з Рексом.

І тут Рексові урвався терпець. Він так клацнув зубами біля самісінького Ратиного вуха, що кіт з переляку беркицьнувся через голову і чкурнув до лісу.

Троє друзів рушили за ним і скоро зникли за деревами.

Вони нагнали Рату аж на галявині.

— Ну ти, герой, — сказав Рекс. — Уже встиг сякий-такий подвиг забацати?

— Уже, тіпа, й пожартувати не можна! — ображено пробурчав Рата. — Ти, чуваче, весь мій імідж — собаці під хвіст.

— Там йому й місце! — сказав Рекс.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

На галявині запалало багаття.

— Ну що ж, — зітхнувши, сказав Хроня, — назад, у світле й радісне майбутнє! — і першим ступив у сине полум'я.

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Розкажи, що означає термін «дилогія». Наведи приклади.
2. Якими ти уявляєш героїв твору?
3. Назви риси характеру Хроні.
4. Як збагачує письменниця мову твору? Наведи приклади.
5. Визнач проблеми, порушені письменницею у творі.
6. Чи знаєш ти твори про життя декількох поколінь? Назви їх.
7. Хто такий аферист і як його відрізнити ? Чому аферистам не можна довіряти?
8. ПІДГОТУЙ ВИСТУП-РОЗДУМ про необхідність гуманного ставлення суспільства до безпритульних тварин. Яку роль відіграють Центри захисту тварин?
9. ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ: що потрібно робити, щоб вивчити власний родовід? Чому знання свого родоводу є важливим?
10. РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ: спробуй знайти в інтернеті зразки опису родоводу.

СЛОВНИК

Впива́тися — дуже втішатися чим-небудь, мати насолоду від чогось.
Гайну́ти — швидко побігти, помчати; майнути.
Марабу́ — великий тропічний птах родини лелекових із пишним пір'ям, яке використовують для оздоблення головних уборів, одягу.
Репертуа́р — *тут*: запас, наявність казок.
У́чта — урочиста гостина, банкет.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

МІЯ МАРЧЕНКО

Уперше Мії закортіло написати щось у 13. А далі — різні літературні майстерні, проєкти, конкурси і, зрештою, філологічний факультет. Сьогодні її знають як перекладачку: багато англо- та франкомовних авторів ти можеш прочитати українською саме завдяки їй. Читаючи чужі твори, Мія ніколи не забувала писати власні. І нарешті кілька років тому дебютувала зі своєю справжньою великою книгою.

АВТОРКА ОНЛАЙН

Багато хто сумнівався, що з першої спроби їй вдасться написати вдало. І дарма! Книга вибухнула: емоціями, фантастичними світами, казковими персонажами і такими буденними проблемами. Письменниця отримала за свій твір і нагороди, і визнання. Бо ж він вчить бути самостійним і впевненим, нічого не боятися і частіше виходити із зони комфорту, а ще — ніколи не здаватися!

Місто тіней

Життя дванадцятирічної Марти змінилося назавжди: переїзд, нова школа, чуже місто і майже незнайомий їй батько зі своєю новою дівчиною Інґе. Янгол, вирізаний зі слонової кістки, — єдине, що залишилося дівчинці від матері. Вона називає його Йоль, — як і жителі Міста Тіней. Саме біль втрати допоміг Марті туди потрапити: у Місті Тіней завжди холодно, похмуро і зупинився час. Там вона знайомиться із Мáґнусом, який уже багато років переживає втрату дружини, добрим ліхтарником Тóбіасом і кам'яним лицарем Рóландом та його коханою. А ще хоче показати Місто хлопчику Дані, у якого немає батька, але є мама-художниця та жорстокий дідусь.

(уривок)

Різдвяний ранок був білим і тихим. Коли Марта, прокинувшись, визирнула у вікно, всі дерева були засипані снігом і м'яко підсвічені сонцем, що ховалося за білими хмарами. Скрізь було так біло, наче очистився цілий світ, і все страшне, темне й болюче врешті лишилося позаду. У квартирі також панувала дивна умиротворена тиша. Поряд на розкладачці, запнувшись ковдрою майже з головою, сопів Дані. Вчорашній Алексів

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Ярку, ти вже знаєш, який хочеш отримати різдвяний подарунок?

— Бабусю, я вчора ввечері дочитав одну книжку і зрозумів, що маю на свято все, що хотів би. Бо на Різдво головне ж не подарунки. Насправді значно крутіше те, що ми підемо всією сім'єю кататися на ковзанах, а потім будемо сидіти і довго розмовляти біля ялинки, як і щороку. Ці розмови, жарти для мене найважливіші. Не терпиться порозглядати нові книги... Класно, що канікули і можна весь день дивитися різдвяні фільми. А ще мамине смачнюще какао!.. Ти любиш какао своєї донечки?!

— І печиво!

— І печиво!

— Так, Ярку, я теж люблю дух свята, але що робити, якщо й досі хочеться того в'язаного шарфа в подарунок?

різдвяний подарунок — модель вітрильного човна в коробці — лежав біля самісінької подушки хлопця, вигадливо покладений — так, щоб не зім'яти ненароком і щоб побачити одразу, коли прокинеться.

Було ще дуже рано, година сьома чи восьма, вирішила дівчинка, судячи з золотавого, прохолодного кольору світла. Дивно, але сьогодні сонячне світло її не дратувало, не здавалося різким чи жорстоким — навпаки, побачивши, як ніжно виблискує під ним пухкий сніг, Марта почувалася сповненою енергії та радості. Хотілося підхопитися і щось вчудити — крикнути на весь голос або вибігти босою надвір і затанцювати. Вона відчула, що не в змозі більше лежати. Ідея! Вона приготує їм сніданок! Алекс, мабуть, здивується.

Марта тихенько встала й боса, у самій піжамі, вислизнула в коридор. Не можна, аби Дані прокинувся, тоді різдвяний сюрприз зіпсувався б. Вона була майже певна, що впорається з тостами в гніздечках і гарячим шоколадом. Аби тільки знайшлися потрібні продукти.

Опинившись на кухні, Марта одразу встромила носа до холодильника. Молоко, яйця та хліб. Лишилося знайти какао. Або хоча б каву... Намагаючись не грюкати дверцятами старезних шафок, дівчинка заходилася шукати. Нічого. Може, на верхніх полицях? Її увагу привернули дві великі коробки, щільно перемотані липкою стрічкою, наче щойно з пошти. Чудово. Певно, на них можна стати.

Однак, роздивившись коробки та адресу відправника, дівчинка здогадалася, що це таке. Отже, Алекс таки забрав її речі з пошти! І коли тільки встиг?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Марта схопила кухонного ножа і тремтячими руками почала різати липку стрічку. У першій коробці лежав здебільшого одяг, кілька її улюблених м'яких іграшок та ляльок, а ще книжки та диски; три фотоальбоми з їхніми з мамою світлинами, щоденник, у який Марта наклеювала картинки з журналів; колекція зошитів з фотографіями з різних куточків світу на обкладинках та її записники з нашкрябаними олівцем історіями та оповіданнями. Все, як вона склала в Сонячному Місті. Дівчинка всілася на підлогу, поволі виймала речі, пестила, ледь не пробувала на смак.

Врешті настала черга другого пакунку. Там виявилася одна-єдина стара й пошарпана коробка, щедро притрушена м'яким наповнювачем. Марта стишено зойкнула й кинулася її відкривати. Ялинкові прикраси чудово витримали подорож, усі до одної були цілі. Дівчинка обережно торкнулася кожної, вітаючи старих друзів. Улюблений мамин чорний котик на клубку ниток, двійко білих оленів — вона сама вибрала їх під час різдвяної прогулянки по крамницях. Легкий, аж невагомий, білий ведмедик і вкритий блискучим снігом лісовий будиночок із затишно освітленим вікном належали ще бабусі, маминій мамі.

Марта схопила коробку, навшпиньки прокралася назад до маленької кімнати й тихенько заходилася прикрашати ялинку, намагаючись не розбудити Дані. Вона так захопилася цим процесом, що й сама не помітила, як почала промовляти до прикрас.

— А ти ходи сюди, — шепотіла вона, стаючи навшпиньки, аби прилаштувати на найвищу гілку крихітного набурмосеного ведмедика. — Ні, повернись. От упертий. Чого ти відвертаєшся? — докоряла вона іграшці, вже вкотре поправляючи кріплення, аби та висіла мордочкою до кімнати, і раптом *затнулася*, усвідомивши, що промовляє, зовсім як мама.

Марта застигла з іграшкою в руці. То он воно що! Ось звідки це дивне відчуття спокою, наче хтось люблячий стоїть за спиною і водить твоєю рукою. Мама була з нею, тут, у цій кімнаті. Насправді вона ніколи її не покидала.

Скільки разів у своєму житті Марта не прикрашала б ялинку, мама завжди буде з нею на Різдво. А може, й не тільки.

Дівчинка раптом згадала про картину Емми. Тепер вона трохи краще розуміла художницю, яка вже багато років оплакувала матір так само, як принцеса Мафальда — у темряві й холоді. Емма взялася писати «Золотого короля» з материних ескізів, бо також хотіла відчути свою матір, наблизитися до неї хоч на хвильку, а Данін дід у своєму горі позбавив її цієї втіхи. Як добре, що Алекс усе виправив! Думки дівчинки повернулися до батька. Виявляється, вона майже нічого про нього не

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

знала. Судячи з ескізів, що їх вона бачила в шафі, він справді мав бути дуже вправним художником. А як спритно він полагодив картину! За одну-єдину ніч, як у казці. Це видавалося чимось неймовірним. Вона ж сама бачила, як було порізане полотно, самі клапті висіли. Реставрувати такі ушкодження за якихось вісім-дев'ять годин здавалося чимось неможливим. Так, неможливим, якщо...

Марті раптом відвисла щелепа.

Дівчинка побігла в коридор і штовхнула двері до батькової кімнати. Вона має спитати його. Негайно!

Алекс спав. Просто поперек ліжка, навіть не роздягнувшись на ніч. Так, наче впав і одразу заснув. Вигляд у нього був геть виснажений.

Марта стояла і дивилася на нього. Їй раптом згадався зал у *гільдії* і голос Емми — високий і чистий: «Та він вправніший за мене і втричі вигадливіший. Небезпечний навіть у тому, що стосується техніки. Деякі викладачі дратувалися з його копій, бо не могли відрізнити — уявляєш, Марто?!».

Здогад дівчинки перетворився на цілковиту впевненість. Неможливо було за одну ніч полагодити картину, яку було знищено так, як Еммину. Алекс або мусив зробити копію, або мав її заздалегідь.

Вона підійшла до шафи і поволі прочинила дверцята. Вчора вона не знайшла порізаного полотна, але й не видивлялася його. Папки в лівій частині шафи — ті, що лежали на полотнах, набитих на рами, — були недбало складені. Як тільки дівчинка прочинила ліву половину шафи, мальовані аркуші хвилею розлетілися по підлозі, і з найнижчої полиці знічено глянув на Марту куточок полотна зі знайомим темним фоном.

Алекс ворухнувся в неї за спиною, сонно підвів голову.

— Марто? Щось сталося, люба? Котра там година?

Дівчинка обернулася до нього і якийсь час стояла мовчки, не розуміючи, чого в ній більше — обурення чи захвату.

— Тату, — врешті сказала вона. — Але ж так не можна. Це ж ти намалював ту картину.

Він підвівся. Похапцем, ніяково стираючи сон з обличчя. Та видно було, що тіло відмовляється йому коритися. Алекс сперся на ліжко і важко сів на підлогу обличчям до доньки.

— Як ти здогадалася?

Марта пирхнула і вказала на розчахнуті дверцята шафи.

— Емма мені розповіла про те, як ти малював, коли вчився. Вчора в кімнаті пахло лаком і свіжою фарбою, — додала вона. — А ще ти, мабуть, копіював заздалегідь, бо завжди їздив на роботу на восьму, хоча

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

насправді твоя робота починається о пів на десяту, так написано на табличці біля офісу.

— От вже не думав, що живу з маленьким *Шерлоком Холмсом*... — приречено зітхнув батько і хитрувато примружився. — То що, ти мене здаси?

Марта замислилася. Потім похитала головою.

— Ні. Якщо ти скажеш, чому так вчинив.

Алекс підвів очі й подивився на неї, наче бачив доньку вперше. Він раптом зрозумів дещо важливе: він справді має пояснити, висловитись докладно й чесно. Перед ним стояла цілком доросла людина, і цій людині він був винен купу пояснень.

Поясни уривок. Чому людям важливо знайти порозуміння?

— Не міг більше бачити, як вона себе мучить, — поволі вимовив він, прикривши обличчя рукою. — Картина ж вийшла чудова, а ніхто про це так би й не довідався. Ніхто б не знав, яка Емма художниця, як вона вміє відчувати... Як бачить... Яка вона... Лише через те, що той старий... Тобто через те, що її батько не хоче відпустити її від себе.

Марта підійшла й сіла поряд з ним, плече до плеча.

— Але ж ти не знав, що Емма її знищить. Та все одно робив копію... Чому?

— Не знаю... Може... Бо це було як колись, — відповів Алекс глухо й відсторонено, наче уві сні. — Приходити сюди. Малювати. Наче я все ще на щось здатний...

Марта ткнулася чолом йому в плече, і він завмер від того її руху, відчуваючи, як в очах нестримно накипає волога.

— Емма ж здогадається. Вона тебе вб'є, — зауважила донька.

Алекс був їй вдячний за ці слова, бо зміг пирхнути, а це трохи стримало сльози. Він обійняв Марту за плечі й жартівливо докинув:

— Не будемо аж такими песимістами. Вона милосердна пані — певно, не захоче лишити тебе сиротою.

Тепер засміялася Марта. Чмокнула батька в скроню і прошепотіла на вухо:

— З Різдвом тебе, тату!

— І тебе, люба.

Вони сиділи поряд ще якийсь час, Марта про щось замислилася, притулившись до його плеча, — так просто й буденно, що навіть не вірилося. Алекс боявся ворухнутись, аби випадково не сполохати її і своє щастя.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Тату, — раптом знов озвалася вона до нього, навіть не уявляючи, якою солодкою музикою бринить для нього це звертання. — Ти ж мені винен подарунок, пам'ятаєш?

— Точно, — кивнув він.

— Я вже придумала.

— То що ж це? — усміхнувся він трохи нервово. — Краще кажи одразу. Бо якщо квітку з-за моря, ще ж мені перевірити треба.

І вона сказала, несміло тицьнувши пальцем у бік малюнків, що вивалились із шафи і тепер стосами вкривали підлогу. Кораблі, чарівні істоти, мури Королівства Золотих Веж... Вразила глибоко й одразу.

— Навчи мене ось так малювати.

— Як? — розгублено запитав він.

— Як ти, — терпляче пояснила Марта, глянувши на нього з надією. — Ну, може, звісно, так гарно в мене й не вийде, але ти принаймні спробуй. Будь ласка. Я буду старатися, чесно. Можна зараз почати? Будь ласка! Хоча б трішки...

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Які спогади викликало в Марти Різдво?
2. Чому, на твою думку, дівчинка вирішила навчитися малювати?
3. Перечитай уривок про те, як Марта прикрашала ялинку. Чи справді вона робила це сама?
4. Якими словами письменниця передає почуття Марти?
5. Назви художні твори, які в тебе асоціюються із Різдвом.
6. Склади перелік 10 найважливіших для тебе колядок, пісень про Різдво, різдвяних книг і фільмів.
7. ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ: який фільм минулого року був найкращим?
8. ПІДГОТУЙ ВИСТУП-РОЗДУМ: чому для кожної людини цінними є спогади? Які спогади важливі для тебе?
9. Проведи опитування серед друзів, як їхні родини святкують Різдво.
10. Чи подобається тобі традиція підписувати різдвяні листівки?

СЛОВНИК

Гі́льдія — об'єднання людей за інтересами, певна організація.

Затина́тися — зупинятися, перериваючи або припиняючи яку-небудь дію, розмову.

Ше́рлок Хо́лмс — головний герой детективного роману англійського письменника Артура Конан-Дойля.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

МАРИНА МУЛЯР

АВТОРКА ОНЛАЙН

Її впізнають за голосом. Марина працює журналісткою, і її стихія — радіо. Авторські програми, гості, інтерв'ю і... фентезі. Так, це її улюблена література. Крім того, їй подобається психологія й інтелектуальне аніме.

Уважаємо, у своєму першому романі письменниця поєднала всі захоплення. Тут і паралельний всесвіт, і порятунок людства, комп'ютерні ігри, життя на астероїді й трохи іронії. Муляр пише мовою, якою ти звик говорити повсякчас. А ще хоче, щоб ти навчився / навчилася розрізняти, хто насправді твій ворог, робити правильний вибір та брати відповідальність на себе.

Гра. Рівень перший: Синій Коридор

Троє підлітків з далекого майбутнього — відчайдушна Аг, грайлива й завжди весела Фáна та юний хакер на прізвисько Темний — несподівано стають свідками, а потім і учасниками небезпечної й непередбачуваної комп'ютерної гри. В їхнє звичне, комфортне і трохи нудне життя на штучно створеній планеті раптово проникають прибульці з іншого світу.

(уривок)

2

— Ну й хто?.. — почав був Спалах, але замовк і став роздратовано озиратися. Морок знизав плечима і відступив далі від світла. Вигук стояв під ліхтарем, схрестивши на грудях руки і суплячи брови:

— Навряд чи це володар Синього Коридору. Він мав попередити. Може, щось пішло не так? Гаразд, нехай сам нам усе пояснить.

Вигук дістав з-під плаща невеличку чорну кульку і підняв на розкритій долоні. У глибині кульки світилися три маленькі білі цятки і одна яскраво-червона. Фана штовхнула Аг ліктем:

— Що то в них?

— Маячок. Такі дітям дають, щоб не губилися. Парний, мабуть, у того, кого вони шукають.

— А кого?

— Тихо.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Аг знову зробила рух затиснути Фані рота, та вона й так замовкла, бо принци почали рухатися. Попереду пішов Вигук із маячком, за ним брати.

— А хто такий Володар Коридору? — видихнула Фана Аг у вухо, обережно скрадаючись від тіні до тіні будинку.

— Скоро дізнаємось, — похмуро буркнула Аг.

Так вони проминули кілька кварталів. Раптом Фана зупинилася:

— Аг!

— Замовкни!

— Та що — замовкни? Диви, куди вони заходять!

Лише тут Аг збагнула, що напівскляні двері під веселим блискучим дашком надто вже знайомі.

— Це ж твій будинок.

— Ото. А ти на мене цикаєш.

— Пробач, — недбало кинула Аг, стежачи за принцами, що вже зайшли до незамкненого передпокою.

— Аг, мені страшно.

— То, може, вимкнемо?

— Що вимкнемо?

— Отож-бо, що?

Фана відкопилила губу й скривилася, та раптом втерла ще сухого носа й усміхнулася:

— Слухай! За домом є прибудова, ми там велики ставимо. Як вилізти на дах, можна зазирнути одразу в три вікна: до батьків, на кухню і до дядька. Давай! Там тільки на руках підтягтися.

Захоплена несподіваним Фаниним азартом, Аг теж зірвалася з місця і, притьмом проскочивши освітлений двір, кинулася за будинок.

Кухня була темна, у батьків затишно блимав телевізор.

Дівчата проповзли дахом ще трохи й обережно зазирнули до третього вікна.

Геній програмування сидів біля столу. Його невеличка постать у розтягнутій смугастій майці здавалася ще меншою на тлі високої шкірзамінникової спинки чорного крісла. У товстих лінзах окулярів примарно відблискував зелений вогник настільної лампи. У другому кріслі, так само схрестивши на грудях руки, сидів принц Вигук. Зморшка тривоги й роздратування прорізала його бліде чоло. Спалах умостився на підвіконні. Дівчата бачили його спину й кучеряву чорну потилицю. Морок підпирав стіну в кутку, мружачись на світло лампи.

— Ми вимагаємо пояснень.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Тихий Вигуків голос кресав іскри з напруженої тиші. Аг здалося, що від того голосу навіть шибки жалісно тьохкають.

Фанин дядько випростався в кріслі. Блиск із товстих мінусових лінз зійшов, і за ними стали помітними гострі й холодні сірі очі.

— Пояснення, принце, доволі просте. У мене викрали гру, випадково відкрили Синій Коридор і з'єднали наші світи. Я так само не готовий до цього, як і ви. Я розробляв гру так, аби виграш був неможливий, тобто переможцями зрештою завжди опинялися ви. Це мало зробити вашу магію тут, у моєму світі, підсиленою в рази й рази. Завдяки вашій силі і моїй технології ми вирішили б усі наші проблеми, точніше, ви — свої, а я — свої. Та плани завжди руйнуються раптово.

Цей закон, на жаль, діє і у вас, і в нас. Маємо, що маємо. Перший гравець, замість додати вам сили, просто відкрив портал і примусово доправив вас сюди. Будемо шукати помилку. А передусім — шукати злодія, що потягнув мою консоль з мого кабінету. Маю підозру...

Вигук спохмурнів ще більше:

— Ви запхали наш світ до якоїсь дурної гри?

Фанин дядько дратливо смикнув кутиком рота:

— Не ваш світ, а лише вашу особисту магію. Решта — ілюзія, гарно відмальовані картинки. Дякую, що дали мені змогу подивитися на оригінал. Цілий світ нікуди неможливо запхати, крім людської голови. А загалом, принце, ви не праві: усі світи — чиїсь іграшки.

Тут Морок припинив мружитись. Темні безодні його очей широко розчахнулися, білі вії ледь здригнулися, подаючи сигнал братові. Спалах різко озирнувся, штовхнувши плечем віконну раму. За мить рука зі страхітливими срібними кігтями втягла до кімнати перелякану Фану. Морок криво посміхнувся:

— Я добре бачу в темряві.

Фана зіщулилась на підвіконні. Спалах міцно тримав її за плечі. Запала тиша. Нічний метелик, останнє досягнення *мікроелектроніки*, бився об скляний абажур лампи. Мамин подарунок милій Фаночці був гарненький, малиново-перламутровий, з крихітним вимикачем між крильцями.

Звичайно ж, мила Фаночка регулярно забувала його вимикати, і метелик пурхав будинком від лампи до лампи. Зараз він відірвався від зеленого скла і націлився просто в сяйливі Спалахові очі. З несподіванки принц коротко зойкнув і затулив долонями обличчя. Тієї ж секунди Аг випростала з-за підвіконня руку і різко смикнула подругу назад, на дах прибудови. Ще за мить вони скотилися з велосипедного стійла і понеслися темною вулицею геть.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

3

Троє принців, один по одному, зіскочили з прибудови й побігли слідом за дівчатами. Важко летіли за ними чорні плащі. Геній програмування провів їх очима до рогу й тут почув, як у нього за спиною прочиняються двері кімнати. На порозі постав геніїв розгніваний старший брат, тобто Фанин батько.

— Відколи це твої друзі не вітаються заходячи і не прощаються йдучи, та ще й відбувають крізь вікно?

— Пробач, більше жодних непорозумінь не виникне, — холодно відказав молодий чоловік в окулярах, повертаючись поглядом до вікна. Якби старший брат міг перехопити той погляд, побачив би, що жодних вибачень в нім немає, лише зверхність і холодний переможний блиск.

Позаду чувся тупіт переслідувачів. Принци були в непоганій формі, Аг вже почала засапуватися. Попереду заблимав веселими вогниками *кеб*, з чемністю автомата пригальмовуючи перед потенційними пасажирами, за ним, метрів за десять, сунув другий, обидва порожні. Аг притримала Фану за руку:

— Чекай. А це ідея.

Вони вскочили до кабіни першого, і машина почала розганятися, на екрані керування висвітилося запрошення вказати кінцевий пункт. Переслідувачі, незнайомі з місцевою системою транспорту, звичайно, зробили ривок і перехопили другий кеб. Уловивши сенсорами наявність пасажирів, той теж наддав швидкості. Фана потяглась було до панелі задати координати будинку Аг, але та ляснула її по руці й тицьнула навмання кудись у дальній бік карти.

Керовані автопілотом кеби хутко наздоганяли вервечку машин, що прямувала до центру міста, але коли до неї лишалося кількадесят метрів, Аг різко натиснула на панелі «зміна маршруту» і вказала першу-ліпшу годящу бічну вуличку.

Кеб слухняно відстрибнув убік, загальмував, завернув і зупинився. Наступний, з принцами, промайнувши на повній швидкості, влився до вервечки. Дівчата посиділи ще кілька хвилин, очікуючи, поки він зникне з очей, а тоді спокійно ввели потрібні координати і оглядовий режим. Машина рушила плинно, як на прогулянці, оминаючи швидкісні магістралі.

Фана зацікавлено роздивлялася посиніле коліно з червоною подряпиною крізь дірку в рожевих бриджах.

— Дуже болить? — спитала Аг, прикладаючи до подряпини *бактерицидну серветку.*

Фана зробила міну, яку вони між собою називали «качечка бяка», потім пирснула:

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Якщо змогла так бадьоро звідти вшитися, то не дуже. Я про інше думаю: куди мені тепер? Не додому ж? Раптом вони повернуться і знов засядуть у дядька?

Аг роздратовано відмахнула з очей жорсткі темні пасма, заздрісно глянула на Фанині ніжні біляві кучерики, зібрані на маківці в пухнасту пальмочку. Навіть такої напруженої миті подумки зауважила, яка ж Фана гарнюня. Ніщо її не псує: ні пилюка, що в ній вивозились на велосипедному гаражі, ні вчорашня пляма від морозива на комірці блузки. Стоп. Чого це вона — про пляму, про морозиво, про Фанині кучері, коли треба геть про інше.

— Слухай, зараз доїдемо до мене. Сподіваюся, предки вже вдома. Скажемо, що загулялися. Мій тато — не лише інтелектуал та горлодер, а ще й джентльмен. Ми з ним разом проведемо тебе додому. Там є твої предки. Нічого страшного, просто не лишайся з дядьком наодинці, і все.

— А консоль? Ми ж не можемо її повернути. Ти чула: дядюсь усе так прилаштував, що кожна нова гра додаватиме сили цим ко... коронованим особам. Отже, її не можна запускати в серію. Згадай! З самої гри ясно, що буде далі. Ці принци мають прорватися за героєм до нашого світу і підкорити його, разом з усіма новітніми технологіями, зброєю, ну й усе таке. Якщо гра з цієї консолі не переписується, то це прототип, її більше ніде нема. Зараз втоплю у фонтані і...

— І троє коронованих осіб залишаться нашими добрими співгромадянами назавжди. Блискучий план!

— То вигадай кращий!

— Чекай. Тут поки що не вигадувати треба, а розгадувати. По-перше, підсилення чиєїсь там особистої магії, чи не знаю чого, через електронну гру — це повна дурня. Твій дядюсь брехав їм просто в очі. Подруго, він — не та людина, яка забуде тестовий екземпляр свіжої розробки на дивані у вітальні. Він навмисне лишив консоль там, де ти могла її знайти. Він знав, що ти її стягнеш і побіжиш гратися негайно.

— А-аг.

Фана дивилась подрузі в очі й удавала, що зосереджено накручує на пальця свій білявий кучерик. Насправді вона відверто крутила тим пальцем біля скроні:

— Ти, бува, детективів не обпиталася? Для чого дядькові такі складнощі? Він міг просто попросити мене протестувати гру, якщо потребував дурепи, яка неодмінно програла б!

— Для того, щоб мати відмазку перед принцами! Це не він їх сюди витяг, це прикра випадковість.

— А для чого?..

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Не знаю, для чого вони йому тут потрібні. Не знаю, як він їх знайшов. Не знаю, як нам вдалося їх викликати, і чи взагалі ми́ це зробили. Точно знаю одне: твій дядюсь грає нечесно, і він нацькував принців на нас через цю консоль. Вони, Фаночко, так само, як ти, вірять, що на ній — єдиний екземпляр тієї гри.

— А насправді?

Аг зітхнула:

— Ну, подумай. З чогось же він її робив. У нього лишився архів. Навіть якщо припустити, що це справді єдиний, тестовий екземпляр, маючи *вихідняки*, він збере ще один за кілька хвилин. Може, вже зібрав.

— Зажди, зажди, зажди!

Тепер Фана вже не маскувала образливого жесту, а по-справжньому крутила і смикала свої кучері. Так їй краще, головне швидше, думалось:

— Нам підкинули гру. Ми бігаємо з нею. Принци бігають за нами, а дядюсик тим часом спокійно збирає наступний екземпляр. Як там вони його називали? Володар Синього Коридору? Він збере гру і знову відкриє портал. Як — не питай, і я тебе не питатиму. Може, принци й проривалися в наш світ, але дядько точно збирається прорватися у їхній. Він дурить їх і тримає тут, аби не заважали! А нам же що робити?

Аг дивилася на одно- й двоповерхові будиночки рідного міста, що пропливали за вікнами.

— Дядюся ми все одно спинити не встигаємо. Як кажуть журналісти: будемо стежити за розвитком подій.

Далі їхали мовчки, відчинивши вікна, вдихаючи квіткові аромати. Родючий ґрунт на астероїді лежав тонким шаром, отож і росла на ньому всіляка дрібнота: низенькі кущики, коротенька трава, а ще квіти. Їм того ґрунту цілком вистачало, вони цвіли скрізь: на клумбах, у палісадниках, просто вздовж вулиць, цвіли і пахли гостро, печально, особливо вночі.

4

Наступний день був славний контрольною з алгебри, загальноастероїдною освітньо-виховною комісією, що проносилася коридорами, як пустельний вітер, перепиняючи всі освітньо-виховні процеси, на жаль, вже по закінченні контрольної. А ще того дня Темного Лорда в школі не було.

— Може, захворів, — розгублено припустила Аг.

— Прогулює, — твердо відрубала Фана. — Ходімо дістанемо його вдома.

Проте підтвердилася версія Аг. Мама Темного сказала, що вночі в хлопця заболів зуб. Довелося бігти до цілодобового стоматологічного

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

центру. Отож, вранці мати пожаліла свою сердешну дитинку і дозволила виспатися.

— Гадаю, він і тепер спить, хоча сніданок зі столу зник. Гаразд, дівчата, ризикніть, — мама Темного весело підморгнула, — але мушу попередити: сонний він завжди не в гуморі.

Вона зупинилася перед зачиненими дверима синової кімнати й голосно постукала:

— Антоне! До тебе прийшли. Це дівчата, тож стеж за манерами.

З-за дверей почулося спочатку нерозбірливе: «Бу-у». Потім більш осмислене: «Угу», і двері прочинилися. На дівчат глянув звичайний собі, буденний Темний Лорд у чорній футболці з червоним драконом на грудях, у ретельно продертих на лівім коліні джинсах, із навскісним каштановим чубом, що майже затуляв одне око. Обидва ока, і напівприховане, і добре помітне, були карі, нахабні й глузливі.

— Чого припхалися? Задачки з контрольної я вже поштою отримав. Читав — аж соромно було: шостий клас, а ніби в садочку кубики складаємо. Тьху!

Фані контрольна зовсім не здалася кубиком, скоріше хрестиком на її, Фанинім, пристойнім табелі за півріччя, але зараз вона воліла про це помовчати.

— Нам потрібна твоя порада, — чемно мовила Аг, нечемно штурхаючи Темного в груди, аби не заступав проходу в кімнати. Здивований хлопець кивнув і слухняно провів їх до дивана коло вікна і зачинив двері. З Аг він часом обговорював свіжі фентезюшні книжки, що з'являлися в мережі, гарненьку галасливу Фану іноді смикав за хвостика на перервах, та тільки й того. А тут раптом — порада.

Перечитай текст. Чому Аг звернулася за порадою?

Вже всівшись на диван, Аг раптом зніяковіла. Слова, що їх так довго обмірковувала вночі, десь розгубилися. Уся історія з принцами, паралельним світом, лиховісною грою, вкраденою консоллю здалася недолугим сюжетом з мільйонного сайту *фанфікшн*.

— Чаю хочете? — раптом зовсім не глузливо й не нахабно спитав Темний, спокійно так спитав, по-людськи, і Аг полегшало.

— Темний, паралельні реальності існують.

— А ти можеш це довести?

На низенькому скляному столику з'явилися три червоні чашки і тарілка з тістечками.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— У тім-то й річ, я можу довести, що так. А Фана може підтвердити, але нас це зовсім не тішить.

— Я слухаю.

Чай затишно потік з носика чайника до першої чашки, потім до другої. Аг почала розповідати.

Фана їла тістечка, запивала чаєм і притакувала головою на кожне подружине речення. Ще в школі Аг показала їй худого кулака і просичала:

— Не тріскочи.

От Фана й не тріскотала. Їла тістечка, притакувала, переводячи блакитні очі з Аг на Темного і назад. Коли Аг нарешті розповіла все, Темний зиркнув на дівчат з-під своєї розбишацької гриви і процідив:

— Годі приколюватись. Тільки чаю доброго на вас перевів. Палато, від тебе не чекав. Таке навіть першого квітня не смішно.

— А нам і не смішно.

Аг було приємно, що він, не затнувшись, вимовив її старовинне ім'я, але зараз це було не важливо. Важливо було, що Фана зробила найкращу, найрозумнішу річ з усіх можливих. Вона заплакала, тихо й гірко:

— Темний, зупини їх, Темний! Ти ж зможеш розібратися!

Хлопець підійшов до Фани, взяв її за плечі й добряче струснув:

— Годі. Вже повірив. А тепер будемо розбиратися.

Він витяг з рюкзака футляр, з футляра — клавіатуру, розгорнув на колінах, під'єднав до великого настінного екрана.

— Так. Для початку перевіримо, чи не прибували до астероїда на вчорашніх кораблях троє чоловіків у чорному. Де тут наш реєстр пасажирів?

— А звідки в тебе доступ до внутрішньої документації порту? — вражено закліпала очима Фана.

— Кого ти питаєш? — гримнула на неї Аг і прикипіла поглядом до списку новоприбулих за останню добу з маленькими кольоровими фото. Принців у списку не було.

Аг розчаровано відкинулася на спинку дивана.

Коли сторінка оновилася, Аг з несподіванки аж відсахнулась від екрана:

— Темний, це ж!.. Ти вліз у військову базу даних?

Та за мить цікавість взяла гору над острахом:

— Ну! Гортай швидше! Чому так повільно оновлюється?

— Тому, — темний зверхньо усміхнувся: — Я що, ламер — від себе заходити? Ми — городами, городами. Через три сусідні системи астероїдів, з абсолютно лівого супутника.

— Городами?

Аг стало смішно й затишно від цього старовинного слова, як перед тим від чаю.

— Але їх нема й тут.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Виходить, щось у ваших байках про паралельні світи таки є. Фано, а дай-но мені ту твою консоль. Як це може бути, що файл не переписується?

Фана дістала з рюкзака поцуплену консоль і простягла Темному.

— Та-ак... Все одно повертати її ми не збираємось, отож... Де моя викрутка?

За кілька секунд він зосереджено схилився над розібраним пристроєм.

— Хлопці! Тобто дівчата, йдіть гляньте. Такого ви ще не бачили. Та й я, правду кажучи, теж.

Серед мікросхем та різноколірних дротиків не знати на чому кріпився плаский сірий камінь. Трохи пошліфований водою, але не надто. З тих, що можна знайти будь-де на березі нешвидкої річки чи озера, тобто в музеї земних пам'яток чи в астероїдному природничому музеї. Але ж не всередині ігрової консолі! Та камінець був саме там. Прозирав крізь кольорове плетиво сірим боком.

— Що це? — Фана розгублено помацала пальцем. — А я ще й подумала, вона важча за мою. Еге ж, важча.

— Маємо артефакта, — підсумував Темний і пішов заварювати наступну порцію чаю.

— А чого ж? — Аг люто струснула головою. — Паралельний світ, принци в чорних плащах, то вже й містичний артефакт. Повний боєкомплект фентезюшного несмаку.

Фана позирнула на чергове тістечко. Тоді на свою талію, перетягнуту блискучим сріблястим ремінцем, і теж розлютилася:

— Ну, язиками за дурні книжки плескати — вас не зупиниш. А робити що?

Темний незворушно понюхав свіжий чай, відкопилив нижню губу, аби спрямованим подувом прибрати з очей довгого чуба, і знову втупився поглядом у напіврозібрану консоль:

— Фаночко, боюся здатись тобі нечемним і навіть дивакуватим, але — думати.

— Якщо це артефакт, він і є тим, що дядькові не відновити. — Аг теж не зводила очей з каменя. — І принцам він брехав лише наполовину. Він розраховував витягти їх сюди, зіпхнувши це на Фану. А ще він сподівався, що, награвшись, Фана поверне консоль. Тихенько підкладе на диван, як і взяла, поки принци шукатимуть загадкового крадія. Він не міг прорахувати, що вона подасться до мене, ми зіткнемося з принцами у темному завулку, і що підслухаємо їхню розмову теж. І Фанин дядько, і принци справді потребують цієї консолі. Чи цього камінця.

— То вони від нас не відчепляться, — приречено мовила Фана й таки взяла нагледжене тістечко з тарілки.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Але ж нас троє, і ми не ходимо весь час взявшись за ручки, — підморгнув їй Темний.

— А ти — з нами? Ти ж Темний Лорд. Граєш завжди за зльоків.

Фана дивилася на Темного якось дивно. Було незрозуміло, жартує вона чи ні.

— А ми і є справжні зльоки. Поцупили у безневинних середньовічних експлуататорів шлях до їхньої законної середньовічної вотчини. І це не кажучи про авторські права твого дядюся!

Аг рішуче простягла Темному руку:

— Спасибі. Ми вже підемо.

— Угу. Тим більше, що пундики дехто вже всі втоптав.

Він показав Фані язика, тоді знову посерйознішав:

— Консоль лишіть мені. Я над нею ще трохи почаклую, та й принци поки що мене не знають. Завтра в школі передам комусь із вас. Так і будемо передавати, щоб кожного дня опинялася в когось іншого.

— Спасибі, — ще раз повторила Аг вже у дверях, а Фана з-за її плеча показала Темному останнє тістечко, сховане в кулачку.

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Які характери головних героїв? Чи схожі вони?
2. Що відомо з уривка про всесвіт, у якому відбуваються події?
3. Спробуй самостійно продовжити історію. Як ти будеш далі розвивати сюжет?
4. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: знайди пояснення слів *вервечка*, *артефакт*, *консоль*, *вотчина*.
5. Про які авторські права мовиться в тексті?
6. **ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ**: чому важливе авторське право на художні твори? Як ми його дотримуємося?
7. Історичні артефакти — це і є історичні цінності? Чому їх оберігають та чому вони є ознакою культурного народу?

СЛОВНИК

Бактерици́дна серве́тка — серветка, просочена речовинами, які вбивають мікроби.

Вихідняки́ — оригінальні файли, створені розробником.

Кеб — *тут*: автомобіль.

Мікроелектро́ніка — галузь, у якій виробляються деталі для всіх сучасних комп'ютерів.

Фанфі́кшн — літературні твори, написані фанатами за мотивами книжок, фільмів, коміксів, ігор.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

МАРИНА ПАВЛЕНКО

Привітна, щира, позитивна і, як каже сама про себе, часом аж надто відверта. Вона — художниця, поетка, науковиця та дитяча письменниця. Донькам Марини пощастило — вони часто стають персонажами її книг.

«Русалоньку», яку створила Марина Павленко, часто називають книжковим серіалом. Тут реальність і вигадка, мандрівки в часі, зачаровані предмети, пригоди, драматичні історії і, звісно ж, кохання... Усе, як у Голлівуді. Тільки не кажи, що хлопцям це не цікаво. Вони самі зізналися авторці в соцмережі, що чекають продовження історії.

АВТОРКА ОНЛАЙН

Життя видатних дітей

Сонячні секрети Іринки Жиленко

Краса — лиш відображення земного
У неземному дзеркалі душі.
Ірина Жиленко

У сузір'ї загадок

Придумати й зробити справжній «секрет» уміють лише найуважніші й найкмітливіші.

Спершу треба вишукати затишне місце й вибрати мить, коли нікого поруч нема. Як-от зараз, коли в Іринчиному дворику всі розійшлись на післяобідній спочинок! Адже нинішнього ранку, в єдиний вихідний, численні мешканці здійснювали Велике Прання. «Прости, Боже, — де людське — там і наше», — хрестилась до святої неділеньки бабка Христя і собі «впрягалась» у роботу. Спільно тягали воду, гріли у великих казанах, виставляючи на численних лавочках-табуретках керогази, ночви й балії. Потім ретельно полоскали-м'яли білизну, заодно перемиваючи кісточки й сусідам та знайомим. Нарешті все успішно завершувалось викручуванням, чіплянням мотузків та веселим вивішуванням випраного шмаття. І — намореним затишшям...

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Зовсім не розумію, навіщо мені читати біографії письменників! Мама каже, що це важливо знати.

— І я згодна з мамою. Як же інакше ти дізнаєшся, чи був письменник популярним у школі, як вигадує імена головним героям або куди їздить відпочивати?

— Це ж зовсім не впливає на те, що він пише! Чому не достатньо просто прочитати книжку?

— Впливає, Ярку. До того ж, іноді біографія письменника — це також книжка.

Пересвідчившись, що поруч нема нікого (навіть дворові кози-кури-коти-собаки десь у затишку «відходили» після ранкового ґвалту), Іринка випорпує в землі ямку. Її дно викладає узорами зі своїх скарбів. Рядок пір'ячка, зібраного під голуб'ятнею. Рядок фантиків і скелець... Хтось іде? Ні, здалося. Тільки лопотіння накрохмалених наволочок і сонце, помножене на сліпучу білизну простирадл. Не дворик — справжнісінький тобі корабель під білими вітрилами! Так, звісно: пір'ячко можна викласти у вигляді вітрил! Фантики — човен! У своєму «секреті» викладе вітрильника! Не даремно ж Іринка мріє стати морячкою!

Угорі зліва — квітка ранньої кульбабки. Буде, наче сонце. Хвилі вимостить із кленових «крилаток», що їх також добре ще роздвоювати й «насаджувати» собі на носа. На морських ча́йок піде решта пір'їн.

Іринка озирається навколо, чи не трапиться чогось підходящого для далекого «заморського» берега. Якби жменьку пісочку! Дівчинка обожнює читати про далекі моря, сизі гори, жовті пустелі...

Гаразд, замість «берега» зробить «скелю» з камінчика.

Тепер усю цю красу Іринка накриває широким скельцем, яких після війни в Києві — хоч греблю гати. «Секрет» готовий. Лишилось тільки присипати його. Щоб потім час від часу покрадьки прогортати в землі «віконечко» й милуватись. Оттак. Для певності можна й травичкою притрусити. Щоб ніхто нічого не помітив і нічого не запідозрив. Бо місцеві хлопчиська ті «секрети» справно вишукують і грабують.

Іринчині «секрети» викрадають найчастіше. Бо вона їх робить якось так вдало, наче не з пір'я-камінчиків, а зі справжніх сніжинок чи самоцвітів. Як це в неї виходить — ніхто не збагне! Може, тому, що гарно малює? Чи тому, що завжди при цьому тихенько наспівує? І співає — чудово! А може — завдяки доброті й привітній усмішці, якою так часто квітне обличчя цієї русявої дівчинки?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

В Іринки «секретів» повно. І в рідному київському дворику, і в городчику, і по рідній Микільсько-Ботанічній вулиці, і в недалекому Ботанічному саду. Про більшість із них ніхто не знає. Ну, хіба що Володько. Бо ж Володько... Він такий славний, такий!.. Ой, Володько — це ж теж страшенний секрет!

Та ціле Іринчине життя складається з них, із секретів! Навіть її поява в родині оповита загадкою. Інакше чому б сусіди кидали на неї дивні погляди, а родичі перешіптувались, що Марія і Володимир Жиленки Іринці зовсім не батьки, а Христя й Дмитро Захарченки — ніякі їй не бабуся й не дідусь?.. І чому на Іринчин день народження, 28 квітня, ніхто нічого не згадує про перші дні та місяці Іринчиного життя?

Чи вмієш ти зберігати таємниці? Тобі хтось довіряв свої секрети?

Таємниця і те, як вижили, коли у війну просто в їхній будинок влучила бомба. Вони тоді мешкали ще на Паньківській. Бабка Христя саме сиділа на стільчику біля вікна, Іринка — в неї на колінах. А бомба, пробивши всі поверхи, зробила велетенську вирву якраз під їхніми ногами і залягла глибоко внизу!.. Не вибухнувши!.. Ірця з бабусею зостались на вузенькому карнизику підлоги, яка от-от мала обвалитись... Бабця Христя каже: «Боже провидіння!». Мама Маруся перечить: «Совєцька влада навчає, що Бога нема!».

Вона мусить перечити, бо ж працює в редакції газети «Радянська Україна», за віру в Бога її можуть звільнити. А далекий тато Володя — узагалі на «партійній» роботі, постійно перебуває у роз'їздах-відрядженнях і від совєцької влади отримує платню. Іринка слухається мами, бо дуже любить її — безмежно сувору й безмежно красиву. Правда, це їй не заважає ходити з бабусею святити вербу чи паски в церквичку, що на розі Паньківської та Саксаганського. Там так гарно, так любо співають! Але то вже теж таємниця — їхня з бабусею.

Після тої бомби мусили виїхати на Черкащину — батьківщину старих Захарченків. Там, у Стецівці, сяк-так перебули біду. Щоліта їздять туди з бабусею на канікули. Іринка ці поїздки обожнює. Хоч село теж ховає якусь невеселу історію бабусиного й дідусевого життя. Яку — секрет. Покійний дідусь Дмитро не розкаже, а бабці Христі мама Маруся забороняє про це геть і думати.

Та перша Іринчина поїздка — теж майже незбагненна. Дівчинка була ще такою маленькою, що пам'ятає лише скрипучого воза, дорогу і величне зоряне небо.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Війна для Іринки — теж «біла пляма». Дівчинка тільки від людей чула, що це дуже страшно. Її ж власної пам'яті страх не торкнувся: надто маленька була, народилась перед війною, 1941 року.

О, Іринчина пам'ять теж має свій секрет! Вона записує тільки яскраві барви. Навіть серед сірого поруйнованого Києва. Вихоплює і запасається яскравістю на «чорний день». Неспроста ж тільки Іринка помітила, що на тьоті-Надіній картині віконце у вечірньому будиночку... світиться! Неспроста ж її єдина лялька Бельба з очима-ґудзиками, пошита бабусею зі звичайної старої панчохи, Іринці така «рідна» й барвиста!

Неспроста ж дідусь, який недавно помер, пам'ятається Іринці не хворим, а красивим, усміхненим, люблячим. У світлих штанях, білому капелюсі, з якимось гостинчиком для онучки. І з неодмінним жартом:

— Іра їде, а дідусь — пішки йде!

Натякав на її повне ім'я — «Іраїда», якого Ірця не любила. Та на дідуся Дмитра сердитись неможливо! Його тепло зігріває дівчинку ще й досі... І заміняє батькову любов. Адже тато Володя вдома живе рідко. А коли й живе, то поглядає на Ірцю, як на чужу.

Геть сумні думки! Дівчатко розправляє травичку над «секретом» і загадково усміхається. Бо й саму її зараз аж переповнюють секрети! Наприклад, чому, скажіть, будь ласка, зі школи вчора вона прийшла на два уроки раніше? Нізащо не здогадаєтесь! «Пропало світло, і нас відпустили!» — невинно пояснила бабусі. Вчаться бо в другу зміну, а весна ще не вступила в повні права. Без електрики на останніх заняттях не обійтися. І ніхто не знає, що світло пропало не просто так, а... через папірець у лічильнику! Це вони з Томкою Довженко так придумали: пробиратися в шкільну електрощитову і вставляти, куди треба, вогкого папірця. Коли папірчик висихає, світло автоматично вимикається. Уроки відміняють, а школярі — по домівках!

Ні, Ірця зовсім не погана учениця. Просто зі школою в неї... якось не клеїться. І не тому, що підручник — один на дві парти (сиділи по троє), не тому що пишуть у списаних зошитах між рядками. Просто як ото прийшла в перший клас, як посадовили її серед вищих зростом і багатше вбраних дівчаток, так і немає Ірі в школі просвітку. Здається, що вона там найгірша, найдурніша, най... Що всі досі тільки й повторюють: «Кузька!» «Моська!» «Шмакодявка»!.. А ще кривляться: «Фі, ґаваріт — будто з сєла прієхала!». Це коли Іринка ненароком переходить на бабусину мову, на мову рідної Захарченківської Стецівки. Адже мала б звикнути, що в совєцькому Києві всі мусять розмовляти російською. Як наловчилась розмовляти мама Маруся, як почали балакати навіть сусіди-поляки, сусіди-євреї, сусіди-німці й навіть продавець паперових ліхтариків китаєць.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Еге ж, віднедавна в їхньому багатонаціональному дворикові навіть із-за дверей не почуєш барвистого «цвенькання», «пшекання», «гиргикання». Зосталося тільки «штокання». Пора вже й Іринці підлаштуватись!

Коли ж на перерві Свєта Шлейфер та Пузирьова Іра викладають із красивих серветок свої апетитні сніданки... Чи то голод минулого 47 року ще не вивітрився з їхньої родини, чи то дідусева смерть ударила по них ще й зубожінням (дідусь печі клав — пів Києва в черзі стояло!), — проте Іринці такі *лакітки* навіть не сняться. Запахнуть — хоч зі школи тікай. Що Іринка й робила.

Бо саме тут, удома, вона сама собі господиня. Та ще — у світі прочитаних книжок, яких набирає в бібліотеці мало не цілі гори! Та ще — у своїх безмежних мріях! Або — у спогадах: цілий рік гріють душу згадки про літню Стецівку! Ніхто в цих Іринчиних секретних «світах» не свариться на неї, не дорікає, не нав'язує чужих думок!

А ще в Іринці усередині живуть загадки, не розвідані, не розгадані ще й нею самою. Тільки й відчуває, що в душі, мов у калейдоскопі, зливаються-пересипаються довколишні яскраві барви, дивовижні звуки й сонячні промені і що викладаються вони в ще якийсь — цілковито новий, дуже «узорний» і страшенно таємничий пречудовий «секрет».

Сьогодні, вимудровуючи «секрет», ненароком придумала ще одну таємницю!

Ой, добре, що встигла загорнути свій витвір, бо за «вітрилами» простирадл почувся гамір.

— Ірко, у що граємо? — з-за білизни повиборсувалися хлопці. — У «лапту», «квача», «штандера»?

Ще одне її царство! Дівчат-ровесниць у дворі майже нема, тож Ірі хлопчаки замість подружок. Вона ще не знає, що «Іраїда» з грецької перекладається як «геройка». Але добре тямить, що без її справді геройського запалу, фантазії та заводійства місцевій паруботі жодна гра таки ж не смакує.

— Нє-а! — хитрувато похитує голівкою. — Не в «штандера»!

— Ну, тоді в «гуси-гуси»! — Володько неохоче загилює м'яча в кущі.

— Нє-а! — ще хитріше заперечує дівча.

— У «класи»? «Третій зайвий»? — марно силкуються хлопчаки. — «Замри»? «Зелень»? «Кільце-кільце — до мене!»? «Зіпсований телефон»? «Подоляночка»? «Бояри»? «Бариня послала в магазин...»? Та признавайся вже!

Іринка всміхається ще поважніше і ще таємничіше:

— А як ви на те, щоб скупатися в ботсадівському басейні?

— У холодній воді?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— А чом би й ні? — Іра переможно обводить поглядом «команду босих». — Чи нам перший раз? Хіба сьогодні, коли всі прали, ми не грали у «водяні бої»?

— І то правда! — загули хлопці. — Гайда! Якби тільки вдома не дізнались!

Наввипередки рвонули до хвіртки.

— Удома все пробачать, бо ввечері в нас буде кіно! — запевнювала вже на бігу Іринка.

— Таж кіна сьогодні нема! — лопотять поруч босими підошвами хлопці.

Нікому з дітей на квитки грошей не дають. А безплатно пройти не вдасться: нині на касі — «вредна» білетерка. У такої не випросиш навіть «стоячого» місця за шторою.

— А в нас — буде! — лукаво заявляє дівчинка.

— Ну так: ти ж його будеш переказувати! — Володько звик, що вечорами Ірця переказує дорослим побачені з-за штори фільми. Тітки й дядьки слухають з роззявленими ротами. Не розчаровуються, що замість сумного фіналу в Ірчиній версії все, як би зараз сказали, гепі енд.

— А сьогодні ще й покажем! Простирадла бачили? Отже, екрана, вважайте, маємо!.. — крутий провулок уже збіг до самісінького Ботанічного.

— ...Лишиться тільки роздати ролі, — Іринка вже намацує ніжкою виступ у стіні, через який по черзі перелазять у Ботсад. — Ну, й вирішите, яке саме кіно будемо ставити!

А фільмів багато — усі «трофейні», завезені з-за кордону після війни. Але про це Іринка вже додумує мовчки, поспішаючи зарослою стежечкою до басейну.

«Тарзан» одразу відпадає: навіть якби у дворику було де розігнатись зі стрибками й польотами на «ліанах», то хлопці все одно пересваряться за роль Тарзана. Потрібне щось середнє між «Роз-Марі», «Великим вальсом» та «Індійською гробницею».

Ще мить — і, пороздягавшись, діти дружно шубовстають у басейн. Ошпареній холодною водою Іринці так само швидко хочеться вискочити назад на берег. Але вона мужньо бовтає ногами, опираючись руками на замулене дно. Щоб зігрітись, виробляє різні «плавучі» фігури, «качечку-прачечку» й здіймає справжнісіньку «морську бурю».

Хлопці й собі талапаються, і ніхто з них не знає (Володько теж), що плавати Іринка... не вміє! Це теж її малесенький секрет, якого ховає навіть від себе. Адже вона так любить воду! Ця любов у дванадцять років таки допоможе їй навчитись плавати — уже на справжньому морі, у Сочі, куди вперше візьмуть її батьки.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

А зараз худенькі посинілі дитячі тільця проворненько вискакують із басейну, обтрушуються, хапають останні дрижаки і поспіхом одягаються.

— Ух, оц-це освіж-ж-жились! — підстрибуючи на одній нозі, виливає з вуха воду Володько.

Хлопці гудуть щось жваве у відповідь, і всім стає неймовірно весело: не злякались холоду — раз, накупалися — два, і вже зігрілися — три.

Пропажі вдома справді не завважили. Бо надто захопливе «кіно» розгорнулось цього вечора на тлі останнього незібраного простирадла. Ролі були справедливо поділені, кінець щасливий, декорації підходящі, жодна з дворових птахів-тварин не постраждала, ніяка з домашніх речей не зім'ята, не порвана й не замурзана.

Збентежило тільки дружне бухикання «артистів». Наступного разу треба буде уважніше наглядати не лише за «великим пранням», а й за «водяними боями»!..

У круговерті відгадок

А невдовзі втілився й фільм про Тарзана. Причому по-справжньому: у вигляді вчепленої над ботсадівським яром мотузки з вузлом на кінці. Хлопці, розганяючись, по черзі хапались за нього, відштовхувались ногами і — «Улю-лю-лю-лю-у-у-у!..» — перелітали на той бік яру. Точнісінько, як Тарзан у фільмі! Винахід, звісно ж, звався «тарзанка».

Усі неповнолітні мешканці Микільсько-Ботанічної вулиці, які досі копіювали Тарзана неймовірними стрибками з дахів і дикими вигуками, втечами на поїзді «до Африки», віднині пропадали біля цього дива.

Як і завше в таких ризикованих затіях, серед розмальованих подряпинами-синцями «дикунів» Іра — єдина дівчинка.

— Улю-лю-лю-лю-у-у-у-у!!! — уже вкотре щасливо махає рукою з протилежного боку, уже вкотре продирається кущами, оббігаючи яр, аби вернутись назад до линви. Вона — справжня Тарзанка!

Перечекати, поки перелетять кілька хлопців, і — знову щасливе передчуття польоту. Розбіг, вузол...

— Улю-лю-л...

Іринка вже вчепилася руками й гойднулась, уже розпочала свій переможний крик і лет, аж щось смикнуло її за ногу.

...Канат видирається з Іриних рук, і дівчинка падає вниз, у яр...

Як? Що? Чому?

Загадкою зостався і її шлях додому: Іринка зовсім не пам'ятає, як ще звелась у яру на ноги, як вилізла нагору і де взяла сили навіть самостійно дійти додому. Зомліла аж на порозі. Тоді — білі стіни лікарні. Струс мозку й тріщина в грудній клітці.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Пізніше їй розказали, що якийсь хуліган її навмисно смикнув за ногу. Дошкулило, видно, що дівчисько рівняється до чоловіків. «А щоб не воображала!» — пояснив дурнувату витівку.

Перед Іринкою вперше розкрилась прірва людської заздрості, з якої не раз доведеться видряпуватись. І нині — хтозна, чи перемогла б, якби не отой секрет її світлого серця. «А я таки ніколи не тримала зла в душі, — напише через роки у своїх спогадах. — Моє серце схоже на веселий, міцний і яскравий м'яч. Чим сильніше вдарять — тим вище злечу. А вм'ятини від ударів вирівнюються, і я знову посміхаюсь, і кожен мій новий день — як перший день творення». Мабуть, недарма її «домашнє», а згодом і літературне ім'я — «Ірина» — з латинської перекладається як «мирна». Дівчинка, навпаки, навіть знайшла для себе купу вигод із того безглуздого падіння. У школу не ходила — це раз. Від іспитів звільнили (тоді іспити були й після другого класу) — два.

День народження на носі — три. Виписка з лікарні — чотири. Надворі майже літо — п'ять. Краса навколо — ще одна причина для щастя. Також — бабусин подарунок: з лікарняного Ірця перевдягається в нове платтячко. Перешите з мами Марусиної золотисто-крепдешинової сукні, ще навіть із ароматом її «Красної Москви»!!!

А вдома на Іру чекає... Велосипед!

Стільки щастя за раз! Ні, заради цього варто впасти з тарзанки!

А вже потім — літала на велосипеді! Ох, і літала! Мало не через усю вулицю Толстого — ноги на кермо, руки в боки (мама й бабуся не бачать!) і — вперед, уперед, упере-е-ед!.. Бережи-и-и-ись, хто йде і хто їде! О, тут вона ще більший майстер, як у польотах на «тарзанці»! І «розмальована» такими яскравими саднами й синяками, що індіанцям та «блідолицим» «безколісним» хлоп'якам-ровесникам геть і не снилися!

Що вдієш, і тут вона попереду місцевих «тарзанів»!

За новими розвагами забулись і «розкрились» навіть численні колишні Ірчині «секрети», розграбовані місцевими, як бабка мовить, «шалиґанами».

А ще невдовзі дізнається від бабусі й про стецівську таємницю. Вголос про це не можна, але якщо по секрету... Виявляється, перед 1930-ми роками хазяйновитих Дмитра і Христю Захарченків розкуркулили і разом з іншими заможними родинами насильно вивезли до Сибіру. Єдину доньку Марусю врятувало від переслідувань тільки поспішне одруження з давно закоханим у неї партійцем Володею Жиленком. Коли ж Христі вдалося вирватись із північних країв і повернутися в Стецівку, місцеві активісти знов улаштували на неї полювання. Мусила тікати до Марусі в Київ. Туди ж пізніше прибився й Дмитро... Тільки ж про це — ні-ні-ні!!!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

...Усю правду про колективізацію, розкуркулення, голод, а ще ж — про жахливі розстріли-репресії та інші злочини сталінського режиму Іринка дізнається вже через багато-багато літ.

А зараз доведеться їй ненароком розкрити ще одну таємницю.

Це трапилось, коли мама Маруся помирилась із татом Володею і поїхала на якийсь час жити до нього аж на Львівщину, куди вкотре закинула його партія. У селище Зимна Вода. Одного разу мама Маруся подзвонила в Київ (Захарченки вже мали власного телефона!). Іринка якраз була вдома сама.

Мамі потрібно було продиктувати дані якогось документа. Іринка дістала з шухляди папку з паперами й почала шукати потрібний.

— Мамо, тут тільки «Довідка про всиновлення дитини»! — розгорнула якийсь прижовклий папірець.

— Ні! Не зачіпай! То не те, що нам треба, то — взагалі чуже! — Маруся кричала так гучно й перелякано, що Іринка аж відсахнулась од слухавки.

А по розмові, хоч як тяжко було від розуміння, що чинить проти маминої вказівки... Папірця таки прочитала...

Отже, вона — не їхня?!! Не Захарченків, не Жиленків?!!

Так он чому так загадково позирали на неї стецівські родичі!!!

Так он чому перешіптувались поза спиною сусіди!!!

Не їхня! Не їхня! Не їхня!..

Правду ж — ту, котрої до пуття не відали ні родичі, ні сусіди, Іра теж дізнається через роки. У глибокій старості бабка Христя, втомившись мовчати, признається, що Іра — таки їхня. Що вона — позашлюбна дочка власного... дідуся. Що він у Києві мурував піч землячці зі Звенигородщини, пройнявся її долею, закохався... Проте сім'ї не покинув. У війну та жінка десь пропала, про неї ніхто нічого знати не знав. Хтозна-скільки часу дитина була кинута напризволяще. Серед зими! Аж поки про неї, вихудлу, замерзлу, завошивлену і всю в корості, не сповістили Захарченкам. Забрали, відходили, назвали Іраїдою... Маруся вирішила вдочерити дівчинку (про це — ніхто нікому ні слова!). Написала про це Володимиру Жиленкові на якісь його партійні фронти...

Дмитро Андріянович Захарченко — Іринчин татко! А мама Маруся, отже, ніяка не мама — просто на тридцять років старша... сестра по батькові!

...Усі ці всенародні й особисті драми пережити ох як нелегко. Проте Іринка — мужня і вірить у краще. Більше того: з приходом у 5 класі нової вчительки української мови й літератури Діни Іванівни Попель Іринка не тільки збагатиться на ще одну люблячу душу. І вона, і її однокласники раптом відкриють, що вони — УКРАЇНЦІ! Ця вражаюча новина перевернула Іринчин світ і повернула її до власного кореня. Бо Іра також — укра-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

їнка!!! Вона пронесе це високе й непросте звання навіть там, де інші не витримають, зламаються.

А може, секрет — ще й у такому «багатому» імені? Бо, може, її ім'я — ніяке не грецьке і не латинське? А прадавнє-праукраїнське — Ярина? Ярина — весняні посіви, бо Ярило — весняне сонце... Ірина — «сонячна»?!.

«Я вся — сподівання Сонця», — напише через багато років.

Від сонця — і перший-найперший Іринчин віршик:

Тільки сонце встане,
Побіжу на річку,
Бігаю по березі,
Рву з кущів порічку.

Так у Стецівці без п'яти хвилин третьокласниця Іра Жиленко несподівано розкрила в собі ще одну таємницю. Оту — закриту за сімома замками, за сімома барвами, за сімома нотами!

Таємний дар, видно, був закладений у ній ще Господом-Богом. Настроєні душевні струни варто лишень було торкнути смичком... Смичком міцної Захарченківської породи, смичком невичерпної бабусиної мови, смичком яскравої маминої вроди, смичком щедрих стецівських пейзажів, смичком колоритної химерності київських двориків та садів... Навіть мрія про далеке море — і та наче поблідла. А може, навпаки, знайшла своє втілення у Слові?

Зрештою, майбутня Ірина-доросла розумітиме: ці перші віршенята, яких у неї до сьомого класу набереться добря-а-ачий зошит, — ніяка ще не поезія. Аж у Ірини-юнки напишеться врешті щось СПРАВЖНЄ. Це буде про її рідний квітень, про пережите й пропущене крізь серце. І, звісно, також про сонце. Але цього разу ніщо не буде схоже на «штампи», переспівані сотнями авторів. Це вийде — живо і легко, як подих. Ось як вийде:

Квітень! Квітень! Сині квіти
продає на розі бабка.
Тротуари пахнуть літом.
К бісу шарфи! К бісу шапки!
Добра радість — гуркіт, дзвони! —
в серці квітне пелюстком.
І причісує газони
вітер теплим язиком.
Каблучки мої веселі
так вицокують привітно.
Парки, сонце, каруселі...
Квітень!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Іринці ще немає кому сказати, але вона й сама відчує: оце — воно! Ще не зовсім досконале, але — воно! Юнацькі вірші відлуняться першою публікацією в газеті «Київська правда» 23 травня 1958 року.

Далі піде ще краще. Талант, праця й натхнення, вміння радіти («Я святкую життя!» — Іринин геніальний рядок!). А ще — неповторна сонячність душі. Вони зроблять із неї письменницю світового рівня. Хоч і належатиме до покоління «шістдесятників», серед яких — і Василь Стус, і Василь Симоненко, й Ігор Калинець, і Григорій Кочур, і Михайлина Коцюбинська, і Ліна Костенко, й Іван Драч, і Євген Сверстюк, й Іван Дзюба, і художники Алла Горська, Віктор Зарецький, Галина Севрук, Опанас Заливаха — всіх не перелічити... Розкриємо ще один секрет: ба, навіть чоловіком Іринчиним стане видатний «шістдесятник» — ні, не той Володько з дитинства, але теж Володимир, прозаїк Володимир Дрозд!

Але Ірина Жиленко — письменниця унікальна, ні на кого не схожа.

Нарешті вдалось перелити в Слово те, що носила в собі весь час! Нарешті вдалося висловитись — наче простими, буденними словами, а насправді так не схожо на інших, так по-своєму. Наче тільки про себе, а насправді — про всіх!..

...Іринці назавжди підкорився головний «секрет» — глибина, сила й могуть її величності Поезії. І вона той секрет відкриває людям.

Історія людини в історії людства

Ірина (Іраїда) Володимирівна Жиленко — поетка, прозаїк, перекладачка. Народилась 28 квітня 1941 року в Києві. Дитинство пройшло на Черкащині. Після війни сім'я повернулася до Києва. Середня школа, ве-

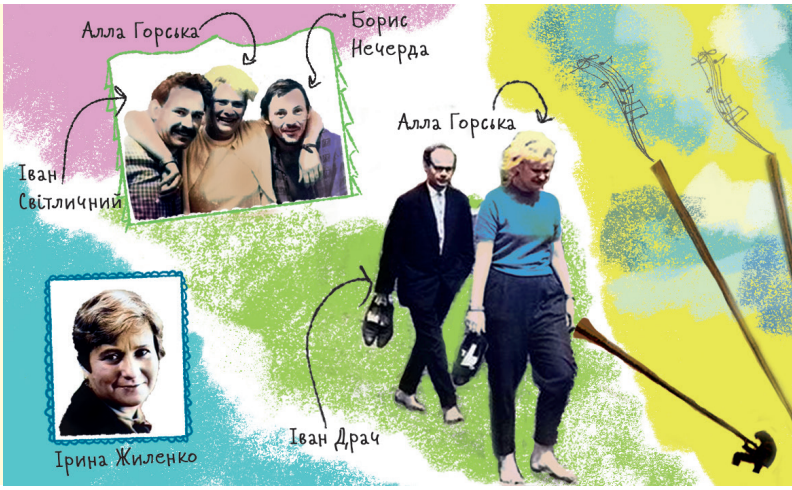

Художниця
Анна Андреєва

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

чірнє відділення філології Київського національного університету, робота вихователькою в дитячому садку, далі — у редакціях газет «Молодь України», «Літературна Україна», журналу «Ранок», де й почали з'являтися її прозові, а з 1958 р. і поетичні твори.

<...>

Особливістю поетичного світобачення Ірини Жиленко є похвала і слава повсякденному, звичайному життю в його найбуденніших проявах. Від книжки до книжки розробляє вона тему «святої буденності» (як правило, міської), розкуто, музично виразно витворює казково-прекрасний, освячений любов'ю світ. У тому світі через переживання конкретної особистості майстерно передано драму суспільства й епохи. Вона — майстер психологічного портрету, акварельного малюнка, побутових сценок, ритму.

Твори І. Жиленко удостоєні Національної премії України імені Тараса Шевченка, перекладені багатьма мовами світу.

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Охарактеризуй період, на який припадає дитинство Ірини Жиленко.
2. Розкрий значення епіграфу до твору.
3. Що означає вислів Ірини Жиленко: «Я святкую життя!»?
4. Опиши хвилювання Іринки через людські заздрощі.
5. Який із фільмів про Тарзана ти знаєш?
6. Пригадай твори Ірини Жиленко, які ти вивчив / вивчила у попередніх класах. Які цінності, описані у творах письменниці, близькі тобі?
7. ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ: які риси притаманні людям вашого покоління? Що вас об'єднує?
8. МОЗКОВИЙ ШТУРМ: які умови необхідні для навчання? Чи можуть друзі впливати на твоє навчання? Як допомогти другові чи подрузі, якщо їх несправедливо образили в школі?

СЛОВНИК

Ла́кітка — ласощі.

Продовжуй читати:

Павленко М. Про Павла Тичину, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко та ін. (серія «Життя видатних дітей»)

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Русалонька із 7-В плюс дуже морська історія

Софійка, що часто називає себе Русалонькою через улюблену казку, їде з класом у подорож, аби вперше побачити море. Та не абикуди, а в сонячний загадковий Крим! Разом з дівчинкою її добрі друзі, а ще — захований у кишеньці оберіг-камінець, який подарував Сашко, що так їй симпатизує. Пригоди почалися не надто весело: вже за кілька годин подорожі Софійку вкусила оса. Але хіба ж то важливо, якщо в неї закохані ледве не половина хлопців класу?

(уривок)

4. Емігея

Сиділа ображена, всіма покинута. А ще годину тому сміла припускати, що вона комусь потрібна!.. Ох, як же тяжко болить! А прикро ж як, людоньки!.. Ще й ця *марля*... Змочена водою (де ти льоду візьмеш?), уже нагрілась і, здавалось, розпікала боляще місце ще дужче. Якогось би заліза чи що... Чи бодай... О, камінь! Софійка дістала з куртки Сашків гостинець, поривчасто приклала його до губ. Трошки дугою, він щільно ліг на болячку. А головне — приємною прохолодою, мабуть, не згірше льоду тамував біль.

Якось одразу і в голові, й на серці вияснiло. І тієї ж миті погляд ушпинився в мальовничу *шалину* край дороги. А ще за хвилину Софійка тихенько вислизнула з автобуса із каменем на серці, тобто на губі, подріботіла стежиною, що вела в гущавину. Тільки побіжить і гляне, поки ті егоїсти веселяться й животи набивають.

Те, що невдовзі відкрилось її очам, вражало. Вже за якихось двісті метрів зелені кручі вивищились у стрімкі химерні скелі. Здалеку почувся шум. Софійка ніколи не бачила моря, але вона про нього читала-чула: шуміло так, наче б'ються хвилі у берег.

Стежка все більше петляла між дрібних валунів. Притримуючи камінчика (він зовсім не нагрівався, а здавалось, усе холоднішав), зустрічаючись з очицями то тієї, то іншої дикої квіточки, прямувала далі.

У деревцях і квітучих кущах шумували бджоли (ану їх!), щебетали птахи. То тут, то там в камінні вигрівались ящірки. З-під ніг невідь-звідки вискочила яскрава зелена жабка. Софійка на мить зупинилась. Іти далі чи ні? Роззирнулась і мало не скрикнула від несподіванки. Знову жаба? Лиш тепер — велетенська і кам'яна: вершина скелі навпроти мала точнісінько її форму!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Ну гаразд, ще трошки, ще до отого шуму...

Зупинилась на високому березі, а внизу між крутющими скелями шумувала-вирувала ріка! Їхня вишнопільська Кам'янка завше несла свої води спокійно й тихо, а ця — наче в горах!

Заворожена гулом води, не зразу почула мобільника.

— Де те' носить? Тут усі вже не знають, що і ду'! — репетувало в слухавку Віку-кусиним голосом.

Леле, це ж могли без неї поїхати! Кулею помчала до автобуса. Лиш вибігаючи з останнього зеленого повороту, ще раз озирнулась і зачаровано прошепотіла, вийшло — просвистіла, бо якраз у дірочку прохолодного камінчика: «Я хочу сюди повернутись! Я хочу сюди повернутись!».

— Софко, якої крейзухи тебе понесло чорті-куди, замість стерегти пустий бус?! — першим напав на неї Кулаківський.

— Не схотіла здобутків цивілізації біля генделика, пішла шукати романтичних кущів, — багатозначно хіхікнула Іра Завадчук.

— Та хоч би й пішла, якщо припекло, — психував Кулаківський, — але ж якого бен-ладена кидати двері навстіж?!! Не врубаєшся, що мерса кожну секунду могли бомбанути якісь гопники?

— Ну не бомбанули ж, заспокойся! — відрізала розлюченому Вадові несмілива селянка Віку-куся.

Що ж, мінімум одну подружку Софійка точно має!

— Як заспокоїтись?! — загорлав уже до Віти Вадим. — У мене тут фотик з ейч-ді камерою і зумом стократним! Та в ньому мегапікселів більше, ніж на твоїй голові кучеряшок!

— Не знаю, як її кучерики, а твої прямі звивини зараз так позакручую, що й пікселі полускають! — де не взявся Альбабарін.

Вад миттю зник у глибині салону, а Софійка полегшено зітхнула: от, і цей ашник — таки ж за неї!

— Угамуйтесь, діти, маємо бути поблажливі до Софійки, хіба не бачили, що її сьогодні вкушено якимось складчастокрилим? — поставила остаточну крапку в дискусії Ліда Василівна. — До речі, як твоя вавка?

Ще одна людина переймається Софійчиною бідою!

— На ось, купив зумисне для твоєї губи! З холодильника! Прикладеш — буде замість льоду! — Іваненко простяг Софійці пляшку з крижаною водою.

— Ой, спасибі, Дмитрусю! — мало не заплакала від зворушення, що має ще одне віддане серце!

— Нема за що! — відмахнувся Дмитро. — Лесі дякуй: це вона додумалась!

І Леся — теж її золота подружка!..

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Автобус відчалив і поволі набирав швидкості. Коли пропливав мимо вивіски з уже закресленою назвою населеного пункту, Софійка прочитала: «Е-мі-ге-я». Отже, це було село Емігея! Дивна й мелодійна назва!

Звідки взялась така в цьому степовому краї? Наче Енеїда якась чи Одіссея...

Відчула, що камінчик нагрівся. Прийняла його, торкнулась губи й здивувалась: укус не болів, а припухлості — мов не було!

«Емігея! Емігея! Емігея!» — радісно співала душа.

5. Вогнів додається

А воду з Дмитрикової пляшки просто вип'є. Аби не сталось, як застерігає Ліда Василівна, зневоднення організму. У Софійчиному випадку (не пообідала до пуття, тепер-от смокче всередині) — знечаєння та знебутерброднення.

Утім, голод настрою не псував. Бо у вікні показувано все нові й нові краєвиди. А що то за чудернацькі горби на полях? І он, і отам...

— То могили, або половецькі кургани! — оголосила Олена Гаврилівна.

— Ті, що на них і кам'яні баби стояли? — здогадалась дівчинка.

— Саме ті, — погодилась учителька.

— Ой, то, може, трапиться якась і з бабою? — Софійці аж дух забило від захвату.

— О, вони лише в Асканії-Новій зостались! — похитала головою Гаврилівна. — Але наш маршрут мимо неї проходить! До речі, цікаво: чи є в Асканії тушканчики? Я би їм свого подарувала!

— Кам'яні баби, Софійко, надто дорого коштують, щоб бути на волі! — вів своєї Дмитро (таки ж стежить за її, Софійчиною, розмовою). — Порозтягували їх, по закордонах порозпродували, та й на приватних дачах модно ставити...

Ох, і тут ця чорна археологія!..

— Мій Пустельний розказував, що його прабабуся в київському Ботанічному саду їх ще застала, в ярку валялись!

Усі здивовано зиркнули на Софійку, а вона злякано телепнула долонею себе по надкушеній осою губі:

— Пустельник — мій дядько Сергій...

Запала чемна мовчанка. Всі повідвертались до вікон і вдивлялись у нові могили: тепер їх було видно цілу вервечку аж до *виднокола*. Що ми знаємо про ці віковічні степи? Не земля — загадка!..

От і могили розтанули в далині. Саме час помріяти й подумати, що ж колись мав на увазі Дмитро, коли промовив ото: «Хіба ти не помічаєш, що насправді»?.. Мабуть: «Хіба ти не помічаєш, що насправді в моїх думках —

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

тільки ти»... Або: «Хіба ти не помічаєш, що насправді я вже давно...». Ні: «...що я, відколи перейшов учитись до вашої школи... кохаю тільки тебе»...

Господи, він знову глянув! Чи здалося? Ні, таки ж дивився! І, заскочений, скоренько відвів очі. А Софійчине серце щасливо завмерло.

Чим далі, тим більше зелені краєвиди перетворювались на зелено-жовті. І це на початку літа! Правду казали в новинах, що Херсонщина потерпає від посухи!

— Та ще й клімат — напівпустельний! — уточнила Гаврилівна, і Софійчине серце стрепенулося: «Пустельник!» — Минаємо унікальну для України і ще зовсім не досліджену місцину: так звані Олешківські піски!

— Але ж тут кругом ліси? — здивувався Дмитрик.

— О, ліси насаджені, колись їх не було, старі люди ще пам'ятають піщані бурі, які тут завивали!..

Ого!.. Проте найбільше лякали пожежі. Отак просто, наче так і треба, то тут, то там уздовж дороги палали цілі шматки підліску! Іноді за димом не видно було шляху!

— Лідо Василівно, чого воно все так страшно горить? — час від часу відчайдушно допитувалась Софійка.

— Здебільшого людський фактор! — понуро знизувала плечима вчителька. — Десь вогнища не загасили, десь недопалка з автівки викинули...

Людський?! Цих двоногих організмів ще названо людьми?! Праведне обурення зашкалювало!.. Забивало подих не менше, ніж їдучий дим!..

— У наших Лесько' як було зайнялось у берегах, то потім мій тато страшну картину побачив! — сумно хитала головою Віта. — Лебідка гнізда не покинула, так і згорі', крильми яйця затуляючи!

У Софійки від жалю аж серце зайшлося. Та й це — не те саме хіба? «Червень — місяць тиші»: ще в початкових класах проходили! Саме пташенята лупляться, а тут таке!..

— Лідо Василівно, а чом тут нема пожежних машин? Чому ніхто не гасить? — питала уже крізь сльози.

— Звідки я знаю? — вкотре знизувала плечима керівничка. — Мабуть, вогонь вважається несерйозним... Або техніки бракує...

— Софко, будь другом, не розпіарюй цієї теми в проблему! — кволо закотив очі Кулаківський, якого нудило від чаду, і він підсів наперед, помінявшися з кимось із відданих друзяк.

— Ти що не бачиш, яка тут біда?!

— Мені по шарабану, що там робиться! А ти мовчи, бо зараз наша Керя просльозиться, почне розчохлятися про любов до рідного краю, зупинить буса й пожене всю гоп-компанію рятувати світ! Мені ще від твого генерального прибирання над Кам'янкою зашпори не вийшли!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

О, це було б непогано — колективне гасіння пожежі! Керя, згідно з Вадимовим сленгом, класна керівничка, не може такого не підтримати!

— Засічи: я пеньонзи втюхав у море, а не в курси молодих пожежників! — його тон був категоричний і навіть погрозливий.

Софійка спаленіла — вже від обурення. Але з тим, що не має права командувати людьми, які їдуть на відпочинок, мусила погодитись.

6. На один вогонь менше

Далі Софійці спокійно вже не сиділось. І зовсім не через Іваненкові та Альбабарінові погляди, яких упіймала на собі ще кілька. Муляла посуха, муляли далекі й близькі дими, муляли вже згаслі, чорні від попелу ділянки з підсмаленими деревцями і спаленою травою... От чим, чим зарадити? Дзвонити сто один — то куди, куди викликати? Під п'ятнадцятий кущ четвертої лісосмуги?..

Тим часом попереду вдалині знову задиміло. Горіла придорожня трава, клаптик вогню був ще невеличкий, але за кілька метрів стоїть сосновий ліс, і... А в траві, може, теж чиєсь гніздечко!.. І якась пташина,може, теж зараз розпростерла крила над маленькими жовторотиками, закриваючи діток від вогню!..

— Зупиніть! — сама незчулась, як підхопилась із крісла й закричала до водія.

— Ти чого, Софіє? — в один голос Ліда Василівна й Олена Гаврилівна.

— Там... Вийти мені треба, от що!

— Стривай, ось під'їдем до...

— Зараз мені треба! Негайно!

Автобус загальмував, Софійка, вхопивши подаровану Дмитром пляшку води (ох, ще ця куртка тягнеться слідом: зачепилась, видно, пряжкою, за джинси!) рвонула до виходу. У паніці натикалась на чужі сидіння й зашпортувалась (і де набрались?) за якісь речі. Куртку, яка так і не відчіплювалась, довелось ухопити під пахву.

Вогонь лишився позаду, але якщо вернутись...

Тремтячими пальцями розкрутила кришечку, лила по краплині, затискаючи отвір. Але вода скінчилась, забризкавши тільки маленьку ділянку і майже не зарадивши. Господи, їх же вчили! З усієї сили смикнула на собі куртку — вона відчепилась — і забила нею по вогневі. А так тобі, а так тобі, а так!...

Про яку рису характеру свідчить Софійчин вчинок? Чи вчинив / вчинила б ти так само на її місці?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Щось подібне траплялося в страхітливих снах: коли Софійці доводилось боротися з відьмою, в ній прокидалась шалена лють, вона боролась не на життя, а на смерть, укладаючи всі сили! Ох, як добре, що куртка важка (поважчав Сашків камінець у кишені?), і вона завдає вогневі сильніших ударів!.. Ой, там ще й мобілка — довелось зупинитись на хвильку, витягти телефона й... ні, в кишені шортів заважатиме!.. Відкинути подалі, в безпечне місце!

Уві сні відьма, хоч і відроджувалась раз-пораз після Софійчиних нещадних ударів, урешті-решт таки гинула. Так і вогонь, загрозливо посичавши й повигинавши спину, стих і змінився ріденьким димком.

Іще затоптати згарище! Забула, що босоніжки нові, забула, що може обпектись. Так, так, так!..

Ух, наче все?.. Стояла задихана, похитуючись від утоми й хвилювання. Що тепер? Куди це їй потрібно зараз?

— Соф’, май же совість! — пробудило із забуття Вітине майже голосіння. — Чи ж ти при собі, що ти робиш? Гля’, на що ти схожа!..

Віку-ку пирскала зі своєї пляшки — намагалася сполоскати Софійці обличчя та руки.

— Всі собі думали, що ти в кущі... Я теж спочатку... Потім зачула щось не те, зирк у вікно — аж ти таке... Хап свою пляшку — думаю, мо’, чим поможу... Ая-я-я, і чорна вся, як сажотрус... Аж коси пообсмалювала!.. Не стільки тієї пожежі було, як на тобі сажі.

Так, Софійка — не взірець охайності, ну то й що? Потроху оговтувалась, обмивалась, обтрушувалась.

— На попелище... на попелище воду... зливаймо! — спромоглась на слово.

— А куртку хоч викинь, — примовляла Віта, підтягуючи подружку в бік автобуса.

— Її не можна... викидати... в ній камінець Сашковий!.. — лепетала через силу.

— Гаразд, відперемо! Наче ж і температу’ нема, — Віта стурбовано приклала руку до Софійчиного чола. — Ходім, уже всі зачека’!

— Це камінець допоміг, я знаю!

— Нічо’, зара’ сядеш, вип’єш водички, попустить! — обіймала дівчинку приятелька.

— Ой, і мобілка! — Софійка, вирвавшись із упевнених Віку-кусиних лабет, попленталась по залишеного телефона. — Я зробила це, Віку-кусю... Тепер вона не згорить...

— Мобілка, Софієчко? — Віта, мабуть, від переживань, аж перестала скорочувати слова.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Лебідка... І взагалі ніяка пташка...

— Таки є, мабуть, алергія в тебе на ті бджолині укуси, — подружка дбайливо тягла Софійку до автобусних дверей. — Але головне, що все добре закінчилось!.. Ще серветками щоки витреш, бо ж замурзалась!

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Прочитай заголовок та перший абзац. Чи допомагають вони зрозуміти, про що йтиметься в тексті?
2. Що таке ліричний відступ? Чи є в поданому уривку ліричні відступи?
3. Охарактеризуй головних героїв відповідно до того, що прочитав / прочитала в уривку. Знайди підтвердження своїх слів у тексті.
4. Що свідчить про небайдужість Софійки?
5. Кого можна назвати вірним другом дівчинки?
6. Знайди в тексті слова з емоційним забарвленням. Заміни їх словами нейтральної лексики.
7. ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ: які риси характеру вам не подобаються в інших людях? Чому?
8. МОЗКОВИЙ ШТУРМ: з невеликою групою однокласників склади список того, що допомагає людині бути впевненішою.
9. РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ: що стає причинами лісових пожеж? Як цьому протидіяти?

СЛОВНИК

Виднокóло — обрій, горизонт.
Мáрля — тонка бавовняна тканина, яку використовують для перев'язок.
Шалинá — хаща.

Продовжуй читати:

Павленко М. «Русалонька із 7-В проти Русалоньки з Білокрилівського лісу», «Русалонька із 7-В. В тенетах лабіринту», «Русалонька із 7-В та загублений у часі (Кн. 2)», «Миколчині історії»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

СТЕПАН ПРОЦЮК

Степан Процюк — письменник-інтелектуал, книги якого знають у багатьох країнах Європи. Свій творчий шлях автор наповнює експериментами і зустрічами з невідомим. Йому під силу все: вірші, есеї, повісті, романи. Саме тому Степан Процюк знайшов свого читача і серед дорослих, і серед підлітків. Письменник став лауреатом багатьох національних літературних премій.

Він здатний заглибитися в суть речей, збагнути найменші порухи людської душі, зокрема ті, що спричинені коханням. Коханням, яке приходить несподівано та триває багато років. Коханням, яке назавжди поєднало Степана Процюка й літературу.

АВТОР ОНЛАЙН

Марійка і Костик

(уривок)

Костик хвилювався. За кілька днів перше вересня — і він побачить Марійку. А може, батьки перевели її до іншої школи? Може, вона виїхала зі Старомихайлівки? Щоправда, в їхньому райцентрі всього кілька шкіл: три українських і одна російська. Він багато разів хотів зателефонувати до неї під час літніх канікул. Мобільного вона не мала. Ба більше! — він навіть одного разу — це було 18 липня — задзвонив на її домашній:

— Алло! Скажіть, а Марійка є?

— Хто питає? — з того боку слухавки непривітливо пробубнів утомлений чоловічий голос. Батько...

— Хто? Її... її однокласник, — чомусь одразу сказав неправду, адже Марійка була на рік молодшою.

— Марія поїхала в пластунський табір. А що переказати?

— Перекажіть... що я... я ще подзвоню!

— Хто я? — настирливо допитував батько.

— Її однокласник! — не розколовся Костик.

Слухавка запищала довгими гудками. Що тепер робити? Адже хотів сказати їй, що треба обов’язково зустрітися.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

...Вони б зустрілися біля місцевого кінотеатру. Костик одразу запропонував би велику порцію морозива. Потім вони всілися б на лавочку, і він одразу сказав би, що думав про неї кожен день. Вона навіть кілька разів уже снилася йому! Одного разу снилося, що вони йдуть на великий бенкет, де майже всі дорослі. Костик одягнений у темно-синій смокінг, чорні, з двома рівними лініями штани, і метелик (ось лише не пам'ятає: чорний чи темно-синій). А Марійка в такій коштовній сукні з вирізом, мовби їй двадцять п'ять! На бенкеті всі танцюють, а *лакеї* (прислуга? офіціанти?) з відпрасованими усмішками розносять морозиво із фруктами в таких дивних крихких скляночках і... <...> Костик іде через усю залу, запрошуючи Марію танцювати. Вона граційно киває — і починається казка поліського пралісу... Раптом він починає страшенно хвилюватися. Руки пітніють, мовби щойно подолав п'ятикілометровий крос із бар'єрами. Костик хоче зізнатися, що він любить Марійку. І... сон закінчується...

— Ярославе, не барися, швидше збирайся на баскетбол. Я чекаю в машині.

— Добре, добігаю.

Сівши в авто, Ярослав набрався сміливості і запитав бабусю Наталю:

— Ти була закохана в школі?

— Знаєш, Ярку, ці почуття неодмінно приходять до кожного, і це прекрасно. Чому запитав якраз перед тренуванням? Читаєш книгу? Книги про кохання сповнені багатьох несподіванок.

— Так, я під враженням! Після баскетболу, коли повертатимемось додому, поговоримо про неї. Я б і маму запитав... Правда, хотілося б і тата, однак, він зайнятий.

Але невідомо, як би йому вдалося розпочати цю розмову. Їхня Старомихайлівка є невеликим містечком. Напевне, треба йти в кіно і тримати Марійку за руку? Або блукати алеями парку — адже кажуть, що це найромантичніше місце. Колись один багатий і закоханий поміщик облаштував цей парк на честь своєї коханої...

<...>

Його мама працює вчителькою молодших класів. Батько — шофер таксі. Він також вчився разом із мамою, але на фізкультурному факультеті. Тато був атлетом — метальником молота. Але колись не виграв престижне змагання, і ще дотепер згадує про несправедливість суддів. Мовляв, треба було так, щоб виграв інший. Кость не розумів цього: хто далі кине, той і виграв. Але на цей залізний аргумент тато лише скрушно махав рукою. Потім, коли народився Кость, а відтак мо-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

лодша на два роки сестричка Діана (яке чудернацьке ім'я вибрали їй батьки, хіба ні? Та і його ім'я не найліпше, але нічого, вже звик, а колись діти дражнилися: «Костик-хвостик»), тато покинув роботу вчителя фізкультури, їздив кудись за кордон, але не на екскурсії, а працювати. Потім вони побудували хату і купили меблі. Костик пам'ятає навіть, як допомагав носити воду для різних розчинів, якими скріплюється цегла, а сестричка бігала в магазин за хлібом, бо дядьки мали величезний апетит. Кожен дядько, що будував хату, їв стільки, як його однокласники разом узяті.

Але він тоді подумав: «А чого з тих країн, куди їхав тато заробити грошей, ніхто не їде працювати до нас, в Україну, у Старомихайлівку? Хіба тут нема роботи для дорослих?». Коли питав про це тата або маму, вони лише усміхалися, але якось сумно і болісно. Відтоді Кость зрозумів, що усмішка може бути й сумною. Але він так ніколи не буде сміятися, бо сміються лише щасливі — і нема чого прикидатися, коли тобі сумно. Сум — для плачу, радість — для сміху. Отак!

Чи є речі, які завжди змушують тебе усміхатися? Поділись.

А сьогодні, коли вони купалися, Едик, батько якого працює якимось директором, сказав, що Костеві родичі бідні, бо він не має навіть мобільного. Кость дав Едикові щигля. І вони почали битися, доки їх не розвели хлопці.

Його щоки палали від ляпасів упереміш із ударами кулаком.

Але й Едикові дісталося, хоча він ходить на секцію джиу-джитсу. «Батьки оплачують, батьки оплачують!» — перекривляв «секційника» хлопець. Хай там як, а купання було зіпсоване...

Але потім Кость, як ми вже сказали, наступних пів дня думав. А ввечері, коли тато прийшов із роботи, попросив, щоб той записав його з вересня на секцію джиу-джитсу.

— Це, тату, як карате!

— А для чого тобі воно?

— Хочу бути спортсменом, як ти колись! — Костик обдумав, що сказати.

— Ох, сину, спорт не прогодує...

— Тату, мене прогодує! Бо я хочу жити інакше, ніж ти! — раптом випалив щось несподіване й неочікуване навіть для себе.

— Добре. Але за рік у тебе мають бути серйозні успіхи. Обіцяєш?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Обіцяю.

Засинаючи, Кость мріяв про те, як виграє великі обласні змагання. Повернеться і надає щиглів зарозумілому Едику, від якого сьогодні йому дісталося більше. Але він нікому цього не скаже. Що б тоді про нього подумала Марійка? Що він слабак і фуфло? Кость би не витримав такого приниження. Бо насправді він сильний. А хто має силу — той непереможний...

<...>

Він побачив Марійку на великій шкільній «лінійці» (яка смішна назва, хіба ні? Так само можна це скупчення шкільного люду назвати «конусом» або «перпендикуляром»).

Директор у новенькому костюмі й краватці вітав школярів із початком нового навчального... вони повинні добре вчитися, щоб бути гідними громадянами нашої держави... вони мають уміти (довгий перелік)... вони мусять знати і розуміти, що (знову довгий перелік)... Марійка уважно слухає... Вона ще не знає, як багато він думав про неї на канікулах... <...>

Він підійшов би, вдавано недбало процідивши, що хоче познайомитися. Але Марія, теж недбало, відповіла би, що знайомляться тоді, коли є якась потреба, а для чого, мовляв, їм знайомитися. Він щось говорив би про спільні прохідки весняним парком, про те, що надарував би їй дуже багато найкрасивіших літніх листочків, про спільні прогулянки печальними осінніми полями і спільну різдвяну зимову радість... У нього ці слова виходили б не такими прикрашеними, як на папері, і нарешті Марія відповіла б йому, що побачимо, а зараз вона не має часу, бо її чекає один друг, старший від неї на чотири роки. Це була б відмова — і Костик пішов би, вперше зігнувшись під тягарем нерозділеної любові...

Якраз сьогодні мав відбутися важливий футбольний матч між восьмикласниками-А і восьмикласниками-Б. Починають о 16.00. Без Костика «ашники» навіть не уявляли цього поєдинку. Але він сказав, що, можливо, прийде на другий тайм. А може, і взагалі не прийде. Як? Чому? Хіба він не знав про цю гру? Які справи можуть бути важливішими від неї? Треба прийти вчасно! Інакше його можуть узагалі виключити з команди за таку товстелезну свиню, що він підсовує хлопцям! Але переважно *безконфліктний* Кость цього разу був непохитним.

Здається, що до 15.00 проминуло від ранку (ви ще спитайте, як йому спалося, чи то б пак, тривожно дрімалося: але ні — ліпше не питайте, бо легко здогадатися) не кілька годин, а три-чотири місяці. Час тягнувся так довго, що навіть невдала відповідь з географії була суперподією. Бо вона пришвидшила це часове випадання, цю замороженість.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

<...> Немовби підійшов до Костикового часу лікар-анестезіолог, що робить знеболювальні уколи перед операцією. «Так, часе, зараз будемо робити тобі невеличкий заштрик. Ану давай свою руку, часе. Так, молодець. Тепер, часе, станеш на кілька годин повільним, наче ведмедик у барлозі». І час застиг, щоб розбудитися близько 15.00. Усе, часе, прокидайся!..

Вхід до парку був начебто таким, як завжди. Але Костикові він видавався якимось урочистішим і значимішим. Пожовкле листя нагадувало якісь святкові дитячі радощі. Усе було так само — і все було іншим.

Минулого року батьки подарували йому на день народження годинника. Він дуже тішився цим фактом дорослості.

Але ліпше би сьогодні було забути свого часоміра вдома...

Минуло п’ять хвилин... десять...

Марійки не було.

...Може, вона сидить, ув’язнена батьками в їхньому домашньому підвалі. Її тато, дізнавшись про Костика, сухо сказав: «Нікуди не підеш. Тобі ще рано ходити на побачення. Учи в підвалі уроки». А може, вона лише здурила його, що прийде? І зараз регоче з подружками, також поглядаючи на годинника. Може, вона десь тут, неподалік, сховалася і спостерігає за тим, як болісно Костик терзає очима секундну стрілку? А може, щось трапилося?..

П’ятнадцять хвилин... Вона вже не прийде! Чому він посварився з хлопцями? Бо за двома зайцями поженешся — то не впіймаєш жодного.

Художник Віктор Зарецький. Перше кохання. 1989 р.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Треба чалапати тепер, Костику, додому. Або на футбол. Або куди очі дивляться. Або в ліс. Бо він не здатен зараз думати ні про голи, ні про команду «бешників». Двадцять... Іди геть, наш нещасний Ромео, скільки можна чекати?..

І коли хлопець уже збирався чвалати звідсіля, він побачив фігурку Марійки, що прудко й захекано наближалася. Господи, якими швидкими можуть бути переходи від смутку до радощів!

А Марійка теж хвилювалася. Невідомо чому, але вона погано спала вночі. Снилися сірі вовки, що дзьобають, разом із білими голубами, якісь зернятка в парку. Так-так, саме в тому парку, де завтра...

А може, він просто хоче розпитати про пластунів? Або спортивне багатоборство? Хлопців нелегко зрозуміти, особливо, коли вони майже твої ровесники...

І раптом на уроках Марійка з жахом подумала, що вона забула свою косметичку. Заняття у їхньому класі закінчилися о 14.15. Дівчата хотіли, щоб Марійка залишилася прибирати клас, але вона навідріз відмовила. Вчора, завтра, після дощику в четвер, на Марсі, де тихо цвітуть черешні або їхні привиди, — лише не сьогодні!

Треба було прожогом летіти додому. Шкода, що вона не знає Костикового мобільного — попередила б, що запізниться. Бо вона пластунка і мусить бути точною. Але без косметички не піде. Бо кожна дівчина — це маленька жінка й повинна виглядати красиво. Тим паче, що вона сьогодні йде на... побачення. Треба спішити! Ой! Уже 15.07. На щастя, їхнє містечко маленьке і парк близько, але якщо...

...Він образиться, що вона не прийшла вчасно, і піде геть. Вона простовбичить біля входу пів години і заплаче... А потім ніколи не пробачить собі, що запізнилася на свою, першу в житті, серйозну зустріч. Він побачить її у школі — і пройде мимо, навіть не кивнувши. А коли вона через тиждень не витримає і першою підійде, то він, напіврозвернувшись, холодно скаже: «Я вас не пам’ятаю. Яке побачення? Я ніколи не ходив на побачення з вами. Ви мене з кимось сплутали». І все. Це буде кінець, хоча навіть не було початку...

Ох, Марійко, надивилася ти багатоповерхових, чи то пак, багатосерійних мильних «опер»...

Вона всю дорогу від дому до парку бігла. Але про це ніхто не повинен знати. Особливо він. Хоч би він був! Хоч би він був, був, — ув, — в. Є!

Бо це дорослі поволі стають нещирими, і коли їм боляче, запевняють інших, що їм весело, а коли їм весело, дурять інших, що вони,

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

бачите, печальні, бо їх догризає біль під правою лопаткою або доля безпритульних у республіці Буркіна-Фасо...

Шкільні й домашні будні тривали. Лише для Костика і Марійки вони не були буднями, а святом. Здається, навкруги все те саме: двоповерхова Старомихайлівська школа, їхні квартири, міський парк, однокласники та однокласниці. Але це таємниче світло, що нізвідки з'явилося і щезло в нікуди, насправді було якось незримо присутнє.

Ні, не подумайте, що Марійка і Костик стали героями або святими. Хлопець далі грав у футбол. Навіть було так, що матч із 9-Б його команда програла. Ми забули сказати, що Кость ще місяць не доторкався до м'яча. Навіть — уявіть! — після контрольної консультації в лікаря. Він загалом тут мав невеличкий грішок, адже лікар сказав (батьки цього не чули і навіть Марійці не признався), мовляв, забудь про футбол мінімум на пів року. Але так довго він не витримав. Спочатку бігав, такі собі невеличкі тренування. Іноді нога боліла, але він про це нічичирк. Зрештою, його команду навряд чи зацікавила б така інформація. Хлопці обрали Костя капітаном!

І перший матч вони програли, правда, з мінімальним рахунком 2:3. Програвали 0:3 після першого тайму. У другому Кость і Миколка забили по голу і почали тиснути дев'ятикласників так, що їх врятувало від нічиєї лише закінчення гри. Чесно кажучи, капітан Кость Онишкевич відчував себе винним у програші, адже в першому таймі більше думав про ногу, ніж про гру. Але зате в другому зумів переступити страх. Забив гол, нога не боліла. І хоча вони програли, у глибині душі Кость пишався собою. Бо хіба можна повноцінно жити з постійним страхом: за ногу, за гроші, за невдачі — за що завгодно? Відтоді він назавше збагнув, наскільки страх може ослаблювати.

Здається, вся школа знала про його стосунки з Марійкою, їх поза очі називали *Ромео і Джульєттою*, але вони звикли. Зрештою, у тому не було нічого образливого. Лише Марійка кілька разів казала, що шекспірівським героям треба було проявити більше терпіння і вірити у своє кохання до кінця. Бо якщо Джульєтта і Ромео перестали вірити в майбутнє щастя, то хто інший міг це зробити за них?

Марійка і Костик часто ходили парком. Нікому не кажіть, але вони почали цілуватися. Настала зима. Навесні вони удвох поїдуть на екскурсію у якесь велике місто. Вони вже потайки відкладають гривню за гривнею для цієї майбутньої подорожі...

Їхні батьки також знали про це. Але нехай, іншим разом, бо це болюча тема...

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Розкажи, що таке трилогія. Наведи приклади.
2. Яка головна тема уривка?
3. Опиши характери Марійки та Костика.
4. Поясни, як ставилися до стосунків Марійки та Костика в школі.
5. Як збагачує письменник мову твору?
6. Чи є в поданому уривку суржикові слова, жаргонізми?
7. **ПІДГОТУЙ ВИСТУП-РОЗДУМ** про те, що потрібно, щоб стати письменником. Чи хотів / хотіла б ти опанувати цю професію?
8. **ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ**: чи існує в Україні проблема заробітчанства? Що про це думає Костик? Чи маєте ви друзів, у яких батьки поїхали на заробітки в інші країни?
9. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: відшукай твори про шкільну дружбу. Склади власний рейтинг.

СЛОВНИК

Безконфлі́ктний — *тут*: той, що не вступає у суперечки.
Лаке́й — прислужник.
Роме́о і Джульє́тта — головні герої однойменної п'єси англійського письменника Вільяма Шекспіра.

Продовжуй читати:
Процюк С. «Залюблені в сонце», «Аргонавти»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ОКСАНА РАДУШИНСЬКА

Оксана Радушинська відома як письменниця, журналістка та радіоведуча. Авторка співпрацює з телеканалами, пише сценарії для культурно-мистецьких шоу та програм. Окрім того, вона бере активну участь у громадському житті.

З творчістю Оксани Радушинської знайомі діти й дорослі. Різні газети й журнали друкують її вірші, що приносять перемоги на різноманітних літературних конкурсах. А композитори використовують її тексти для створення пісень. Деякі твори письменниці перекладені німецькою мовою і знані за межами України. Нині авторка невтомно працює над новими збірками, щоб передати своїм читачам оптимізм, радість і любов до життя.

АВТОРКА ОНЛАЙН

Метелики у крижаних панцирах

Ярині 13 і вона прикута до візка. Такою дівчина була не завжди — це наслідок автомобільної аварії, у якій вона втратила батьків та маленького двоюрідного братика. Зараз Ярина мешкає у люблячих дядька з тіткою. Вона дуже любить життя, хоч і страждає через самотність. Проте це літо для дівчини особливе — вона знаходить нових друзів.

(уривок)

Розділ 4

Спільних тем для розмов, як виявилося, не так вже й багато. Хоча Сашко із Саньком піддалися на наполегливе вмовляння Артема й познайомилися з Яриною, однак взаємного зацікавлення бракувало. А без нього яка може бути дружба? Навіть теоретично вона неможлива.

Ця Ярина якась надто тиха, мовчазна, більше слухає, ніж розповідає. І не така гостра на язик, як місцеві дівчата. Та ще її дядько... Як зміряє поглядом з голови до п’ят... Чи з п’ят до голови?.. Та яка вже різниця, якщо після цього і слова не вимовиш, а ноги так і просяться дременути подалі з їхнього подвір’я.

Ні, Ярина не нудна. Має почуття гумору, хоча й не завжди доганяє масні жарти Санька. А в комп’ютері тямить, напевне, більше за вчителя

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

інформатики із сільської школи: і погуглити швидко вміє, і різні штучки з гаджетом замутити, програми там усілякі встановлені, купа ігор. Словом, хоч і не надто просунута, але й не зануда.

А ось Артемові з нею аж надто цікаво. І дня не мине, щоб він не забіг.

Навіть причину вигадав: покликати Сашка. Бо його вікна, бачте, виходять в садок, де сидить Ярина. На резонне питання, чого не задзвонить Сашкові на мобільний, завжди відповідав однаково — нема грошей на рахунку. Але згодом до таких хитрощів більше вдаватися не довелося. Він почав приходити, щоб допомогти Яринці з навчанням.

Тривале лікування позбавило дівчину можливості вчитися разом із однолітками — і вона щороку складала іспити *екстерном*, самостійно чи з тіткою вивчаючи різні дисципліни. Яринка була сумлінною ученицею, проте не завжди могла впоратися з усією шкільною програмою — систематичне навчання переривалося на місяць-два, коли знову потрапляла до лікарні. І тепер, восени, треба скласти іспити за сьомий клас, аби знову навчатися зі своїми ровесниками. Ось про що точилася розмова кожної зустрічі. На рік старший за Яринку, Артем уголос розмірковував як людина, що на все має свою думку.

— Багато уроків — то така нудота! А числа, градуси та відсотки — взагалі для мене *катівня*!

Над головами тихо шелестіло яблуневе листя, котре нечастими поривами перебирав вітерець. Городина виросла, тягнучись до сонця, і довкола буяли хащі розквітлої картоплі, уже зав'язувалися огірки й кабачки — і за домовленістю з господарями тому всьому давала раду тітка Наталя.

Коли Сашко не відгукувався з прадідової хати, Артем не засмучувався, а охоче розмовляв з дівчиною. На лавці біля Ярини лежало кілька підручників і стояла миска з пурпуровими порічками, з якої співрозмовники брали китички ягід. Їхні пальці час до часу доторкалися, і тоді обоє відсмикували руки, ніяковіли і змовкали. А потім балакучий Артем першим порушував тишу.

— Найцікавіша мені — історія...

— У-у-у-у-у, — навіть не дослухала Яринка. — Що там цікавого? Доводиться запам'ятовувати стільки дат та імен!

— Ти що? Це цікаво! Думай не про дати й імена, а про те, що хтось когось переміг кмітливістю, а інший — застосував силу... Одного назвали зрадником, як Мазепу, а він же був героєм, гетьманом, що багато зробив для своєї держави. Скільки шкіл побудував, хотів освіти усім дітям, не лише заможним...

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— А мене на іспитах питають тільки таке: що відбувалося тоді й тоді? Хто був провідником народного повстання? І я гублюся...

— То я розповідатиму тобі просто про події, а ти коротко записуй. А потім проти кожної поставиш дату... І ім'я... якщо потрібно.

Ярина ніяково і навіть трішки злякано скосила оком на хлопця:

— Потрібно... тобто — приходь і розповідай.

Зненацька, наче знаменитий легкоатлет на олімпійських іграх, через паркан перескочив Сашко.

— Мій старий здурів!

Роздратований хлопець одразу ж ступив кілька кроків до лавки, вигріб із миски решту порічок і нахабно всівся поруч з Яриною.

— А що цього разу? — вдавано поцікавився Артем.

— Та ну його! — відмахнувся Сашко, вкидаючи до рота дрібні ягоди. — Хоче мені вказувати. Яке має право? Гроші мої забирає, а я ж знаю, що батьки передають... А тепер ще й дістає: ледацюга, гультяй, злодій!

— Як забирає? — здивувалася Яринка.

— Складає в панчоху! Чи в банку! Чи під подушку... Чи ще куди — не знаю. Сказав, що це все мені віддасть, але коли розуму наберуся і коли сам почну заробляти... От зараза! Краще підкинув би грошенят!

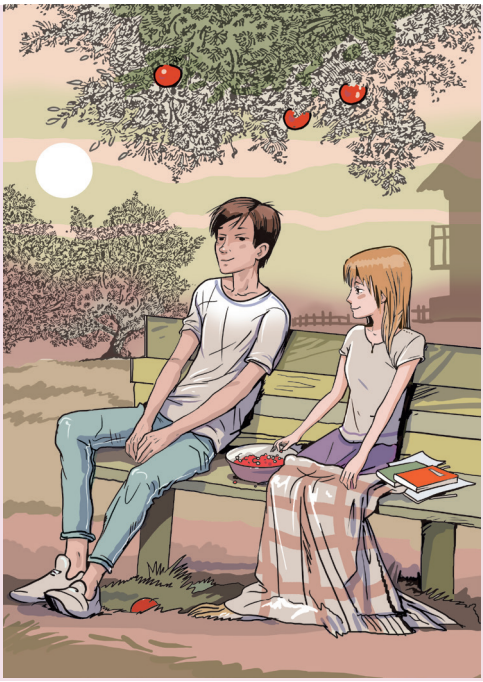

Художниця
Вікторія Дунаєва

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Так дід же хоче тобі добра! Зараз ти гроші розтринькаєш, а за кілька років...

— О, ще одна вчителька! — вигукнув Сашко і по-мученицьки закотив очі. — Годі! Дістали своїми повчаннями! Та ну вас усіх...

І одним рухом закинув до рота порічки, задерши голову, мов лелека, що впіймав жабу...

Ярину це розвеселило. Артем не зрозумів, чому вона засміялася, але й собі посміхнувся — не бути ж йому заодно із Сашком!

А той прожував ягоди, ковтнув і, змірявши друзів осудливим поглядом, рушив до хвіртки.

— Зажди, Саш! Ти куди? — гукнув Артем.

— Та смійтеся собі на здоров'я! Мені з вами нічого робити! З кого ще зуби скалити, як не з дурного Сашка? Знайшли собі клоуна!..

— Зовсім ні, — розгублено запевнила його Ярина. — Ми ж не насміхаємося — просто сміємося. Бо ти смішний, коли гніваєшся...

— А я що кажу: знайшли клоуна й розважаєтеся!

— Та охолонь, — підійшов до нього Артем і легенько вдарив у плече. — Капризуєш, як дівчисько.

— Та ну тебе! — смикнув Сашко плечем, проте вже без образи в голосі. — Старий мене пресує, ви регочете...

— Припини — *збив бучу* на рівному місці, — не відступав Артем.

— Не глузували ми з тебе, а сміялися, — додала Яринка. — Це не однаково.

— Цікаво — чому ж не однаково? — буркнув Сашко.

— Глузування пекуче, а сміх теплий, — мовила дівчина.

— Багато ти знаєш!

— Знаю. Я знаю, як пече... — відповіла дівчинка і спохмурніла.

— Ну ось, ти її засмутив...— сикнув крізь зуби Артем. — Кажи, чого прийшов? На діда скаржитися?

— Так ти ж мене гукав! — розгублено подивився Сашко. — Я собі подумав, що хочеш домовитися про вечір. Ну, щоб піти в парк. Чи ні?

— А що там у парку? — мляво поцікавилася Ярина.

— Дискотека. Нині ж п'ятниця. У нас щоп'ятниці дискотека, — повторив хлопець.

— А-а-а-а, — протяжно мовила дівчина і ще більше засмутилася.

Хлопці перезирнулися. Сашкові стало шкода Ярини, а що вже казати про Артема! Цей Сашко — як щось зморозить! Татко любить повторювати, що в домі повішеного не згадують про мотузку. Як можна було сказати про танці дівчині у візку?!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— А ти не хочеш піти — тобто поїхати... з нами? — запитав Артем і зразу ж подумав, чи не дурніший він за Сашка, якщо таке пропонує.

— Я? — аж злякалася Ярина. — Ні... Мені не подобаються танці. Мені треба займатися. Ви йдіть собі...

Дівчина вхопила один із підручників і почала його гортати, щоб стриматися від сліз. Танці? Які танці? Ви що — божевільні?

— Зажди, Ярино! Так це все ж у парку! Там не обов'язково танцювати — можна просто прогулюватися алеями. Там будуть хлопці й дівчата, познайомишся з ними. Погоджуйся — не пошкодуєш!

Артем так палко промовляв, ніби сам був зацікавлений в тому, щоби Яринка набула друзів. А насправді йому хотілося, щоб ніхто отак не втручався в їхні розмови, як Сашко, щоб кожного дня він сам приходив у садок і сидів біля Ярини, аж поки не вийде дядько Павло чи тітка Наталя і не нагадають, що вже варто було б їм по домівках розходитися...

— Та ні, не вмовляйте, не варто, — ніяково промовила Ярина. — Ви ж бачите, скільки маю роботи. Треба вчитися.

— Встигнеш, до осені є час! А тут йти недалеко — всього три вулиці! — гарячкував Артем.

— Не знаю... Я сама не доїду...

— А ми з Сашком? І Санька погукаємо! Він, знаєш, який силач?! Правда ж? — стусонув хлопець друга.

— Аякже! — спохопився Сашко, хоча, на його думку, Артемова ідея була безглуздою.

Ярина мовчала, вагалася. Їй страшенно хотілося потрапити туди, де люди танцюють, але ще більше вона боялася... туди потрапити. Вона жодного разу не була на дискотеці. Тільки чула балачки від кількох своїх подружок: гучно грає музика, блимає світло, хлопці запрошують дівчат до танців, знайомляться, потім домовляються про побачення... І ось її кличуть на дискотеку... Хлопці. Майже так, як розповідали подружки! Невже вони не кепкують? І що казати? Погоджуватися? Страшенно хочеться... Але там, на дискотеці, чи не засміють її незнайомі, мовляв, припхалася, в інвалідному візку... Або дивитимуться на неї і жалітимуть: от, бідна, на ноги не стає...

Артем із Сашком не печуть жалісливістю — вони просто пропонують допомогу. А чужі люди бувають такими нестерпними, коли хочуть комусь поспівчувати.

Як вважаєш, чому Ярина не хоче, щоб їй співчували?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— То що? Кажи! — підбадьорював Артем.

— Тітка й дядько можуть не дозволити, — чи то вхопилася за останній аргумент, чи намагалася виправдатися Ярина.

— Яка ще дискотека? — отетерів дядько Павло. — Ви що — з дуба впали? Ярино, ну в хлопців не вистачає в голові клепки, а ти ж мудра дівчина! А як тебе там хтось скривдить?

Замість Ярини відповів Артем:

— Дядьку Павле, ви не переймайтеся. Ми ж будемо поруч і захистимо, коли щось...

<...>

— Ярино, ти й справді хочеш на дискотеку?

— Я не знаю... мені цікаво, — знизала плечима Ярина.

— Так мені піти з тобою чи що? Я вже застарий для цього, — спантеличено розвів руки Градовий, не знаючи, як йому вчинити.

— Навіщо вам туди йти? — знову мовив Артем. — Там же для підлітків... А Ярині не забороняйте!

— Ти, хлопче, знаєш одне, а я — зовсім друге, — почав відступати дядько Павло. — Навіщо тобі ті танці; Ярино? От морока! А знаєш, спитайся в тітки. Як вона скаже — так і буде, — позбувся зайвих клопотів дядько.

— А тітка каже: хай іде! — долинув із кухні жіночий голос.

За мить вийшла й сама тітка, витираючи руки краєм фартуха.

— Тільки щоб повернулися не пізніше одинадцятої! Такий мій наказ!

***

Виявляється, серце може калатати і завмирати не лише від болю, від тривожного чекання чи недоброго передчуття. Воно ще може солодко терпнути від сподівання на щастя, від ще не знаних чуттів, від того, що можливі такі несподіванки.

Уперше Ярина не прогулюється з тіткою, а прямує на дискотеку, і не сама, а в супроводі трьох хлопців. Вони то по черзі, то разом бралися за ручки візка і котили його вперед, жваво розмовляючи з дівчиною, та так голосно, що їх могли чути аж за городами.

Вечір стелив подовгуваті тіні, *пахтів* мокрою пилюгою, скропленою дрібним курячим дощем, дзвенів сюрчанням *цикад*.

Насправді дорога до парку не була такою близькою, як казав Артем, бо здолати три звивисті вулиці — це значило здолати три довгі-довгі вулиці. Обійстя, де замешкали Градові, стояло край селища, тож коли друзі дісталися до акацієвого парку, непевні сутінки повагом охоплювали простір між деревами.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Молодь юрмилася попід майданчиком, куди закликала до танцю гучна музика. Ніхто не поспішав танцювати, ніби мало статися щось неординарне. Воно й сталося. Гурт із чотирьох осіб привернув на себе увагу. Ні, не весь гурт, а дівчина на візку, навколо якої стали хлопці — два місцевих і один приїжджий.

Ярина знітилася, втиснувшись у спинку візка і вчепившись у поручні мертвою хваткою. Було враження, що її роздивляються, ніби експонат у музеї — але не як живописне полотно, а мовби чудернацьку комаху... Та що казати про дівчину, якщо й хлопці дивно заціпеніли, перестали розмовляти і лиш шукали очима чиєїсь підтримки. Санько навіть відступив на два кроки від візка — невже йому стало соромно такого товариства?

Ярина потилицею відчула їхнє сум'яття. А чого чекала? Сама винна! Чутися залежною від чиєїсь волі — і наважитися на таке? Вони всі здорові, у них сильні засмаглі ноги, вони плавають у річці і ходять в ліс по гриби і ягоди, а зараз прийшли на розвагу — на танці. А що вона? Вона прийшла їм заздрити? Чи себе шкодувати? Невже не могла хоч хвильку подумати і дійти висновку: хворому не місце серед здорових. От дивляться на неї, як на заразну, ніби можуть підхопити невиліковну хворобу... А вона... вона теж могла бути такою ж здоровою і веселою, якби тієї дощової ночі не сталося біди!

Дівчина важко видихнула і хотіла щось промовити, та закашлялася. Ніби слова застрягли в горлі. А вона ж збиралася попросити, щоб її відвезли додому, до тітки й дядька, бо лиш вони ставляться до неї, як до рівної, як до людини, що тимчасово прикута до крісла, але в усьому іншому — така ж, як усі.

— Привіт компанії!

«Цей голос не може належати підліткові», — мимохіть подумалося Ярині.

— Здоров, Максе! — відказав Сашко, вочевидь зрадівши такому товариству.

— Привіт! — відповіли Санько з Артемом і потисли Максові руку.

— Доброго вечора і вам, дівчино! — чіпко подивився на Ярину.

— Доброго вечора, кахи-кхи, — привіталася і вона.

Максові було років під тридцять — не менше. Що він забув на цій дискотеці? Невже прийшов погуцати серед малоліток?

— Здалеку краще видно майданчик? — чи то спитав, чи то ствердив Макс.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Та ні, ми просто... — затинаючись, мовив Сашко, бо ніяк ще не міг відійти від оторопіння.

— Ми ще не зорієнтувалися, з якого боку зручніше... — почав Артем.

— Зручніше для вашої супутниці? — уточнив Макс. — А ви з якої вулиці? — запитав у Ярини.

— З Лісової.

— А, це далеченько...

— Максе, а ти теж на танцюльки? — вишкірив зуби Санько.

— Та ні — тут конкурентів багато, — усміхнувся кутиками вуст, а очі невеселі. — Був неподалік у справах. Гарного вам вечора, — побажав друзям і рушив попід майданчиком і поміж акаціями на бічну алею.

Поява Макса зняла напруження з хлопців. Їх уже так не обходило, хто на них дивиться і що при цьому думає. Вони пожвавилися, почали розмовляти між собою і втягувати в розмову Ярину; з колонок полинула повільна мелодія; гурти, ліниво переступаючи, посунули на танцмайданчик, втративши зацікавлення до дівчини у візку та її супроводу.

Але хтось зачаївся за деревами... Зеленувато-карі очі, підведені чіткою чорною лінією на верхніх повіках, пильно стежили за хлопцями.

— А це що за чудо-юдо з Артемом?

Поруч із дівчиною тупцювала її подружка, трохи нижча ростом і скромніше вбрана. Обом — років по тринадцять-чотирнадцять.

— Тільки не кажи, що він до неї бігає на побачення, до цієї... — пхинькнула зеленоока красуня. — Таке і в страшному сні не насниться — суперниця!

— Ти що, Карино, вона ж не ходить! Хіба можна бодай подумати про побачення з такою?..

— Зате він до неї бігає! І питалася ж у Санька, чи Артем з кимось зустрічається, так він пальцем покрутив біля скроні — ото і вся відповідь.

— Може, він не знає? — сказала подружка.

— Не знає — і стоять разом?

— Так Артем не з нею...

— Чого ж вчепився у ручки візка?

Дівчатка замовкли і дивилися, як до друзів, що пересунулися ближче до майданчика, підійшли підлітки і почали знайомитися з Яриною. О, вона посміхається і відповідає! Тисне руки! Ну ось, заступили спинами і її, й Артема. <...>

— Ну, що ж! — мовила Карина, вперши руки в боки. — Треба й нам іти знайомитися. Переваг у неї — нуль. Шансів, що Артем на неї

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

поведеться, — стільки ж. То ж хай для мене ці канікули стануть незабутніми!

Карина підморгнула оком, як героїня телесеріалу, що задумала когось упіймати в пастку.

— Що ти кажеш? Що ти зробиш? — стривожилася подруга.

— Нічого особливого — заприязнюся з нею якомога швидше!

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Поясни, як ти розумієш назву твору.
2. Повість була включена до проєкту «Особлива книга для особливих дітей». Які ще твори ти знаєш на відповідну тематику?
3. Хто така Ярина? Який її особливий світ?
4. Розкажи про дружбу Ярини й Артема.
5. Як ти гадаєш, чому Ярина не навчається в школі разом з іншими учнями?
6. ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ: ви коли-небудь намагалися допомогти тому, хто зазнавав цькувань у школі? У який момент конфлікт між учнями стає цькуванням?
7. МОЗКОВИЙ ШТУРМ: чого б ти хотів / хотіла досягнути? Обдумай, що б ти міг / могла зробити, щоб це досягнення стало можливим.

СЛОВНИК

Збúти бýчу — галасувати, здійняти крик.
Катíвня — *тут*: муки, тортури.
Пахтíти — пахнути.
Складати іспити екстéрном — складати іспити, навчаючись самостійно, не відвідуючи школу щодня.
Цикáда — комаха з прозорими різнобарвними крильцями, яка видає характерне сюрчання.

Продовжуй читати:

Радушинська О. «Коли сонце було стозрячим», «Амулет волхва»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

АВТОРКА ОНЛАЙН

Авторка має визнання тисяч поціновувачів літератури. Ілюстраторка, сценаристка, журналістка, вона зуміла стати близькою для будь-якого покоління. Мабуть, причиною цього є її особлива здатність — писати так, ніби вона знає свого читача особисто. Сама Ірен Роздобудько вважає це справжнім дивом.

А ще перед написанням твору вона обов'язково переповідає його комусь і вже потім переносить на папір. Творчість письменниці надзвичайно різножанрова і багатогранна. Але хіба могло бути інакше?

Арсен

13-річний Арсен сам піклується про маму, бо тато їх давно покинув. Однак він вірить, що мама зустріне ще порядного та надійного чоловіка. Але найбільше хлопець мріє про мандри, пригоди і таємниці.

(уривки)

Про себе, Юлю, батька та кульчик у вусі

Як я вже казав, звуть мене Арсеном. Прізвище — Іванюк. Мені нещодавно виповнилося тринадцять. Хоча іноді відчуваю себе набагато дорослішим. Адже за останній рік я добряче виріс.

Коли ми з Юлею йдемо поруч — до магазину чи в кіно — всі думають, що вона моя старша сестра. Пригадую, як якісь дорослі хлопці сказали мені: «Агов, шкет, познайом із сестрою! Вона в тебе — кльова!».

Звісно, мене тішить, що моя матуся така молода і «кльова». Вона ходить у джинсах і модних футболках, струнка й довгокоса. Та водночас... Було в цьому проханні щось неприємне, так що я добряче побився з тими хлопцями і прийшов додому з розбитим носом.

Юлі, зрозуміло, я не сказав, через що побився. Не сказав і те, про що часом думаю: я хочу, щоб вона нарешті знайшла собі того справжнього чоловіка, який би оцінив у ній не лише зовнішність.

Хоча вона каже, що найголовніший чоловік у її житті — це я. Решта її не обходить! Але я не такий уже малий, щоб не знати, як їй буває самотньо. Я не думаю, що жінка — особливо така, як моя Юля — має жити лише піклуванням про мене і хліб насущний. На тата я досі серджуся. Ось

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Ба, уявляєш: мама головного героя заборонила йому спілкуватися з бабусею та дідусем! Моторошна книга...

— Отакої! Це тому, що дідусь завжди брав його з собою на з'їзд байкерів? Чи тому що вони з бабусею використали весь флакончик маминих дорогезних парфумів, щоб перебити запах згорілого пирога, як ми з тобою минулого тижня?

— Та ні, ба! Його батьки не живуть разом. А якщо мама з татом теж розлучаться, і я не зможу бачити тебе?..

— Хлопчику, не хвилюйся! Це точно неможливо! Твої батьки, як то кажуть, ідеальна пара. А я так сильно тебе люблю, що ти від мене не сховаєшся навіть на Місяці!

якби в мене була така дружина, як Юля, навряд чи я зміг би піти до іншої. А він пішов...

Юля казала, що колись тато намагався повернутись. Але вона заборонила. Коли я запитав — чому, вона відповіла, що на той час татова нова дружина вже народила дівчинку, мою зведену сестру. Але я не хочу ніякої сестри і не маю жодного бажання говорити на цю тему!

Ще трохи варто розповісти про це їхнє розлучення, котре, як колись завважила мамина подруга тітонька Іра, зробило з мене неука і бешкетника.

Так от. Коли батьки поставили мене перед цим чудовим фактом, я вчився в п'ятому класі. Звісно, вони мене ні про що не питали — а просто сказали, що шукають обмін для того, щоб роз'їхатися. Ця новина мене приголомшила. Якщо ж чесно — просто вбила...

У школі я старанно приховував цю подію навіть від свого найближчого друга Пашки. А дарма! Краще б сказав правду. Але мені було так соромно за батьків, що я почав вигадувати різні нісенітниці.

Коли ми з мамою замешкали в невеличкій квартирі в іншому кінці міста, я довго думав, як пояснити це Пашці. Й нарешті знайшов вихід, який на той час здався мені правдоподібним. Я сказав, що батька відправили в тривале закордонне відрядження — до Америки. А оскільки наша квартира виявилася надто великою для двох, то ЖЕК дав нам з мамою меншу. Ця версія здавалася мені правдоподібною. І Пашка в неї повірив. Лише пошкодував, що тепер далеко «рулити» до мене в гості.

Але наступного дня він прийшов до школи у бойовому настрої і впевнено сказав:

— Треба боротися! Мої батьки обурені й кажуть, що виселяти вас на меншу площу ЖЕК не мав ніякого права. Вони готові допомогти відновити справедливість. Кажуть, що підіймуть на ноги всі інстанції. Адже це пов-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

не беззаконня: виселяти людей через те, що один із членів родини поїхав у відрядження!

Можете собі уявити, як я розгубився. Не знав, що й казати. І... посварився з Пашкою. Сказав, що ніхто не просить його та його батьків утручатися в наші справи.

Пашка образився, пересів за іншу парту. Якби він міг знати, що коїлося у мене всередині: атомний вибух!

Але прояснила ситуацію вчителька математики. Вчителі взагалі звідкись про все дізнаються першими. Звісно, вона й гадки не мала, що я старанно приховую цю халепу від однокласників. І тому одного разу голосно, на весь клас завважила:

— Арсене, те, що твої батьки розлучилися, не дає тобі підстав не вчити математики!

Клас завмер. Тоді зареготав. А я готовий був провалитися крізь землю від сорому. Якби вона, Ганна Павлівна, знала, що в цю мить одним махом перевела мене з розряду благополучних хлопців до безнадійних невдах! Та ще брехунів...

Я вискочив з класу.

Проте ввечері до мене прийшов Пашка.

— Дурний, — сказав він. — Ти гадаєш, що ти один такий? Та в нас пів школи живе з матусями. Немає в тому ніяких трагедій і таємниць. Дорослі — йолопи. І це не наша справа. А той, хто буде з цього кепкувати, матиме справу зі мною.

І він стиснув кулаки. Я розчулився. Навіть сльози підкотили. І стукнув Пашку в плече, а він — мене. І ми знову стали друзями.

Проте саме відтоді я почав поводитися, відверто кажучи, огидно. Особливо на уроках Ганни Павлівни. А через ту Ганну Павлівну зненавидів і решту вчителів. Усі вони, крім фізрука та історички, здавалися мені підступними і несправедливими.

Я багато думав про те, що дорослі часом можуть бути жорстокішими за дітей і одним словом вдарити набагато болючіше, ніж коли ми розбиваємо одне одному носи. І при цьому вважатимуть, що мають на це повне право.

А ти погоджуєшся з Арсеном? Чи справді словом можна завдати болю?

А яке право мав я? Мовчати.

Я й мовчав. Як кажуть — замкнувся в собі.

У сьомому класі відростив довге волосся, носив сорочку, розстібнуту майже на всі ґудзики, ходив до школи в потертих джинсах. І щоденно отримував за це догани й записи в щоденнику. Але нічого не міняв.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Відверто кажучи, я собі подобався в такому розхристаному вигляді. Особливо після того, як Ганна Павлівна з огидою повідомила, що такий неохайний вигляд мають «арґентинські мачо». Вона знову сказала це на весь клас. Але цього разу помилилася: клас (особливо дівчата) задоволено загув. А я після того ще й самотужки проколов собі одне вухо і почав носити кульчик.<...>

Одного разу Ганна Павлівна вхопила мене за вухо і потягла до директора. Я вдавав, що ледве ноги переставляю, і при цьому наспівував: «Я не здамся без бою-у-у-у!». Вона сварила мене всю дорогу до директорського кабінету. Але коли ми зайшли до приймальної, я спокійнісінько став, мов ніде нічого. Гарненько і чемно відповів на всі запитання директора.

— Погляньте на нього — він же сам не свій! — репетувала математичка. Але нічим не змогла це довести.

І директор відпустив мене з миром.

Ви запитаєте, як ставилася до цього Юля? Я ж казав, вона в мене особлива. Вона знає мене набагато краще, ніж якась Ганна Павлівна. І залишає за мною право бути таким, яким я є. Тільки просить, щоб я гарно вчився. І тут я не можу її підвести. Не вдається лише з математикою.

Літо, яке я маю провести у «ворожому таборі»

Ото приблизно так я й жив до того часу, коли мене поглинула таємнича легенда нашої родини.

Наближалося літо. Я планував попрацювати в якому-небудь «Макдональдсі» — не вимагати ж грошей у Юлі на нову мобілу! Я можу мити посуд, розносити піцу, мити автомобілі. Не завадить пізнати й цей бік життя, не такий уже я мамчин синок!

Але історія про Макара круто змінила мої плани.

Художниця
Юлія Поліщук

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Чому б мені не поїхати в те село, де все це сталося? Принаймні цікаво було б подивитися на руїни маєтку, поспілкуватися з людьми, зрештою, навідати бабусю з дідусем.

Вони, хоча вже й мали ще одну онуку, але часто передавали для мене посилки з медом чи домашнім варенням, запрошували в гості й надсилали на день народження грошовий переказ — на ролики, скейт чи ще якісь мої забаганки.

Щоправда, Юлі це не дуже подобалося. І це єдине, в чому ми не доходили згоди. Я не міг зрозуміти, чому Юля не дозволяє мені їздити в село.

— Не хочу, щоб ти був там зайвим ротом! — якось сказала вона.

Але я точно пам'ятаю, що бабуся й дідусь завжди ставилися до мене добре й ніколи не вважали «зайвим». Можливо, Юля знала щось таке, про що не знав я, і мала всі підстави вважати саме так. Не знаю...

Але я пам'ятаю ще дещо: Юля любила бабусю Ліду і поважала діда Олега. До розлучення вони часто до нас приїздили. І тоді в квартирі пахло медом, польовими квітами й свіжим сиром. Ми разом ходили в театр, до музеїв. Юля складала цілу «культурну програму». А ввечері ми збиралися за великим столом і їли щось смачненьке. А потім — співали. «Цвіте терен», «Червону калину», «Ой, чий то кінь стоїть»... Ці вечори я пам'ятаю досі. Тепер таке ніколи не повториться. Хоча б тому, що Юля забороняє навіть згадувати про те, як вона каже, «минуле життя».

Як сказати їй, що хочу вирушити до села? Чи відпустить? Зрештою, я не буду там «зайвим ротом» — я можу працювати. Улітку в селі завжди знайдеться робота.

Отже, остання чверть закінчилася. З математики у мене в табелі стояла тверда «незадов.», тобто «двійка». Через це я не пішов на шкільну вечірку на честь закінчення занять.

Жартів і глузувань я не боявся, а не пішов принципово — адже «незадов.» була несправедливою. У річній контрольній я виконав усі завдання (якщо чесно, я люблю математику), але Ганна Павлівна не повірила, що я не списував, і викликала мене окремо на додатковий іспит. І там надавала стільки завдань, що я ледве впорався. Потім вона ставила усні запитання. Та так швидко, що я відчув себе мов на якійсь телевізійній вікторині на кшталт «Найрозумніший». Хіба що в мене під рукою не було пульта з кнопками, а в Ганни Павлівни — загрозливої звукової сирени.

Звісно, на двадцятому запитанні в стилі «бліц» я заплутався. Точніше, просто вперто замовк і припинив відповідати. І отримав «двійку».

Тому в той час, коли мої однокласники гуляли містом, а потім, як розповідав Пашка, пішли танцювати до Міли Івінської — дівчинки, що

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

жила в приватному будинку на Нивках, я сидів удома й вигадував план утечі до села.

Звісно, спершу я і не збирався «втікати». А просто поговорив на цю тему з Юлею.

— Ма, а що зараз поробляють дід Олег з бабцею Лідою? — почав я здалеку. — Щось вони давно не пишуть...

— Чому ж — пишуть, — відповіла Юля. — Питають про тебе. Навіть запрошували в гості.

— Ну, а ти їм — що?

— Відповіла. Подякувала.

— І це все?!

— А ти що хотів? — ображено сказала Юля. — У них нова онучка, своє життя. До того ж, я ні від кого нічого не чекаю. Якось обійдемося. Якщо вони потребуватимуть допомоги — ми допоможемо. А нав'язуватися — зась!

— А якщо б мені до них поїхати? — закинув гачок я.

— Сісти їм на голову? Ні в якому разі! — відрізала вона і пішла у своїх справах.

І я зрозумів, що подальші розмови — зайві. Не пустить. Іноді вона буває надто категоричною.

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Охарактеризуй поняття «літературна інтрига». Знайди визначення і наведи приклади.
2. Опиши, що тебе найбільше вразило у творі.
3. Яку мету поставив перед собою Арсен?
4. Чим незвична його поведінка?
5. Які визначальні риси характеру Арсена?
6. **ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ**: у чому складність життя мами-одиначки? Як вона долає труднощі? А чи трапляється, що тато сам виховує дітей?
7. **МОЗКОВИЙ ШТУРМ**: на основі прочитаного уривка знайди теми для вільного написання різних за жанрами текстів. Яка тема тобі найбільше сподобалася?
8. Розпочни із цитати власну розповідь: «Я планував попрацювати в якому-небудь "Макдональдсі"...»

Продовжуй читати:

Роздобудько І. «Тут і тепер», «Прилетіла ластівочка»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ВОЛОДИМИР РУТКІВСЬКИЙ

Справжнім працелюбом серед майстрів слова є Володимир Рутківський. Уявімо, що перед написанням твору він годинами працює зі словниками і ще довше — з історичними джерелами! Повернення втраченого, відкриття невідомого — ось що цікавить автора. Колись він навіть брав участь у розкопках найдавнішого поселення України, тому, як ніхто інший, цінує дух часу, епохи.

Володимир Рутківський пише для дітей і дорослих, але ніколи не користується нотатниками, бо вважає, що в пам'яті збережеться тільки найкраще. Працює зазвичай восени, тому що саме тоді до нього приходить натхнення, яке він називає «блискавкою в голові». А коли нічого на думку не спадає, змушує себе багато читати.

Потерчата

Головного героя твору, доброго й співчутливого хлопчика Володика, автор написав із самого себе. У книзі він розказує про своє воєнне дитинство, відверто та детально відкриває всі переживання. «Дитяча сповідь для дорослих, які так нічому й не навчились», — як назвав її сам автор.

(уривок)

Жаба, що навчила плавати

Завтра в татка буде випускний вечір. Я вже знав, що це найбільше свято у школі.

Тож мама заходилася гріти воду, аби татко прийшов на те свято чистий і з вимитою головою. Заодно вона збиралася викупати й мене.

Проте татко запротестував. Він сказав, що справжнім чоловікам не пристало влітку бабратися в ночвах. Для цього є набагато кращі місця. Наприклад, океан, море, чи, на крайній випадок, наш пирогівський ставок. І коли вже на те пішло, то вода там зараз майже така ж тепла, як і в ночвах.

Мама не сперечалася. Вона вручила справжнім чоловікам *вузлики* з милом, рушником та чистою одежею, і вони бадьоро вирушили на ставок.

Я крокував поруч з татком, розмахував своїм вузликом і гордовито озирався довкола. Мені було приємно, що з ним віталися всі, хто траплявся назустріч.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

А деякі ще й голову схиляли. І оця ось тітка, син якої, знаю, вчиться у маминому класі, і бабуся, чий онук Василь, що з п'ятого класу, так гарно співає, і ще одна тітка, яка живе край Пирогів.

Нас наздогнав віз, повний тільки-но скошеної трави. Кіньми правив Степан Мусійович, шкільний завгосп. Був він з обличчя чорний, як жук, а очі весь час прижмурював так, начебто з самісінького ранку тільки те й робив, що дивився на сонце. Порівнявшись з нами, Степан Мусійович запропонував:

— Сідайте, Григорію Яковичу! Підвезу, куди вам треба.

— Дякую, Степане Мусійовичу, — відказав татко. — Але нам недалеко.

— Ага, розумію, — посміхнувся Степан Мусійович, і його губи витяглися в тоненьку смужку. — Судячи з вашого вузлика, ви зі своїм сином зібралися до купальні. — Степан Мусійович посміхнувся тепер вже до мене. — Гарного хлопця маєте. Бач, як поважно викроковує поруч із батечком! Чисто тобі татків Журавлик.

Від тих його слів мені наче котик провів по грудях м'якою теплою лапкою. І вже не здавалося, що губи у Степана Мусійовича складені у вузеньку смужку. Видавався він тепер зовсім не чорним жуком, а просто добрим, засмаглим на сонці дядечком, з яким так приємно перекинутися словом.

На перехресті Степан Мусійович повернув праворуч, до шкільної конюшні, а ми з батьком перейшли через греблю і повернули до купальні. Батько сховався у ній, щоб переодягтися, а я почав дивитися на ставок.

Гарний ставок з нашого боку, але з цього ще кращий! Він увесь у зелених вербах та лозах. І луг тут такий просторий, що хоч цілим селом у гилки гуляй. Хати згори збігаються до нього, мов білі телята з рудими голівками. Де-не-де у воду залізли очерети, і біля них хлюпочуться каченята та зрідка кумкають жаби.

Праворуч від мене, над самим берегом роївся стовп *мошкари*. Стовп цей хилитався туди-сюди і здіймався від землі так, як здіймається дим над хатою — спочатку тоненькою цівкою, а потім все ширшає та ширшає, аж поки не розчиниться у небі. От тільки на відміну від диму комашня пищала у такі пищики, що в лузі аж дзвеніло від того.

— Киш! — сказав я комашні.

Проте вона мене не послухалася. Тоді я ступив ближче і вставив руку прямісінько в середину цього стовпа. Рука моя нічого не відчула. А от мушки на мить відсахнулися від неї і перелякано завмерли. А тоді

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

загаласували ще пронизливіше. Мабуть, кричали: «Рятуйтесь, хто в Бога вірує!». Проте за якусь хвилину вони забули про мою руку і знову взялися за своє.

Одні з мушок ніби танцювали якийсь танок, інші кидалися на всі боки, як мухи в перевернутій склянці, треті на мить завмирали на місці, а потім, тріпочучи невидимими крильцями, злітали вгору. Але всі вони кричали однаково тоненькими голосами. Точнісінько, як ті немовлята в лікарні, що їх тільки-тільки принесли з капусти, де вони мерзли цілу ніч.

— Тату, а чого ці мушки так плачуть? — запитав я татка, бо краєм ока завважив, що він вже вийшов з купальні. — Мабуть, їсти хочуть, так?

— Не думаю, — відказав татко. Що мені в ньому подобалося, так це те, що він завжди розмовляв зі мною так, ніби я теж дорослий, чи от-от стану ним. — Вони живуть дуже небагато. Зранку народжуються, а ввечері помирають.

— То, мабуть, вони плачуть від того, що не хочуть помирати? — здогадався я.

— Мабуть, — відказав тато. — Хоча вони й не здогадуються про це.

Які наукові факти / загадки тобі особливо цікаві?

Він став край берега і ногою попробував воду. Я зробив те саме. Вода була така тепла, ніби сонце цілий день тільки те й робило, що підігрівало її. Ну як не зануритися в неї аж по шию, як не заляскати по ній долонями, щоб аж бризки здійнялися до неба!

А ось татко не стрибав і не ляскав. Він зайшов у ставок з таким виглядом, ніби був воді найпершим приятелем. Тоді хлюпнув собі на голову кілька сріблястих пригорщ і вода полилася по його тілу, що аж вигравало м’язами. Потім татко намилив мені голову та спину, звелів сполоснутися і почав милитися сам. А коли я сполоснувся, він наказав мені не відходити від берега далі, ніж по груди. І додав, що коли я буду гарно поводитися, то він сьогодні почне мене вчити, як треба плавати.

— А я вже знаю, як треба, — запевнив я його. — Мені вчора Петрик Лановий сказав, що треба зайти подалі у воду. Тоді повернутися обличчям до берега, грудьми прилягти на воду, а тоді від-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

штовхнутися від дна і щосили забити по ній руками й ногами. Він правильно каже, тату?

— Можна й так, — згодився татко і пішов у воду. Коли вона досягнула йому грудей, татко пірнув.

Я завжди любив дивитися, як татко пірнає. Він був під водою так довго, що я аж хвилюватися починав. А ще я ні разу не міг вгадати, де він випірне. Чи біля тієї он верби, що полоскала у воді своє листячко, чи біля он тих молодих очеретів, що закривали звідсіля греблю, чи між латаття, чи ще десь.

Цього разу татко випірнув майже посеред ставу. Тоді чвиркнув з рота струменем води і поплив аж на той бік. Але поплив не *наввимашки*, як плавають всі пирогівці, а якось по-особливому — як водяний щур, за котрим тільки вуса розходилися. Або, як казав той же Петрик Лановий, по-розвідницькому. Без жодних виляcків. Це щоб ворог уночі не почув, як ти до нього підкрадаєшся.

З татка брали приклад усі старші школярі. Вони звідкілясь довідалися, що в армії татко командував *роєм* розвідників. І коли ми час від часу виходили з ним на вечірню прогулянку до ставу, то щоразу бачили, як вся його поверхня була вкрита рясними безмовними брижами. Скидалося на те, що десятки вужиків плавають там. Хіба що час від часу над водою спливала не вужикова, а хлоп'яча голова.

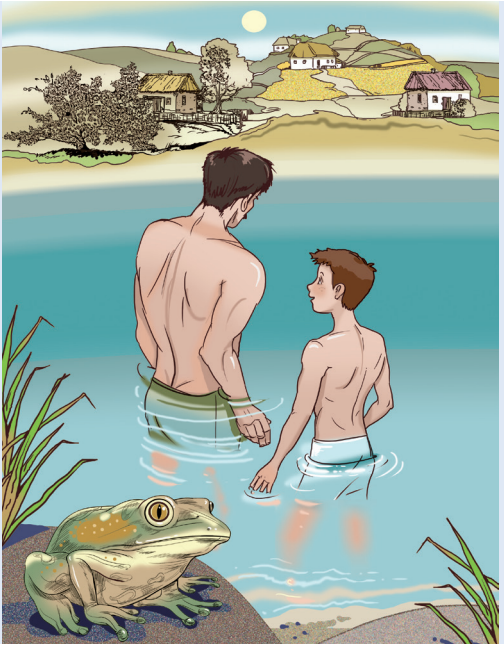

Художниця
Вікторія Дунаєва

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Я дивився, як татко плаває, а ноги мої між тим все переступали й переступали, аж доки я не завважив, що зайшов у воду більше, ніж по груди. На такій глибині вода була набагато прозорішою і дно виявилося не таким мульким, як біля берега. Від нього відштовхуватися було дуже зручно, тому мені закортіло не чекати, доки татко накупається і візьметься вчити мене плавати, а навчитися самому.

Я повернувся обличчям до берега, приліг на воду, потім з усіх сил відштовхнувся від дна ногами і чимдуж замолотив по воді руками. І раптом побачив, що берег рушив мені назустріч! Це було так несподівано, що я аж рота роззявив від подиву, і в нього одразу ж влилася вода. Я виплюнув її, мерщій здригнув ногами — і виявилося, що стою у воді всього лише по коліна!

То що ж це воно виходить, га? Виходить, що я без зупинки проплив з того місця, де мені було по груди, і аж до того місця, де мені води по коліно?

— Татку, я вже навчився плавати! — залементував я на весь ставок.

— Молодець, синку! — відгукнувся татко з того боку ставка. Тепер він вже не плавав, а непорушно лежав горілиць на поверхні води — точнісінько, як крокодил на малюнку, що його я побачив у маминій книжці. Над водою виднілися лише таткова голова і пальці ніг.

А далі я вже не дивився, як плаває татко. Мені було ніколи. Виявилося, що навчитися плавати самому не так вже й важко! Тож я тільки те й робив, що забирався у ставок по груди, там розвертався і плив до берега. Допливав — і знову починав усе спочатку.

На п’ятий чи шостий раз мені набридло забиратися по груди і я вирішив іти на глибину доти, доки мені не стане по шию. Та коли я туди дістався, виявилося, що мені не вдається лягти грудьми на воду. Я відштовхувався від дна ногами, проте не плив до берега, а підстрибував на місці, як стовпчик. Мало того, мене все більше затягувало далі, хоча я вже й не хотів цього. Ось вода мені вже по підборіддя, по рота...

— Синку, далі не заходь, — пролунав стривожений татків голос із середини ставка. — Повертайся до берега!

«Не можу», — хотів відгукнутися я. Проте побоявся, бо тоді вода могла набратися мені в рота.

— Стій на місці! — тепер у татковому голосі чувся переляк. Краєм ока я побачив, як він наввимашки прямує до мене. Але тут же краєм іншого ока завважив, що в мій бік від недалеких очеретів тихо і безшелесно пливе жаба. Велика така, баньката, і щось лихе бачилося мені в цій її безшелесній плавбі. Так, немовби вона підкрадається до мене.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

А що, коли жаба з розгону вистрибне мені на голову і притопить швидше, ніж прийде на допомогу татко? Або... Миттю пригадалися хлоп'ячі розповіді про те, як жаби залазять через рота в живіт і там вигризають усі кишки...

Я мимоволі зціпив вуста. Проте вода заскочила вже до носа і хлюпнула в нього. А жаба була вже за кілька кроків і, здається, набирала швидкість для розгону. Ще трохи...

І я не витримав. Ноги самі зігнулися, і я опинився під водою. Та не встиг захлинутися, як вони відштовхнулися від дна і знову винесли мене на поверхню. А тоді мої руки запрацювали млинком і понесли мене подалі від жаби. Проте чомусь не до рятівного берега, а упоздовж нього — прямісінько туди, де було найнебезпечніше на нашому ставку дно.

— Синку, зупинися! — почув я позаду переляканий татків голос. Краєм ока я завважив, що він поплив до мене так, що вода аж бурунилася за ним. Проте зупинитися я не міг, бо шкірою відчував, що жаба майже поруч і от-от стрибне мені на голову. Чи ще гірше — вчепиться в шию і почне вигризати в ній дірку. Ой, мамцю...

Я й не помітив, що такого зробили мої руки, тільки раптом берег почав швидко наближатися. Ось мені вже по пояс. По кісточки. Ось я вже на березі. Але навіть тут я боявся озирнутися. Бо що, коли жаба теж вибралася на берег і от-от стрибне на мене? Ой, мамо...

— Синку, зупинися! — гукав батько.

І хоч як він швидко не плив, все ж до берега ще не дістався. Тому я не став його чекати. Вірніше, не я, а мої ноги. Вони були переконані в тому, що жаба, втративши надію стрибнути на шию, тепер прицілюється до п'ят. Ой мамо-матусю...

Батько наздогнав мене біля греблі. З нього стікали патьоки води.

— Що з тобою, синку? — захекано запитав він. — Чого це ти втік?

— Ж-жа... — ледве витиснув я з себе. Серце моє гупало так, ніби збиралося от-от вистрибнути з грудей. — Там... жаба пливла мені в рота.

— Жаба? — перепитав батько і полегшено зітхнув. — Тебе налякала жаба? Ну, тоді ми їй зараз покажемо!

Проте жаба й не думала чекати на нас. За нею і слід прочах. Тільки під очеретами пролунало насмішкувате кумкання. Татко насварив на очерети пальцем і пішов переодягатися. А я дав собі слово, що більше ніколи не зайду у воду без гарної ломаки. Дізнається тоді жаба, як на мене нападати!

Коли ми поверталися додому, я ніяк не міг зупинити свого язика. Він все говорив і говорив про те, як та жаба пливла до мене і про що

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

вона собі думала. А коли ми вийшли на греблю, татко поклав руку мені на голову і попрохав:

— Ти хоч мамі про це не розказуй... — А тоді зітхнув і признався: — Якби ж ти знав, як мені стало страшно, коли ти опинився в тих ковбанях! Але ти, виявляється, вмієш плавати.

— Я? — вихопилося мене. — Я вмію плавати?

— Ще й як, — відказав батько. — Тільки прошу тебе, більше до тих ковбань не наближайся. Гаразд?

— Гаразд, татку, — пообіцяв я.

Усі жахи мої кудись щезли. Мене не полишали тільки-но сказані татком слова: я вмію плавати!

І чим більше я радів з того, що вмію плавати, тим не такою вже й жахливою уявлялася мені та страшна жаба. Навпаки — в моїй голові раз по раз почала зринати думка, що це саме через неї я навчився плавати.

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Що допомогло Володику вибратися з води?
2. Чи поборов хлопчик свій страх?
3. **ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ**: як історії родини, фольклор, віра та боротьба за державність створюють міцні зв'язки від одного покоління до наступного?
4. Як складні життєві обставини допомагають тобі приймати рішення?
5. Що тебе надихає та мотивує вчитися нового?
6. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: наведи приклади біографії та автобіографії. Назви біографічні та автобіографічні книги. Знайди приклади.
7. Спробуй написати короткий вільний текст, починаючи зі слів: «Доброзичливий характер має потужну силу».

СЛОВНИК

Ву́злик — речі, зав'язані в хустку або іншу тканину; клунок.
Мошкара́ — дрібні комахи, схожі на мушок.
Навви́машки — поперемінно викидаючи вперед то одну, то другу витягнуту руку.
Рій — *тут*: найменший військовий підрозділ.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Із сучасної української поезії

АНДРУСЯК Іван

«Горіхова колискова»

ГАВРИЛЮК Надія

«Стелить сніжну постіль зима світу...»

КИЧИНСЬКИЙ Анатолій

«Камінь»

КОЦАРЕВ Олег

«Ведмідь Телефоненко»

МАЙДАНСЬКА Софія

«Музика»

МАМЧИЧ Олеся

«Скіф'янка»

ПАВЛЮК Ігор

«Тиша»

СЛАПЧУК Василь

«Качки тонку ламають кригу...»

ЦІЛИК Ірина

«.вікно.»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ІВАН АНДРУСЯК

Письменник, літературний критик, перекладач, редактор та, перш за все, неомодерний поет, який вправно володіє словом. Лауреат багатьох українських та міжнародних літературних премій.

Горіхова колискова

(Із циклу «Усе солодший сад»)

не послухає сон золотистий
у колиску не зазирне
це літає горіхове листя
заколисуючи мене
я малесеньку свою доню
я приспати не зміг
бо у донечки на долоні
заколисується горіх

навіть колір до ночі вистиг —
не горить не пече
це літає горіхове листя
це літає горіхове листя
і лягає мені на плече
так як небо з якого сьогодні
чи горіхи а чи зірки —
не гарячі і не холодні —
усміхаються до дочки

чи це сниться вже сон імлистий
чи мені уже чи малій —
що літає горіхове листя
що літає горіхове листя
що літає горіхове листя
не торкаючись до землі
що не ми собі наснимося —
ми горіхові наснимось
і приспить нас малявка осінь
що народжується ось-ось...

Художник Сергій Лисюк

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

НАДІЯ ГАВРИЛЮК

Українська поетка, науковиця, літературознавиця. Її поезії випромінюють сонячну енергію, вони містичні та винахідливо заримовані. На слова деяких віршів створено романси. Надія Гаврилюк — лауреатка всеукраїнських літературних премій та поетичних конкурсів.

***

Стелить сніжну постіль зима світу,
Сиплеться сніг серед білого цвіту,
Спускається на землю сріблясте полотно,
Буяння краси й весни покриває воно.

Сіється на душу смуток, немов сніг
І уже не видно тих ясних доріг,
На серце спадає холод, мов пороша
І здається, що минулося хороше.

Але в будь-яку негоду сонце встане,
Сніг розтопиться, весна настане,
Знов забуяє її краса і врода,
Прокинеться завмерлая природа.

Так і сніг на душі, що смутком зветься,
Хоч вічним здається — минеться,
Зійде сонце усмішки, засяє лагідне слово,
І радість у серце повернеться знову.

Художник Богдан Сорока.
Зима. Серія «Пори року». 2011 р.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

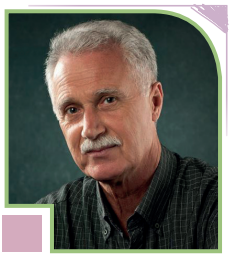

АНАТОЛІЙ КИЧИНСЬКИЙ

Поет, перекладач, автор текстів пісень. У доробку Анатолія Кичинського кілька десятків поетичних збірок. Митець, до того ж — професійний художник та лауреат багатьох літературних премій. Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Камінь

...А сонце і світить, і гріє.
Щебече синиця в руці.
Над пругом журавлик міріє.
До нього іти навпрямці.

Дорогу почато спочатку.
Не гай ні хвилини — іди!
Вже слід від ноги, мов печатка,
засвідчив початок ходи.

Легкі черевики нові ще.
І легко назустріч біжить
майбутнє.
І камінь навіщось
на рівній дорозі лежить...

Художник Анатолій Кичинський.
Доріжка в пісках. 2017 р.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ОЛЕГ КОЦАРЕВ

Поет, прозаїк, перекладач та журналіст. Учасник українських та європейських літературних акцій та фестивалів. Його поезію перекладено багатьма мовами світу.

Ведмідь Телефоненко

Сон тягся вгору,
Мов перше весняне зморщене листя,
І снилося, ніби дзвоню я приятельці,
А замість гудків
Звучить пісня:

Ведмідь Телефоненко! Ведмідь Телефоненко!
Ведмідь Телефоненко! Ведмідь Телефоненко!

Якби я був музикантом,
Якби я був композитором
І ким-небудь іще,
Я написав би цю пісню
Чи мініоперу,
Тривалістю
Три хвилини,
А так тільки в голові моїй
Грає надривно:

Ведмідь Телефоненко! Тиц-тиц!
Ведмідь Телефоненко! Піу! Піу!

І сонце вже креслить на шторах
Оптимістичні кардіограми,
І чорні коти вигріваються до неможливості,
Й від сну мого залишився
Маленький кристал-холодець,
Що в ритмі тремтить і тремтить на долоні.
Вдивляюсь у нього в надії побачити чи згадати:

Який ти, ведмідь Телефоненко?

Ведмідь Телефоненко…
Ведмідь Телефоненко…

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

СОФІЯ МАЙДАНСЬКА

Письменниця, музикант, авторка численних сценаріїв, лібрето. Переклади її віршів читають у багатьох країнах світу. Лауреатка всеукраїнських і міжнародних премій. Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня.

Музика

В саду шкільному навесні
Розквітла музика фіалок,
Пригадую, немов у сні,
Веселий дзвін блакитних скалок.

Лягали на мої вуста
Землі і неба чисті звуки.
Бродила музика густа,
Хмільний метелик сів на руку.

Скажи, чи я твоя дочка? —
Спитала безпечальну днину.
Та вже на кінчику смичка
Погасла сонця павутина.

ОЛЕСЯ МАМЧИЧ

Письменниця, перекладачка, редакторка. Пише для дорослих та дітей. Її поезії перекладені багатьма мовами. Деякі надруковані в іноземних часописах, зокрема в Литві, Ізраїлі, в антології у Великій Британії.

Скіф'янка

Степ мій, степ веде мене так п'янко,
Чебрецем розхлюпується жаль.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Я мала усміхнена скіф'янка —
Світ мені цвіте, як пектораль.

Небу майже плещеться в долоні,
І на мить розбігся весь полин...
Вміють тільки теплі скіфські коні
Мчати, не прим'явши бадилин.

Коні мої проковтнули вітер!
Кину в руки травам свій браслет.
Він важкий — а хочеться летіти —
Так натхненно — і лише вперед!

Що мені займисті обладунки,
Золото рубінно-вогняне?
Вкрешуся вустами в поцілунки
Скіфу,
що мене
пережене!

ІГОР ПАВЛЮК

Письменник, перекладач, журналіст, науковець. Учасник міжнародних літературних фестивалів, зустрічей, презентацій. Окремі вірші Ігоря Павлюка стали піснями, а за композиціями деяких поезій створено театральні постановки.

Тиша

Скрипучо січень мемуари пише
Крилом синиць на вільховому пні.
А за селом дрімає біла тиша, —
Немов любов, чекає до весни.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Ніхто її завчасно не тривожить,
Не ріже плуг морожених судин.
Самотній лижник часом тільки може
Увечері добратися сюди.

Його, звичайно, тиша зрозуміє.
Сама до себе заговорить в нім.
І непомітно білий слід завіє,
Й зігріє серце подихом німим.

ВАСИЛЬ СЛАПЧУК

Автор понад трьох десятків книг поезії, прози, творів для дітей, літературний критик. Серед мов, на які перекладено тексти Василя Слапчука, — англійська, білоруська, польська, російська, чеська, німецька, шведська. Лауреат всеукраїнських і міжнародних премій. Лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка.

***

Качки тонку ламають кригу,
калічать лапки качечки
до крові. І пірнає крижень
в студену воду річечки.
Качки в зимі, як слід із літа,
той слід кривавить і болить.
І нам би мусило боліти,
бо в літі ми також були.

Мені з вікна дивитись зимно,
як крижень, загорнувшись в сніг,
великим серцем гріє зиму...
І тепло-тепло так мені.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ІРИНА ЦІЛИК

Письменниця, кінорежисерка та сценаристка. Поезії авторки знаходять читача не лише в її численних книгах, а й у піснях: на вірші письменниці створюють композиції відомі українські виконавці.

.вікно.

Ось є вікно. А за вікном — паркан,
а за парканом — поле і ріка,
а за рікою — дерев'яний млин,
а за млином — нескубаний полин
і темний шлях, мов зігнутий рукав.

Розпеченим пилюжним рукавом
ідуть небавом двоє, і цим двом
доволі добре. Адже буде день,
і буде хліб, і все, як у людей.
Коротше, там все добре. За єством

мандрівника — заплутані сліди,
за ними — довга тінь Сковороди,
а далі — сад, веранда, оси, джем,
утіха і розгубленість, адже
дозріли діти, виросли плоди.

Але за дітьми — діти тих дітей,
і їхні діти... все, як у людей.
І вже шляхом своїм іде сама
суха бабуся в чорному. Зима,
безвітря, тиша, спокій де-не-де.

Та будуть знову літо, спрага, біль,
метафізичний біг себе в собі,
ромашка — любить, плюне, все одно,
легка імла, розчахнуте вікно.
А в ньому — я. Який цікавий збіг...

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Назви поетичний твір, який тобі найбільше сподобався.
2. Проаналізуй ліричного героя кожної поезії.
3. Які художні засоби можуть зробити вірш незабутнім?
4. Розглянь картину Анатолія Кичинського. Назви деталі, що допомагають тобі сформувати власне враження від картини.
5. У чому ідея поезії «Музика» Софії Майданської?
6. Розкажи, як сприймає природу ліричний герой у поезії «Тиша» Ігоря Павлюка.
7. Знайди в текстах поетичних творів підтвердження тому, що природа має як силу, так і красу.
8. Яким чином поети описують знайомі речі по-новому? Проаналізуй на прикладі обраного уривка тексту.
9. З чого складається перший рядок обраного тобою уривка: цілого речення, частини речення або одного слова? Від чого залежить довжина рядка?
10. **ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ**: обговоріть, чи є натхнення необхідною умовою написання поезії.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

2

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет надано
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інституту модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

LITTÉRATURE

Moren og faren samler på rare ting og driver en liten bruktbutikk.
Marianne liker også å samle på ulike ting, og det er kanskje derfor hun får idéen om å samle på stemmer. Hvorfor? Tanken dukker opp som siste utvei til å nærme seg broren etter en akeulykke. Henrik b[illegible] skadet, og stemmen [illegible] det forsvinner. For Ma[illegible] hun r[illegible]n. [illegible] og

ГАВА́ЛЬДА А́нна

«35 кіло надії»

ГА́ҐЕРУП Кла́ус

«Золота Вежа»

КО́ЛФЕР Йо́ун

«Артеміс Фаул. Розум проти чарів»

ПУ́ЛЛМАН Філіпп

«Магічний ніж»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Áнна Гава́льда

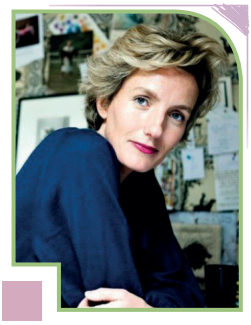

АВТОРКА ОНЛАЙН

Французька письменниця Áнна Гава́льда не планувала починати писати, хоча ще в школі всі захоплювалися її творами. Та коли в 17 перемогла в літературному конкурсі, зрозуміла, що письмо — це таки її.

І хоч на шляху до успіху вона працювала і касиркою, і офіціанткою, і журналісткою, а згодом й учителькою, ніколи не полишала творити. Уже потім Анна скаже, що будь-який досвід важливий, адже щоб розповісти цікаву історію, потрібно спершу її прожити.

Гавальда пише про сім'ю, любов, навчає шукати себе та не здаватися. А ще стверджує, що головне — зробити перший крок: коли починаєш писати, дуже важливе перше речення, а далі вже всі персонажі стають твоїми друзями.

Сьогодні письменниця дуже популярна. Вона пише статті для одного з найвідоміших глянцевих журналів, її книги читають у понад 30 країнах світу, а за її творами знімають фільми.

35 кіло надії

(уривок)

Я ненавиджу школу.

Ненавиджу її більше за все на світі.

І навіть ще більше...

Вона зіпсувала мені життя.

До трьох років, можна сказати, я був щасливим.

Я про це не пам’ятаю, по правді, але, як мені здається, все йшло добре. Я грався, по десять разів поспіль дивився мультик про маленького коричневого ведмедика, малював і придумував мільярд пригод для Гродуду́ — свого плюшевого песика, якого я обожнював. Мама мені розповідала, що я годинами сидів у своїй кімнаті й говорив сам до себе. Отже, з цього я зробив висновок, що я був щасливим.

На той час я любив всіх і думав, що всі люблять один одного. А потім, коли мені виповнилося три роки і п’ять місяців, — бах! — школа!

Виявляється, що вранці я туди пішов дуже задоволений. Мої батьки набридали мені перед школою: «Тобі пощастить, мій любий, ти підеш

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

у школу! Поглянь на цей чудовий, зовсім новий портфель. Це для того, щоб іти до твоєї чудової школи». Ну, і все таке... Здається, я не плакав. (Мені цікаво: гадаю, що в мене було бажання побачити, які там іграшки і чи є «Лего»). Очевидно, я повернувся зачарований на обід, добре поїв і повернувся до своєї кімнати, щоб розповісти про чудовий ранок у школі Гродуду.

Якби я знав, то смакував би ті останні хвилини щастя, бо відразу після цього моє життя пішло шкереберть.

— Ходімо, — сказала мама.

— Куди це?

— Як куди... До школи!

— Ні.

— Що означає «ні»?

— Я більше туди не піду.

— Ось як? Чому ж?

— Досить уже, бачив я цю школу, мене це не цікавить. У мене повно справ удома. Я обіцяв Гродуду зробити йому таку спеціальну машинку, щоб відшукати кісточки, які він заховав під моїм ліжком, отож ніколи мені в школу ходити.

Мама присіла переді мною, і я захитав головою.

— Ба, тільки не треба приходити до мене на шкільну виставу! Моя роль зовсім незначна, я ж на сцені лише кілька хвилин!..

— Слухай, Ярославе, ми два тижні слова вчили! Досі не можу забути: «Як довго тягнуться години смутку!».

— Але ж більше ніхто рідних запрошувати не буде...

— Ярку, а що, як ти слова забудеш? Перехвилюєшся?

— Ба, я відчуваю твою підтримку навіть за кілометри!

— Не сперечайся. Я все одно прийду.

— Я знаю, і навіть нещодавно у книжці читав, що так важливо, аби хоч хтось у тебе беззаперечно вірив. Важливо, щоб хтось підтримував всі твої затії. І я радий, що ти всюди мене підтримуєш. Але не пости, будь ласка, мої фото в сценічному костюмі, а ще із сердечками і цьомчиками, гаразд?

Вона наполягала, і я заплакав. Вона підняла мене, і я зарепетував. І тоді вона дала мені ляпаса.

Перший у моєму житті.

Ось так.

Ось тобі й школа.

Це був початок кошмару.

Я мільярд разів чув, як батьки розповідали цю історію.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Своїм друзям, учителям, викладачам, психологам, логопедам і консультанту з профорієнтації. І щоразу, коли я її чую, згадую той самий детектор кісточок для Гродуду, який я так і не сконструював.

А зараз мені тринадцять років і я навчаюсь у шостому класі. Так, знаю, щось тут не те. Я вам зараз поясню, не варто рахувати на пальцях. Двічі я залишався на другий рік: у другому і в шостому...

Школа — це завжди катастрофа вдома. Ви можете собі уявити: мама плаче, а батько грубо сварить мене, або навпаки — мама мене сварить, а батько мовчить. А мені прикро їх бачити такими, але що я можу вдіяти? Що їм сказати в цих випадках? Нічого. Я не можу нічого їм сказати, бо як відкрию рота, буде ще гірше. А вони мені твердять одне і те ж, як папуги: «Працюй!», «Працюй!», «Працюй!», «Працюй!», «Працюй!».

Згоден, розумію. Я все ж таки не зовсім кретин. Я б і радий працювати, але ось прикрість — не вдається. Усе, що відбувається у школі, для мене китайська грамота. В одне вухо влітає, а в інше вилітає. Водили мене до мільярда лікарів, перевіряли очі, вуха, навіть мозок. А висновок з цього витраченого часу такий: у мене проблема з концентрацією уваги. А ти кажеш! Я й сам знаю, що зі мною. Достатньо про це спитати мене. Немає у мене проблеми! Жодної! Просто це мене не цікавить. Це мене не цікавить. Крапка.

Добре в школі було тільки один рік — у старшій групі дитсадка з вихователькою, яку звали Марі. Я її ніколи не забуду.

І коли я над цим замислююся, то кажу собі, що Марі стала вчителькою, щоб продовжити робити те, що їй подобалося у житті, тобто майструвати і виготовляти усілякі речі. Я її одразу полюбив. З першого ранку першого дня. Вона носила одяг, який сама шила, светри, які сама в'язала, і прикраси, які сама придумувала. Не було дня, щоб ми не приносили що-небудь додому: їжачка із *пап'є-маше*, кошеня з пляшечкою молока, мишку в горіховій шкаралупі, вертушки, малюнки, картини й аплікації... Це була вчителька, яка не чекала Дня матері, щоб нас просити взятися за справу. Вона говорила, що вдалий той день, коли щось зроблено. І коли я про це думаю, кажу собі, що цей рік щастя, крім усього, є початком усіх моїх нещасть, адже тоді я зрозумів одну дуже просту річ: ніщо мене не цікавить у світі більше, ніж мої руки й те, що вони можуть виготовити.

І щоб завершити з Марі, я знаю, чим я їй зобов'язаний: майже належною успішністю. Тому що вона зрозуміла, з ким має справу. Знала, що у мене швидко наверталися на очі сльози, коли треба написати своє ім'я, що я нічого не запам'ятовую і що для мене було жахом прочитати напам'ять лічилочку. У кінці року останнього дня я прийшов з нею попрощатися. У горлі стояв клубок, говорити було важко. Я простягнув їй свій

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

подарунок — це була суперріч для олівців, з шухлядкою для скріпок, інша — для кнопок, з місцем для гумки і різними дрібницями. У мене пішло багато часу, щоб завершити подарунок і прикрасити його. Я бачив, що їй було приємно, вона була зворушена так само, як і я. Вона сказала мені:

— У мене також є для тебе подарунок, Грегуаре...

Це була товста книга.

— Наступного року ти навчатимешся у підготовчому класі в мадам Дарé і повинен будеш дуже старатися... Знаєш навіщо?

Я захитав головою.

— Щоб змогти прочитати все, що там всередині.

Якось вдома я попросив маму прочитати мені назву книги. Вона поклала цю товсту книгу собі на коліна і сказала:

— «1000 занять для маленьких рук». О-ля-ля, скільки ще всякого мотлоху в перспективі!

Я ненавидів мадам Доре. Ненавидів її голос, манери, непристойну пристрасть мати улюбленців. І все-таки навчився читати, тому що хотів змайструвати бегемота із коробочки для яєць зі сторінки 124.

У моєму табелі успішності за дитячий садок Марі написала: «У цього хлопчика голова, як решето, золоті руки і величезне серце (ось так!). Якщо постаратися, з нього вийдуть люди».

Це вперше й востаннє за моє життя працівник освіти мене не відрахував.

Проте я знаю багато людей, які не люблять вчитися. Наприклад, якщо вас запитати: «Любиш школу?» — захитаєте головою і відповісте, що ні, це очевидно. Хіба що суперпідлабузники скажуть «так», або такі славні, яких забавляє приходити щоранку, щоб перевірити свої здібності. Чи інакше... Хто насправді це любить? Ніхто. А хто насправді це ненавидить? Мало. Але є такі, як я: їх називають «ледарями» і тими, у яких постійно болить живіт.

Я прокидаюся за годину до будильника і впродовж години відчуваю біль у животі, який пронизує і пронизує... У той момент, коли треба вставати з ліжка, мене нудить так, що здається, ніби я на палубі у відкритому морі. Сніданок — мýка. Насправді я нічого не можу ковтнути, але оскільки мама завжди висить наді мною, я жую сухарі. В автобусі біль у животі перетворюється на тверду грудку. Коли я зустрічаю друзів і ми говоримо, наприклад, про *«Зельде»*, тоді трохи стає легше, і грудка зменшується, але коли я один — грудка душить мене. Та найгірше, коли я приходжу на шкільне подвір'я — запах школи робить мене дуже хворим. Роки спливають і місця змінюються, а запах залишається одна-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ковим — змішаний запах крейди і старих кросівок, від якого задихаюсь і від якого нудить.

Клубок починає розсмоктуватися біля четвертої години і повністю зникає, коли відчиняю двері своєї кімнати. Він знову повертається, коли батьки приходять додому і починають розпитувати, як минув день, ритися у моєму портфелі, щоб перевірити мою записну книжку і щоденник, але вже не так сильно, тому що до їхніх скандалів я звик.

Словом, ні, я зараз кажу неправду. Я до цього зовсім не звик. Скандали один за одним, і мені не вдається їх уникати. Це дуже боляче.

Оскільки мої батьки не терплять один одного, їм потрібно грубо сваритися щовечора, і якщо вони не знають, як розпочати, то використовують мене і мої паскудні оцінки як нагоду. Це завжди провина одного або іншого. Мама дорікає батькові за те, що він ніколи не встигав займатися мною, а батько їй відповідає, що це її провина, бо вона дуже мене розпестила..

Та це мені набридло...

Мені це так набридло, що ви навіть уявити собі не можете.

У ці хвилини я затуляю вуха і намагаюся думати тільки про те, що майструю: космічний корабель для «Зоряних війн» з моїми Лего-системами, або прилад для видавлювання зубної пасти з моїм *«Мекану»*, або гігантську піраміду із *«Kaplas»* та багато іншого. Потім починаються тортури уроками. Якщо мені допомагає мама, завжди закінчується тим, що вона плаче. Якщо батько — завжди я плачу.

Усе це я вам просто розповідаю. Не хотів би, щоб ви подумали, що мої батьки нікчемні люди або що вони розлючені на мене. Ні, ні, вони в мене класні, просто класні. Вони нормальні. Це, власне, школа псує все. Я, до речі, через це весь минулий рік записував у щоденнику тільки половину завдань — щоб уникнути всіх цих криз і нещасних вечорів. Це була єдина причина, чому я не насмілився сказати про це директорці коледжу, коли знову заходився сльозами в її кабінеті. Це тупо.

Зрештою, я добре зробив, що промовчав. Що вона могла зрозуміти, ця товста індичка? Нічого. Тому вона мене відрахувала наступного місяця.

Відрахувала через фізкультуру.

Варто сказати, що я ненавиджу спорт так само, як і школу. Не зовсім, але майже. Це точно! Якби ви мене побачили, ви б зрозуміли краще. *Татамі* і я — речі несумісні. Я не високий, не повний, не сильний. Скажу навіть більше: я зовсім не великий, зовсім не товстий і слабак.

Буває, я кладу свої руки на стегна і дивлюся в дзеркало, набираючи повітря в груди. Чи є зовсім дивним, скажімо, черв'як, що займається

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

бодібілдингом, або той, що хоче вступити в *легіон* в *«Астериксі-легіонері»*? Вважають, що він здоровань, але коли він знімає плащ зі звірячої шкури, розумієш, що це чистий зди́хля. І коли я бачу своє відображення, завжди думаю про нього.

Але нехай, не можна ж брати до голови все на світі, треба поступатися чимось, інакше я збожеволію. Так ось, наплював я минулого року на фізкультуру.

Варто тільки написати ці слова, як мій рот розтягується в усмішці до вух... Тому що на уроках фізкультури в мадам Берлюро́н я насміявся так, як не сміявся ніколи в житті.

Ось так це почалося.

— Дюбо́ск Грегуа́р, — сказала вона, втупившись у журнал.

— Я.

Я знав, що знову завалю вправу і буду посміховиськом.

Питав себе, коли ж це все скінчиться.

Щойно я вийшов уперед, всі вже підсміювалися.

Але сміялися цього разу не з моєї нікчемності, сміялися з мого безглуздого вигляду. Я забув свої речі вже втретє за чверть і позичив форму брата Бенжаме́на, щоб мене не залишили після уроків. (Я залишався після уроків за рік більше, ніж ви залишалися за все своє життя!) Я тільки не знав, що брат Бенжамен був клоном Зеленого Велетня, зростом метр дев'яносто...

І ось я ходжу перевальцем у формі XXL і кросівках сорок п'ятого розміру. Не варто говорити, що я мав невеликий успіх...

— Що це за зовнішній вигляд? — заверещала Берлюронка.

Я вдав із себе дурника і сказав:

— Е-е, не розумію, мадам, минулого тижня все годилося... Не розумію...

Вона виглядала втомлено:

— Зробіть мені подвійний переворот вперед, ноги разом.

Я зробив перший катастрофічний стрибок і загубив один кросівок. Почув, як усі регочуть, і щоб зробити їм приємність, виконав наступний стрибок і відправив другий кросівок у стелю.

Коли я піднявся, було видно труси, бо штани сповзли. Мадам Берлюро́н була зовсім червона, а хлопці з мого класу — мертві від сміху. Почути цей сміх для мене було ніби знаком, бо цього разу це були не злі насмішки, сміялися класно, як у цирку. Після цього уроку я вирішив, що буду клоуном-гімнастом. Берлюронським блазнем. Почути людей, котрі сміються завдяки тобі, це ж приємно, це як залежність: чим більше люди сміються, тим більше хочеться їх смішити.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Мадам Берлюрон так часто залишала мене після уроків, що вже не було місця в моїй записній книжці. Урешті мене відрахували, але я не засмучуюся. Завдяки їй я почувався у школі трошки щасливішим і кориснішим.

Що я виробляв — не описати. Раніше ніхто не хотів брати мене в команду, адже гравець я ніякий. А тепер через мене готові були битися, бо я своїми витівками легко міг дестабілізувати суперників. Пам'ятаю, якось поставили мене на ворота... Який перелом!.. Коли м'яч летів на мене, я видирався на сітку воріт, як божевільна мавпа, що волала від страху, а коли треба було ввести м'яч у гру, примудрявся кинути його через себе, щоб влучити у свої ворота.

Якось я навіть кинувся вперед, щоб упіймати м'яч. Зрозуміло, я його навіть не торкнувся, а коли підвівся, то жував жмут трави, як корова, мукаючи: «Мууууу!». Того дня Кари́на Лельє́вр обмочилася від сміху, а мене залишили на дві години після уроків... Але це того вартувало.

А відрахували мене через коня. Найцікавіше, що чи не вперше я не випендрювався. Треба було стрибнути через цю товсту штуку зі шкіри, вхопившись за ручки, а коли настала моя черга, я погано вхопився, мені стало гіперболяче... Ви розумієте, що я хочу сказати. Я сильно забився. Звичайно, інші подумали, що я прикидаюся, горлаючи «У-у-уиииииииий!», щоб їх розсмішити, а Берлюронка потягла мене прямо до директорки.

Я склався навпіл, але не заплакав.

Не хотів їм зробити таку приємність.

Батьки теж мені не повірили, а коли дізналися, що мене вигнали, то моє було зверху. Раз у житті вони кричали разом і натішились досхочу.

Коли мене нарешті відпустили в кімнату, я зачинив двері й сів на підлогу. А потім сказав собі: «Або ти ляжеш у ліжко і заплачеш — і матимеш привід плакати, бо твоє життя нічого не вартує, ти ні на що не здатен і можеш просто померти; або ти піднімешся і щось змайструєш». Того вечора я створив страхітливого звіра із усякого непотребу, підібраного на будівництві, і назвав його Пугало.

Це дуже вгамувало злість. Із цим я погоджуюсь.

І мені стало легше, і подушку не намочив. Тільки одна людина тоді мене втішала — мій дідусь. Воно й не дивно, бо дідусь, дід Лео́н, завжди мене втішав: відтоді як я був від горшка два вершка. Він почав мене пускати до своєї майстерні. Майстерня діда Леона — це все моє життя. Моя схованка і моя печера Алі-баби. Коли бабуся починає нас трохи діставати, він нахиляється до мене і шепоче на вухо:

— Що, Грегуаре, чи не прогулятися нам з тобою в Леоленд?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

І ми потихеньку тікаємо від бабусиних глузувань:

— Давай, давай! Отруюй голову дитині...

А дід знизує плечима і відповідає:

— Я тебе прошу, я тебе прошу, Шарлотто. Ми з Грегуаром усамітнимося, нам треба спокійно подумати.

— А про що це ви будете думати, чи можна дізнатися?

— Я — про своє минуле життя, а Грегуар — про своє майбутнє.

Бабуся відвертається, додаючи, що краще бути глухою, ніж чути таке. На що дід завжди відповідає:

— Серце моє, ти й так уже глуха.

Мій дід Леон — такий самий майстер на всі руки, як і я, тільки в нього ще й голова тямуща. У школі був відмінником, першим у класі з усіх предметів і, між іншим, якось зізнався мені, що ніколи не вчився у неділю («Чому? Та просто не хотів, он як»). Він був першим з математики, з французької, з англійської, з історії — з усіх предметів! У сімнадцять років він вступив до Вищої політехнічної школи, а це, до речі, університет у Франції, в якому найскладніше вчитися. А потім він споруджував грандіозні об'єкти: мости, транспортні розв'язки автомагістралей, тунелі, греблі й інше. Коли я запитую, що саме він робив, дід запалює недопалок і починає міркувати вголос:

— Не можу сказати. Я ніколи не знав, як визначити мою посаду... Скажімо: мене просять переглянути проєкти і сказати свою думку — зламається ця штуковина чи ні.

— І все?

— І все, і все... Це не так уже й погано, хлопче! Наприклад, скажеш «ні», а гребля візьме й не витримає — то виглядатимеш дурнем!

Дідова майстерня — це місце, де я найщасливіший у світі. Проте це не є щось особливе: халупа із дощок і листового заліза в глибині садка, взимку в ній надто холодно, влітку — надто спекотно. Я намагаюся забігати туди якомога частіше. Щоб змайструвати щось, позичити інструменти або дошки, подивитись, як працює мій дідусь Леон (він зараз виготовляє на замовлення меблі для ресторану), порадитися з ним чи просто так. Для задоволення, щоб прийти й сісти на своє улюблене місце. Я щойно вам говорив про запах школи, від якого мене нудило; так от, тут — навпаки: коли я заходжу до цієї закиданої халупки, глибоко вдахаю повітря, щоб відчути запах щастя. Запах мастила, електронагрівача, пайки, клею, тютюну і багато іншого. Чудово. Я собі обіцяв, що одного дня прийду, щоб очистити його перегонкою і виготовити парфуми, під назвою *«Одекажеві»*.

Щоб вдихати їх аромат, коли життя приносить неприємності.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Коли дідусь Леон дізнався, що я залишився на другий рік, він посадив мене на коліна і розповів казку про зайця й черепаху. Я дуже добре пам'ятаю, як сидів, притулившись до нього, і слухав його неймовірно лагідний голос.

— Ось бачиш, мій друже, ніхто не поставив би жодної копійки на перегонах на цю паскудну черепаху, вона була надто повільною... І все-таки вона перемогла... А знаєш, чому вона виграла? Бо черепаха була славною, мужньою і сміливою. І ти також, Грегуаре... Ти мужній, я це знаю. Бачив тебе за роботою. Бачив, як ти годинами сидів у холоді, щоб шліфувати дощечку чи розфарбовувати свої макети... Ти для мене, як ця черепаха.

— Але нам ніколи не задають у школі шліфувати! — відповів я схлипуючи. — Нам задають тільки ті штуки, які неможливо виконати!

Але коли дід дізнався про шостий клас, це була вже інша розмова. Я прийшов до них, як зазвичай, і він не відповів на моє привітання. Ми мовчки поїли, і після кави він залишився сидіти непорушно.

— Дідусю?

— Що?

— Підемо у майстерню?

— Ні.

— Чому ні?

— Тому що я дізнався від твоєї мами погану новину. Я тебе не розумію! Ти ненавидиш школу і водночас робиш усе, щоб там затриматися якнайдовше...

Я нічого не відповів.

— Адже не такий ти й тупий, як про тебе кажуть! Чи такий?

Він говорив зі мною суворо.

— Такий.

— Ох, як це мене дратує! Звичайно, легше собі сказати, що ти нікчема, і нічого не робити! Звичайно! Це приреченість! Це так просто думати, що ти проклятий! А далі що? Які твої плани тепер? Залишишся на другий рік у сьомому, а потім у восьмому, а якщо пощастить, то ступінь бакалавра отримаєш у тридцять років.

Я теребив край диванної подушки, не наважуючись підвести очі.

— Ні, правда, не розумію тебе. У будь-якому випадку, на старого Леона більше не розраховуй. Я люблю людей, які беруть на себе відповідальність за своє життя. Мені не подобаються ледарі, які тільки й знають, що жалітися, і яких відраховують за погану дисципліну! Це не має значення! Спочатку відрахований, а потім другорічник! Браво! Красива картина! Вітаю! А я завжди тебе захищав... Завжди! Твоїм батькам говорив, що в тебе вірю, виправдовував тебе і підтримував! Ось що я тобі скажу,

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

мій друже: легше бути нещасливим, ніж щасливим, а я, чуєш, не люблю людей, які шукають зручності. Не терплю скигліїв! Будь щасливий, хай йому грець! Роби що належить, щоб бути щасливим!

І почав кашляти. Прибігла бабуся, і я вийшов.

Я пішов до комірчини. Мені було дуже холодно. Сів на старезний бідон і запитав себе, як мені хоч чогось досягти у житті.

Я хотів усе зробити, але мав проблему: у мене не було ні проєкту, ні моделей, ні креслень, ні матеріалів, ні інструментів — нічого. Тільки величезний тягар на серці, який заважав мені заплакати. Ножиком я вирізав дещо на дідовому верстаті і пішов до будинку, не попрощавшись.

Вдома скандал був довший, голосніший і тривожніший, ніж зазвичай. Закінчувався червень, і жоден коледж не хотів мене приймати у вересні. Батьки рвали на собі волосся і чіплялися один до одного. Це втомлювало. І я зіщулювався з кожним днем, щоб мене не помічали. Говорив собі, що якщо так зменшуватися, так сильно намагатися забути себе, закінчу тим, що, можливо, зникну зовсім, і всі мої проблеми будуть вирішені відразу. Відрахували мене 11 червня. Спочатку я цілими днями сидів удома. Вранці дивився П'ятий канал або «Телемагазин» (вони продавали неймовірні речі у «Телемагазині»!), після обіду читав старі комікси або складав головоломку із 5000 деталей, яку мені подарувала тітка Фанні.

Але це швидко набридло. Потрібно було, як виявилось, зайняти руки... Оглянув будинок, щоб побачити, чи можна щось покращити. Я часто чув, як мама жалілася на прасування: казала, що її мрія — прасувати сидячи. І я перейнявся проблемою.

Розібрав опору прасувальної дошки, яка заважала пересуватися ніжкам внизу, вирахував висоту й установив дошку на чотирьох дерев'яних ніжках, як звичайний стіл. Потім відкрутив коліщатка від старого столика — знайшов його напроти будинку за тиждень до цього — і прикріпив їх до стільця, яким ніхто вже більше не користувався. Ще навіть влаштував підставку для праски, бо недавно мама змінила модель (купила собі «Мулінекс» з парозволожувачем), і я підозрював, що стара підставка її не витримає. На це в мене пішло два дні. Потім я взявся за двигун газонокосарки. Розібрав його повністю, почистив і знову зібрав по деталях. Косарка зрушила з місця з першого разу. Батько не вірив мені, але я знав, що її не варто везти до майстра, бо всі проблеми були пов'язані з брудом всередині.

Того вечора під час вечері атмосфера була спокійнішою. Мама приготувала мені грінки з ковбасою — мою улюблену страву, — щоб мені віддячити, а батько не вмикав телевізора.

Він і заговорив першим.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Бачиш, дратує в тобі те, любий, що ти все ж здібний хлопець... Чим ми можемо тобі допомогти? Школу ти не любиш — це факт. Але до шістнадцяти років від школи нікуди не дінешся, це ти знаєш?

Я захитав головою.

— Виходить замкнуте коло: чим менше ти працюєш, тим більше ненавидиш школу, а чим більше ти її ненавидиш, тим менше працюєш... Як думаєш із нього вийти?

— Почекаю, поки мені виповниться шістнадцять років, і візьмусь працювати.

— Розмріявся! Хто тебе візьме?

— Ніхто, я це знаю, я буду винаходити всякі штуки. Багато грошей мені на прожиття не треба.

— Ось це ти даремно! Звичайно, не обов'язково бути багатшим за *дядька Піксу* із коміксів, але грошей тобі треба буде більше, ніж ти думаєш. Доведеться ж купувати інструменти, майстерню, вантажівку... хіба я знаю, що ще! Мені однаково, облишмо цю тему, це мене не турбує. Поговоримо краще про твоє навчання... Грегуаре, не кривись, подивись на мене, будь ласка. Нічого в тебе не вийде без мінімуму знань. Уяви собі, що ти винайшов щось грандіозне. Його ж треба запатентувати, чи не так? І заповнити документи, до речі, грамотно... Зрештою, не приносять винахід просто так? Потрібні креслення, розрахунки, щоб тебе сприйняли серйозно, інакше ти влипнеш — твій задум присвоїть хтось інший в одну мить.

— Ти думаєш?

— Я не думаю, я у цьому впевнений.

Так, все це спантеличило мене: я відчував, що тато мав рацію.

– Знаєте, у мене вже є один винахід, який зможе забезпечити мене на все життя, і моїх дітей теж, і навіть вас...

— Про що йдеться? — запитала мама усміхаючись.

— А ви таємницю зберігати вмієте?

— Так, — хором відповіли батьки.

— Заприсягніться.

— Присягаюся.

— Я теж.

— Ні, мам, скажи «присягаюся».

— Присягаюся.

— Ну ось... Це спеціальні черевики, щоб ходити по горах... З невеликим підбором, що знімається. Ти його прикріплюєш, як звичайно, для підйому, на рівному місці знімаєш, а щоб спуститися, знову прикріп-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

люєш, тільки спереду, де великі пальці, тоді будеш весь час зберігати рівновагу...

Батьки погодилися.

— Так, тут щось є кмітливе, — сказала мама.

— Якщо запропонувати це спортивним магазинам, «Декатлону», наприклад...

Мені було приємно, що вони зацікавилися, що сприймають мене всерйоз. Але тато зіпсував цей шарм, коли додав:

— Тільки щоб заробити на твоєму «чуді», доведеться попрацювати тобі над математикою, інформатикою і економікою... Ось бачиш, ми знову повернулися до того ж, що я тобі щойно говорив...

З французької переклав Роман Вацеба

«Шановний директоре школи Граншáн!

Я дуже хотів би вчитися у Вашій школі, але знаю, що це неможливо, бо в мене дуже погана успішність.

Я бачив у рекламі Вашої школи, що у Вас є слюсарні і столярні майстерні, кабінет інформатики, теплиці і все таке.

Думаю, що оцінки — не найголовніше в житті. По-моєму, важливо знати, чого ти в житті хочеш.

Мені хочеться вчитися у Вас, тому що в Граншані мені буде найкраще — я так гадаю. Я не дуже повний, у мені 35 кіло надії.

Всього доброго, Грегуáр Дюбóск».

Проаналізувавши текст і цитату, скажи, чому, на твою думку, авторка обрала саме таку назву твору.

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Що відчуває Грегуар протягом усього твору? Чи змінюються його почуття? Які «кошмари» траплялися з ним у школі і вдома?
2. Які стосунки склалися у сім'ї? Як ти думаєш, батьки сварилися лише через Грегуара? А як він ставився до батьків?
3. Як і чому не склалися стосунки з учителями? Із однокласниками? Зачитай педагогічну характеристику, яку дала вчителька Марі. Чи погоджуєшся ти з нею?
4. Намалюй словесний портрет Грегуара — пересічного учня звичайної школи. Зверни увагу на мовлення, звички, одяг, зріст, вагу цього «ледаря і другорічника».

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

5. Фраза «Я ненавиджу школу.» закінчується крапкою. Чому? Чи не краще було б вжити три крапки (...) чи знак оклику (!)? Про що свідчать розділові знаки?
6. «Дідова майстерня — це місце, де я найщасливіший у світі». Яку настанову дав дід Леон онукові?
7. Зачитай і прокоментуй заяву Грегуара Дюбоска директорові школи Граншан.
8. Напиши есе на тему «Усі ми родом з дитинства...», у якому розкажи про книги, що справили на тебе найбільший вплив у початковій школі.
9. ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ: чи справедливий вираз: «Роби що належить, щоб бути щасливим!»?

СЛОВНИК

«Астери́кс-легіоне́р» — французький дитячий комікс.
Дядько Пі́кса — герой американського мультсеріалу «Качині історії», відомий в Україні як дядько Скрудж.
«Зе́льде» — дитяча гра.
Легіо́н — особлива військова частина.
«Мека́ну» — дерев'яні конструктори.
«Одекажеві́» — *франц.*: вода з майстерні.
Пап'є́-маше́ — маса з паперу, картону тощо і клейких речовин, з якої роблять іграшки, маски і т. ін.
Тата́мі — японський мат для покриття підлоги.
«Ка́plas» — гра із дерев'яних паличок для конструювання.

Продовжуй читати:
Гавальда А. «Мені б хотілось, щоби хтось мене десь чекав»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

КЛА́УС ГА́ҐЕРУП

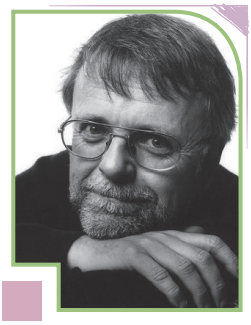

Письменник з Норвегії Кла́ус Га́ґеруп у дитинстві просто ненавидів своє ім'я — надто незвичне для його країни. «Краще б мене звали Га́ральдом, як моїх трьох друзів!» — казав. Коли мав 14 років, заходився писати вірші, аби сподобатися дівчатам, та поезія не дуже вдавалася. Клаус народився в письменницькій родині: його мама, тато й брат писали книги. А сам він хотів бути олімпійським чемпіоном з метання списів або актором.

Проте одна з мрій Клауса здійснилася — після навчання в театральній школі він почав акторську кар'єру. А далі, як то завжди буває, став драматургом, потім — письменником...

В Україні, де Гаґеруп хотів погостювати, ми також добре знаємо його твори. Вони веселі та яскраві, там ми можемо знайти себе і посміятися з проблем — не лише вигаданих книжкових, а й власних.

Гаґеруп каже, що в його текстах є персонажі, які нагадують йому себе. Як думаєш, хто це?

Золота Вежа

Маріа́нна дуже любить свого брата. Він хоробрий, веселий і рішучий, зовсім не такий, як вона. З ним не страшно мчати на санках і спускатися на шаленій швидкості вниз з найвищого атракціону — Золотої Вежі. Проте відколи з ним сталася трагедія і він втратив можливість говорити, все змінилося. Ге́нрик тепер лишень будує постійно одну й ту ж споруду з лего і не каже до Маріанни ні слова. Батьки вдають, наче все гаразд, а сама дівчинка мусить побороти страх, аби здійснити найбільше бажання — знову почути голос брата.

(уривок)

Пан Ґа́рсен підвівся й постукав ціпком у підлогу.

— Мені сімдесят чотири роки! — схвильовано промовив він. — Сімдесят чотири роки чотири місяці й чотирнадцять днів, якщо бути точним, а точним, мені здається, треба бути, коли йдеться про людину мого віку.

Він сперся на ціпок. Уперше Маріанна помітила, яка в нього згорблена спина і що він був не вищий за Ве́мунна. Раніше він усе-таки був

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Бабусю, а чого ти боїшся?

— Ну, Ярусю, що може лякати твою бабусю Наталю? Боюся, наприклад, що хтось зламає мою фейсбук-сторінку і буде від мого імені всім надсилати картинки з привітаннями на свята або постити фейкові новини. А потім я пояснюватиму... Бррррр...

— Ой, бабусю. То не серйозно. Мені от лячно, що не складу іспит на здобуття помаранчевого пояса з карате наступного тижня. Я саме книжку читав, де головна героїня, коли лякалася чогось, просто завмирала — страх наче сковував її. А якщо й зі мною так буде?!

— Хлопчику мій, кожен страх, навіть найменший, справжній. Тобі здається, що немає нічого страшнішого за іспит, а хтось боїться найдужче свого інструктора з водіння. А в тій книзі було щось про те, як подолати страх?

— Так. Щоб припинити боятися, навіть чогось незначного, цим треба поділитися з найріднішими, попросити їхньої підтримки і прожити це разом!

вищий, подумалось їй. Аж тут пан Ґарсен випростався, і вона зрозуміла з його погляду, що тепер він принаймні говоритиме правду.

— Ви, напевно, сушите собі голови тим, куди поїхали Вемуннові тато й мама, — сказав він і, перш ніж хтось устиг заперечити, повів далі. — Вони подалися в мандри, так, як завжди робила наша родина. Вони мандрівні актори, такі, як були мої бабуся та дідусь, як були мої батьки, як був я та моя дружина, до дня своєї загибелі 1983 року, коли порвалася сітка безпеки. Після того випадку Вемунн не міг прийти до тями, а йому ще лишалося два роки до школи. Тепер я став застарий, щоб мандрувати по всій країні, гіпнотизувати й показувати фокуси та бозна-що. Я відмовився від публічних виступів, але тепер, на старість, я маю дві радості. Перша — це мій любий Вемунн, яким я опікуюся, коли Є́ррі та Веб'є́рг мандрують. Друга — мої щоденні походеньки в «Скарби Федерів».

— Ми теж радіємо, коли ви приходите, — озвався Антон.

— Він знає це, — сказала Ірена. — Розповідайте далі, пане Ґарсене.

— На знак маленької подяки ми з Вемунном покажемо вам те, що ми робили, коли Вемуннові виповнилося п'ять років.

Маріанна не знала, скільки років Вемуннові, але вона прикинула, що то, напевно, було років сім-вісім тому.

— Якийсь фокус? — спитав Антон.

— Ні, — відповів пан Ґарсен. — *Еквілібристичний* номер.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Який ви не робили з тих пір, як Вемуннові виповнилося п'ять років? — уточнила Маріанна.

— Дідусь дуже постарів, — сказав Вемунн.

— Та завдяки вам я знову відчую себе молодим, — захоплено мовив пан Ґарсен. — Я майже певен, що ми з цим упораємося. Мабуть, ти також, Вемунне?

— Так, дідусю. Я на дев'яносто відсотків певен, що ми з цим упораємося.

— А я на вісімдесят, — сказав пан Ґарсен. — Це означає, що разом ми певні на сто сімдесят відсотків.

— А якщо ви не впораєтеся? — спитала Маріанна.

— Краще нам про це не думати, — відповів пан Ґарсен. — Нам краще думати, що впораємося.

— Ви не проти, щоб ми стали на стіл?

— Звісно, — відповіла Ірена. — Ось я тільки приберу.

— А може, я? — запропонувала Маріанна.

— Не прибирайте, — сказав пан Ґарсен. — Номер вийде ще кращий, якщо його виконувати поміж тарілками й келихами. Вемунне, допоможи мені, будь ласка.

Вемунн узяв дідуся за руку й допоміг йому залізти на стіл. Пан Ґарсен стояв там кілька секунд і стогнав.

— Уже не шістдесят шість, — сказав він. — Справді, ні. Що я звичайно тоді казав, Вемунне?

— Ти звичайно просив, щоб усі дотримувалися тиші, дідусю.

— Он як, — сказав пан Ґарсен. — Я мушу попросити вас дотримуватись абсолютної тиші, а то станеться щось жахливе.

Зненацька Маріанну охопив такий страх, що вона майже перестала дихати.

Страх схопив її пазурами за потилицю й підняв. Зі стільця. Над столом. Крізь стелю поніс у небо, в запаморочення, якого вона не могла витримати, в запаморочення, що змусило її впасти. Униз. Униз, до чогось страшного, що мало статися.

Тож вона сиділа. На стільці. Непорушно. Охоплена страхом, вона не зводила погляду з Вемунна, який виліз на плечі пана Ґарсена. Там він випростався й кілька секунд постояв. Пан Ґарсен зробив крок ліворуч і мало не вступив у миску з фруктовим салатом. Вемунн поволі нагнувся і взявся за дідусеві руки, що виявились якраз навпроти нього. Потім підняв ноги з пліч, на яких стояв, і мало-помалу випростався у стійці головою вниз і прямими ногами на руках у старого чоловіка.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Пан Ґарсен увесь спітнів і важко зводив дух, балансуючи поміж тарілками, келихами, підсвічниками та квітами. Тепер Вемунн відпустив одну руку дідуся, що, похитуючись, ішов по столу. Все ближче й ближче до краю. Мов у тумані Маріанна побачила, що Вемунн махнув їй вільною рукою. Аж тут, як грім із ясного неба, вона почула десь далеко свій власний голос.

— Глядіть, щоб ви нічого не побили!

Тієї миті Вемунн відпустив руки пана Ґарсена, красиво перевернувся в повітрі й приземлився на підлозі перед Маріанниним стільцем.

А тоді розвів руками.

— Що скажеш?

— Мені здається, це було чудово, — прошепотіла Маріанна. — І як добре, що ви нічого не потрощили.

І тут Генрик почав сміятися. Він сміявся, сміявся, сміявся і сміявся. Сміх просто вилітав із нього. Як звуки з флейти. Як пісня з пташки. Немов цвірінькання. Голосне. Дзвінке. Упродовж кількох хвилин. Без передишки. Так, як він сміявся колись. Дуже давно. Ще до жовтих воріт. Отак він сміявся. Отак сміявся її брат. Генрик Федер. Ось тутечки. Тепер. Сьогодні. І поки він сміявся, Маріанна відчула, що пазурі її відпустили. Страх зник із її тіла, а Генриків сміх пробрався їй під шкіру. Він клекотів у ній. Він змушував її тремтіти. Він мовби витікав із її очей сльозами. Він мовби виривався з її рота схлипом. Він мовби наповнював її вуха музикою. Потім він щез. Поволі. Так, як сама собою зникає луна. Так, як хвилі раз по раз хлюпочуться об берег; поки стають дедалі меншими й меншими і врешті-решт зникають зовсім. Як море. Коли Генрик перестав сміятися, запанувала глибока тиша. Ніби час зупинився. Маріанна намагалася зловити його погляд, та марно. Він перебував десь-інде. Сміх минувся.

— Тобі здається, що то було смішно, Генрику? — спитала вона.

Якусь мить він дивився на неї. Потім підвівся з-за столу й попрямував до своєї кімнати.

Ірена й Антон аж нетямилися від захоплення. І через мистецьке *балансування*, і через те, що Генрик сміявся. Уперше після жовтих воріт. Коли пан Ґарсен зізнався, що в нього трохи болить спина, вони допомогли йому злізти зі столу.

— Це було просто неймовірно, — сказав Антон.

— Дивовижно, — додала Ірена. — Як це у вас виходить?

— О, в цьому немає нічого складного, — відповів пан Ґарсен. — Колись ми таке проробляли на *маті* з цвяхами.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Невже? — спитав Антон.

— Можеш мені повірити, — відповів пан Ґарсен. <...>

Коли всі троє подалися з вітальні, вона виявила, що лишилася сама. Вона не помітила навіть, як пішов Вемунн, але їй вистачило однієї миті, щоб збагнути, де він. Вона підійшла до братової кімнати й відчинила двері.

Напередодні Генрик зруйнував свою споруду. Тепер він сидів на підлозі й знов будував її. Вемунн стояв збоку й дивився на нього. І хоч Генрик не бачив Вемунна, а Вемунн нічого не казав Генрикові, у Маріанни з'явилося відчуття, що вони говорили. Мовою, якої вона не розуміла. Це змусило її відчути себе зайвою. Ніби вони знали щось таке, чого вона не знала. Ніби в них була таємниця, що належала тільки їм.

— Привіт, — мовила вона.

Обидва подивилися на неї.

— Він будує, — сказав Вемунн.

— Атож, — відповіла Маріанна. — Він весь час будує.

Вона глянула на Генрика. Він зустрів її погляд. Потім узяв із підлоги кубика лего й знов заходився будувати.

Вона лишилася стояти й кілька секунд дивилася на нього, потім обернулася і вийшла до вітальні. Вемунн пішов слідом.

— Він любить бути сам, — мовила вона.

— Я так не думаю.

Ніхто ще не повернувся. Нікого, крім неї та Вемунна, у вітальні не було. Відстань між ними була не більше пів метра. Маріанна відчула на обличчі його дихання. «Зараз я зашаріюся, — подумала вона. — Ось-ось зашаріюся. Хоч немає чого шарітися».

— Що ти думаєш? — спитала вона.

— Він говорив із тобою.

— Та він нічого не казав.

— Це інший спосіб розмови, ніж словами.

— Звідки ти знаєш?

— Я це знаю.

— З тобою він теж говорив?

Вона хотіла його вколоти, але в неї не вийшло.

— Так.

— І про що ж ви говорили?

— Ми говорили про тебе, — відповів Вемунн.

За кілька секунд жодне з них не зронило й слова. Тоді він кивнув.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Ти хочеш, щоб я тобі його повернув.

— Що саме?

— Генриків голос. Ти хочеш іще раз його почути, еге ж?

— Так, — прошепотіла Маріанна. — Але це неможливо.

— Чого це?

— Бо я його не пам'ятаю. Бо він зник. Бо ти не можеш повернути мені те, чого немає.

Чи справді деякі речі зникають тоді, коли ми про них забуваємо?

Вона чула, як Генрик у своїй кімнаті совав кубики лего. Вемунн уп'явся в неї очима, вигляд у нього був похмурий.

— Як ти гадаєш, що він будує? — тихо спитав він.

— Не знаю.

— Але тобі це щось нагадує?

Маріанна втупила очі в свої черевики.

— Так, — відповіла вона.

— Що саме?

— Я не знаю. Ні. Щось. Щось таке, чого я не пам'ятаю.

— Щось таке, що ви разом пережили?

— Так, — відповіла Маріанна. — Може, це, а може, й щось інше.

— Що саме?

— Я ж кажу, що не пам'ятаю нічого.

— Це був голос?

— Ти про що?

— Про те, що він будує. Чи нагадує тобі воно Генриків голос?

— Я цього не знаю, — відповіла вона. — Його ж немає.

Вемунн роззявив рота, пориваючись щось сказати, тоді знов його закрив. Він примружив очі, стояв так хвильку-другу й пильно дивився на Маріанну, ніби до чогось прислухався.

— Ти певна, що його там немає? — спитав він. — У глибині душі?

— У якій глибині душі?

— У глибині твоєї душі.

— Так, — відповіла Маріанна. — Я цілком цього певна. Бо в глибині моєї душі немає нічого.

— Я не вірю, — сказав він.

— Ти нічого про це не знаєш.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Він підійшов ближче. Надто близько, так, як ніхто інший. Вона хотіла відвернутися. Вона хотіла провалитися крізь землю. Вона хотіла піти геть. Вона лишилася стояти на місці.

— Тобі не треба так боятися, Маріанно.

Вона нічого не відповіла.

— Ти цього не витримаєш.

— Я ніколи нічого не боялася, — сказала Маріанна й подивилася йому в очі. — Я стрибала з п'ятиметрової висоти, — додала вона.

З норвезької переклала Галина Кирпа

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Що таке Золота Вежа?
2. Що змінилося в душі Маріанни після того, як Генрик засміявся?
3. Чи вдалося Маріанні побороти свій страх? Як кожному з нас навчитися долати свої страхи?
4. Розкажи про родину пана Ґарсена. Що ти знаєш про «мандрівних акторів»? Як складається їхнє життя взагалі та як склалося життя цієї родини?
5. Зачитай епізод, у якому описується, як дід та онук готуються до виконання еквілібристичного номера. Про що свідчить цей уривок?
6. Уяви себе режисером, який ставить спектакль за епізодом повісті «Золота Вежа». Які завдання ти даси учасникам театралізованого дійства?
7. ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ: як пояснити вираз «Люди хочуть мати голос»?
8. МОЗКОВИЙ ШТУРМ: чим відрізняється авторський переклад від перекладу в онлайн-перекладачі? Що означає авторизований переклад?

СЛОВНИК

Балансува́ння — утримування рівноваги за допомогою відповідних рухів тілом.

Еквілібри́стика — жанр циркового мистецтва, у якому виконавець робить складні акробатичні вправи, зберігаючи рівновагу при складних положеннях тіла.

Мат — *тут*: спортивний матрац, що захищає від ударів.

Продовжуй читати:

Гаґеруп К. «Дівчинка, яка рятувала книжки»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ЙО́УН КО́ЛФЕР

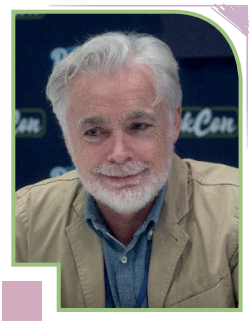

АВТОР ОНЛАЙН

Ірландський письменник Йо́ун Ко́лфер завжди хотів бути веселим, дружнім учителем — таким, як і його батько. І так само завжди любив легкі та дещо фантастичні оповідки: і читати, і розповідати, і складати. Дитяче захоплення допомогло Ко́лферу стати настільки успішним письменником, що йому пропонують співпрацю найвідоміші автори фантастичних книг та світові кіностудії.

Йо́ун Ко́лфер радіє з того, що народився в Ірландії, адже ще з дитинства міг вивчати міфологію: а там і феї, й лепрекони, й ельфи, і гобліни... Багато фантастичних істот заховалися на сторінках книг. Спробуємо їх віднайти?

Арте́міс Фа́ул. Розум проти чарів

Арте́міс Фа́ул — спадкоємець злочинної династії Фаулів і вундеркінд. Він переконаний, що ельфи, піксі, гноми та інші істоти, яких люди вважають казковими, існують насправді й збирається використовувати їх у власних цілях. Він вирушає разом зі своїм охоронцем Лаккеєм у Хошимін, де обманом виманює Книгу — своєрідну енциклопедію, що містить знання про чарівних істот. З книги Фаул дізнається, що раз у два-три роки чарівні створіння повинні залишати підземелля, у яких вони живуть, і вибиратися на поверхню, щоб здійснити Ритуал, що поповнює запаси їх чарівної сили. Під час Ритуалу вони беззахисні. Однією з таких істот є Хо́ллі Ку́ць, яка летить в Ірландію виконати Ритуал.

(уривок)

Опинившись над Ла-Маншем, Хо́ллі спустилася майже до самої води й полетіла, мало не торкаючись ногами білогривих хвиль. Погукала дельфінів, і вони піднялися на поверхню, помчали, вистрибуючи з води, наввипередки з ельфинею. Навіть на дельфінах людина лишила своє *тавро* — через затруєння морських вод. Сіра дельфіняча шкіра взялася білими плямами, у декого з них на спині червоніли виразки. Холлі усміхалася морським друзям, а серце їй розривалося від болю. Багноїди повинні за багато що відповісти.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Нарешті попереду замрів берег. Древній край! Ейрі — земля, де почався час. Найчарівніше місце на планеті. Саме тут десять тисяч років тому Діти богині Дану, прадавня божественна раса, дали бій демонам-фоморам. Тут силою своїх чарівних ударів вони проклали славетну Дорогу Велетнів. Саме тут стояв Ліа Фаїл, камінь центру всесвіту, де коронували правителів Чарівного Народу, а згодом — і чоловіка на ім'я Ард Рі. І саме тут, на жаль, місцеві багноїди завжди були найдужче схильні сприймати всілякі чари, і їм поталанило більше побачити представників Чарівного Народу, ніж будь-де на планеті. Мало того, що решта світу має ірландців за схибнутих, психів, ще й самі ірландці ніби приймають цю теорію, принаймні нічим її не спростовують. Вони й досі вірять у всякі бабусині казочки. Чогось вони, наприклад, узяли собі в голову, буцім кожне чарівне створіння, хоч би куди прямувало, неодмінно тягне з собою горнятко золота. А правда тут та, що Легіон має певний фонд для викупу своїх службовців (адже праця поліціянтів пов'язана-таки з великим ризиком), хоча й досі ніхто з людей ще не дістав звідтіля ані грама золота. Однак це ніскілечки не заважає мало не всьому населенню Ірландії *вештатися* довкола веселкових коромисел, сподіваючись на виграш у надприродній лотереї.

— Пластянку сюди... Батарейку сюди. Папір окремо. Бабусю, а упаковку з-під соку теж до паперу?

— Ні, Ярку, ці упаковки треба сортувати як пластик. Уже на сміттєпереробному заводі її паперову частину відділять від пластику.

— Ба, а ти знала, що лише кілька відсотків всього сміття в Україні переробляється? А решту відходів просто забруднюють нашу країну...

— Добре, що ми є частиною того маленького відсотка. Ярослав і бабуся Наталя рятують планету, ось!

— Ба, тобі все жарти, а я нещодавно прочитав у книзі, що людське сміття дісталося вже й до фантастичних світів!

Втім, не можна не визнати: якщо Чарівний Народ і почував коли спорідненість із котрою-небудь нацією, то хіба що з ірландцями. Можливо, спричинилася до того препрославлена ірландська дивакуватість, можливо, їхня схильність до хвалькуватості. Одне слово, як стверджує інша теорія походження ельфів, спрайтів, гномів та інших незвичай-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

них створінь, якщо Чарівний Народ і справді пов'язаний з людьми якимись *кревними* зв'язками, то коренів цієї спорідненості слід шукати не деінде, а саме тут, на Смарагдовому острові.

Холлі викликала на *пеленгаторі* зображення карти й дала команду: пошук ділянок із найкращим чарівним полем. Звісно, найкращим місцем була Тара, це неподалік від Ліа Фаїл, але такої ночі, як оця, всі послідовники стародавніх традицій, маючи в кишені перепустку на поверхню, зберуться саме біля того священного місця, щоб там потанцювати, отож ліпше туди й не потикатися.

Та неподалік виявилась непогана діляночка, трохи перелетіти за південно-східне узбережжя. До неї легко добутися з повітря, а от прикутим до землі людям дістатися туди непросто. Холлі зменшила швидкість і спустилася на висоту вісімдесят метрів. Ковзнувши понад наїжаченим бором, вона вилетіла над залитий місячним сяйвом луг, який розтинала навпіл срібна нитка річки. І там, на лузі, посеред півострівця, гордо височів самітний дуб.

Холлі перевірила пеленгатором околицю, чи немає якихось ознак життя. Нікого й нічого, тільки за два поля звідсіля пасеться корова. Дарма, корова — то не небезпека. Холлі вимкнула свої двигуни й спритно ковзнула під вікове дерево.

Чотири місяці засідок. Навіть Лаккей, до чого вже тертий калач, себто професіонал цієї справи, став побоюватися довгих сирих ночей та кусючої комашні. На щастя, повня буває не щоночі.

Всі засідки повторювали одна одну. Артеміс і Лаккей сиділи навпочіпки у своєму захищеному фольгою наметі й затято мовчали.

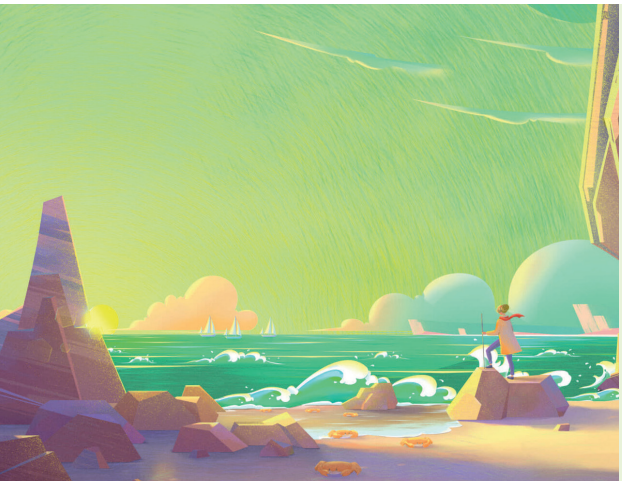

Художник
Сергій Лисюк

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Лаккей знай перевіряв апаратуру, а Артеміс, не кліпаючи, все дивився в окуляр *перископа*. У такі ночі тиша, особливо в цьому замкненому просторі, здавалася просто оглушливою. Лаккеєві так хотілось хоч свиснути чи перемовитися словом — та що завгодно, аби тільки порушити цю моторошну мовчанку. Однак Артеміс був зосереджений і абсолютно незворушний. Він не потерпів би ніяких розмов, нічого такого, що відволікало б увагу. Робота є робота.

Цього вечора вони влаштували засідку біля південно-східного узбережжя, у найнеприступнішому місці. Лаккеєві довелося тричі збігати до джипа, щоб «на горбі» перетягти все обладнання: тричі туди й назад, через перелаз, болото і два поля. Його черевики й штани вийшли з ладу раз і назавжди. А тепер сиди в замаскованому наметі й терпи, коли твої штани просякають ґрунтовою водою по самісінькі сідниці. Артеміс же якось примудрився лишитися бездоганно чистеньким.

Конструкція намету була геніально проста, і Фаулам уже надійшло кілька пропозицій (переважно від представників різних військових відомств) про запуск винаходу в промислове виробництво, але Артеміс вирішив продати *патент* якій-небудь міжнародній компанії — виробникові спорттоварів. Зроблено ж намет з еластичної полімерної фольги, натягнутої на скловолоконний каркас із численними шарнірними кріпленнями. Фольга, подібна до тієї, якою користується *НАСА*, утримувала тепло всередині, водночас не дозволяючи перегріватись закамуфльованій зовнішній поверхні. Завдяки цьому ті тварини, що зазвичай чутливо реагують на джерела тепла, не могли виявити намет, навіть перебуваючи зовсім поруч. Велика кількість шарнірних кріплень дозволяла оболонці мовби переливатись, подібно до рідини, заповнюючи собою будь-яку заглибину, куди поміщали конструкцію. Моментально споруджуване укриття й водночас спостережний пункт. Просто опускаєш торбу з *велкро* в яму, сіпаєш за шнур — і маєш готовий намет.

Але найхитромудріші винаходи на світі не спроможні були розвіяти гнітючу атмосферу, що панувала в наметі. Щось непокоїло Артеміса. Про це свідчила павутинка передчасних зморщечок, яка залягла в кутиках його темно-синіх очей.

Після кількох ночей марного пильнування Лаккей набрався духу, щоб запитати.

— Артемісе... — нерішуче почав він. — Я, звісно, розумію, що це не моя справа, але я відчуваю: щось пішло негаразд. І якщо тільки я хоч чимось можу допомогти...

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Кілька довгих миттєвостей Артеміс мовчав. І кілька цих миттєвостей Лаккей бачив обличчя просто маленького хлопчика. Хлопчика, яким Артеміс міг би бути.

— Річ у моїй матері, Лаккею, — нарешті мовив він. — Я вже починаю сумніватися, чи вона коли-небудь...

І цієї самої миті спалахнула червона лампочка, сигналізуючи, що поблизу з'явилася жива істота.

Холлі повісила крила на низьку гілку й скинула з голови шолом, аби вуха відчули повітря. Ельфійські вуха дуже ніжні й потребують дбайливого догляду: якихось кілька годин у шоломі — й шкіра починає лупитися. Холлі обережно помасажувала гострі кінчики. Ні, шкіра не пересохла. І все це завдяки тому, що Холлі кожного дня зволожувала свої вушка, — не те що декотрі офіцери чоловічої статі. Вони як скидають свої шоломи, то можна подумати: сніг пішов.

Холлі постояла хвильку, милуючись краєвидом. Ох, який мальовничий це край — Ірландія! Навіть багноїди не спромоглися знищити цю красу. Принаймні поки що. Але дайте-но їм іще пару сторіч...

Як вважаєш, про яку важливу проблему сьогодення можна сказати так само?

Річка ніжно звивалася перед нею сріблистою змійкою, вода тихо плюскотіла по кам'янистому дну. Над головою поважно покректував дуб, рипіло під свіжим вітерцем гілля...

Але до роботи! Красою природи можна буде милуватися хоч цілу ніч, але це потім — спочатку треба знайти жолудя. Так, жолудя. Холлі нахилилася до землі, розгребла сухе листя й гілочки, що вкривали глинистий ґрунт. Ось її пальці намацали гладеньке тільце дубового плоду. От і все, подумала вона, найтрудніше позаду. Лишається тільки посадити жолудя в якому-небудь іншому місці, й знов повернеться, вмить наповнить її чарівна сила.

Лаккей перевірив портативний радар і трохи знизив потужність, аби прилад випадково не виказав і їхнього розташування. Червоний промінь повз по екрану так повільно, мовби летаргія переходила в смерть, і тут раптом... спалах! Під деревом стояла постать. Занизька як на дорослу людину, але пропорції свідчили, що й не дитина. Лаккей підніс великі пальці вгору, даючи Артемісові знак. Ніби все збігається.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Артеміс кивнув головою, насаджуючи на очі темні окуляри із дзеркальними скельцями. Лаккей вчинив за прикладом хазяїна, а тоді насадив на цівку своєї рушниці спеціальний оптичний приціл, призначений для полювання при світлі зірок. Це в нього була не проста рушниця, що стріляє дротиками зі снодійним. Її виготовили на замовлення одного мисливця за слоновими іклами, який вирушав на полювання в Кенію, і відзначалася вона дальністю й скорострільністю автомата Калашникова. Цю незвичайну рушницю Лаккей придбав за безцінь в одного урядового чиновника після того, як невдаху браконьєра стратили.

Із натренованою безшелесністю хазяїн і слуга виповзли в ніч. Невисока фігурка, що стояла перед ними, скинула з пліч якийсь прилад, потім скинула шолома з голови, явно не схожої на людську. Лаккей двічі обмотав ремінь рушниці довкола зап'ястка, приклáд уперся в плече. Спалахнув вогник прицілу, й просто посеред спини тієї істоти з'явилася червона цятка. Артеміс кивнув головою. Слуга натис на гачок.

І, хоча ймовірність такого збігу була один до мільйона, саме в цей момент істота раптом нахилилася до землі.

Щось просвистіло, блиснувши яскравою іскрою в зоряному сяйві, понад Холліною головою. Капітан Куць мала досить професійного досвіду, щоб відразу збагнути: в неї хтось стріляє! Вона тут-таки скрутилася клубочком і, вихопивши пістолета, швидко перекотилася під захист вікового стовбура.

Її мозок гарячково перебирав можливі варіанти. Хто міг стріляти в неї? І навіщо?

А під дубом на неї вже чекали. Хтось заввишки з гору — але куди рухливіший!

— Гарненький пугач, — захихотіла гора, зчавлюючи Холлін зап'ясток із пістолетом у кулаці завбільшки з дідову ріпку.

Добре, що Холлі зуміла, за тисячну частку секунди до цього, висмикнути свої пальці, а то б вони тільки хрупнули, мов п'ять ламких макаронин.

— Схоже, що здатися без опору ви не бажаєте? — промовив за її спиною чийсь холодний голос.

Холлі крутнулася, ставши у бойову позицію.

— Таки не бажаєте, — мелодраматично зітхнув голос. Голос хлопчика!

Холлі набрала найхоробрішого вигляду, на який тільки була здатна.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Не наближайся, чоловічку! Ти ж навіть не тямиш, із ким маєш справу.

— Не тямить якраз представник Чарівного Народу, — засміявся хлопчик.

«Представник Чарівного Народу»? Звідки йому відомо, що вона — з Чарівного Народу?

— Ти, земляний черв'яче! Знай: я маю таку чарівну силу, що вмить перетворю тебе й твою горилу на свиняче лайно!

Хлопчик ступив крок ближче до Холлі.

— Сміливо сказано, панночко. Але сказано брехню. Коли б ви й справді мали чарівну силу, як стверджуєте, то ви б її вже давно застосували. А от я вважаю, що ви занадто довго відкладали свій Ритуал і саме для того й прибули сюди, щоб поповнити запаси цієї самої сили.

Холлі так і заклякла приголомшена. Перед нею стояло це людське дитя й знічев'я розмірковувало про священні таємниці її народу. Це повний провал. Катастрофа. Це може означати кінець мирному життю, яке тривало ось уже стільки поколінь. Якщо люди дізналися про існування цивілізації Чарівного Народу, то неминуче, не сьогодні-завтра, має спалахнути війна між двома видами. Вона, Холлі, повинна негайно чимось зарадити, а в арсеналі у неї зосталася тільки одна-єдина зброя.

Гіпнотичні чари є найнижчим різновидом магії, чарівної сили для них потрібні якісь крапелинки, нікчемні крихти. Навіть дехто з людей має схильність гіпнотично впливати на інших. А що вже казати про Чарівний Народ! Усякий його представник, навіть практично позбавлений чарівної сили, здатен паралізувати волю будь-якої людини.

І Холлі прикликала собі на допомогу останні краплини чарів.

— Людино, — наспівно проворкувала вона, і в її голосі несподівано зазвучали басові нотки, — твоя воля у моїй владі!

Артеміс посміхнувся, надійно захищений дзеркальними лінзами своїх окулярів.

— Сумніваюсь, — відповів він і ледь помітно кивнув головою.

Холлі відчула, як маленький шприц проколов надміцний матеріал її костюма, впорснувши в її плече дозу суміші кураре й снодійного на основі хлориду сукцинілхоліну. Довколишній світ ураз розсипався на безліч пістрявих бульбашок. Сили швидко покидали її, а в голові пульсувала лиш одна думка: як? Як вони довідалися? Холлі поринала в забуття, а та думка знай крутилася в її голові, мов на каруселі. Як вони довідалися? Як вони довідалися? Як вони...

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Артеміс спостеріг біль в очах маленької ельфині, коли шприц уп'явся в її тіло, і на мить відчув жаль. Жінка. Цього він не сподівався. Жінка — достоту як Джульєтта чи мама. Але ця мить промайнула, і він знову став самим собою.

— Добрий постріл, — похвалив Лаккеєву роботу, нахиляючись, щоб краще роздивитися полонянку.

Достеменно дівчина. І гарненька. Тільки на «гостровухий» штиб.

— Пане?

— Гмм?

Лаккей показував на шолом, що лежав там, де його кинула ельфиня, напівзасипаний сухим листям. З маківки шолома долинало якесь дзижчання.

Артеміс підняв пристрій за ремінці й став зусібіч його розглядати, шукаючи джерело звуку.

— Ах, ось воно! — Він обережно виколупав із пазу мініатюрну відеокамеру, намагаючись не потрапити в поле зору об'єктива. — Ельфійська технологія... Справляє враження! — пробурмотів він, дістаючи батарейку з її ніші. Камера тихенько вискнула й вимкнулася. — Ядерний мініреактор, коли не помиляюсь. Будьмо обачні. Не слід недооцінювати наших супротивників.

Лаккей кивнув головою й поклав бранку в здоровенну спортивну торбу. Ще один вантаж, який доведеться тягти через два поля, болото й перелаз.

З англійської переклав Олександр Мокровольський

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Що таке книжкова серія? Скільки книг є в серії «Артеміс Фаул»?
2. З'ясуй, чи правильно ти розумієш лексичне значення слів: *династія, вундеркінд, енциклопедія, багноїд*.
3. Навіщо Артемісу Фаулу потрібні казкові істоти?
4. Охарактеризуй Артеміса Фаула. У чому його геніальність?
5. Інколи й головний герой відчуває жаль. Із чим пов'язаний прояв людських почуттів?
6. У 6 класі ти ознайомився / ознайомилася з творами соціальної фантастики на прикладі оповідання Р. Бредбері «Усмішка». Пригадай, що таке соціальна фантастика. Які фантастичні ситуації та образи, що розповідають про сучасні проблеми, створили Р. Бредбері та Й. Колфер? Порівняй образи хлопчика Тома з «Усмішки» та Артеміса Фаула з однойменної книги. Символом чого ці образи можуть бути?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

7. **ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ**: створіть інформаційний плакат, у якому мовою різних зображень (ілюстрацій, символів, графіків, картин, схем), а також слів привертається увага до найактуальніших проблем сьогодення. За допомогою інформаційного плаката складіть усну розповідь, яка підкреслює результат роздумів над проблемою порятунку планети, відповідальності людей за її майбутнє.
8. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: з'ясуй, які останні відкриття здійснило НАСА.

СЛОВНИК

Ве́лкро — текстильна застібка, загально відома як липучка.
Кре́вний — родинний, рідний.
НА́СА — Національне управління з аеронавтики і дослідження космічного простору в США.
Пате́нт — документ, який посвідчує право винахідника на його винахід; свідоцтво на право займатись торгівлею, промислом та ін.
Пеленга́тор — прилад для пеленгування (встановлення місцезнаходження кого-, чого-небудь).
Перско́п — прилад, що використовується для спостерігання з підводного човна, укриття тощо.
Ритуа́л — вироблений звичаєм порядок здійснення чого-небудь; церемонія.
Тавро́ — мітка, особливий знак.

Продовжуй читати:

Колфер Й. «Артеміс Фаул. Місія в Арктику», «Артеміс Фаул. Код вічності»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ФІ́ЛІПП ПУ́ЛЛМАН

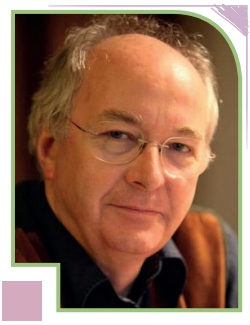

АВТОР ОНЛАЙН

Письменник з Великої Британії Фі́ліпп Пу́ллман у дитинстві зі своєю родиною багато подорожував. Спершу з Англії в Африку, звідти — в Австралію, а згодом знову на Батьківщину. Часті мандрівки збурювали, як морські хвилі, уяву хлопця. Згодом дитячі фантазії перетворилися на фентезі, яким зачитуються й дорослі.

Пуллман дуже любить своїх читачів і намагається постійно писати для них: у своєму саду щодня він створює кілька сторінок тексту, до того ж, пише їх кульковою ручкою у спеціальному блокноті. Саме він навчив полярних ведмедів розмовляти, показав, що відьми бувають добрими, а кожен з нас у будь-якому віці може приймати доленосні, зважені рішення.

Зустрітися з героями, яких створив Філіпп Пуллман, можна також на екрані: і в серіалі, і в повнометражному фільмі. Але радимо тобі спершу прочитати книгу. Вона завжди краща.

Магічний ніж

Головна героїня — Лі́ра — перетинає кордон світів і опиняється в Англії кінця XX століття, де знайомиться з Ві́лом. Вілу 12 років. Він змушений вчинити злочин. Рятуючись від переслідування, повний рішучості дізнатися правду про зниклого багато років тому батька, хлопець разом з Лірою випадково потрапляє у Чіттага́цце — дивне місто покинутих дітей.

(уривок)

3. Дитячий світ

Ліра прокинулася рано. Їй наснилося дещо жахливе: термос, котрий, як вона бачила, її батько лорд Ізра́ель показав Ректорові та вченим Коледжу Джордана.

Коли це сталося насправді, Ліра ховалася в гардеробі — звідти вона побачила, як лорд Ізраель відкрив великий термос, аби продемонструвати вченим відрізану голову зниклого мандрівника Станіслава Грумана. У своєму ж сні Ліра повинна була сама відкрити його, але не бажала

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Ярославе, кажу ж тобі, снідати треба обов'язково! У здоровому тілі здоровий дух, — ще давні греки говорили!

— Ба, я поїм у школі, у нас там нове і дуже корисне меню від відомого кухаря. Кажуть, він цілу революцію робить у шкільному харчуванні, День їдальні відзначатиме. Люблю авголемоно і фалафелі... ууууу... смакота.

— Тобто ти хочеш сказати, що твоя бабуся готує гірше від шеф-кухарів з телевізора?!

— Та я ж не кажу про борщ і вареники. Вони найкращі у світі. Я лише хочу сказати, що не розумію, як мій дух пов'язаний із тим, що я їм. Ось в одній книжці прочитав, що кожна людина має всередині свого деймона, навіть якщо не знає про це. Деймон — то наша невід'ємна частина, без якої ми б не були людьми. Але там зовсім не було написано, що йому важливо, аби я снідав!

— Ярусю, як же твій деймон заперечить тобі, якщо він зовсім безсилий від голоду?

цього робити. Вона була налякана, однак змушена була відкрити термос, хотіла вона того чи ні, і коли вона повернула кришку, то відчула, як її руки ослабли від страху, і почула, як у мерзлу колбу увірвалося повітря. Тоді вона зняла кришку, майже задихаючись від жаху, але знаючи, що мусить це зробити, і побачила, що всередині нічого немає. Голова зникла, і боятися нема чого.

Проте вона все одно із зойком прокинулася, вся мокра від поту, і побачила жарку маленьку спальню, що виходила на *гавань*, та прямокутник місячного світла на підлозі. Вона лежала в чужому ліжку, стиснувши чужу подушку, а *горностай*-Пантелеймон притиснувся до неї, подаючи якісь заспокійливі звуки. О, як вона налякалася! Як дивно — насправді вона дуже бажала побачити голову Станіслава Грумана й навіть благала лорда Ізраеля ще раз відкрити термос і дати їй подивитися, а уві сні так злякалася.

Коли настав ранок, вона спитала в алетіометра, що означав сон, але він лише показав: «Це був сон про голову».

Ліра подумала, чи не розбудити дивного хлопця, проте він спав так міцно, що вона вирішила цього не робити. Натомість вона спустилася в кухню та спробувала приготувати омлет. Двадцять хвилин потому вона вже сиділа біля столу на тротуарі та гордовито їла підгорілу масу, а горобець-Пантелеймон клював шкаралупки.

Вона почула за спиною якийсь звук, озирнулася і побачила Віла з припухлими після сну очима.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Я вмію готувати омлет, — повідомила дівчинка, — тож, коли бажаєш, я можу зробити й тобі.

Віл подивився їй у тарілку й відказав:

— Ні, я поїм пластівців. У холодильнику є молоко, так що все гаразд. Вони зникли не дуже давно, ці люди, що жили тут.

Ліра подивилася, як він насипає у глибоку тарілку кукурудзяні пластівці та заливає їх молоком. Такого вона ще не бачила.

Віл поставив тарілку на стіл, сів і запитав:

— Якщо ти не з цього світу, то де твій світ? Як ти сюди потрапила?

— Через міст. Його зробив мій батько, і я... пішла слідом за ним. Але він кудись подівся, я не знаю, куди саме. Та мені й байдуже. Проте, коли я йшла мостом, там був такий густий туман, що я, здається, заблукала. Я блукала в тумані декілька днів, їла ягоди та все, що знаходила. А потім туман розвіявся, і я опинилася ось на тій скелі...

Вона простягла руку вбік. Віл повернув голову й побачив маяк, за яким починалися стрімчаки. Чим далі від міста, тим вищими вони були; їх гряда зникала в туманній далечині.

— Ми побачили це містечко, і я спустилася, але тут нікого не було. Принаймні тут було що поїсти й де поспати. Ми не знали, що робити далі.

— А ти впевнена, що це не просто інша частина твого світу?

— Звичайно! Поза всяким сумнівом, це не мій світ.

Віл згадав, як сам він, побачивши клаптик трави крізь вікно в повітрі, одразу вирішив, що то був якийсь інший світ, і кивнув.

— Отже, існує принаймні три поєднані світи, — зауважив він.

— Їх мільйони й мільйони, — відповіла Ліра. — Це сказав мені деймон — деймон однієї відьми. Ніхто не зможе підрахувати, скільки існує світів, й усі вони розташовані на одному місці, але жодна істота не могла переходити з одного до іншого до того, як мій батько створив той міст.

— А як щодо того вікна, котре я знайшов?

— Про нього я нічого не знаю. Може, всі світи почали наїжджати один на один?

— А чому ти шукаєш пил?

Ліра холодно подивилася на нього:

— Може, колись я тобі це скажу.

— Добре. Але як ти збираєшся його шукати?

— Я хочу знайти вченого, котрий про нього щось знає.

— Що, будь-якого вченого?

— Ні. Богослова-практика, — відповіла дівчинка. — У моєму Оксфорді були такі, що знали про Пил. Певна річ, у твоєму Оксфорді

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

вони також будуть. Спершу я піду до Коледжу Джордана, бо там працюють найкращі вчені.

— Ніколи не чув про практичне богослов'я, — сказав Віл.

— Ця наука знає все про елементарні частинки та *фундаментальні* сили, — пояснила Ліра, — а також антаромагнетизм і все таке. Атоми, якщо стисло.

— Який-який магнетизм?

— Антаромагнетизм. Як антарика. Оті вогні, — сказала вона, вказуючи на декоративні лампочки, що прикрашали вулицю, — вони антаричні.

— Ми називаємо їх електричними.

— Електричні... Це як електрум — коштовний камінь, що утворюється зі смоли дерев. Іноді в нього потрапляють комахи.

— Ти маєш на увазі янтар, — зауважив Віл, а потім вони разом вимовили: — Антар...

І кожен з них побачив на обличчі другого здивований вираз. Віл часто згадував потім цю мить.

— Отже, електромагнетизм, — продовжив Віл, відвівши очі. — Схоже, ми називаємо це твоє практичне богослов'я фізикою. Тобі потрібні науковці, а не богослови.

— Он як, — обережно відповіла дівчинка. — Я їх знайду.

Вони деякий час спостерігали за ясним прозорим ранком, сонцем, що віддзеркалювалося від води гавані, і готувалися вилити на співрозмовника всі ті численні запитання, що виникали в їхніх головах. Але раптом вони почули чийсь голос, що пролунав десь далі по набережній — в районі казино на мисі.

Обидвоє, здригнувшись, подивилися в тому напрямку. Голос був дитячим, але вони нікого не побачили. Віл тихенько сказав Лірі:

— Скільки днів, кажеш, ти тут перебуваєш?

— Три чи чотири, я збилася з рахунку. Я нікого не бачила, та тут нікого й нема. Я дивилася майже всюди.

Але дехто тут був. Однією із вулиць, що вели до гавані, на набережну вийшли двоє дітей: дівчинка приблизно одного з Лірою віку та дещо молодший хлопчик. Вони несли із собою кошики, і в обох було руде волосся. Вони були приблизно за сто метрів від Ліри з Вілом, коли побачили їх.

Пантелеймон перетворився з щигля на мишу та по Ліриній руці заліз їй у нагрудну кишеню. Віл подумав, що, напевно, він злякався, побачивши, що ці нові діти схожі на нього — навколо них не було видно деймонів.

Діти підійшли та сіли біля сусіднього столика.

— Ви із Сигаза? — спитала дівчинка.

Віл заперечно похитав головою.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Може, із Сант-Елії?

— Ні, — відповіла Ліра. — Ми з іншого місця.

Нова дівчинка кивнула — відповідь була розумною.

— Що тут сталося? — поцікавився Віл. — Де дорослі?

Очі дівчинки звузилися.

— Хіба *примари* не приходили до вашого міста? — спитала вона.

— Ні, — сказав Віл. — Ми просто опинилися тут. Ми нічого не знаємо про примар. Як називається це місто?

— Сигаз, — недовірливо промовила дівчинка. — Ситагаз, якщо правильно.

— Ситагаз, — повторила Ліра. — Сигаз. Чому ж дорослим довелося піти геть?

— Через примар, — з ледь відчутною зневагою відповіла руда дівчинка. — Як вас звати?

— Мене — Ліра, його — Віл. А вас?

— Я Анжеліка, а мій брат — Паоло.

— Звідки ви?

— З он тих нагорбів. Був великий туман і шторм, всі налякалися, й ми кинулися подалі від берега. А коли туман розвіявся, дорослі крізь телескопи побачили, що місто рясніє примарами, і тому вирішили не повертатися. Але ми, діти, не боїмося примар. Незабаром спустяться інші — ми прийшли першими.

— Ми та Туліо, — з гордістю додав Паоло.

— А хто такий Туліо?

Анжеліка сердито зиркнула на брата: Паоло не повинен був згадувати це ім'я, але таємницю вже було розкрито.

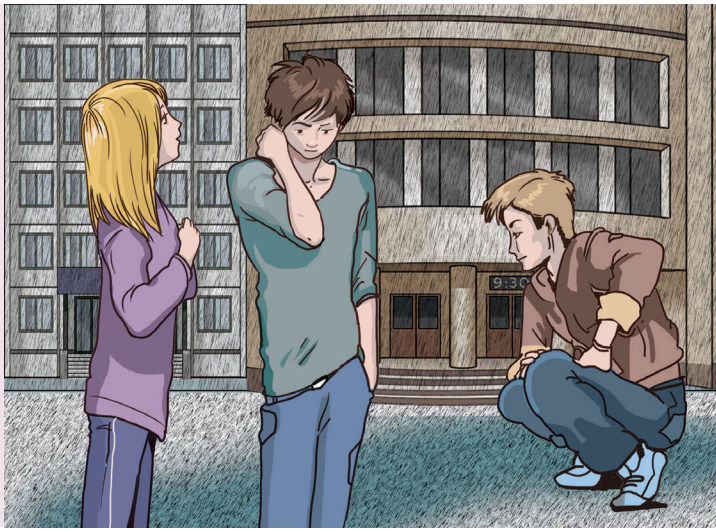

Художниця
Вікторія Дунаєва

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Наш старший брат, — повідомила вона. — Він не прийшов із нами. Він ховається, доки не зможе... Просто ховається.

— Він хотів узяти... — почав Паоло, але Анжеліка різко смикнула його, і він одразу закрив рота, стиснувши напружені губи.

— А що ви казали про місто? — спитав Віл. — Воно повне примар?

— Так, і Сигаз, і Сант-Елія — усі міста. Примари з'являються всюди, де мешкають люди. А ви звідки?

— Я з Вінчестера, — сказав Віл.

— Ніколи не чула про нього. Там немає примар?

— Ні. Я й тут жодної не бачу.

— Звичайно, не бачиш! — вигукнула дівчинка. — Ти ж ще не виріс. Ми бачимо примар, лише коли виростаємо.

Чому примар бачать лише дорослі? Образом чого можуть бути примари в реальному житті?

— А я не боюся примар, — проголосив Паоло, випнувши брудне підборіддя. — Вони вбивають лиходіїв.

— А що, дорослі взагалі не збираються повертатися? — запитала Ліра.

— Декілька днів — ні, — відповіла Анжеліка. — Вони повернуться, коли примари підуть геть. Нам подобається, коли вони приходять, бо тоді можна гуляти містом і робити, що заманеться.

— А що, на думку дорослих, їм зроблять примари? — поцікавився Віл.

— Коли примара хапає дорослого, на це страшно дивитися. Вони виїдають з нього частину життя. Я не хочу виростати, це точно. Коли дорослі бачать, що це сталося, вони лякаються, плачуть, потім прикидаються, що нічого не відбувається — але це не так. І ніхто до них не наближається, вони залишаються наодинці з примарою.

Потім вони бліднуть і стають нерухомими. Вони ще живі, але їх ніби хто виїв зсередини. Коли дивишся їм в очі, бачиш задню частину черепа — і більш нічого.

Дівчинка повернулася до брата та рукавом сорочки витерла йому носа.

— Ми з Паоло збираємося знайти морозиво, — повідомила вона. — Не бажаєте піти з нами?

— Ні, — відповів Віл, — у нас є інші справи.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Тоді до побачення, — попрощалася Анжеліка, а Паоло додав:

— Убивайте примар!

— Бувайте, — сказала Ліра.

Щойно Анжеліка та її маленький брат зникли з їхніх очей, з кишені Ліри виліз Пантелеймон, його мишача мордочка була стурбованою, а маленькі очі блищали.

Він сказав Вілові:

— Вони не знають про вікно, котре ти знайшов.

Це було вперше, коли Віл почув, як деймон розмовляє, і це здивувало його ледь чи не більше, ніж усе те, що він бачив до того. Ліру розсмішив приголомшений вигляд хлопця.

— Він... але він розмовляє... Чи всі деймони вміють розмовляти? — спитав Віл.

— Звичайно! — ствердила Ліра. — Невже ти думав, що він просто моя тваринка?

Хлопець протер очі, потім заплющив і розплющив їх та похитав головою.

— Я думаю, ти маєш рацію, — сказав він, звертаючись до Пантелеймона. — Ні, вони не знають про нього.

— Отже, нам слід бути обережними, проходячи крізь нього, — зауважив деймон.

Розмова з мишею недовго здавалася Вілові чимось дивовижним. Врешті-решт, це було не набагато дивовижнішим, ніж розмовляти по телефону: насправді він говорив із Лірою. Але миша була окремою істотою — в її зовнішності було щось від Ліри, однак і дещо своє. Все це було надто складно збагнути, особливо зважаючи на те, як багато дивних речей відбувалося разом. Віл спробував зосередитися.

— До того, як піти до мого Оксфорда, — сказав він Лірі, — ти маєш знайти якийсь одяг.

— Чому це? — уперто спитала вона.

— Тому що не можна піти в мій світ і розмовляти з людьми в такому вигляді: вони просто не підпустять тебе близько. Мусиш мати вигляд, як усі. Якщо бажаєш, слід замаскуватися. Я знаю це напевно — я роблю так уже дванадцять років. Краще слухай мене, інакше тебе піймають, і коли вони дізнаються про вікно, про те, звідки ти прийшла, й усе таке... Справа в тому, що цей світ — непогане місце для того, хто хоче сховатися... Річ у тому, що я... я мушу ховатися від деяких людей. Цей світ для мене — найкраще можливе укриття, і я не хочу, щоб про нього дізналися. Тому я не хочу, щоб ти видала цю таємницю своїм чужинським виглядом чи поведінкою. <…>

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Добре, — погодилася вона.

Пантелеймон тепер був лемуром, під тиском його немигаючого погляду хлопець відчув себе дещо ніяково. Він опанував себе, зустрівся з деймоном очима, і той відразу знов перетворився на мишу та слизнув до Ліриної кишені.

— Гаразд, — промовив Віл. — Доки ми тут, треба прикидатися перед іншими дітьми, ніби ми прийшли з якогось місця в їхньому світі. Добре, що тут немає дорослих — ми можемо ходити туди-сюди, й ніхто цього не помітить. Але в моєму світі ти мусиш робити те, що я тобі скажу. І перш за все тобі слід помитися. Якщо ти не матимеш охайного вигляду, всі звертатимуть на тебе увагу. Ми повинні маскуватися всюди, де з'являємося, мусимо виглядати так, ніби ми свої та цілком природно, що на нас ніхто не звертає особливої уваги. Отже, спочатку піди помий волосся, у ванній кімнаті є шампунь. Потім ми знайдемо тобі інший одяг.

— Я не вмію, — жалібно сказала Ліра. — Я ніколи не мила волосся сама. У Джордані це робила прислуга, а потім мені не було потреби це робити.

— Що ж, доведеться тобі навчитися, — відповів Віл. — Помий усе тіло — у моєму світі люди ходять чистими.

Ліра видала невиразний звук і пішла на другий поверх. З її кишені на хлопця сердито дивився великий пацюк, але Віл лише мимохідь глянув на деймона.

Частина його натури хотіла поблукати цим тихим сонячним ранком вулицями міста, інша частина тремтіла від тривоги за матір, а ще інша й досі не оговталася від шоку, спричиненого заподіяною ним раптовою смертю. І над усім цим височіла місія, котру він мав виконати. Він вирішив, що краще постійно щось робити, отже, чекаючи на Ліру, він помив столи й підлогу на кухні та висипав сміття в урну, котру знайшов в алеї біля будинку.

Потім він узяв зі своєї торби зелений бювар та нетерпляче на нього подивився. Щойно він покаже Лірі, як пройти крізь вікно в Оксфорд, то одразу ж повернеться та подивиться, що знаходиться всередині бювара, але поки що він вирішив засунути його під матрац ліжка, на якому спав. У цьому світі ніщо йому не загрожувало.

Коли Ліра, чиста, з мокрим волоссям, спустилася вниз, вони пішли шукати їй одяг. Знайшовши універсальний магазин, вельми непривабливий, як і все інше, на вигляд, вони почали ритися у відділі одягу. Той, як на Віла, був трохи старомодним, утім, їм удалося підібрати речі, які сподобалися і йому, й Лірі: картату спідницю та зелену безрукавку з кишенею для Пантелеймона. Дівчинка категорично відмовилася одягати

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

джинси й навіть не повірила, коли Віл запевнив її, що в його світі їх вдягає більшість дівчат.

— Це штани, — сказала вона, — а я дівчинка. Ти кажеш дурниці.

Віл знизав плечима: картата спідниця була непримітною, й це було головне. Перед тим як вони вийшли, Віл кинув у касу за прилавком декілька монет.

— Що ти робиш? — спитала Ліра.

— Розплачуюся. За все треба платити. Хіба у вашому світі не платять за те, що беруть?

— У цьому світі — ні! Я впевнена, ці діти ні за що не платять.

— Може, вони й не платять, але я — плачу.

— Якщо ти поводитимешся як дорослий, тебе схоплять примари, — зауважила дівчинка, не знаючи, чи варто й далі дражнити Віла, чи, може, дратувати його небезпечно.

При денному світлі Віл роздивився, якими старовинними були будинки в центрі міста — деякі з них мали вигляд руїн. Діри в асфальті ніхто не залатував, шибки у вікнах часто-густо були розбиті, штукатурка осипалася. Утім, було очевидно, що колись це місце було красивим і величним: крізь різьблені арки можна було побачити величезні зелені поля й ліси, а деякі великі будівлі нагадували палаци — і це попри те, що кам'яні сходинки були вкриті тріщинами, а дверні рами відійшли від стін. Усе було таким, ніби замість того, щоб знести будинок і побудувати новий, мешканці міста лише нескінченно накладали латки.

Вони підійшли до башти, що височіла край невеличкого майданчика. Це була найдавніша з бачених ними будівель: проста чотириповерхова вежа із зубчастою верхівкою. Освітлена яскравим сонцем, вона видавалася такою загадковою, що Віл і Ліра, не змовляючись, підійшли до напіввідчинених дверей, до яких вели грубо витесані з каміння сходинки. Подивившись на двері й так нічого й не сказавши, вони спустилися на бруківку.

Коли вони вийшли на широкий бульвар із пальмами, Віл запропонував дівчинці шукати невеличке кафе на розі — із зеленими металевими столиками зовні. Ліра знайшла його досить швидко; вдень воно було ніби меншим і менш занедбаним, але це було саме те місце — з оцинкованою стійкою, апаратом для готування кави та недоїденою тарілкою *ризото*, котре через спеку вже почало тхнути.

— Це тут? — спитала дівчинка.

— Ні, те місце знаходиться посеред алеї. Подивися, чи немає поблизу інших дітей.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Але вони були самі-самісінькі. Віл провів дівчинку на широку алею з пальм та озирнувся, шукаючи потрібні йому прикмети.

— Думаю, воно було приблизно тут, — сказав він. — Коли я пройшов крізь нього, то мені було якраз видно верхівку того великого пагорба за білим будинком, з цього боку було кафе, а...

— Який воно мало вигляд? Я нічого не бачу.

Віл пошукав навколо. Може, вікно зникло чи зачинилося? Нічого не було видно.

І тоді він раптом побачив його. Хлопець зробив кілька кроків назад і вперед, не відриваючи очей від його краю. Як і минулого вечора в Оксфорді, вікно можна було побачити лише з одного боку: якщо зайти за нього, воно ставало невидимим. Сонячні промені на траві за ним були такими самими, як на цьому боці — але водночас якимись невимовно іншими.

— Ось воно, — промовив Віл, переконавшись, що не помиляється.

— Ага, я його бачу!

Ліра була дуже збуджена і так само приголомшена, як він, коли почув, що Пантелеймон розмовляє. Деймон, не в змозі залишатися в кишені, перетворився на осу й декілька разів пролетів туди й назад крізь вікно, а Ліра тим часом розгублено намотувала своє й досі вогкувате волосся на палець.

— Відійди вбік, — порадив їй Віл. — Якщо ти стоятимеш перед вікном, люди побачать твої ноги й зацікавляться. Я не хочу, щоб хто-небудь помітив вікно.

— А що це за гомін?

— Машини. Це місце знаходиться поруч з оксфордською дорогою, і там завжди жвавий рух. Нахилися та подивись на дорогу збоку. Насправді зараз не варто проходити крізь вікно, бо навколо забагато людей. Але якби ми пролізли туди вночі, було б важко знайти те, що нам потрібно. Принаймні, пройшовши крізь вікно, ми можемо прикинутися, що просто гуляємо. Підеш першою. Просто пірни в нього та швидко відійди на декілька кроків.

За спиною в Ліри був невеличкий синій рюкзак — вона наділа його після того, як помилася, — і тепер вона зняла його та взяла в руку, після чого нахилилася й зазирнула у вікно.

— Ой, — різко видихнула вона. — Так це твій світ? Це не схоже на той Оксфорд, у якому я була. Ти впевнений, що це саме Оксфорді?

— Звичайно, я впевнений. Пройшовши крізь вікно, ти побачиш одразу перед собою дорогу. Іди ліворуч, і трохи далі ти побачиш іншу до-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

рогу. Там поверни праворуч — дорога приведе тебе до центру міста. Добре запам'ятай, де знаходиться вікно, гаразд? Це твій єдиний шлях назад.

— Гаразд, — відповіла Ліра. — Запам'ятаю.

Стиснувши рюкзак двома руками, вона пірнула крізь вікно в повітрі та зникла.

З англійської переклав Сергій Савченко

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Назви героїв твору. Що про них відомо?
2. Яка головна тема уривка твору?
3. Поясни, як ти розумієш слова: «Примари з'являються всюди, де мешкають люди». Яке символічне значення слова «примара» у цьому оповіданні? Добери до нього синоніми.
4. За яких обставин можна потрапити в Чіттагацце — «дивне місто покинутих дітей»? Кого діти там шукають?
5. Чому жителі Чіттагацце не хочуть ставати дорослими?
6. Обери фрагмент діалогу Ліри й Віла. Відредагуй його, перетворивши на непряму мову.
7. ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ: зіставте образи Ліри та Віла з образом маленького принца із повісті-казки Антуана де Сент-Екзюпері.
8. МОЗКОВИЙ ШТУРМ: що таке здорове харчування? Чому воно необхідне людині?

СЛОВНИК

Га́вань — природно захищена від вітру, хвиль, течій і льодоходу частина океану, моря, річки, зручна для стоянки суден.
Горноста́й — невелика тварина з красивим хутром.
Прима́ра — *тут*: нереальна, вигадана істота зі страхітливою зовнішністю; привид.
Ризо́то — італійська страва з рису.
Фундамента́льний — *тут*: головний, основний.

Продовжуй читати:

Пуллман Ф. Трилогія «Темні початки» («Північне сяйво», «Янтарне скло»)

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Із сучасної світової поезії

ДИ́ЛАН Боб

«І корабель наш припливе»

КАДЗУ́О Морохо́сі

«Теплим вечором»

МУТА́НОВ Галимкаі́р

«Схожість характерів»

ПА́ВЛОВИЧ Пе́ро

«Напередодні великого Повечір'я»

РЕМС Ігор

«Оленці»

СА́ЙФЕРТ Яросла́в

Із «Вінка сонетів»

ФРА́ЙЛІХ А́нна

«Без адреси»

ЦІМАФЄ́ЄВА Ю́лія

«Зимова читанка»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

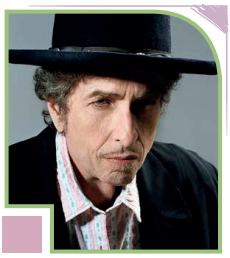

БОБ ДИ́ЛАН

Американський співак, композитор, поет і гітарист. Перший рок-музикант, який у піснях робить акцент саме на тексті, тобто на поезії. Боб Дилан — лауреат Нобелівської премії з літератури 2016 року.

І корабель наш припливе

І той день прийде,
Коли вітер пропаде,
І навіть легіт-бриз не повіє.
Стане тиша морська,
Наче буря близька —
І корабель наш припливе.

І прибій хлюпне,
І корма здригне,
І пісок од хвилі заграє.
І вітрець злетить,
І приплив скипить,
І новий світанок засяє.

І всі риби будуть плить,
І сміятись, і радіть,
І летітимуть усміхнені чайки.
А стрімкі скелі вряд
Будуть гордо стоять —
І корабель наш припливе.

І слова, страшніші скель:
«Збити з курсу корабель», —
Неважливими, зрештою, стануть.
Бо кайдани морів
Ми розіб’ємо вночі
І закинем на дно океану.

Будем пісню співать,
Паруси згортать,
І в човнах до берега рушим.
Ясне сонце враз

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Обійме всіх нас,
Бо корабель наш припливе.

І тоді піски
Килими м'які
Розгортатимуть, наче зі скрині.
І матрос один
Нагадає всім:
«Цілий світ на нас дивиться нині».

Рано-вранці вороги
Роззирнуться навкруги
І подумають, що все це їм сниться.
Та вони себе вщипнуть
І нарешті все збагнуть,
Бо корабель наш припливе.

І гукнуть вони: «Овва!
Пощастило вам — бува,
Та надалі вам ніц не поможе!»
І як фараонів люд
Вони в хвилях пропадуть,
І як Голіафа ми їх переможем.

З англійської переклав Микола Байдюк

МОРОХО́СІ КАДЗУ́О

Японський поет, дослідник східнослов'янських культур, мов і літератур, професор одного з найпрестижніших університетів Японії. Його поезії розкривають внутрішній світ автора: часом — біографію, часом — світ вигаданий і міфічний, що існує на перетині традицій Сходу та Заходу.

Теплим вечором

Теплим вечором
Після заходу сонця,

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Якщо прислухатись,
То можна почути,
Як глибоко в морі
Ведуть бесіду риби:
— Чи снилось щось тобі?
— О так, нарешті.
Без снів наше життя не має сенсу.
На небо сходить одинока зірка,
І в щільній темряві спалахує маяк,
І чутно дивний звук,
Немов скрипить щось.
То, певно, товстий дядько капітан
Скеровує свій човен у протоку.
Теплим вечором
Після заходу сонця,
Якщо прислухатись,
То можна почути,
Як глибоко в морі
Ведуть бесіду риби:
— До речі, а про що ти бачив сон?
— Про те, як я стаю великою-превеликою людиною.

З японської переклала Ганна Богданова

ГАЛИМКАЇР МУТА́НОВ

Науковець та поет з Казахстану. Відомий у всьому світі своїми науковими здобутками, а також проникливою, глибокою поезією.

Схожість характерів

То що ж нас у світі завжди вирізня?
Століттями манить дорога, —
Казах, який виріс на гриві коня,
Характером схожий на нього!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Гарцює табун, попри тисячі бід, —
Нестримно, разюче, без страху!
І б'ється під музику кінських копит
Проникливе серце казаха.

Характер коня — ось наш спадок віків,
Такі витривалі, мов пісня!
Не стримають душу важкі ланцюги —
Любити ніколи не пізно.

Хай зіткані ми із добра й протиріч,
І коні принишкли безкрило,
Та лиш пролунає загрозливий клич —
Зіллємось душею і тілом!

Коли в перегонах змагається світ,
Характер сини успадкують, —
Жаданий полине враз цокіт копит,
І хай лиш тримається збруя!

То що ж нас у світі завжди вирізня?
Століттями манить дорога, —
Казах, який виріс на гриві коня,
Характером схожий на нього!

З казахської переклав Сергій Дзюба

ПЕ́РО ПА́ВЛОВИЧ

Поет, автор 32 збірок віршів хорватською мовою, родом із Боснії і Герцеговини. Завдяки своїм поезіям отримав визнання і чимало літературних нагород. Велика частина творів митця присвячена лікáрським рослинам Середземномор'я.

Напередодні великого Повечір'я

Покладена мітка
Не словом а світлом

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

На темних сувоях
На білим розквітлих
Розгорнутих крилах
Захованих скриптів
Вібруючий посвіт
Як струни на скрипці

З хорватської переклала Тетяна Дзюба

ІГОР РЕМС

Відомий чорногорський поет і художник. Лауреат багатьох премій, мав персональні мистецькі виставки в Чорногорії та за кордоном. Мешкає в Барі і Кельні (у Чорногорії та Німеччині), працює як вільний художник.

Оленці

Оленко, а тобі пасує вітер!
Ім'я — мов виноградинка в устах...
Вірш віддзеркалився — дволикий птах —
В очах, що не зумів приворожити.

«Оленко», — промовляю залюбки!
Колосишся, немов пшениця в полі;
І відчуває роги мимоволі
Зухвалий місяць поблизу ріки...

Босоніж — в сукні з дивних білих снів,
Небачених, неторканих поетом;
«Оленко!» — і не хочеться до Лети,
Яку собі на голову творив.

Така от пісня — про земну красу...
Що буде після? Голуби на ґанку?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Хай зорі поховались за фіранку —
Оленко, ти скажи, я принесу!

Бо всесвіт — тільки в серці, це — близенько, —
Всміхається, народжений Отцем;
І моляться метелики тихцем:
«Оленочко, Оленочко, Оленко...».

Із сербської переклав Сергій Дзюба

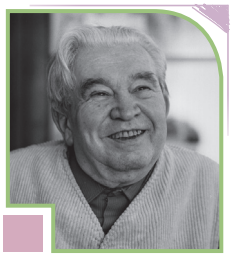

ЯРОСЛА́В СА́ЙФЕРТ

Чеський поет, перекладач, журналіст, редактор. Його поезія вирізняється простими, але напрочуд точними образами. За свою творчість Ярослав Сайферт отримав Нобелівську премію з літератури (1984).

Із «Вінка сонетів»

VII

Тебе чекаю біля брами.
Зима минула. Навесні
вже Прага в іншому вбранні,
розшитім білими вітрами.

Вже квітень. Сонечко ясне
святкує з нами іменини.
Із гілочкою розмарину
де ти чекатимеш мене?

От руку я в руці тримаю,
що рукавичку вже знімає
і на стискання відповість...

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Годинник б'є щопівгодини,
а я чекаю біля Тину[1],
мов під дверима впертий гість.

З чеської переклала Євгенія Кононенко

АННА ФРАЙЛІХ

Польська поетеса, авторка прозових текстів, викладачка польської літератури. Сьогодні проживає у США.

Без адреси

Письменник повинен мати адресу —
казав Ісаак Башевіс Зінґер[2]
котрий свою варшавську вулицю
вулицю Крохмальну
переніс на плечах як Атлант
через усі світові повені
Я шукаю свою вулицю
єдину неповторну
наяву, у сні, у сумнівах
поміж сном і явою
в магічному калейдоскопі
перемінюються вулиці
їх підшкірний запах і шум
а нічна барва їхньої тиші
зависає над парапетом
нитками бабиного літа

1 Костел Божої Матері перед Тином, або Тинський храм, розташований на Староміській площі у Празі.
2 Ісаáк Башéвіс Зі́нґер — американський письменник. Лауреат Нобелівської премії з літератури (1978). Писав мовою їдиш.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

назви стерлися затерлися
і цифри на брамах повідпадали
хто знає
що є моє а що чуже
і яка адреса
є а д р е с о ю

З польської переклав Василь Махно

ЮЛІЯ ЦІМАФЄЄВА

Білоруська поетка, перекладачка, одна із засновниць і редакторка літературного інтернет-часопису «ПрайдзіСвет». Вірші Цімафєєвої перекладалися багатьма мовами.

Зимова читанка

щороку
перечитую цю книжку:

білими й вузькими рядками
вулиць біжать чорноногі пішоходи —
достоту літери Х (холод), Л (лід) і Н (ніч),
тягнуть на санчатах дітей: Ч-ч (човгає
залізо), зітхають глухо дорослі
і дзвінко малі, у вологій імлі
яскраво форкають дифтонги
фар

пунктир кроків доповнює сніг
хвилясті відбитки полозів
означують тротуари,
за яких обставин
відступить нудьга?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

М(іст) над річкою починає
новий абзац,
жовтий автобус тягнеться
від фрази до фрази.

На кінцевій зупинці —
остання крапка: ти
чекаєш мене
з новою книжкою.

З білоруської переклала Ія Ківа

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Який поетичний твір тобі найбільше сподобався? Чому? Поясни свою позицію.
2. Проаналізуй ліричного героя кожної поезії. Запиши їх коротку характеристику.
3. Прочитай вголос вірш Боба Дилана, потім прослухай пісню у виконанні автора. Чи ритм, інтонації Боба Дилана допомагають тобі краще зрозуміти ідею твору?
4. Як ти розумієш поняття «образна мова»?
5. Наведи приклади образної мови в поезії «Теплим вечором» Морохосі Кадзуо.
6. **ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ**: чи мали ви власний досвід волонтерства? Чим важливе волонтерство для суспільства і для кожної людини? Чи втілення одного невеликого проєкту може зробити світ кращим? Запишіть основні тези.
7. Знайди в розділі поезії різного тематичного спрямування та проаналізуй їх.
8. Склади перелік екологічних і соціально важливих тем, які порушені в поезіях.
9. **МОЗКОВИЙ ШТУРМ**: знайди у біографіях поданих поетів та поеток те, що вони роблять для поліпшення життя людей.
10. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: що таке поетична антологія? Знайди та назви приклади.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

3

ЛІТЕРАТУРА НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

Світлини Володимира Дубаса

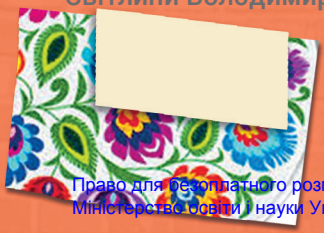

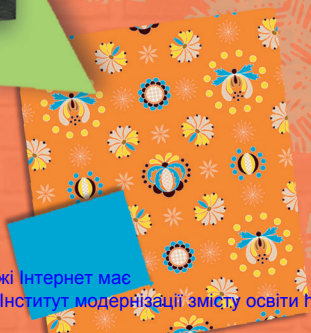

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

БЛАНДІА́НА А́на

«Роздуми з черешні»

БОЛА́Т Юсу́ф

«Отара овець, що потрапила в бурю»

ВЕЛІ́ЄВ Аблязі́з

«Моєму народу», «Село моє Отуз», «В судацькі ліси...»

ЕСТЕРХА́ЗІ Пе́тер

«Небесна гармонія»

НІЗЮ́РСЬКИЙ Е́дмунд

«Спосіб приборкання Алківіа́да»

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Áна Бландіáна

Її твори знають не лише в рідній Румунії, а й у понад 20 інших країнах. Поетка, що заховала свій протест у метафоричних віршах, письменниця, чиї тексти читають учні в усьому світі. Справжнє ім'я Ани — Отíлія Кóман, а свій псевдонім вона взяла від назви рідного села матері. Письменниця має чітку громадянську та політичну позиції: бореться за відновлення історичної справедливості та активно відстоює права людини не лише у своїй країні.

Ана Бландіана пройшла шлях від *дисидентства* і переслідувань до світового визнання, а головне — визнання дитячого.

Роздуми з черешні

Я часто запитувала себе: чому щороку пора черешень більш пам'ятна, більш сповнена чарами, ніж пора інших фруктів, більш смаковитих та більш яскравих. Чому з такими *ностальгійними* почуттями я згадую, як збирали черешні в дитинстві, й чому навіть зараз збирання слив чи персиків з дерев залишає мене майже байдужою, тоді як збирання червоних сережок прямо з гілок — це ритуал і в будь-якому випадку — символ.

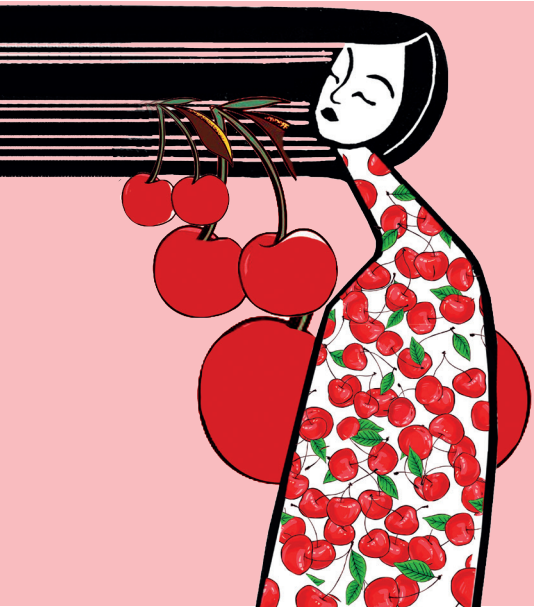

Художник
Сергій Лисюк

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Відповідь здається мені простою, очевидною, а її безтурботна банальність, власне, жодним чином не зменшує емоційності. Черешні — перші, їхня краса — перша, а їхні пахощі — притаманні початку. Їхня поява — ретельно розрахована — відбувається в момент роздратування, що завершує довге очікування. Вони втілюються з квітки в той момент, коли ніхто не сподівається, що квіти здатні перетворитися на плоди. Їхні червоні кулі округляються і починають забарвлюватися, як відчутний доказ того, що нарешті рік входить у своє русло, а пора року не зможе відступати. Вони з'являються на світ в ту годину, коли він повністю захоплений бажанням, щоб вони з'явилися, коли всі органи чуття загострені та напружені, щоб їх вловлювати та насолоджуватися ними.

Ось чому їхній червоний колір виглядає нескінченно червонішим, ніж мудровані осінні відтінки червоного, їхня округлість — точнішою, ніж кулі справжнього літа, а їхній смак — прекраснішим, ніж смак чудес середини гарячої літньої пори.

— Класно ми вихідними за місто з'їздили! Я цього літа вперше купався навіть!

— Так, Ярославе, не просто класно, ще й з користю. Два відра черешень! Тепер у нас черешневий компот, черешневий кисіль, черешневий морс, черешневі клафути, брауні, вареники з черешнями і черешневе життя! А ще замішую пиріг за рецептом із відео, яке ти мені надіслав.

— Бабусю, але я думаю, що наші поїздки в літній будиночок — не лише про пироги та компоти. Вони про час, проведений разом. Пропоную відтепер робити так щоліта!

— Чудесно! Назвемо це нашою черешневою традицією.

Пора черешень цілком схожа на дитинство, тому що наділена однаковою точністю почуттів, однаковою свіжістю пам'яті, однаковою ніжною силою сприйняття крихітних чудес, з яких вона формується щогодини та щодня.

А що в тебе асоціюється з дитинством?

Так як з дитинства пам'ятаєш, як світло падало на зошит з домашньою роботою, як рухалась брова діда, коли він співав «Білий березовий хрест», як голос сусідської дівчинки став нестерпно різким, перш ніж вона розплакалася, як нявкав котик, який не міг спуститися з

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

даху. Пам'ятаєш запах липи на подвір'ї, форму нігтів учительки, смак молока в бабусиному відеречку, тепло пшениці на *горищі*, розколювання дров на снігу (стільки сліпучих образів та неймовірних деталей, нескінченно менш важливих, ніж пізніші, але вже забуті факти та почуття). Так і черешні кожного разу закарбовуються в серці нашої надії на те, щоб розпочати все спочатку в пам'ять про наше нестримне бажання штовхнути колесо пір року до сонця: до доброго, до солодкого, до теплого. Пізніше нам здається природною поява абрикосів, і персиків, і винограду, і слив, але черешні щоразу викликають емоції, які залишають слід у наших серцях і пов'язують нас із цими дітьми плодоносного всесвіту, із цими червоними, і солодкими, і круглими, і дрібненькими посланцями, які щоразу сповіщають нам про кращий світ, нехай навіть короткий, як пора року.

З румунської переклала Фелічія Вринчану

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Від імені кого письменниця веде розповідь?
2. Що, на твою думку, означає «рік входить у своє русло, а пора року не зможе відступати»?
3. Чому письменниця вважає, що «пора черешень цілком схожа на дитинство...»?
4. Склади список ботанічних садів, які ти знаєш. Чим вони різняться між собою?
5. **ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ**: чому спогади з раннього дитинства важливі? Які ваші емоції та спогади пов'язані з сімейними традиціями?
6. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: з'ясуй, як віднайти сучасні цікаві художні твори для самостійного читання.

СЛОВНИК

Гори́ще — приміщення між стелею і покрівлею будинку.
Дисиде́нт — особа, погляди якої суперечать поглядам чинної влади.
Ностальгі́йний — тужливий, сумний.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ЮСУ́Ф БОЛА́Т

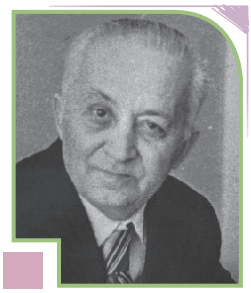

Кримськотатарський письменник Юсу́ф Бола́т успішно поєднував журналістську та літературну діяльності. Він працював редактором журналу та газети, писав великі романи та повісті, коротенькі оповідання, яскраві вірші і навіть пісні. Письменник спробував себе і в драматургії: його п'єси кримськотатарською мовою ставили на сцені Кримського театру! Більшу частину життя митець мешкав в Узбекистані, проте ніколи не забував свою батьківщину і завжди мріяв повернутися додому — в Крим.

Також працював учителем, редактором радіопередач, перекладачем. Створював повісті, драматичні твори, гумористичні оповідання. Його тексти емоційні, щирі та яскраві, вони втілюють філософію справжнього Криму.

Отара овець, що потрапила в бурю

Чи чули ви коли-небудь цю дивовижну історію про чабана Асана? Якщо ні, то послухайте...

Чабан Асан був другом Аліма Айдамака[3] і пастухом у Аванеса аги[4]. Асан був соколом Карабі-яйли! І не випадково називали його соколом. Про його молодецтво й хоробрість знала вся округа. А ще він був дуже вродливим нежонатим молодим парубком: ясний, як місяць, прекрасний, як троянда, стрункий, як кипарис, з густими чорними вусами. Та якби не був він таким парубком, хіба зітхали б дівчата в усіх навколишніх селах і хіба втрачали б свій спокій і сон! Вони всі зітхали та в'яли за ним, але у нашого молодця, окрім кинджала зі срібним руків'ям і смолисто-чорних чобіт, за душею не було нічого. Він був бідним. А хто ж віддасть дочку за такого бідняка? Щоб одружитися, потрібен викуп — джиєз[5], для викупу потрібні гроші. А де соколу Аса-

3 Алім Айдамак — Алім Азамат-оглу Айдамак (1816–1849) — народний кримський герой, широко відомий як «Алім — кримський Робін Гуд», «Алім — розбійник». *(Тут і далі — примітки перекладача).*

4 Аванес ага — художник Іван (Аванес) Костянтинович Айвазовський (Айвазян); ага, бей — форма ввічливого звертання до старших за віком, шанованих людей.

5 Джиєз — винагорода за придане нареченої, яку наречений виплачує її батькам.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ну взяти грошей? Він з дитинства працював лише за шматок хліба й досі нічого ще собі не надбав.

Та доля нарешті почала усміхатися юнакові, щойно в нього пробилися, зачорнілися вуса. Якось надвечір Алім Айдамак привів Асана в дім Аванеса аги. А вже наступного ранку сокіл Асан виганяв отару овець Аванеса аги на Карабі-яйлу — він став служити у нього чабаном.

А чи знаєте ви, що таке Карабі-яйла? Якщо не знаєте, то послухайте! Карабі-яйла — це рівнина на високій горі, що аж кишить тисячею й однією небезпеками. Зробиш хибний крок — й згинеш безслідно, опинишся на дні бездонного кам'яного колодязя, де тебе вже ніхто не знайде. А печери! Зайти — зайдеш, але потім навіть не сподівайся, що зможеш звідти вибратися. Якщо відважишся увійти в літню спеку в крижану печеру — не забудь захопити з собою кожуха, а то геть задубієш. А до краю яйли навіть не наближайся! Якщо станеш надто близько до урвища й задивишся вниз — у голові в тебе так замакітриться, що навіть не помітиш, як стрімголов каменем покотишся в розбурхане море.

Але наш гарний парубок всього того не боявся. Він спритно видирався на прямовисну скалу біля самісінького краю прірви, споглядав звисока на шумливе бурхливе море та грав на своїй дудці — кавалі[6]. І так він грав, що аж птахи на гілках затихали, і навіть риби морські випливали з темних глибин, щоб насолодитися його музикою. І того злощасного дня він так само вигравав на кавалі, а вівці зібралися довкіл нього, щоб послухати ту прекрасну гру. І знову риби виринули з морської безодні, а птахи, ледь тріпочучи крильцями, немов завмерли в повітрі, прислухаючись до його музики.

Грай же, грай, мій кавал,
Бо душа аж співа!

Самозабутньо й натхненно грав Асан, немов виливаючи в радісну мелодію всю свою душу. Та й чому б йому не вигравати? Адже завтра <...> минає вже п'ять літ, як служить він чабаном. Аванес ага сказав: приходь до мене через п'ять років, тоді я розрахуюся з тобою за роботу і дам тобі грошей ще й на весілля.

Біля чистого джерела її дім,
А над лівою її бровою — родимка...

6 Кавал — поздовжна або напівпоперечна флейта, назва якої походить від турецького слова, що перекладається як «довгий дерев'яний свисток пастуха».

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Ей, вах! А біда завжди чомусь приходить звідтіля, звідки й не сподіваєшся. Чабан Асан, котрий міг почути скрадливі звірині кроки й свист соколиних крил, захопившись грою, не помітив чорної грозової хмари, передвісниці бурі, що раптово насунула з-за гори, — бо ж його мрії витали в той час далеко від яйли, там, де була його кохана. Небо раптом потемніло, море збурилось хвилями, густий чорний морок опустився на яйлу. Несподівано зірвався ураганний вітер, змішалися небо й земля і вперіщила злива з таким великим градом — ніби каміння посипалося з неба.

<...> Поки Асан відчайдушно намагався відігнати отару від краю яйли, якась очманіла з переляку вівця шарахнулася, заметалася й зірвалася з крутояру. І всі інші — вся отара, — підкорюючись убивчому стадному інстинкту, шугонула за нею в прірву! В одну мить від усіх 500 овець не лишилося й сліду!

Шкода тебе, молодий легіню... І твоєї коханої жаль... Та яка користь від того жалю? Від кого тепер чекати помочі? Ось тоді, кажуть, чабан Асан і заплакав уперше у своєму житті. Він так голосив, що його плач перебивав удари бурхливих хвиль об скелі й гучний рев громовиці в небі. Та не заллєш сльозами горя, не чекай милості від безжального моря, яке поглинуло й згодувало ненажерливим своїм рибам усіх овець Аванеса аги.

Ось так залишився осиротілий наш сокіл сам-самісінький на яйлі. Він перекинув чабанську палицю через плече, заклав кавал за пояс та й побрів до свого господаря. Що вчинить з ним Аванес ага: скарає на горло, закує в кайдани <...>? Що б господар не вдіяв з ним — він матиме рацію.

Довго чи ні йшов Асан, та коли дістався до міста Кефе[7] й наблизився до дому Аванеса аги, вже сутеніло. <...>.

Піст закінчився, завтра свято. Звичайно ж, усі радіють, готуються святкувати. Але комусь свято, а комусь — горе, як море: ні перепливти, ні випити...

— Доброго здоров'я! — радісно привітав юнака Аванес ага. Та що Асан міг йому відповісти? «Було добро, та все пропало...» — тільки й мовив чабан. З гіркотою в голосі він розповів господарю про страшну бурю, що раптом налетіла на яйлу. А насамкінець з розпачем додав: «Усі твої 500 овець зірвалися в прірву. Мені нічим заплатити тобі за збитки, у мене немає ні майна, ні грошей, є тільки душа, можеш забрати її...».

7 Кефе — Кафа, тепер місто у Криму — Феодосія.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Дуже цікаво, — здивувався Аванес ага. — Як таке можливо, щоб вся отара раптом кинулась у прірву?! А ну ж бо, сідай, випий кави, заспокойся і розкажи детальніше: як, чому вівці стрибали, як вони летіли донизу? Звідки з'явилась та хмара, якою вона була? Небо потемніло, а море? А вівці мекали, кричали? — допитувався він.

Аванес ага мудрий чоловік, але цього разу щось дивне запитував. <...> Господар наче забув про втрачену вигоду, про зниклу отару овець, лише розпитує, як це сталося і чи кричали вівці перед своєю загибеллю!

Тамуючи хвилювання, Асан знову й знову з найменшими деталями повторив розповідь про грозову хмару, що раптом накрила всю яйлу чорним крилом, і про ураганний вітер, що збивав з ніг, про зливу — з таким градом, що здавалось, ніби це каміння сиплеться з неба, про смертельно переляканих, жалібно мекаючих овець, що стрімко летіли з урвища в розбурхане море назустріч своїй загибелі.

Уважно вислухавши Асана, Аванес ага сказав: «Ну що ж, іди, мій юний друже, святкуй разом з усіма. Повернешся до мене за тиждень».

Як це — святкуй?! Яке після того лиха, що трапилося, у чабана Асана могло бути свято? Упало відро в криницю — лети й мотузка за ним!

Швидко чи ні, але нарешті минув тиждень. Увесь час Асан не міг ні їсти, ні пити, ні спати. Через тиждень знову прийшов засмучений юнак до свого господаря. «Аванес ага, — приречено вимовив він, — не мучте мене, не можу я більше терпіти, скоріше вже покарайте мене, скажіть свій вирок».

— Який вирок? — здивувався Аванес ага. — Ходімо, я хочу тобі щось показати.

Вони піднялись на другий поверх у широку, простору, світлу кімнату.

— Ось подивися на це, — сказав Аванес ага й одним рухом зірвав зі стіни широку завісу.

І що ж ви думаєте! Дивина — не дивина, казка — не казка, чесне слово — немов наяву побачив там чабан Асан своїх овець, себе серед них і ту очманілу вівцю, що, одурівши від страху, першою зірвалася з кручі у прірву.

— То як — схоже? — запитав Аванес ага.

— Ну точнісінько! — зачудовано вигукнув Асан, просто ошелешений побаченим. — Не второпаю лиш, а чому вівці не рухаються?

— Це називається картина, — сказав Аванес ага.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Звідки чабану Асану було знати, що таке картина? Він ніколи у житті ще такого не бачив, тому й подумав, що це все — наяву!

— Цю картину я написав за твоєю розповіддю, — сказав Аванес ага, — і називається вона «Отара овець, що потрапила в бурю». Я її продав і на отримані гроші вже придбав 500 овець. Ці вівці зараз на чаїрі[8] Джамаледін бея, тож, якщо хочеш, — залишайся у мене чабаном й далі.

8 Чаїр — гірський луг.

Поясни вчинок Аванес аги.

Від радості Асанові відняло мову, він немов скам'янів. І як тут не скам'янієш? Від несподіваного щастя, що раптом впало на нього, він не спромігся навіть промовити слова подяки! Та це ще було не все. Аванес ага дістав з кишені чималу пачку грошей і вклав геть спантеличеному чабанові в руки.

— Це тобі за твою чесну п'ятирічну працю і на твоє майбутнє весілля.

Як же від такої радості не втратити глузд?! Асан не вийшов — вилетів з дверей і помчав вулицею, мов на крилах. Еге! Є ще добрі люди на цьому світі!

Минув ще тиждень, місяць, промайнуло літо. Настала осінь. Кажуть, тієї осені сокіл Асан запросив жителів з усіх навколишніх сіл і,

Художник Іван Айвазовський. Отара овець в бурю. 1861 р.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

найнявши музикантів із самого Бахчисарая, справив таке пишне весілля, якого ще не бачили ці місця! На тому святі, розповідають, навіть Алім Айдамак танцював хайтарму[9], а Аванес ага йому підігрував на скрипці. А мій дід розливав на тому весіллі шербет[10]. Він усім наливав, і про себе не забував, і все це бачив, запам'ятав і мені розказав...

З кримськотатарської переклав Віктор Качула

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Простеж, як розгортається дія твору.
2. Розкажи про Асана, його вподобання. Яка його доля?
3. На які деталі ти звертаєш увагу під час прочитання твору?
4. Знайди емоційно забарвлені слова у творі й поясни їх уживання.
5. Охарактеризуй образ Аванес аги.
6. Ознайомся із творчістю художника Івана Айвазовського. Які картини тобі найбільше сподобались?
7. Опиши картину Івана Айвазовського «Отара овець в бурю», порівнявши її з твором Юсуфа Болата. Що, на твою думку, намагався передати художник на цьому полотні?
8. **ОБГОВОРІТЬ У ГРУПАХ**: який благородний вчинок можна здійснити заради друга / подруги?
9. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: чи знаєш ти легенди про Крим? Знайди та поділися з однокласниками.

9 Хайтарма — кримськотатарський національний танець.
10 Шербет — фруктовий освіжаючий напій.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

АБЛЯЗІЗ ВЕЛІЄВ

Митець із Криму Аблязіз Велієв дитиною був депортований разом з матір'ю до Узбекистану. Там здобув журналістську освіту, почав друкувати свої твори рідною кримськотатарською мовою.

Його творчість багатогранна: журналістика, перекладацька діяльність, фольклористика. А в поезії, яка відзначається новаторством, знаходимо радість повернення до Криму.

Аблязіз Велієв — також автор понад 90 пісень та 4 аудіоальбомів.

Моєму народу

Ти в вогні не згорів,
Не загинув у вирі-пучині,
Як на тебе Той рік
Кинув стільки і лиха, й незгод!
І, здавалося, доля твоя
Догорає, неначе лучина,
Але вистояв мужньо
Мій кримськотатарський народ!
Травень сорок четвертого.
Радість визволення розквітла.
Але чом вартові
Не відходять від наших дверей?!
Чом із рідних осель,
Де було стільки щастя і світла,
Автоматники гонять
Жінок, стариків і дітей?!
І неспішно на схід,
Ніби гусінь, повзли ешелони,
А з вагонів — прокляття
Катам, і вождям, і вікам...
А в вагонах «телячих»
І крики, і плачі, і стогін...
Не ховали померлих —
На поталу лишали вовкам.
Дикі хащі лісів
Крижаного Уралу
І гінка далечінь
Азіатських гарячих степів...
Новим захистком тут,
Батьківщиною другою стали
Для таких непокірних і гордих
І дочок твоїх і синів.
Як над нами знущались,
Глумились і люто ганьбили
Коменданти і їхні прислужники
Ситі, пихаті і злі.
Слово «кримський татарин»
Навіть згадувать заборонили,
Начеб кримських татар
Не було і нема на землі!
Але вистояв ти,
мій народе,
На зло всім намовам.
І легкого шляху
Не шукав у своєму житті.
Не зламали борців
Ні тюремні іржаві закови,
Ні Сибір, ні ГУЛАГи,
Ні етапи жорстокі й круті.
Скільки їх,

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Тих, хто мужньо боровсь
За свободу,
Полягло у борні
За священне за право своє!
Щоб вернуть на віки
Чесне ім'я мойого народу
І сказати усім:
Ми — живі,
Ми не вмерли, ми — є!
День сьогодні сумний.
День сьогодні трагічний і чорний.
В день травневий колись
Нас погнали назустріч вітрам.
Ми вертаємось в Крим.

Він, як мати,
Зігріє й пригорне,
Тільки ж хто відповість
За все зло, заподіяне нам?!
Будьте ж прокляті ті,
Хто прирік нас на горе і муки,
Хто засіяв між нас
Дике поле із розбрату й чвар.
— Ми відродимось! —
Клятву урочу
Дають наші діти і внуки,
Ми розкажемо правду
Про трагедію
Кримських татар!

Художник Рустем Емінов.
Із циклу «Пам'ятай»

Село моє Отуз

Ти — сіль життя мого —
село моє Отуз,
Ти — кусень хліба мій —
село моє Отуз,
Оселі батьківської ти поріг —
Отуз,
Ти — колискової журний мотив —
Отуз.
Отуз, Отуз —
Про маму вічна пам'ять,
Отуз, Отуз —

Без тебе сирота я.
На виду у Карадагу,
На Папаз-тепе горі
Наливаються красою
Наші юнки на зорі.
Отуз, Отуз —
Як пісня солов'я,
Отуз, Отуз —
Вітчизнонька моя.
Море цілує твоє убрання,
Вітер гірський милує обличчя.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Тут юнаки набираються
сил і знання,
Наша любов до тебе, село моє,
вічна.

Отуз, Отуз —
Село моє найкраще,
Отуз, Отуз —
Ти — славні люди наші.

***

В судацькі ліси,
що аж до виднокраю,
Заходиш, немов до зеленого раю.
Під захистком крони —
скрізь тиша і спокій,
Здається, живуть тут
біблейські пророки.
Судак — це не тільки ліси,
а ще й гори,
Де кожна вершина —
небесна підпора.
Тут з каменю давня
фортеця вражає
І дива такого
в Криму більш немає.

І море якесь в Судаку особливе —
То світло-блакитне,
то тихо-грайливе,
То хвилями грізно
об камінь вдаряє...
А сонце палючим і ніжним буває.
Судацькі ліси і сади —
ген до краю,
Стоять кучеряві,
мов кущі із раю.
Крім моря і гір,
що під сонцем зігріті,
Живуть добрі люди тут
і працьовиті.

З кримськотатарської переклав
Данило Кононенко

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Визнач та проаналізуй тему поетичного твору «Моєму народу».
2. Склади розповідь за цитатою з поезії «Моєму народу»: «В день травневий колись // Нас погнали назустріч вітрам. // Ми вертаємось в Крим».
3. Знайди повторення та алітерацію в поезії «Село моє Отуз». Яка роль цих художніх засобів?
4. Що вражає ліричного героя поезії «В судацькі ліси»?
5. **ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ**: як поет може популяризувати власні твори? Чи є це доречним?

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

ПЕ́ТЕР ЕСТЕРХА́ЗІ

Угорський письменник народився в аристократичній родині. Своїм життям він цілком виправдав власне походження. Серед його родичів були військові й міністри, дипломати й архітектори, художники та композитори світового рівня, а Петер прославився як письменник. Його прозу переклали більш як на 20 мов та висували на здобуття Нобелівської премії.

Сьогодні Естерха́зі залишається одним із найвідоміших сучасних письменників Угорщини, а критики в усьому світі вважають його творчість сенсацією. Його книги мають незвичну структуру, складаються з окремих фрагментів, що, наче *мозаїка*, формують цікаву і довгу історію. Та найбільшою загадкою залишається те, що ж насправді в тексті є вигадкою, а що — правдою.

Небесна Гармонія

Книга друга. Сповідь родини Естерхазі

(уривки)

Персонажі цієї белетризованої біографії вигадані автором і мають постійне мешкання й власне обличчя лише на сторінках книжки; в реальному житті їх немає й ніколи не було.

Розділ перший

1

— Ласкава пані, якнайшанобливіше кажучи, стрічайте комуністів! — Тот Меньгерт, старий Менюш, скорше видихнув із себе ці слова, а не вимовив їх, ніби сподіваючись на те, що, може, це й неправда, якщо не мовлено вголос. Але те, що він побачив, ще дужче його налякало, бо досі він ніколи такого не бачив — зазвичай суворе обличчя його пані скував переляк. (Таким чином зі страху та комуністів усе почнеться і цим начебто й закінчиться.)

2

Моя бабуся мала тоді всього двадцять три роки, щойно одружилася, була молодою і сповненою сил, — що мені важко уявити. На пожовтілих світлинах вона легко впізнавана, адже мені це все одно, що дивитися на обличчя батька; вони двоє (навіть троє: ще моя тітка — батькова сестра) були мовби шаржі одне з одного: те саме широке чоло, мов величезне по-

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

лотно, гідне пейзажу, глибокі зморшки, той самий ніс із горбинкою — подібний профіль називають римським, щоправда, подехто і єврейським — залежно від смаку, культури та політичних уподобань, до всього ж — неповторно прищулені, завжди усміхнені очі.

Хоча я марно намагаюся розпізнати бабусю в цій молодій, здебільшого по-смішному одягненій молодій дівчині («твоїй бабусі був притаманний такий безкомпромісний несмак, що речі, мовби лякаючись одне одного, абсолютно несумісні й запаморочливо дорогі, почувалися на ній досить-таки комфортно»), де, дивлячись на ці сімейні фото із застиглими в заданих позах фігурами або в ракурсах, навпаки, безглуздих, випадково схоплених об'єктивом, бачачи її то в товаристві молодших сестер, що театрально повиставляли голови в розчинене вікно, такі квітучі, красиві, юні, з букетиками в руках, то поряд з дітьми і чоловіком на парадних сходах (тут вона — справжній, хай і неявний, глава родини), то попід руку з красенем дідом (уже граючи роль другорядної дійової особи), то в тіні (у прямому розумінні цього слова) своєї грізної свекрухи — принцеси Шварценберг — геніальний знімок; або із граблями в руках із засуканими по-чоловічому рукавами, в оточенні насторожених і збентежених селян. На всіх цих знімках я скорше бачу якусь незнайому родичку або знайому, проте чужу кузину, яка, судячи з «дизайну», жила десь на шістдесят років раніше, ніж «варто» було. Мою бабусю можна уявити лише такою старою, що аж пісок сиплеться. Не всі бабусі такі, але вона була такою і такою я її запам'ятав.

— Слухай, бабусю, ти мені колись розповідала різні історії зі свого дитинства. Але ніколи не казала, чи ти більше хотіла гуляти з друзями містом, а чи ходити в музеї і театр. Як то було?

— Звичайно, завжди хочеться бачитись з друзями. Але мої тато і мама, а особливо бабуся, наполягали на пізнанні корисного і цікавого.

— А бабусі й дідусі твоїх батьків також так робили? А їхні батьки? Ой, у нас такий великий рід!

— Звісно, всі хочуть, щоб діти зростали серед корисних справ і речей.

— Ба, а давай зробимо родинне дерево. Я чув, зараз це популярно. Мене страшенно цікавить наш прикольний, веселий рід.

— Добре, Ярку, зробимо, розпитаємо, підемо в архіви! Лиш зараз ми поспішаємо на хор. Ходімо, але чекай, чи ключі від авта та окуляри в сумці є?

Завжди стара і — хоча з нею поруч на знімках завжди хтось є — вона виглядала самотньою. Не сиротливою, а ні до кого не прихильною. Ніхто їй не підходив: ані діти, ані дорослі, ні чоловіки, ні жінки. Ніхто їй не був

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

потрібний, а коли хтось і опинявся поряд з нею, це було такою самою випадковістю, як погода. Міг іти дощ, а могло й сонце світити.

3

Пізніше те саме я думатиму й про свого батька. Адже є такі люди, котрі не потребують «присутності» собі подібних. Я, можна сказати, не такий — а він, так би мовити, саме такий. Я помилився. Проте на всіх тих знімках присутня ця ледве помітна відчуженість: Краус та сини, Тата, Bildstelle Wachtl, Wien[11], фотостудія Лернера, Офотерт[12], брати в штанях Prince de Galles[13] один в одного на спинах, поруч з ними тато, в окулярах від Симона Вальдштайна, відсторонений від усього — від дитинства, від війни, а потім і справді від усього; нова, чужа країна, в нього нема нічого, окрім нас, насправді нічого. Граф без нічого.

<...>

8

Тієї миті, коли Менюш Тот увійшов до вітальні Руазен, аби доповісти про прихід комуністів, моя бабуся дістала потужного копняка від тата у живіт. Тільки без паніки: копняка вона дістала зсередини.

Малюк, котрий штурхається зсередини, — який кітч! З черева розлітаються розкладені на ньому карти, у більш цікавому варіанті, на підлогу падає козирний туз, батьківська рука терпляче хапає стусани; одне слово, немає на світі такої банальності, яка б не згодилася для опису цієї події. Інша справа — іззовні: четверта з десяти заповідей таке б осудила.

Особисто я проти всіляких заповідей. Щоправда, в житті мені майже не випадало застосовувати силу. Такі випадки можна перерахувати на пальцях однієї руки, і п’яти пальців для цього вистачить. Навіть якщо врахувати всіх тих, кого мені тільки хотілося вдарити, і тут йдеться не про звичайні фантазії на зразок тих, де круто було б зацідити Брежнєву чи Хусару-старшому. Коли від приниження залишається, здавалось би, тільки один вихід, коли м’язи, максимально напружені, навіть тоді число не збільшиться. Ну і, звичайно ж, ніколи — навіть близько не стояв до того, аби вдарити матір чи батька. Точніше, на батька одного разу рука таки піднялася. Та було це давно. Проте він був такий п’яний, що можна вважати, це був не він. Не можна так вважати. Був ляпас, ні, не ляпас, гірше — я бив його ногами, лупцював. Ми визвірились одне на одного, як у кіно, але це було не кіно — це був він, це був я. Мене спантеличила впевненість у тому, що я правий. Був правий. Тоді.

<...>

11 Фотографія Вахтла, Відень *(нім.)*.

12 Об’єднання фотостудій та магазинів фототоварів в Угорщині.

13 Французький бренд одягу.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

15

Подібно до всіх людей, що вивчають свій родовід, я розумію, як мало мені відомо про моїх предків. Проте ми завжди мало знаємо про них, усе знати просто нереально, бо ці знання не залежать ані від родини, ані від архівів; кожному з нас завжди вдається дізнатися лише те, що дід був суворим та серйозним, з козлиною борідкою старим чоловіком, зі стійкими життєвими принципами, що можуть підтвердити його семеро нащадків.

Якби ти міг / могла подорожувати в минулому, у який час вирушив / вирушила б? Поясни свій вибір.

Іще дещо треба взяти до уваги... Адже все не так просто, ми не можемо з легкістю відтворити своє минуле, прогулюватись по ньому, об'єктивно оцінювати його. Адже теперішнє завжди агресивніше... воно занурюється в озера минулого, аби віднайти там лише те, що допоможе йому краще себе сформувати. Можливо, я не так відтворюю своє минуле, як пожираю його, я — той, який існує зараз, — позбавляю себе його.

Існувати — це те саме, що фабрикувати своє минуле. (Вираз мого діда.)

<...>

17

Через копняка від мого батька бабусі здалося, ніби Тот Менюш сказав, що комуністи з'явилися прямо в її лоні, що й викликало цю збентеженість на її обличчі. Але як про це дізнався слуга? «Цим шельмам завжди все відомо». Моя бабуся повсякчас чітко знала своє завдання й вимагала цього від інших. Тому мені завжди здавалося, що вона самотня: вона була прив'язана до діла, а не до людей. Що ще відрізняло її від людських істот, яких я знав, так це її віра в Бога. Її віра була незворушна, як у людей багато століть тому. Звідки мені це відомо? І гадки не маю.

<...>

19

Отже, моя бабуся в першу чергу подумала про Господа, бо завжди спочатку думала про нього, а потім про того, котрий на даний момент вовтузився всередині неї.

— Ви що, з глузду з'їхали?! Менюше?! — Коли бабуся гнівалась, то важко було зрозуміти, чи ставить вона запитання, чи щось стверджує. — Куди прийшли, хто?!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Відданий слуга не дуже хотів ще раз вимовляти ці страшні слова, тому він просто показував на щось позаду себе, корчачи при цьому різні гримаси. Бабуся кивнула.

— Ви й справді з'їхали з глузду. Шкода.

Чоловік нервово тряс головою, ніби граючись зі своєю господинею у «холодно-гаряче», котра ніяк не могла вийти на потрібний напрямок. Сказане слугою було таким неймовірним, що бабуся одразу йому повірила. Навіть якщо цей Тот і з'їхав з глузду, то настільки здуріти було просто неможливо.

Не можна собі уявити абсолютно все, навіть якщо забути про руку раціо. Рука раціо, це я потім чутиму багато разів.

Вона підійшла до широкого вікна, звідси, із задньої кімнати, можна було побачити парк, що простягався перед палацом (чи за ним, багато шкіл воюють на цю тему), на деякий час він ніби застиг на місці перед грандіозною, але неприємно-класичною будівлею, після чого — по-англійськи — непомітно заховався у Вертеші. У палаці господинею була не моя бабуся, а «стара княгиня», її свекруха, з котрою пізніше й мені довелося познайомитися під час переселення. Там вона й загинула у вигнанні; перед смертю вона декілька тижнів лежала нерухома. Єдиним її порухом було прикривання рота рукою, коли вона позіхала; цей рух залишився з нею до самої смерті. Ось що значить — пансіонське виховання.

Народження мого батька — а з'явитися на світ йому доведеться, як би він там не викручувався і не пручався, наче криптокомуніст, — принесло моїй бабусі незалежність, вони переїхали до замку, який до цього часу використовувався лише під час полювання.

У бабусиному характері ласки не було. Від того її суворість була ще більш суворою, її прохання сприймалися як накази, щоправда, її накази не сприймалися командами. Але її послідовність робила її передбачуваною, тим самим роблячи її дуже надійною, а її звичка всім допомагати створювала видимість сердечності.

Щодо видимості, то ззовні в бабусі не було нічого аристократичного, хоча обидва її батьки були з роду Карóї («твоя бабуся Карої у квадраті»), що ж стосується її недоліків, так це її повна байдужість до будь-яких життєвих насолод (вона з легкістю слідувала вікторіанському напученню щодо інтимних стосунків: close your eyes and think of England[14]), її зовсім не цікавило високе, не цікавили смаки, вона не мала жодного стосунку до світу почуттів, навіть справжнє тіло в неї з'явилося лише після народження дитини.

— Ви вже колись народжували, Менюше? — Менюш зашарівся. Він обожнював мою бабусю, хоча тоді він іще уявлення не мав про те, що свою

14 Заплющ очі і думай про Англію *(англ.)*.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

другу дитину, брата мого батька, вона назве саме його ім'ям. Слово «обожнював» сюди не дуже підходить, адже обожнювати він її не насмілювався, краще сказати: чуттєво її поважав. — Бо я народжую.

— Ще ні, пані, ви ще не народжуєте.

— Тоді що, по-вашому, я роблю?!

— Ви зі мною розмовляєте. — Він знову зашарівся. — Вибачте. Будь ласка, не народжуйте зараз, бо зараз не можна. — І знову показав їй знаком за свою спину, проте тепер уже головою, ніби кінь, якого тягнуть за вуздечку.

Бабуся нетерпляче зітхнула:

— І нащо вам здались ті комуністи?

— Це мені, пані?! — здивувався слуга. Він хотів сказати, що зараз не про нього річ, але промовчав, бо мова про нього взагалі не могла йти. Гадаю, що в серці бабуся була комуністкою, у будь-якому разі у всіх сферах життя вона хотіла бачити рівність. Ні, це не зовсім точно, бабуся не була революціонеркою, просто всіх міряла одним мірилом. Вона напевне не думала, що буття визначає свідомість, щоправда, якби буття визначало свідомість, то вона й не могла б так думати.

— Менюше, — поклала край цьому незвичному базіканню, — ви зараз же замовкнете, я ще маю встигнути на швидкий потяг до Тати, і не кивайте головою А ви, мій хлопчику, ще почекайте, — із суворістю промовила вона до мого батька, вона сказала йому те саме, що й Фауст у хвилину щастя: хлопчику мій, зачекай ще трохи, краще тобі там усередині, і вийшла із зали, яка в родині так і називалася — Руазенівська.

20

Батько послухався і протримався ще цілий тиждень у повній темряві. Останній його спокійний тиждень у житті. Останній вільний тиждень. Він дочекався проголошення республіки...

Життя його розпочалося набагато заплутаніше, ніж зазвичай у нашій родині. Нове «естерхазьке» життя так ніжно і легко з'явилося на світ, наче всі завжди лише цього й чекали. Ніби якась порожнеча була в його народженні, якась ніша, якась нестача, одне «ні», яке чекає на одне «так», рани — маленькі синці, — котрі згодом легко й безболісно перетворяться на шрами. Усе стає на свої місця. Селяни танцюють навколо вогню, в палаці, точніше в палацах, кришталеві бокали виблискують на світлі. У вдячній молитві складаються руки монахів, священників та єпископів.

Як колись оголошували появу нового кіно: «Скоро! Скоро! Скоро!». Скільки уваги, попереджень, зусиль та організації передували появі нового. Боялися за новонародженого, боялися за себе, тому медсестри, лікарі,

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

акушери, духовенство, і не в останню чергу адвокати, зібралися навколо цього дива.

Я багато разів чув і багато читав з родинних записів про епохальне явище, що мій батько протягом багатьох століть був єдиним Естерхазі, котрий народився без рангу та засобів для існування. Без рангу та засобів для існування, з особливою увагою повторювала родина, з гордістю, так, саме з гордістю, що серед них є хтось, хто повністю від них відрізняється. Звичайно, так вони казали пізніше, але тоді вони дивилися на ситуацію як на жарт, таке собі *скерцо*. Тоді вони навіть близько не уявляли, наскільки легко звикнутись із таким жартом, як нам буде добре без рангу і засобів для існування, що мій батько був лише першим у довгій черзі. Він поклав край довгому ланцюгу століть, щоправда, ніхто тоді цього не знав. Останні хвилини кінця, і те, що вони останні, виявиться пізно.

<...>

22

У нашому селі диктатором був каменяр на ім'я Дюла Халнек, чиї предки із покоління в покоління народжувалися на цих землях і помирали в нас на службі. І тільки його батька, котрий був на службі в прадіда мого прадіда, довелося звільнити від його обов'язків через його безпробудне пияцтво. Коли розпочалася революція, каменяр уже стояв на чолі соціалістичної партії Чаквара, котра на той час складалася лише з безробітних, язикатих чоловіків та жінок. Ця соціалістична шайка одразу ж розпочала боротьбу проти «графів» та «попів».

Якою б ницою не була природа та спосіб життя Халнека (треба відзначити, сказав мій прадід, дивуючись, що взагалі зміг запам'ятати його ім'я), агітатор він пречудовий. Він із загадковою посмішкою обходив усе село:

— А граф нехай пильнує, бо ми йому покажемо.

Халнек чудово знав, що влада, яка спирається на волю народу, повинна керуватися наступним кредо: Panem et circenses[15]. Тож він зібрав духовий оркестр, який грав «Марсельєзу» у святкові дні, грав так гучно і так впевнено, але навдивовижу фальшиво.

За тиждень до подій, котрі через тиждень усе ж таки трапилися, моєму прадіду сказали, що на зборах партії соціалістів вирішили, ніби прадіду в покарання слід провести марш протестів під червоними знаменами. Червоні прапори неабияк здивували мого прадіда.

— Тож Халнек сповідує вже не соціалістичні принципи, а комуністичні?

— Цього, вельмишановний графе, ми достовірно не знаємо.

15 Хліба та видовищ *(лат.)*.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Мій прадід — за власним його виразом — отямив своїх підлеглих, які були членами партії, спонукавши їх, аби вони взяли участь у демонстрації, зайняли позиції у всіх шеренгах, щоб попередити будь-які безпорядки. Він не хвилювався, бо вже багато разів бачив пролетарські демонстрації («мало того, з цікавості, в різних містах, я марширував разом з натовпом») і знав, що таке залізна дисципліна, котра виключає будь-які ексцеси, якщо ті не входять в плани організаторів. Тоді схвильовано прадіду заявили, що Халнек планує почати демонстрацію у дворі нашого палацу і там відбудеться народне зібрання.

Цього разу це вже стосувалося нас особисто.

З угорської переклала Юлія Бушко

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Який жанр літератури вибрав Петер Естерхазі, щоб розкрити тему твору?
2. Від імені кого письменник веде розповідь?
3. Які стосунки головного героя з батьком?
4. Знайди в тексті приклади того, як оповідач демонструє чесність та слідує родинним цінностям. Який їхній вплив на вирішення конфлікту?
5. На кого з рідних ти схожий / схожа найбільше? Чи можеш визначити, на кого подібний / подібна характером?
6. Наскільки добре ти знаєш свій родовід? Спробуй намалювати родове дерево.
7. **ОБГОВОРЕННЯ У ГРУПАХ**: чому важливо підписувати рідним святкові листівки? Чи є цілком застарілою традиція підписувати листівки та відсилати їх поштою? Чи є власноруч підписана листівка виявом глибокої поваги? Розробіть свої листівки.
8. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: знайди та розкажи зворушливу родинну історію.

СЛОВНИК

Моза́їка — зображення або візерунок, зроблений з окремих щільно викладених один біля одного й закріплених різнокольорових шматочків скла, мармуру, камінців тощо.

Ске́рцо — невеликий музичний твір у швидкому темпі з підкресленим ритмом.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Е́ДМУНД НІЗЮ́РСЬКИЙ

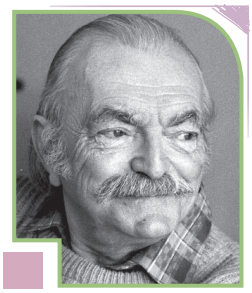

Польський письменник Е́дмунд Нізю́рський кар'єру почав з літературної критики, а став одним з улюблених авторів чи не кожного поляка. Ще юнаком Нізюрський писав вірші й публікував їх у журналах, згодом створював радіовистави. Одночасно працював журналістом та вивчав право. Але пошуки себе не заважали творити: через кілька років письменник стає дуже популярним завдяки своїм книжкам для підлітків.

Його твори дуже яскраві, динамічні, тут багато жартів й іроній. Герої книг мають цікаві імена, непростий характер та звичку влізати в халепи. І хоч Нізюрський написав чимало й для дорослих, його найпалкішими прихильниками є юнаки та юнки в усьому світі.

Спосіб приборкання Алківіа́да

(уривок)

Розділ 6

Достатньо було знати, ким був у нашій школі Алківіа́д. Постать старого вчителя історії Місяка, якого називали Алківіадом (з борозною на лисині, обвислими плечима й вічно вим'ятим одягом, з мовчазним поглядом крізь товсті окуляри), була уособленням безпомічності й педагогічної *поштивості*.

Коли він почав нас вчити на початку навчального року, ми знали про нього все, окрім того, як у нього з'явилося таке прізвисько і що воно власне означає.

З цікавістю ми зазирнули до енциклопедії. У відповідній статті знайшли схожість цієї людини з якоюсь особою, намальованою на полотні, з перев'язаним плечем. Його обличчя було повне й неголене. Нижче ми прочитали наступне: «Алківіад — афінський полководець у Стародавній Греції. Учень Сократа. Здібний, але морально зіпсований. Вигнаний з Афін, загинув від руки вбивці».

Зрозуміло, нам це нічого не прояснило. Прізвисько ніяк не пасувало панові Місяку. І коли під час уроку історії вчитель добродушно звернув увагу Засемпи, що, мовляв, на нього чекає доля Алківіада — ми нарешті зрозуміли що й до чого.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Обурений нашим *засадничим* і ґрунтовним незнанням, він сказав: «Нехай вам не здається, що достатньо бути моїм учнем, аби набратися розуму. Алківіад теж був учнем Сократа, але так і залишився легковажним та зіпсованим».

І ми тоді зрозуміли, що бідолаха вважав себе Сократом, але надзвичайна злостивість і мавпяче бажання його учнів йти наперекір сприяли тому, що його охрестили Алківіадом: через те, що він терпіти не міг цього грецького мужа. Звичайно, він знав про своє прізвисько і від цього йому було гірко. Однак виду він не показував. Всі знали, що наш Алківіад не втрачав самовладання навіть у найгірших життєвих *перипетіях*. Можливо, це свідчило про його моральну силу, однак ми схильні були бачити в цьому звичайну байдужість до сучасного світу і небажання що-небудь змінювати. Не лише ми так думали. Дир так само вважав Алківіада вчителем, який розминувся з власним покликанням. А покликанням Алківіада, як усі думали, була наукова праця в кабінеті, філософські *медитації*, ну й ще, можливо, монастирська тиша і вбрання монаха.

Дехто уявляв його собі в ролі антиквара або торговця старовиною, але ми тільки хихикали собі попід ніс від таких уявлень. Алківіад не міг бути торговцем старовиною, оскільки навіть для цього потрібні енергія і приземленість, а цього Алківіад, безумовно, не мав.

Зате він умів літати в хмарах. Таке визначення дав один митець-графік, намалювавши на стіні історичного кабінету *фреску*, на якій Алківіад літав у плащі й шарфі у хмарах. Малюнок було підписано улюбленою приказкою Алківіада: «Spiritus flat ubi vult»[16].

Фреска на стіні історичного кабінету не протрималася навіть трьох днів, оскільки за наказом розлюченого Дира підлягала беззастережному знищенню навіть попри протести самого Алківіада, котрий, як всі зауважили, з невідомих нам причин був нею задоволений. Щоправда, збереглися копії та *ескізи*, а також фотографії.

Історія з фрескою погіршила й без того не найкращі стосунки між Диром та Алківіадом. Здається, Алківіад мав би висловитись з цього приводу, адже в знищенні фрески вбачав замах Дира на свою популярність серед учнів, а також наругу над *екстериторіальністю* історичного кабінету.

Натомість Дир стверджув, що Алківіад, схвалюючи подібні карлюки на стінах, знищує його авторитет, створює небезпечні *прецеденти*. «А взагалі, — підсумував Дир, — уся справа зводиться до того, що вчитель Мíсяк, наш дорогий колега, розминувся з покликанням. Адже вчи-

16 Дух прямує куди хоче *(лат.)*.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

тель без почуття власної гідності і без енергії, внутрішньо „слабкий”, м’який, не повинен займатись виховною роботою». Після цього на обличчі Дира з’явився вираз глибокого пригнічення. Не було жодного сумніву, що Алківіад пригнічував Дира. Ніхто не знав, що Дир вже кілька років шукає нового історика. На жаль, безрезультатно. Справа в тому, що Дир шукав історика саме у біологічному значенні цього слова, водночас йому постійно пропонували педагогів слабкої статі, тобто історичок. Дир сторонився їх, оскільки прагнув культивувати суто чоловічі шкільні традиції. Зрештою, мав уже прикрий досвід з жінками-педагогинями нашої школи. В наші часи їх було лише дві — пані Ліпковська та пані Каліно. Обидві отримали важкі хвороби нервів. Пані Каліно все ще працювала, але снувала по нашій школі як ходячий докір сумління і шкільна аптечка, і до речі, постійно вживала чимало заспокійливих засобів. Таким чином, щороку всі говорили, що Алківіад має податись працювати науково, проте минав рік за роком, а він не йшов, викликаючи розпач у директора своєю педагогічною недолугістю. Однак це не перешкоджало Дирові затикати всі дірки Алківіадом. Щойно йшлось про походи молоді до музею, театру, на екскурсії, про вчительські заміни чи вгамування учнів на коридорах й іншу невдячну роботу, Дир завжди залучав Алківіада. Зрозуміло, що Алківіад падав у близькому бою, що викликало в Дира почуття гіркоти, пригнічення та чимало нарікань.

Чого вартий педагог, якого не бояться, на чиїх уроках, як *подейкували*, грали в макао чи покера або переписували «важливіші уроки»? Чого вартий вчитель, який ніколи на підвищує голос і не виганяє з класу?

Чи насправді, на твою думку, вчителеві треба бути суворим, аби стати авторитетом для дітей?

Щоправда, Алківіад часом ставив двійки. Інакше не могло й бути, адже він був сповнений почуття класичної справедливості.

Розділ 7

— Гадаю, в нас нема вибору, — сказав я після повернення до класу, — ми робили все, що можна, пробували і так і сяк, але за ці гроші нам ніхто не продасть кращого способу.

— Кращий спосіб приборкання Алківіада, аніж жодного, — сказав Слабий, — це завжди нас підбадьорить.

— Честь буде врятовано, — додав Пендзель, — відірвемось принаймні на Алківіаді.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Саме так, — сказав замислений Засемпа, — на разі відірвемось на Алківіаді, в будь-якому разі це нас підбадьорить, а вже потім купимо способи на більш поважних педагогів.

— То що, купуємо? — сказав він.

— Купуємо, — відповів невиразно, без жодного ентузіазму Засемпа.

— Купуємо, — зітхнув Слабий.

— Купуємо, — повторив Пендзель.

Ми спробували всміхнутися і зробити добру міну, але замість того на обличчях з'явилися якісь щурячі гримаси.

Щойно ми подумали про Алківіада, про його безпомічний погляд, довгі руки, окуляри, одразу перед очима постав жалюгідний образ філософа, що безрезультатно намагається загнати молодь до класу, — нас оповило відчуття жалості до нього і самих себе.

— Бідному все вітер в очі віє, панове, — муркнув Засемпа.

На наступній перерві ми одразу пішли до садка. У зарослях побачили довгу шию та пташине обличчя Вонтлуша.

— Ну що, вже надумали?

— Так, — сказав Засемпа і витягнув з кишені гаманець. — Це і є твій гонорар, — ретельно відрахувавши домовлену суму — сорок сім злотих і десять грош, — простягнув їх Вонтлушу.

Вонтлуш витягнув важку боксерську лапу, але Засемпа забрав руку.

— То, брате, мусить йти з рук в руки. Ти ще нічого не сказав про спосіб.

— Так, маєте рацію. Ще не сказав нічого, — кивнув Вонтлуш. — Отож, слухайте...

— Занотовуй, Цямцю, — сказав Засемпа.

З поспіхом, тремтячою від емоцій рукою, я витягнув з кишені блокнот.

— Ну, розказуй! — сказав Засемпа.

Вонтлуш насупив брови.

— Зараз, зараз, мушу пригадати, — погриз нервово палець, а потім, коли це вже не допомагало, всівся на повалений пеньок і почав думати, ритмічно чухаючи себе за вухом.

Ми терпляче чекали.

— А що я мав вигадати? — раптом озвався Вонтлуш.

Ми занепокоєно перезирнулись.

— Та ж ти мав пригадати спосіб приборкання Алківіада, — сказав я.

— А й справді, — сказав Вонтлуш і знову поринув у думки.

— Ти ще довго будеш думати? — запитав нетерплячий Засемпа.

Вонтлуш наче прокинувся, потер повіки і почав смішно мружити очі.

— Зараз... але про що йдеться? — запитав.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Не клей дурня, — сказав Засемпа.

— Та я й справді забув.

— Як можна забути про такі речі... ми ж постійно про це говоримо!

— Про що? — вирячив очі Вонтлуш.

— Про спосіб.

— Ааа, про спосіб, так треба було одразу казати, — оживився Вонтлуш, — на жаль, не можу вам розказати про нього. Я забув.

— Ти забув? — скрикнув обурений Засемпа. — То нащо тоді ти стільки часу морочив нам голову? Це нечувано!

— Не злись, — сказав Вонтлуш, — коли з вами розмовляв, то я ще не знав про те, що забуду.

— Ну, а потім. Потім ти вже знав, що забув.

— Знав, але думав, що пригадаю.

— О Боже... — закотив догори очі Засемпа. — Ну що за людина!

— Я дуже перепрошую у тебе і всіх друзів, — сказав щиро занепокоєний Вонтлуш, — то все через те, що я страждаю на розумові затьмарення. Це страшне нещастя. Постійно щось забуваю.

— І давно ти на це страждаєш? — поцікавився я зі співчуттям.

— З того часу, як я отримав ляпаса від Шлаї.

— Це серйозна історія! Ти повинен піти до лікаря.

— Вже був. Лікар сказав, що мине, якщо не буду боксувати.

Засемпа сховав гроші.

— На жаль, у нас нема часу, щоб чекати, аби тобі минуло. Хвороба хворобою, брате, але так не робиться в поважному товаристві. Ти одразу міг попередити, що страждаєш цим..... як там його... розумовими засміченнями.

— Розумовими затьмареннями, — виправив спокійно Вонтлуш.

— Все одно. Ти повинен був попередити. Ми б не розмовляли з людиною, яку пам'ять підводить.

— Точно, ти ще й готовий продати нам липовий спосіб з огляду на прогалини в пам'яті, — позіхнув Слабий, у якого втома проявилася наростаючим позіханням.

— Ходіть, хлопці, — сказав він, — тут хочеться спати.

— Бувай, Вонтлуше, — сказав я, — ти повинен лікуватись. Ці затьмарення можуть залишитись.

Ми попрямували до стежки.

— Не йдіть... Зачекайте! — гукнув нам услід Вонтлуш. — Все можна вирішити. Все буде добре.

Ми затримались.

— І як ти хочеш це вирішити? — запитав Засемпа.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

— Я піду до одного товариша, з яким заприятелював останнім часом на ґрунті мистецтва, — сказав Вонтлуш, — я його приведу сюди і він вам викаже спосіб в ім'я дружби.

— Ти думаєш, він зробить це для тебе?

— Я впевнений. Ми заприсяглись допомагати один одному аж до смерті.

— А хто він, цей твій друг?

— Шекспір, — відказав невинно Вонтлуш.

Наші тіла покрились гусячою шкірою.

— Що, що? — вицідили крізь себе.

— Шекспір. Він мені винен.

— Заспокойся, — вицідив я, — тільки не Шекспір!

— Це чому ж?

— А ти що, нічого не знаєш?

— Не знаю. А що сталось? Відколи я присвятив себе мистецтву, шукаю усамітнення, і шкільні події не доходять до моєї свідомості.

— Може, й доходять, але ти їх забуваєш, оскільки маєш ті твої затьмарення.

— Це теж може бути, — відказав Вонтлуш, — то про що йдеться?

— Зараз тобі пояснимо. У кожному разі приводь, брате, кого хочеш, тільки не Шекспіра.

— Не можу привести когось іншого, бо тільки Шекспір мені винен. Ви даремно переймаєтесь, бо Шекспір точно виконає всі мої побажання і зробить все, про що я його попрошу. Заприсягся мені.

— Хм... — відповіли ми, сповнені нерішучості.

— Бачу, що ви не надто вірите, — сказав Вонтлуш, — то прочитайте.

Говорячи це, він витягнув з кишені гаманець, а з гаманця — величеньку фотографію.

— Подивіться, — промовив він.

Фотографія зображала нашого товариша Шекспіра в сандалях на босу ногу, у куцій спідниці, з рушником через плече. З натхненним виразом обличчя він тримав у руках лютню.

На іншому боці знимки виднівся напис: «Моєму сердечному другові Вонтлушові Першому на знак вдячності за мій порятунок від розбійників. Ще ніколи кулак не використовувався з такою шляхетною метою. Мрію якнайшвидше сплатити борг вдячності. Юліуш Лепкий (в ролі Орфея)».

Ми з повагою глянули на Вонтлуша

— Що то за розбійники були? — запитав я.

— «Бальні» розбійники, — відказав Вонтлуш. — Шекспір відомий своїми хореографічними, акторськими і гумористичними вміннями. Його часто

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

запрошували на різні приватні вечірки, «*файфоклоки*», дружні чаювання і танці. Його товариський успіх, а особливо серед дівок, часто ставав предметом заздрості в некультурних «бальних» елементів, через що на Шекспіра часто нападали чи погрожували побиттям. Отож, якось мені вдалося розігнати один з найбільш серйозних замахів на його тілесну недоторканість, — пробуркотів скромно Вонтлуш Перший.

— Це дуже шляхетно з твого боку, — кисло зауважив Засемпа, — не знаю, однак, чи ти не надто наївний, що сподіваєшся на допомогу Шескпіра. Митці часто кидають слова на вітер.

— Можете не переживати стосовно цього, — переконливо відповів Вонтлуш. — Адже він сам написав, що мріє про якнайшвидше повернення боргу вдячності. І сьогодні рано-вранці питав мене про те, що може зробити для мене.

— Надзвичайна людина, — сказав я, прикусивши губу, — однак нам здається....

Вонтлуш вже не слухав. Махнув рукою і побіг до Шекспіра. Я хотів його затримати, але ледве ми зробили кілька кроків, як він сам раптово повернувся, й так, що ми впали на нього і зіштовхнулись головами.

— Перепрошую, панове! — виголосив Вонтлуш, тримаючись за розбите чоло. — Вас точно здивував цей несподіваний поворот, або скоріш те, що я звернув з дороги, мушу зізнатись, я знову забув. Маленьке розумове затьмарення.

— Про що ти забув?

— Забрати свій гонорар.

— А чи не передчасно ти його бажаєш?

— Я не хотів би робити цього в присутності друга Лепкого. Це мене бентежить. До того ж, боюся, що Лепкий не буде задоволений, побачивши, що я торгую способом. Я скажу йому, що передати спосіб мене змусило серце, тобто та сердечність, яку я зазнав від вас. Чи не думаєте, що так буде краще? Якось більш шляхетно та поетично?

— Думаємо, — відказав Засемпа, після чого не без вагань витягнув гаманець і вручив Вонтлушові суму сорок сім злотих і десять грош. — Тільки пам’ятай, якщо Шекспір відмовиться розказати про спосіб приборкання або, ще гірше, спробує спрямувати на нас свою помсту, сума підлягає поверненню, і ще внесеш доплату в розмірі десяти відсотків через витрачений час та моральні збитки. Якщо Шекспірові вдасться помститися, а ми зазнаємо тілесних ушкоджень, внесеш штраф у розмірі одного татуся; хіба, що тобі таки вдасться захиститись від люті Шекспіра.

— Не дуже розумію, про що це ти, — сказав Вонтлуш, — але нехай так буде.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

З таким зізнанням ми визнали, що договір укладено, і Вонтлуш побіг до Юліуша Лепкого.

З польської переклала Марина Федорюк

ЗАПИТАННЯ, РОЗДУМИ ТА ДИСКУСІЇ

1. Розкрий суть улюбленої приказки Алківіада.
2. Хто був зображений на фотографії, яку показав Вонтлуш?
3. Знайди слова та вирази, які розкривають почуття героїв.
4. **ПРАЦЮЙТЕ ВДВОХ**: знайдіть і розгляньте фотографії однокласників на спільних заходах із минулого навчального року. Які емоції вони викликають?
5. Поясни фразу: «Відколи я присвятив себе мистецтву, я шукаю усамітнення, і шкільні події не доходять до моєї свідомості». А в тебе мистецтво асоціюється із самотністю?
6. **МОЗКОВИЙ ШТУРМ**: якими рисами повинен бути наділений герой (сміливість, відданість культурним цінностям свого народу, сила, відвага)?
7. У Давній Греції важливими цінностями були вірність друзям і родині та чесність. Чи актуальні вони в наш час?
8. **РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ**: у чому полягає особливість професії антиквара?

СЛОВНИК

Екстериторіáльність — *тут:* домовленість про право розпоряджатися чимось, що належить іншому.
Ескíз — попередній начерк малюнка, картини або їх частин.
Засáдничий — принциповий.
Медитáція — роздум, міркування.
Перипетíї — раптові різкі зміни в житті.
Подéйкувати — говорити, розповідати що-небудь про когось, щось.
Поштúвість — повага, чемність, ввічливість.
Прецедéнт — вчинок, випадок, що стався в минулому і є прикладом або виправданням для наступних подібних вчинків, випадків.
Файфоклок — зустрічі, чаювання о п'ятій *(з англ.)*.
Фрéска — живопис фарбами по свіжій вогкій штукатурці.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Прагни читати!

Під час укладання хрестоматії хотілося змотивувати твою цікавість до літератури, яка збагатить внутрішній світ новими ідеями та образами. Адже література — це не лише предмет у шкільному курсі, який треба вивчити. Це щось набагато більше. Це те, що нас оточує. Це цілий всесвіт, який може наповнити тебе розмаїттям емоцій та підготувати до глибшого пізнання людських стосунків.

Якщо ти спраглий / спрагла до нових літературних подорожей і відкриттів та читаєш вдумливо, книга допоможе тобі інтегруватися у різні сфери суспільного життя. Її багата тематика і жанрове розмаїття дадуть чимало матеріалу для формування твоїх літературних смаків, для культурного розвитку, розуміння та засвоєння багатства літературної мови.

Сподіваюся, що посібник удосконалив твою читацьку вправність, навчив вдумливо сприймати літературний текст, інтерпретувати його зміст і значення. Тепер ти можеш самостійно орієнтуватися у світі книжок, на свій смак добирати літературу в бібліотеці, книгарні чи на інтернет-платформах. Після ознайомлення з авторами сучасної художньої літератури та їхніми творами ти сміливо сформуєш власне коло читання, поділишся ним з однолітками, родиною. Це сприятиме багатогранному спілкуванню з навколишніми, допоможе розв’язувати проблеми, які виникають. Твоє творче мислення, уява збагатяться завдяки діалогові з друзями, оскільки їх аргументи стосовно того чи іншого питання дадуть змогу краще зрозуміти прочитане.

Важливо не просто вивчити нове, а й уміти застосовувати ці знання в житті. Створити особливе, об’єктивно критичне та позитивне ставлення до літератури можна лише через звичку індивідуального читання художніх творів. Це формує ціннісні орієнтації, уподобання та чутливе сприйняття навколишнього світу й себе.

Отже, хочеш бути розумним / розумною — читай! Хочеш бути красивим / красивою — читай! Хочеш бути щасливим / щасливою — читай більше!

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Список використаних джерел

1. Андрусяк Іван. Чупакабра та інші зайчики. Усе солодший сад. К.: Фонтан казок, 2015. 44 с.
2. Гаврилюк Н. Щемить душа моя, щемить... [Текст]: поезії; худож. А. Тимощук. К.: Фенікс, 2001. 60 с.
3. Гаґеруп Клаус. Золота Вежа: повість; пер. з норвезької Галини Кирпи. К: Грані-Т, 2011. 120 с.: іл. (Книготерапія)
4. Дилан Боб «Весь час на вежах вартових»: вірші; пер. М. Байдюка // Кур'єр Кривбасу. 2017. №№ 329–330–331. С. 119–126.
5. Естерхазі П. Небесна гармонія: роман; пер. з угор. Ю. Бушко; худож.-оформлювач Д. Самойленко. Харків: Фоліо, 2014. 480 с. (Карта світу)
6. Кадзуо Морохосі. Вибрані поезії; пер. з японської Ю. Осадчої, В. Король, А. Богданова, М. Самсоненка // Всесвіт. 2012. №3–4. С.5–18.
7. Кичинський А. Листоноша-Земля: Поезії. Сімферополь: Таврія, 1985. 96 с.
8. Кокотюха А. Мисливці за привидами: повісті; худож.-оформлювач В. М. Карасик. Харків: Фоліо, 2017. 188 с. (TeenBookTo)
9. Колфер Й. Артеміс Фаул. Розум проти чарів: фантастичний роман [для серед. та ст. шк. віку]; пер. з англ. О. Мокровольський; іл. В. Дунаєвої. К: Школа, 2006. 320 с.: іл. (Золота б-ка)
10. Коцарев О. Цирк; Дизайн книжки стронґовського. Тернопіль: Крок, 2015. 208 с. (Серія сучасної української поезії)
11. Лущевська О. Задзеркалля [Текст]: повість. Львів: ВСЛ, 2016. 128 с.
12. Майданська Софія Терези: Поеми. К.: «Молодь», 1986. 94 с.
13. Малик Г. Злочинці з паралельного світу: фантастичні повісті: для дітей середнього та старшого шкільного віку; худож. Сергій Храпов. К.: Знання, 2015. 206 с. (Скарби: молодіжна серія)
14. Мамчич О. Перекотиболе: поезії. К.: Пульсари, 2005. 96 с.
15. Марченко М. Місто Тіней: повість; худ. Н. Дойчева-Бут. К: Фонтан казок, 2019. 360 с.: іл. (Серія «Книжка про мене»)
16. Муляр М. Гра. Рівень перший: Синій коридор. К.: Темпора, 2012. 104 с.: іл.
17. Мутанов Г. Схожість характерів; пер. з казахської С. Дзюби // Всесвіт. 2016. № 7–8. с. 29–33.
18. Окрушина сонця: антологія кримськотатарської поезії XIII–XX століть. К.: Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України, 2003. 792 с.
19. Павленко М. Про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко; худож. Т. Єгорова. К: Грані-Т, 2009. 120 с.: іл. (Серія «Життя видатних дітей»)
20. Павленко М. Русалонька із 7–В плюс дуже морська історія. Вінниця: Теза, 2013. 256 с.
21. Процюк С. Марійка і Костик: повість. К.: Грані-Т, 2008. 64 с.: іл.

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

22. Пуллман Ф. Магічний ніж: роман; пер. з англ. С. Савченко. Харків: КСД, 2006. 352 с. (Трилогія «Його темні матеріали»)
23. Радушинська О. Метелики в крижаних панцирах. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 160 с.
24. Ремс І. Оленці; пер. з сербської Сергія Дзюби // Літературна Україна. 2017. 2 березня (№ 9). С. 7.
25. Роздобудько Ірен. Арсен: повість. К: Грані-Т, 2012. 224 с.
26. Рутківський В. Потерчата. Дитяча сповідь для дорослих, які так нічому й не навчилися. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2017. 256 с.
27. Слапчук В. Вибрані поезії. К.: «Ярославів Вал», 2012. 496 с.
28. Цілик Ірина. Глибина різкості: Поезії. Чернівці: Meridian Czernowitz, 2016. 112 с.
29. Blandiana Ana Autoportret cu palimpsest. București: Editura LiterNet, 2004. 206 p.
30. Велиулаева А. В. Тувгъан эдебият. 5-инджи сыныф ичюн дерслик. Симферополь: Къырым девлет окъув-педагогика нешрияты, 2000. 200 с. С. 126–130. Къырымтатар тилинде
31. Gavalda Anna 35 kilos d'espoir. Aubervilliers Cedex: Estampille Bayard jeunesse, 2002. 110 p.
32. Jaroslav Seifert Praha (Věnec Sonetů). Publisher Toronto: Larkwood Books Sixty-Eight, 1987
33. Niziurski Edmund Sposób na Alcybiadesa; Wydanie VI. Warszawa: Wydawnictwo «Czytelnik», 1974. 160 stron.
34. Вірші Юлі Цімафєєвої в перекладах Ії Ківи // LITCENTR: веб-сайт. URL: https://bit.ly/32TQXYH (дата звернення: 16.09.2020)
35. Ігор Павлюк. Вірші // Слово Просвіти: веб-сайт. URL: https://bit.ly/2INdIq6 (дата звернення: 16.09.2020)
36. Інтерв'ю — Степан Процюк, третя розповідь «Письменники і кохання» // Ukrainian Independent Radio: веб-сайт. URL: https://bit.ly/3f3ij3n (дата звернення: 10.10.2020)
37. «Місто Тіней»: 8 запитань авторці книжки // БараБілка: веб-сайт. URL: https://bit.ly/35BAAlw (дата звернення: 16.09.2020)
38. Оксана Лущевська. Офіційна сторінка: веб-сайт. URL: http://lushchevska.com/ (дата звернення: 16.09.2020)
39. Сайт Андрія Кокотюхи. Тут немає нудних книжок: веб-сайт. URL: http://www.kokotuha.com/ (дата звернення: 16.09.2020)
40. 8 запитань Марині Павленко, авторці циклу повістей про Русалоньку із 7–В // БараБілка: веб-сайт. URL: https://bit.ly/2H5ZeRN (дата звернення: 16.09.2020)

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Зміст

3 • *Милий читачу!*

1 УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА 4

6 • Кокотюха А. «Мисливці за привидами» *(уривки)*
24 • Лущевська О. «Задзеркалля» *(уривки)*
35 • Малик Г. «Злочинці з паралельного світу» *(уривок)*
47 • Марченко М. «Місто тіней» *(уривок)*
53 • Муляр М. «Гра. Рівень перший: Синій Коридор» *(уривок)*
63 • Павленко М. «Життя видатних дітей. Сонячні секрети Іринки Жиленко»
75 • Павленко М. «Русалонька із 7-В плюс дуже морська історія» *(уривок)*
82 • Процюк С. «Марійка і Костик» *(уривок)*
90 • Радушинська О. «Метелики у крижаних панцирах» *(уривок)*
99 • Роздобудько І. «Арсен» *(уривки)*
105 • Рутківський В. «Потерчата» *(уривок)*

112 • *Із сучасної української поезії*
113 • Андрусяк І. «Горіхова колискова»
114 • Гаврилюк Н. «Стелить сніжну постіль зима світу...»
115 • Кичинський А. «Камінь»
116 • Коцарев О. «Ведмідь Телефоненко»
117 • Майданська С. «Музика»
117 • Мамчич О. «Скіф'янка»
118 • Павлюк І. «Тиша»
119 • Слапчук В. «Качки тонку ламають кригу...»
120 • Цілик І. «.вікно.»

2 ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА 122

124 • Гавальда А. «35 кіло надії» *(уривок)*
(з французької переклав Роман Вацеба)
137 • Гаґеруп К. «Золота Вежа» *(уривок)*
(з норвезької переклала Галина Кирпа)
144 • Колфер Й. «Артеміс Фаул. Розум проти чарів» *(уривок)*
(з англійської переклав Олександр Мокровольський)
153 • Пуллман Ф. «Магічний ніж» *(уривок)*
(з англійської переклав Сергій Савченко)

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

164 • *Із сучасної світової поезії*

165 • Дилан Б. «І корабель наш припливе»
(*з англійської переклав Микола Байдюк*)
166 • Кадзуо М. «Теплим вечором»
(*з японської переклала Ганна Богданова*)
167 • Мутанов Г. «Схожість характерів»
(*з казахської переклав Сергій Дзюба*)
168 • Павлович П. «Напередодні великого Повечір'я»
(*з хорватської переклала Тетяна Дзюба*)
169 • Ремс І. «Оленці» (*із сербської переклав Сергій Дзюба*)
170 • Сайферт Я. Із «Вінка сонетів»
(*з чеської переклала Євгенія Кононенко*)
171 • Фрайліх А. «Без адреси» (*з польської переклав Василь Махно*)
172 • Цімафєєва Ю. «Зимова читанка» (*з білоруської переклала Ія Ківа*)

3 ЛІТЕРАТУРА НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ 174

176 • Бландіана А. «Роздуми з черешні» (*уривок*)
(*з румунської переклала Фелічія Вринчану*)
179 • Болат Ю. «Отара овець, що потрапила в бурю»
(*з кримськотатарської переклав Віктор Качула*)
185 • Велієв А. «Моєму народу», «Село моє Отуз», «В судацькі ліси...»
(*з кримськотатарської переклав Данило Кононенко*)
188 • Естерхазі П. «Небесна Гармонія» (*уривок*)
(*з угорської переклала Юлія Бушко*)
196 • Нізюрський Е. «Спосіб приборкання Алківіада» (*уривок*)
(*з польської переклала Марина Федорюк*)

204 • *Прагни читати!*

205 • *Список використаних джерел*

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України http://mon.gov.ua/ та Інститут модернізації змісту освіти https://imzo.gov.ua